

Александра Јанић
Душан Стаменковић

ЕНГЛЕСКО-СРПСКА КОНТРАСТИВНА ЛЕКСИКОЛОГИЈА

Александра Јанић и Душан Стаменковић
ЕНГЛЕСКО-СРПСКА КОНТРАСТИВНА ЛЕКСИКОЛОГИЈА

2022.

Координатор Издавачког центра Филозофског факултета у Нишу

Проф. др Душан Стаменковић

Рецензенти:

Проф. др Твртко Прћић,
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Проф. др Владимир Ж. Јовановић,
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Проф. др Рајна Драгићевић,
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Александра Јанић
Душан Стаменковић

ЕНГЛЕСКО-СРПСКА КОНТРАСТИВНА ЛЕКСИКОЛОГИЈА

Филозофски факултет у Нишу
Ниш, 2022.

<https://doi.org/10.46630/eskl.2022>

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Нишу је на седници одржаној 8. јуна 2022. године дало сагласност за издавање уџбеника *Енглеско-српска контрастивна лексикологија*, аутора Александре Јанић и Душана Стаменковића, под бројем 167/1-18-2-01.

Рад на овом уџбенику финансијски је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451-03-68/2022-14/200165).

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА

Ниједан део ове публикације не може се прештампати, репродуковати или употребити у било ком облику без писаног одобрења аутора и издавача, као јединих носилаца ауторског права.

COPYRIGHT NOTICE

No part of this publication may be reprinted, reproduced or utilized in any form without permission in writing from the authors and the publisher, as the sole holders of the copyright.

САДРЖАЈ

Предговор	7
1. Принципи лексиколошког контрастирања енглеског и српског језика	9
2. Речници и лексиколошки приручници енглеског и српског језика .	17
3. Синонимија у светлу контрастивне лексикологије	39
4. Контрастивни поглед на антонимију	51
5. Контрастирање хипонима.....	63
6. Полисемија и хомонимија из угла контрастивне лексикологије	75
7. Полисемија, контекст и превођење са енглеског језика на српски ...	95
8. Англицизми и англосрпске речи	111
9. Лажни парови на примеру српског и енглеског језика.....	127
10. Контрастирање појмова који изражавају боје.....	135
11. Контрастирање модалних глагола у енглеском и српском језику	157
12. Жаргонска лексика у енглеском и српском језику	177
13. Фразеологизми у енглеском и српском језику.....	191
Попис литературе, речника и онлајн-извора	221
Литература.....	221
Штампани речници.....	236
Онлајн-извори.....	240
Апликације за мобилне телефоне.....	240
Регистар појмова.....	241
Регистар аутора	245
Српско-енглески речник лексиколошких термина	251
Белешке о ауторима	253
Сажетак.....	255
Summary.....	255
Изводи из рецензија.....	256

ПРЕДГОВОР

Уџбеник *Енџлеско-српска конџрасџивна лексиколоџија* заснован је на наставном, научном, преводилачком и лекторском искуству ауторâ, и то из англистичког и србистичког угла. Садржински гледано, уџбеник је у складу са силабусом предмета *Конџрасџивна лексиколоџија: џримене у насџави и џревођењу*, акредитованим 2021. године као део Мастер академских студија англистике, а који су осмислили и реализовали Александра Јанић и Душан Стаменковић. Првенствено је намењен студентима које интересују лексиколошки аспекти контрастивног проучавања енглеског и српског језика. Наглашавамо да ову књигу могу користити англисти, србисти, али и други филолози, као и професори, преводиоци и лектори. Овај предмет је и саставни део будућих Мастер академских студија превођења, па ће уџбеник бити заснован и на запажањима са часова наставе превођења на основним академским студијама.

Основи лексиколошког контрастирања енглеског и српског језика чине прво поглавље, уводећи притом читаоце у најважније појмове и поступке контрастирања лексиколошких појава. Такође, у овом поглављу отварају се конкретна истраживачка и практична питања, на која ће у наредним поглављима детаљно бити одговорено. Друго поглавље уџбеника садржи конкретне информације о најважнијим речницима и лексиколошким приручницима енглеског и српског језика, те конкретне примере одабраних лексикографских одредница, што студентима, лекторима и преводиоцима може олакшати сналажење у речницима. Од трећег до седмог поглавља наводе се специфичности конкретних лексиколошких појава попут синонимије, антонимије, хипонимије, полисемије и хомонимије, са посебним

освртом на изазове при превођењу. Семантичке специфичности, обличке карактеристике и употреба англицизама и англосрпских речи у српском језику биле су предмет посебног поглавља (конкретније, осмог поглавља). Лажни парови у енглеском и српском језику такође су засебно обрађени (у деветом поглављу). Контрастирање речничких значења дали смо на примерима лексема којима се именују основне боје у енглеском и српском језику (десето поглавље). Контрастирање глагола обухватило је модалне глаголе (једанаесто поглавље), глаголе гледања (пето поглавље) и људског кретања (део седмог поглавља). Осим стандардне лексике енглеског и српског језика, у уџбенику су у дванаестом поглављу контрастирани жаргонизми и њихова значења. Фразеолошки спојеви речи посматрани су контрастивно у последњем поглављу. На крају сваког поглавља дата су питања за размишљање и дискусију.

Циљ ауторâ овог уџбеника је да студентима, преводиоцима и професорима енглеског и српског језика омогући енглеско-српски лексиколошки уџбеник, при чему ће бити обрађена најважнија лексиколошка питања, али и примењени најилустративнији примери и конкретна објашњења на основу наставног, истраживачког, лекторског и преводилачког искуства. Уџбеник је проистекао из вишегодишњег искуства рада на сва три нивоа студија филологије и заснован је на препознатим потребама студената, уз наду да ће им пружити једну нову перспективу у сагледавању енглеског и српског језика и њихове лексике.

Захваљујемо уваженим професорима Твртку Прћићу, Владимиру Ж. Јовановићу и Рајни Драгићевић, рецензентима овог уџбеника, на пажљивом читању рукописа и врло корисним сугестијама, које су несумњиво допринеле његовом квалитету. Посебну захвалност дугујемо првој генерацији студената мастер студија Англистике која је одабрала и слушала предмет *Контрастивна лексикологија: примене у настави и превођењу* у јесењем семестру академске 2021/22. године, особито на дискусијама у оквиру наставе, при чему је садржај уџбеника умногоме заснован на темама обрађеним и провереним у наставном окружењу.

Александра Јанић

Душан Стаменковић

1. ПРИНЦИПИ ЛЕКСИКОЛОШКОГ КОНТРАСТИРАЊА ЕНГЛЕСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Циљ првог поглавља јесте да се уведу неке од основних појмова важних за лексиколошко контрастирање двају језика, са посебним освртом на перспективу контрастирања енглеског и српског језика. Даје се преглед свих оних аспеката за које су аутори тврдили да припадају пољу контрастивног проучавања лексикона, при чему су у поглављу приказани поступци у лексиколошком контрастирању које је поставио Твртко Прћић, а уводи се још неколико нових методолошких предлога датих у новијој литератури из ове области.

Кључни термини: *(кон)тактно-(конт)расивна лингвистика, контрасивна лексикологија, терцијум компарационис, кореспонденција, еквиваленција, нивои проучавања.*

Тражење сличности и разлика међу језицима у њиховој форми и садржини изазован је и напоран посао, чија се вредност, нажалост, још увек недовољно препознаје у филологији. Улога контрастирања усвојеног и страног језика, заснована на уочавању структурних сличности и разлика међу њима, може се огледати и у поспешивању учења страног језика и квалитета превођења у оба смера.

Језици се могу контрастирати на различитим нивоима, почев од фонологије, преко морфологије и синтаксе, лексичких и семантичких елемената, па све до прагматике и дискурса. При томе, проналажење идентичности, сличности, контраста и разлика може имати вишеструку примену како на приступе језичкој типологији, истраживање

језичких универзалија, проучавање језичких структура и система тако и на наставу страних језика, преводачку праксу и преводачку педагогију (Ђорђевић 2004: 119). Овај ће уџбеник тематски бити усмерен ка лексичком нивоу контрастирања енглеског и српског језика, а пажњу ћемо усмерити на две примене – педагошку и преводачку, мада ће поглавља обухватити и шири спектар питања када су поједине теме у питању.

Контрастирањем језика у данашње време чешће се баве они чији је језик под утицајем неког већег језика, па кроз овакву врсту анализе настоје да остваре низ циљева, који се неретко односе и на покушај спречавања неселективног, произвољног и неправилног пресликавања једног језика у други. Овакав приступ срећемо и у нашој лингвистичкој средини и он најчешће комбинује елементе контрастивне и контактне лингвистике, коју Твртко Прћић (2019: 14) назива контактано-контрастивном лингвистиком. Приступ заснован на контактано-контрастивној лингвистици Прћић (2014: 37) види као практично применљив на испитивање међуодносâ форме и садржине у српском језику под утицајем енглеског језика. Овај се обједињени приступ може применити на оне примере код којих је један од језика које испитујемо доминантан у односу на други (Прћић 2014: 33–34).

Узевши у обзир тренутно стање, можемо рећи да српски језик (макар онај који срећемо у медијима) гради однос ка енглеском тако што се последњих деценија на све могуће начине отворио за неселективан и надасве површан пријем елемената енглеског језика, при чему доминира уплив енглеског језика у српски језик на плану лексике. Због тога сматрамо да су лексиколошко контрастирање енглеског и српског језика и разматрање могућности у контрастирању добар начин да се да допринос другачијем приступу у обогаћивању лексикона српског језика елементима из енглеског онда када је то заиста потребно. Поред тога, истраживање сличности и разлика између лексикона енглеског и српског може допринети стварању прецизније слике о односу како језика тако и култура које су са овим језицима испреpletене. Обогаћивање енглеског вокабулара српским мање је вероватно јер су почетне позиције двају језика неравноправне због ванјезичких разлога – културни утицај је у великој мери једносмеран. Наиме, како Прћић (2019: 13) наводи, енглеском језику данас припада статус одомаћеног страног језика, и то у мноштву земаља, не само у Србији. Наиме, ради се о глобалној заступљености, која доводи до својеврсног продора енглеског језика у друге језике. Овакав продор не заобилази ни различите

језичке нивое, почев од фонологије, па све до дискурса, али се можда понајвише препознаје на нивоу лексема, које ће бити у средишту пажње у овом уџбенику. Препознавањем потребе лексичког контрастирања и описом његових бројних аспеката, као и давањем примера на основу досадашњих истраживања, потрудићемо се да приступ контрастирања ставимо и у функцију доприноса ваљаној језичкој употреби (Прћић 2019) и, између осталог, у функцију побољшања опште језичке културе (Бугарски 1997а). Поред тога, на овај начин бисмо могли да допринесемо успостављању и развијању енглеско-српске контактнोजезичке компетенције, коју Прћић (2013) предлаже као нову врсту језичког знања усмереног ка ваљаној употреби елемената из енглеског у српском језику.

У једном од најранијих помињања контрастивне лексикологије као дисциплине, Хартман (1973) контрастивну лексикологију поставља као начин проучавања етимолошки повезаних речи у различитим језицима. Њен развој описује кроз седам ступњева, где се полази од прелингвистичких проучавања речи, прелази на поља семантике, лексикографије, студија превођења, наставе страног језика, двојезичности и завршава се контрастивном анализом. Из домена контрастивне анализе, Хартман издваја контрастирање целокупних вокабулара, класификацију лексичких хијерархија, таксономску структуру специјализоване терминологије и лексичко-семантичке односе. Према Кшешовском (1990: 73), контрастивни лексиколошки приступ треба да обухвати све елементе везане за лексикон – просте речи, изведене речи, сложене речи (укључујући упоредиве елементе творбе речи у двама језицима), фразеологизме/идиоме, семантичке односе (полисемију, хомонимију, синонимију, антонимију, семантичка поља), емотивне, вредносне и стилске елементе, разне нивое колокација (о граматичким и лексичким колокацијама видети више у: Дражић 2014, а о појави синонимије у колокацијама у: Готштајн 1986), при чему се узимају у обзир и формална и семантичка својства свих јединица. Контрастирање на нивоу простих речи у српском и енглеском језику често није претерано захтевно зато што већина простих речи у енглеском одговара већини простих речи у другим језицима. С друге стране, код контрастирања на нивоу творбе речи, која обухвата неколико творбених процеса, може се десити да реч која по саставу није сложеница у једном језику одговара сложеници у другом (уп. енгл. *volunteer* и срп. *добровољац*), али и обрнуто (уп. срп. *свеска* и енгл. *notebook*). Истраживање је могуће засновати и на контрастирању неког појмовног оквира. У том случају, различити

аспекти значења могу послужити као основа за међујезичко упоређивање.

Код контрастирања на нивоу фразеолошких спојева, скупова и колокација, разлике се заснивају на мотивисаности при комбиновању речи у одређене скупове. Када су у питању семантичка поља, обично се каже да речи које се тичу заједничког појма образују семантичко поље (Трир 1931), а груписане су на основу ванјезичких својстава (Арнолд 1973). Контрастирање између двају језика може се вршити и помоћу семантичких атома, што чини једну од основа теорије природног семантичког метајезика (Вјежбицка 1980). Семантички атоми су језички изрази чије значење не може бити парафразирано помоћу једноставнијих термина, а који имају лексичке еквиваленте у свим језицима. Број таквих израза обично је веома мали, али је тешко одредити њихов коначни опсег или листу. Кшешовски се (1990: 75–77) ослања на Ладоову (1964) класификацију формалне и семантичке сличности и наводи следеће могућности: 1) речи сличне према облику и значењу; 2) речи сличне према облику, али различитог значења; 3) речи сличног значења, али различитих облика; 4) речи различите и по облику и по значењу; 5) речи различите по морфолошкој структури; 6) речи сличног примарног значења, али различитих конотација.

Савремена контрастивна лексикологија обухвата елементе контрастивне морфологије (овај елемент срећемо и знатно раније, конкретније, код Владимира Ивира 1985. године, приликом његовог разматрања лажних парова), контрастивне лексичке семантике (укључујући мотивацију речи, семантичке односе и значењска својства), а ослањају се и на студије културе, антропологију, студије превођења и лексикографију (Ке 2019). Истичемо пет основних извора синонимије у колокацијама, које је издвојила Љиљана Готштајн (1986: 65): 1) речи страног порекла; 2) метафора; 3) постојање привидних колокација; 4) синтаксички обрти колоката; 5) нијансе у значењу колоката.

Прћић (2019: 169–173) издваја неколико корака у контрастирању језика на нивоу лексике. Наиме, схватајући лексичко значење као спој дескриптивног и асоцијативног значења (које укључује стилско, експресивно и конотативно), Прћић као циљеве лексичког контрастирања двају језика поставља 1) успостављање функционално-комуникативних еквивалената полазећи од једног језика ка другом и узимајући у обзир и могуће контексте и 2) сагледавање односа речи које поредимо с другим речима на парадигматском и синтагматском плану, при чему први обухвата семантичке односе, а други

колокабилност и колокациони опсег. Испитивање ових односа требало би да буде засновано на прототипу значења речи у једном језику, при чему се овај прототип уједно налази у функцији коју има *џерцијум комџарационис* (Прђић 2019: 170; Ђорђевић 2004: 54), односно у функцији контрастивних обележја или обележја која ће бити заједничка за језике који се пореде (Станковић 2013: 382–383). Кшешовски (1990: 29) сматра да се у случају контрастивних приступа лексици *џерцијум комџарационис* може назвати супстантивним онда када је везан за материјалну супстанцу која је ванјезичка. Исти аутор сматра да се у контрастирању лексике *џерцијум комџарационис* састоји од психичких представа о датим лексемама у умовима говорника.

Према Прђићу (2019), контрастирање лексике требало би да обједини унутарјезичке, међујезичке и међукултурне аспекте, уз употребу одговарајућих речника. На крају, методолошки гледано, у Прђићевој поставци лексичко контрастирање има задатак да установи степен функцијско-комуникативне еквивалентности између посматраних речи у двама језицима, који тражимо на линији коју повлачимо између истоветности значења, на једној страни, и лексичке празнине, на другој страни. Дакле, за једну лексему у језику од кога полазимо можемо имати (формални) кореспондент у језику с којим га поредимо, а уколико утврдимо да постоји лексичка празнина, идемо даље ка трагању за (функцијско-комуникативним) еквивалентом. Прђић помиње још и проблеме хиперсемантизације и хипосемантизације, које срећемо онда када лексеме из једног језика имају већи број обележја у односу на лексеме из другог, а описују се и две врсте модификације – премодификација и постмодификација, где допунски лексички материјал може претходити кореспонденту или га следити. Завршни, и притом најважнији, део овог процеса био би целовит опис резултата и њихово адекватно лексикографско представљање.

Еквиваленција се у контрастивној лингвистици дефинише као приближна једнакост значења, док кореспонденција укључује налажење и формално и значењских подударних елемената двају језика, што нам указује на то да ће одсуство еквивалената бити знатно ређе од одсуства кореспондената (Ђорђевић 2004: 53–63). У зависности од тога који језички ниво поредимо, можемо говорити о вишечланој и једночланој еквиваленцији, парцијалној и сегменталној еквиваленцији, као и категоријалној, потпуној и парцијалној кореспонденцији, конгруенцији и неконгруенцији (в. Ђорђевић 2004: 53–69). Како је овај уџбеник предметно ограничен на контрастирање лексичких елемената,

термине *еквиваленција* и *кореспонденција* користићемо онако како их је дефинисао Прћић (2019).

Остали савремени приступи контрастирању лексикона двају језика упућују и на корисне идеје употребе семантичких поља, а не самих лексема, као јединица поређења (Виберг 2020), на систематичну употребу упоредивих и паралелних корпуса у контрастивним истраживањима (Де Бетс, Вандеворде, Де Сутер 2020), као и на бројне друге методе прикупљања података који омогућавају контрастирање и анализу тих података (Енгелс, Дефранк, Јансегерс 2020). Све је ово литература која представља добро полазиште за будућа истраживања на овом пољу, али пре тога, у наредним поглављима, покушаћемо да дамо основу за контрастивни лексиколошки приступ енглеском и српском језику. Имајући у виду сву сложеност језичких процеса коју срећемо на пољу језика у контакту (в. Филиповић 1986), а нарочито имајући у виду дуготрајност контакта српског језика с енглеским, остала поглавља обрађују један део феномена из поља контрастивне лексикологије и нуде се као први корак свима онима који желе да крену овим путем. Поглавља су великим делом одређена потребама предмета за који је овај уџбеник превасходно намењен и својеврсним саветима које смо пронашли у постојећој литератури у оквиру англистичке и србистичке лингвистике.

Питања за размишљање и дискусију

1. Због чега је важно бавити се контрастирањем лексике енглеског и српског језика?
2. Како бисте описали однос енглеског и српског језика данас и какви су досад били њихови контакти?
3. На основу своје досадашње праксе, какав бисте рекли да је утицај енглеског језика на српски?
4. Шта различити аутори сматрају да треба да уђе у опсег контрастивне лексикологије?
5. Које бисте елементе које контрастивна лексикологија проучава означили као најважније?
6. Који су циљеви лексичког контрастирања према Твртку Прћићу? Према мишљењу истог аутора, који су поступци које срећемо у лексичком контрастирању?

7. Шта је *шерцијум комјарационис*?
8. Која је разлика између (формалног) кореспондента и (функцијско-комуникативног) еквивалента?
9. Дефинишите проблеме хиперсемантизације и хипосемантизације.
10. Који се још нови методолошки поступци предлажу као могућности за истраживања на пољу контрастивне лексикологије?

Литература

- Арнолд 1973: Irina Vladimirovna Arnol'd, *The English Word: Leksikologija sovremennoг anglijskogo jazyka*, Moskva: Vysšaja Škola, 1973.
- Бугарски 1997а: Ranko Bugarski, *Jezik u kontekstu*, Beograd: Čigoja štampa, XX vek, 1997.
- Виберг 2020: Åke Viberg, „Contrasting semantic fields across languages”, in: Renata Enghels, Bart Defrancq and Marlies Jansegers (eds.), *New Approaches to Contrastive Linguistics Empirical and Methodological Challenges*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2020, 265–312.
- Вјежбицка 1980: Anna Wierzbicka, *Lingua Mentalis: The Semantics of Natural Language*, Sydney: Academic Press, 1980.
- Готштајн 1986: Ljiljana Gotštajn, *Sinonimija u kolokacijama sa primerima engleskog jezika naučne komunikacije*, Novi Sad: Institut za strane jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, 1986.
- Де Бетс, Вандеворде, Де Сутер 2020: Pauline De Baets, Lore Vandevoorde, Gert De Sutter, „On the usefulness of comparable and parallel corpora for contrastive linguistics. Testing the semantic stability hypothesis”, in: Renata Enghels, Bart Defrancq and Marlies Jansegers (eds.), *New Approaches to Contrastive Linguistics Empirical and Methodological Challenges*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2020, 85–126.
- Дражић 2014: Јасмина Дражић, *Лексичке и граматичке колокације у српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2014.
- Ђорђевић 2004: Radmila Đorđević, *Uvod u kontrastiranje jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004.
- Енгелс, Дефранк, Јансегерс 2020: Renata Enghels, Bart Defrancq, Marlies Jansegers, „Reflections on the use of data and methods in contrastive linguistics”, in: Renata Enghels, Bart Defrancq, Marlies Jansegers (eds.),

- New Approaches to Contrastive Linguistics Empirical and Methodological Challenges*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2020, 1–20.
- Ивир 1968: Vladimir Ivir, „Serbo-Croat – English false pair types”, *Studia Romanica et Anglica Zagrabienia*, 25–26, 1968, 149–159.
- Ке 2019: Ke, Ping, *Contrastive Linguistics*, Beijing: Peking University Press/Springer, 2019.
- Кшешовски 1990: Tomasz P. Krzeszowski, *Contrasting Languages: The Scope of Contrastive Linguistics*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1990.
- Ладо 1964: Robert Lado, *Language Teaching: A Scientific Approach*, New York: McGraw-Hill, 1964.
- Прћић 2013: Tvrтко Prčić, „Englesko-srpska kontaktnojezička kompetencija: od prakse preko teorije do prakse”, u: Snežana Gudurić, Marija Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, II/2, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013, 183–195.
- Прћић 2014: Tvrтко Prčić, „Objedinjena kontaktno-kontrastivna lingvistika: principi i primene”, u: Snežana Gudurić, Marija Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, IV/2, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2014, 31–45.
- Прћић 2019: Tvrтко Prčić, *Engleski u srpskom*, treće, elektronsko, izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- Станковић 2013: Селена Станковић, „Из контрастивне анализе језика: проблеми, резултати, класификација и примена”, *Philologia Mediana*, 5, 2013, 381–391.
- Трир 1931: Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes*, Heidelberg: Winter, 1931.
- Филиповић 1986: Rudolf Filipović, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistik u jezičkih dodira*, Zagreb: Školska knjiga, 1986.
- Хартман 1973: Reinhard R. K. Hartmann, „Contrastive Lexicology”, Paper presented at the *Annual Meeting of the British Association for Applied Linguistics* (September 1973), Nottingham: University of Nottingham, 1973.

2. Речници и лексиколошки приручници ЕНГЛЕСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

У другом поглављу дајемо основне информације о речницима енглеског језика, речницима српског језика, те о контрастивним енглеско-српским и српско-енглеским речницима, али и изабране лексеме и њихове лексикографске дефиниције, са циљем лакше употребе изабраних репрезентативних речника. Такође, на крају поглавља издвојене су и основне информације о одабраним лексиколошким приручницима.

Кључни термини: *једнојезични речници, двојезични речници, речници творбених форманаџа, еџимолошки речници, речници синонима, речници стџраних речи и израза, асоџијативни речници, џравоџисни речници, обраџни речници, фразеолошки речници, речници жарџона, лексиколошки џриручници.*

Са циљем олакшавања процеса превођења и наставе, у овом поглављу представићемо одабране речнике и лексиколошке приручнике енглеског и српског језика. Будући да у енглеском и српском језику постоје многобројни речници различитих типова, детаљније ћемо описати неке од речника енглеског и српског језика, енглеско-српске и српско-енглеске речнике.

Највећи, најпознатији и најкоришћенији општи једнојезични речници енглеског језика у данашње време имају своја онлајн-издања, која претрагу чине много лакшом, бржом и ефикаснијом, па због тога ове речнике нећемо засебно разматрати као штампана издања.

Од онлајн-речника енглеског језика, издвајамо *Cambridge Dictionary*, *Merriam-Webster Dictionary*, *Oxford Learner's Dictionaries*, *Longman Dictionary of Contemporary English* и *Macmillan Dictionary* (линкови за приступ су на крају овог поглавља). Издвојићемо неке њихове заједничке особине, попут брзе и једноставне претраге укуцавањем речи, доступности америчког и британског изговора (аудио-формат), детаљно описаних значења, наведених примера употребе на нивоу реченице, навођења синонима, антонима, колокација и фразеологизама. На Слици 1 приказујемо слике екрана за значење исте речи (енглеске речи *grammar*) из наведених онлајн-речника.

The screenshot shows the dictionary entry for 'grammar'. At the top, the word 'grammar' is displayed in a large, dark blue font. Below it, the word is identified as a 'noun'. Pronunciation guides are provided for both UK and US English. A yellow bar indicates the proficiency level 'A2' and the region '[U]'. The definition is given in a bold, dark blue font: '(the study or use of) the rules about how words change their form and combine with other words to make sentences'. Below the definition, it notes '[C] mainly UK'. A section titled 'a book of grammar rules:' lists an example: 'a German grammar'. A 'More examples' section contains five bullet points: 'These books give very good grammar coverage.', 'Schools here put great emphasis on written work and grammar.', 'Some understanding of grammar is fundamental to learning a language.', 'Her knowledge of English grammar is very extensive.', and 'Each unit of the course book focuses on a different grammar point.' At the bottom, a yellow bar highlights '+ SMART Vocabulary: related words and phrases'.

Слика 1: Слика екрана одреднице *grammar* из једнојезичног речника *Cambridge Dictionary*

(Извор: <https://dictionary.cambridge.org/>)

grammar *noun*

 /'græmə(r)/

 /'græmə(r)/

- 1 ★ [uncountable] the rules in a language for changing the form of words and joining them into sentences

- *the basic rules of grammar*
- *the complexities of English grammar*

SEE ALSO **functional grammar**, **generative grammar**, **transformational grammar**, **universal grammar**

+ Wordfinder

+ Wordfinder

TOPICS **Language** **A1**

+ Oxford Collocations Dictionary

Definitions on the go

Look up any word in the dictionary offline, anytime, anywhere with the **Oxford Advanced Learner's Dictionary** app.

Слика 2: Слика екрана одреднице *grammar* из једнојезичног речника *Oxford Learner's Dictionaries*

(Извор: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>)

grammar noun

 Save Word

gram·mar | \ 'gra-mər \

Definition of *grammar*

- 1 **a** : the study of the classes of words, their inflections (see [INFLECTION sense 2](#)), and their functions and relations in the sentence
 - b** : a study of what is to be preferred and what avoided in inflection (see [INFLECTION sense 2](#)) and syntax (see [SYNTAX sense 1](#))
- 2 **a** : the characteristic system of inflections (see [INFLECTION sense 2](#)) and syntax of a language
 - b** : a system of rules that defines the [grammatical](#) structure of a language
- 3 **a** : a grammar textbook
 - b** : speech or writing evaluated according to its conformity to grammatical rules
// appalled at the bad *grammar* of college students
- 4 : the principles or rules of an art, science, or technique
// a *grammar* of the theater
also : a set of such principles or rules

Слика 3: Слика екрана одреднице *grammar* из једнојезичног речника *Merriam-Webster Dictionary* (Извор: <https://www.merriam-webster.com/>)

grammar

From Longman Dictionary of Contemporary English

Related topics: [Grammar](#)

gram·mar /'græmə \$ -ər/ ●●● S3 W3 **noun**

- 1 **[uncountable]** the rules by which words change their forms and are combined into sentences, or the study or use of these rules
 - Check your spelling and grammar.
 - the rules of English grammar
- 2 **[countable]** a particular description of grammar or a book that describes grammar rules
 - A dictionary lists the words, a grammar states the rules.

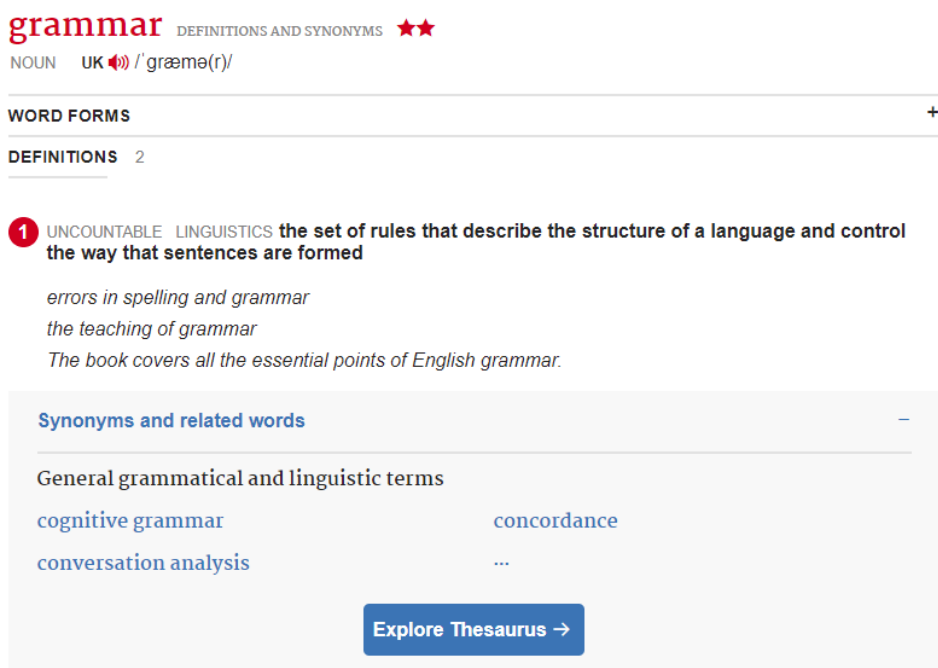
Examples from the Corpus

grammar

- For Mrs Furry was our ideal of what a **grammar** school teacher should be.
- The augmented **grammar** contains the rules of the original grammar plus rules which characterise the structures that the transformations can add.
- Tone greatly aids the researchers' understanding of Creole **grammar**, which appears less simple than was thought.
- Again, traditional teaching has tended to dissociate **grammar** from context and to deal in isolated sentences.
- English **grammar** is very different from Japanese grammar.
- Students' essays will be graded for **grammar** and spelling.
- a good French **grammar**
- This is particularly so in the case of a recogniser with a very general **grammar**.
- Since the principal function of **grammar** is to indicate how units of meaning are to be combined, this is scarcely surprising.
- What happened to us in our seven years at the **grammar** school was that we felt safe and we felt encouraged.
- The **grammar** schools and secondary moderns are similar in terms of class exclusivity.

Origin **grammar** (1300-1400) Old French gramaire, from Latin grammatica, from Greek grammatikos "of letters", from gramma; → GRAM

Слика 4: Слика екрана одреднице *grammar* из једнојезичног речника *Longman Dictionary of Contemporary English* (Извор: <https://www.ldoceonline.com/>)

Слика 5: Слика екрана одреднице *grammar* из једнојезичног речника *Macmillan Dictionary*

(Извор: <https://www.macmillandictionary.com/>)

Ови речници представљају онлајн-издања речника енглеског језика који су претходно били доминантни у својим штампаним издањима. Међутим, поред овога постоје и бројни други речници који су славу стекли на самом интернету. Најпре је ту **Wiktionary**, који може да функционише и као вишејезични речник, затим **Dictionary.com**, **Urban Dictionary**, **The Free Dictionary**, графички речник **Visuwords**, речник онлајн-појмова **NetLingo** итд. Ништа мање вредне нису ни апликације за мобилне уређаје, које могу да буду спасоносне у тренуцима када је приступ лексиколошком садржају потребан на путу. У вези са тим издавајемо **WordWeb** (засновану на бази *WordNet*), онда апликацију онлајн-речника **Dictionary.com**, апликације **Oxford Dictionary of English** и **Oxford Deluxe**, које садрже *Оксфордски речник* и *Оксфордски шезаурус енглеског језика*, затим апликацију **Dictionary – Merriam-Webster**, као и **WordReference Dictionary**, **Advanced English Dictionary and Thesaurus**, **Dictionary and Thesaurus Pro by The Free Dictionary** и **Longman Dictionary of English**.

Издвојићемо и неколико мањих или специјализованих једнојезичних речника енглеског језика одабраних на основу употребе у

пракси рада са студентима. Најпре је ту четврто издање речника под називом *Oxford Dictionary of Idioms* (2020), које садржи преко десет хиљада одредница, при чему је ново издање обogaћено за преко 400 одредница у односу на претходно (док је између другог и трећег издања додато чак 700 одредница). За велики део одредница има података о пореклу, дати су и примери употребе са тачном годином извора. Затим, постоји и *Cambridge Phrasal Verbs Dictionary* (2006), који садржи око шест хиљада одредница из британског, америчког и аустралијског варијетета енглеског језика. Овај речник усмерен је ка онима који уче енглески, те на крају садржи и читав низ корисних вежбања. Корисно је и друго издање речника *Stone the Crows: Oxford Dictionary of Modern Slang* (2008) јер овај речник пружа увид у преко шест хиљада жаргонизама из различитих варијетета енглеског језика. У овом речнику посебна пажња је усмерена на период 20. и 21. века, а садржи илустративне примере и податке о првој забележеној употреби одредница. Напослетку, издвајамо и треће издање *Oxford Thesaurus of English* (2006), које садржи чак 600 хиљада синонима и антонима из енглеског језика и преко 35 хиљада примера, па и фразеологизме.

Напомињемо да постоје бројни једнојезични дескриптивни речници у енглеском језику, речници синонима, антонима, идиома, те речници риме.

У наставку издвајамо једнојезичне речнике српског језика и дајемо основне информације о њима, уз одговарајуће примере одредница. Једнотомни *Речник српскога језика* Матице српске, чији је главни уредник Мирослав Николић, први пут је објављен 2007. године, затим 2011. године, па 2018. године. Након шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика* (1967–1976), у издању Матице српске (и Матице хрватске, али заједно закључно са трећим томом), који садржи преко 150.000 лексема, *Речник српскога језика* је први једнојезични дескриптивни речник сличног типа са одредницом *српски* у наслову. Овде ћемо, због његове актуелности, издвојити основне карактеристике *Речника српскога језика*, који садржи око 80.000 лексема, њихова значења и примере употребе. Све лексикографске одреднице су акцензоване, а након њих наведени су граматички подаци који, директно или индиректно, упућују на врсту речи. Дефиниције су дескриптивне, синтагматске, синонимске или комбиноване. Од значаја за разумевање значења и употребе сваке конкретне лексеме јесу свакако и примери на нивоу реченица, као и примери фразеолошке употребе. Специфичност употребе појединих одредница означавања је, између осталих,

скраћеницама: *вар.* (варијанта), *вој.* (војни), *вулџ.* (вулгарно), *деч.* (дечји, у обраћању деци), *ђач.* (ђачки), *експр.* (експресивно), *жарџ.* (жаргонски), *ир.* (иронично), *неол.* (неологизам), *оном.* (ономатопеја, ономатопејски), *разџ.* (разговорно), *фам.* (фамилијарно), *шалџ.* (шаливо). Примера ради, навешћемо неколико творбено повезаних одредница које садрже префикс *не-*: *неуџледан* „1. *сиџан*, *мален*, *нејривлачан*. 2. *који је без уџледа*, *безначајан*, *неважан*”; *неуџледно* „*прил. сиђушно*, *нејривлачно*; *сиромашно*”; *неуџледностџ* „*особина оноџа који је неуџледан*, *оноџа шџо је неуџледно*”. Напомињемо да је, према речима уредника, у издању *Речника српскоџа језика* из 2018. године више лексема из енглеског језика, попут *селфи* и *дрон*, да због свог практичног и теоријског значаја нису изостале лексеме попут *џреслица*, *џрлица* и *моџовило* и да је више прилога на *-ће* (*завидљујуће*, *зайањујуће* и сл.).

Обраџни речник српскоџа језика Мирослава Николића објављен је 2000. године. Укупно 163.000 одредница уазбучено је инверзно (од краја ка почетку речи), те се у одељку под А налазе примери попут: *моџивација*, *дедовина*, *руџина*, *кулџура*, *девојчура*; док су под Ш примери попут: *џрећелиџаш*, *флауџаш*, *џусџиш*, *олош*, *крш*. Све одреднице су акцензоване, али нису навођена њихова значења, већ само основне граматичке категорије (падежни наставак за генитив код именица, наставци за женски и средњи род код придева и сл.). Такође, уз сваку одредницу стоји скраћеница која означава из ког речника је преузета. Обратни речници су од користи преводиоцима и наставницима онда када траже реч са одређеним завршетком или конкретним суфиксом.

Од граматичких речника издавајемо **Српски џрамаџички речник** Данка Шипке, који је објављен 2016. године. Садржи скицу флексијских параметара променљивих речи српског језика (флексију именских речи, прилога и глагола), морфосинтаксичке параметре непроменљивих речи, морфосинтаксичке параметре парадигматских облика, те фонолошку, силабичку и морфонолошку условљеност. Сам речник садржи око 106.000 акцензованих одредница, уазбучених на основу крајњих графема (од краја ка почетку речи, као у већ поменутом *Обраџном речнику српскоџа језика*). Овај речник даје увид у повезаност завршетака речи и њихових флексијских образаца, те у акценатске промене у парадигми у односу на основни облик речи.

Још један граматички речник који издавајемо као користан за преводиоце и наставнике је **Речник џлаџола са дојунама** Владиславе Петровић и Косте Дудића (из 1989), што је речник рекцијског типа са око 800 глагола, те показује и валентност глагола наведених у

одредницама. Допуне навођене у овом речнику су именице (или именске врсте речи, самостално или у оквиру предлошко-падежне конструкције), именичке синтагме (самостално или у оквиру предлошко-падежне конструкције) и зависне реченице. Примера ради, глагол *жалићи* може имати допуну у виду акузатива без предлога (*жалићи некога*, *жалићи бесценог човека*) или у споју предлога *за* и облика инструментала (*жалићи за неким*, *жалићи за пројашљеном шансом*).

Глосар творбених форманаћа Данка Шипке је речник који садржи творбене морфеме, те њихове формалне и значењске карактеристике, при чему је друго издање овог речника (измењено и допуњено) објављено 2005. године. Користећи овај речник, преводиоци се лако могу информисати о промени значења мотивисане речи у односу на мотивну реч, што је посебно од значаја када се преводе књижевна дела (проза и поезија). Примера ради, именички суфикси се у овом речнику наводе на следећи начин:

„-av -a masc. entitet povezan sa X-om ne menja vrstu reči *rukav, a masc. (= ruk[a] + av)*” (ГТФ 2005: 53).

Прво издање **Правописног речника српског језика** Милана Шипке објављено је 2010. године, непосредно пре измењеног и допуњеног издања **Правописа српског језика** Матице српске. Друго издање поменутог правописног речника је из 2013. године. Оба издања имају акцентоване одреднице, за разлику од речника у оквиру **Правописа српског језика** из 1993. и 2010. године (и поновљених издања). На крају речника дат је преглед правописних правила, при чему свака одредница упућује на конкретно правописно правило или пак на више њих. Треба напоменути да овај речник преводиоцима и наставницима може бити користан и због сажетих граматичких објашњења у вези са гласовним алтернацијама и морфолошким облицима.

Од речника синонима овде ћемо издвојити **Српски речник синонима** Павла Ћосића и сарадника из 2018. године. Лексеме у речнику нису акцентоване, а навођени су подаци о врсти речи и/или граматичким категоријама. Такође, код вишезначних лексема навођена су и значења, углавном преузета из других речника. Примера ради, овде ћемо навести одредницу *научник* „м учењак, теоретичар, знанственик хрв. – уп. мислилац”. Више од половине обима речника чини *Реџистар* (од 645. до 1354. стране), у коме се налазе све лексеме и изрази који се јављају у речнику. У одељку о синонимима детаљније ћемо се бавити конкретним специфичностима синонимије.

Од речника страних речи према обиму и актуелности издвајамо **Велики речник сџраних речи и израза** Ивана Клајна и Милана Шипке, који је објављен 2006. године. Овај речник ће, између осталог, преводимцима и наставницима дати увид у порекло речи, али и у, према речима аутора, информације у вези са изговором, писањем, значењем и употребом лексема страног порекла. Речником су обухваћене лексеме страног порекла из свих функционалних стилова (укључујући и оне најновије које воде порекло из енглеског језика), затим оне заступљене у ранијој литератури, народним песмама и другим видовима стваралаштва, те термини, одомаћени изрази страног порекла, скраћенице, интернационални хемијски, физички и други симболи, мерне јединице и њихове латиничне скраћенице. Издвојићемо пет примера, без наглашавања акцената и поста акценатских дужина:

„**гренадина**, -е ж [фр. *grenadine*, према *grenade* гранат, нар] сок од нара”;

„**гриз**, -а м [нем. *Gries*] крупно самлевена пшеница, крупно брашно, крупица”;

„**гримиз**, -а м [qirmiz] 1. љубичастоцрвена тканина. 2. љубичастоцрвена, пурпурна боја. 3. врста морског пужа, *Murex brandaris*”;

„**гринго**, -а м, мн. грингоси, ген. мн. грингоса [мексикански шп. *gringo*] у Латинској Америци назив за странца, у првом реду Американца или Енглеца”;

„**гроги** прил. индекл. [groggy] а. сп. ошамућен од ударца (о боксеру). б. исцрпљен, уморан, слаб, изнемогао”.

Асоцијативни речник српскога језика аутора Предрага Пипера, Рајне Драгићевић и Марије Стефановић објављен је 2005. године. Асоцијативни смер у овом речнику је од стимулуса ка реакцији, док је у **Обрајном асоцијативном речнику српскога језика** Рајне Драгићевић, Предрага Пипера и Марије Стефановић асоцијативни смер од реакције ка стимулусу. Дакле, у првом поменутом речнику одреднице су лексеме-стимулуси (укупно 600) и обухватале су првенствено следеће тематске групе: боје, звуке, облике, сродство, делове тела, емоције, особине, простор, време, нације, језике, политику, историју, националну културу, савремену науку, савремену технику, храну и пиће. Реакције на сваки конкретни стимулус (*дом, кад, љрошлост, српски језик, џолеранција* и сл.) даване су уз сваки стимулус, у виду опадајућег низа по фреквентности. За сваки стимулус истакнут је, на пример, тачан број испитаника, број различитих лексема-реакција, затим појединачних

лексема-реакција и изостајућих одговора. Са друге стране, у поменутом обратном речнику одреднице су лексема-реакције, а уз њих су наведени стимулуси у опадајућем низу. Ови речници показују асоцијативни потенцијал речи и могу бити корисни приликом превођења и у настави.

Међу речницима нових речи у српском језику издвајамо *Речник нових речи* Ивана Клајна, објављен 1992. године, и *Велики речник нових и незабележених речи* Ђорђе Оташевића, чије је објављивање почело 2004. године.

Речник нових речи Ивана Клајна обухвата оне речи које нису забележене у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (и Матице хрватске за прва три тома), *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (тада до речи *недопруо*) и *Рјечнику сѣраних ријечи* Братољуба Клаића. И сам аутор наглашава да неке од речи нису нове у смислу постанка, већ једноставно раније нису лексикографски обрађене, неке од лексема из стручне терминологије прешле су у свакодневни говор, те су постале део опште лексике, док су неке лексема добиле нова значења. Издвојићемо неколико примера лексикографских дефиниција лексема које је Клајн 1992. године сврстао у *нове* речи, при чему наглашавамо да такав статус, наравно, нису задржале до данас, тридесет година касније, већ су многе од њих сада уобичајене у употреби и потпуно су разумљиве говорницима српског језика: *агресивац* „агресиван човек”, *азиланџ* „особа која тражи право азила у страниој земљи”, *анксиозан* „дубоко узнемирен, обузет трајном стрепњом”, *ваннастѣавни* „који не спада у наставу”, *двокомѣоненѣан* „који садржи две компоненте”, *ескалираѣи* „заоштри се, појачати се, прећи, прерасти (у нешто)”, *исѣиѣаник* „онај који одговара на анкету или упитник”, *ѣодсекѣор* „ужи део сектора”, *сасѣанчиѣи* „држати честе, дуге и неплодне састанке”. Можемо се, на пример, запитати да ли у свести данашњих генерација глагол *сасѣанчиѣи* подразумева да су састанци били неплодни.

Велики речник нових и незабележених речи Ђорђе Оташевић започео је двама томовима који обухватају лексема које почињу словом *а*, при чему оба тома имају по два издања. Међу новим речима су: *ајсѣунч* „врста алкохолног пића с ледом”, *акваѣичан* „који живи у води, водени”, *акробираѣи* „изводити акробације”, *алерѣоза* „општи назив за било које алергијско обољење”, *анормалностѣ* „особина онога који је анормалан, онога што је анормално”, *анѣиѣеностѣ* „способност стварања специфичних антитела на антигене присутне у организму домаћина”, *анѣирид* „козметичко средство против бора”, *аѣериѣив-бар* „угоститељски

објекат, бар у којем се обично пију аперитиви”, *аџикални* „који је на врху нечега; који је у вези с врхом или горњим делом нечега, вршни”, *аџисон* „хибридизована врста кивија”. Може се приметити да су многе од речи које су уврштене у овај речник речи страног порекла и да припадају терминолошким системима различитих области (на пример, медицине, фармацији, ботаници и сл.).

Последњих деценија су међу новим речима најфреквентнији англицизми. Најактуелнији речних англицизама је свакако **Српски речник новијих анџлицизама** (СРНА) из 2021. године, који су саставили Твртко Прђић и група лингвиста са Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду. Поменути речник представља проширено издање речника *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama* (РНА), објављеног 2001. године, који је садржао око 950 одредница, док је треће, електронско, издање РНА објављено 2018. године. С друге стране, *Српски речник новијих анџлицизама* садржи преко 4500 одредница. Од посебног је значаја то што су у овом речнику дати одговарајући изговор сваке лексикографски обрађене лексеме, изворни облици у енглеском, српски еквиваленти свуда где постоје, јасне лексикографске дефиниције и примери англицизама у употреби. Тематске области обрађених новијих англицизама обухватају: друштво, (популарну) културу, науку, информационе технологије, начин живота, слободно време и спорт. Конкретне примере наводимо и детаљније коментаришемо у поглављу које се тиче англицизама и њихове употребе.

Од српских фразеолошких речника издвајамо **Фразеолошки речник српскоџ језика** Ђорђа Оташевића, објављен 2012. године. Поменути речник садржи фразеологизме из једнојезичних дескриптивних и фразеолошких речника српск(охрватск)ог језика. Конкретније, грађа је ексцерпирана из првих осамнаест томова *Речника српскохрваџскоџ књижевноџ и народноџ језика*, шестотомног *Речника српскохрваџскоџ књижевноџ језика* и *Фразеолошкоџ рјечника хрваџскоџа или српскоџ језика* Јосипа Матешића, а додата је ауторова грађа из *Великоџ речника нових и забележених речи*. Аутор у речник није унео фразеологизме који садрже опсцену лексику, а при објашњавању значења фразеологизама водио је рачуна да користи уобичајене лексеме и морфосинтаксичке конструкције из савременог српског језика. Примера ради, значење фразеологизма *џазити џо истом џрњу* објашњава на следећи начин: „преживљавати исте животне тешкоће, имати исте проблеме, сусретати се с истим тешкоћама”.

Навешћемо неколико речника жаргона у српском језику. Поред **Двосмерног речника српског жаргона и жаргону сродних речи и израза** Драгослава Андрића, који је објављен 1976. година, од новијих таквих речника издвајамо Герзићев **Речник српског жаргона**, објављен 2012. године. Поменути речник Боривоја Герзића садржи преко 5000 жаргонских речи и израза. Тако је „ћелав човек”, жаргонски речено, *босоглав* или *бос њо глави*, *цвећка* је „проблематична особа, делинквент”, а *цуџер* и *алкос* су пијанице.

Треће издање **Београдског фрајерског речника** Петрита Имамија објављено је 2007. године и садржи 7008 одредница. Напомињемо да нису све наведене одреднице маркиране жаргонским суфиксом. Чести су примери употребе лексеме из стандардног српског језика са промењеним, жаргонски употребљеним, значењем. Отуда се за одредницу *кука* наводи: „1. nos; 2. godina dana zatvora; 3. seljak /asoc. na orlovski nos; (3) izv. od izraza 'kuka i motika'”.

Још један речник жаргонизама територијално везан за Београд јесте **Речник савременог београдског жаргона** Боривоја Герзића и Наташе Герзић, при чему је друго, допуњено, издање објављено 2002. године. Овај речник садржи 4500 жаргонских речи и израза. Примера ради, значење „прислушкивати” имају изрази *баџиџи антиену* и *одвојџи уво*, *филмаш* означава „филмског радника”, а за „фломастер” су аутори речника у омладинском жаргону забележили лексеме *флома*, *флока* и *флокиш*.

Речник жаргонизама јужне ђруџе Јордане Марковић и Татјане Трајковић, објављен 2018. године, садржи лексеме које се у југоисточној Србији употребљавају жаргонски, као и њихова значења. Издвајамо неколико примера: *заџуш* „досадна, напорна особа”, *заџорка* „криза”, *куџусара* „неуредна, разлистана свеска или књига”, *џровала* „нешто занимљиво” [што је изречено], *фоџика* „фотографија”.

У наставку дајемо преглед одабраних енглеско-српских речника. **Велики енглеско-српски речник** (2014), најсвеобухватнији двојезични енглеско-српски речник новијег датума (са преко 100 хиљада одредница), саставио је Данко Шипка. Уз сваку одредницу овај речник садржи и податке о врсти речи, бројивости, изговору (укључујући и акценте и акценатске типове), рекцијским оквирима глагола, облицима, роду и употреби, укључујући и регионалне варијације за енглеске речи и синтагме. Речник почиње прегледом граматике изворног језика, а пропратни елементи тичу се географских одредница, хемијских елемената, мера итд. Постоји и верзија овог речника која је мањег обима. Наиме,

ради се о речнику под насловом *Савремени енџлеско-српски речник* (2013), који садржи око 30 хиљада одредница. И у овом речнику речничке одреднице пружају врло корисне информације, које, између осталог, обухватају акценте и акценатске типове, изговор речи, рекцијске оквири глагола, податке о бројивости именица итд. Такође, у поменутом речнику су вишеструки еквиваленти директно разграничени.

Од већих речника издвајамо и два тома *Енциклопедијскоџ енџлеско-српскоџ речника* (2005), док од енглеско-српских речника намењених студентима издвајамо *Oxford English-Serbian Student's Dictionary* из 2009. године (прво издање је из 2006. године). У речнику су навођени изговор сваке енглеске речи, врста речи, значење на енглеском језику и српски еквивалент(и). У случају ограничене употребе енглеске лексеме само у једном од варијетета, информација о конкретном варијетету је посебно истакнута. Наводимо пример двеју одредница: *boon* „/bu:n/ noun [C] a thing that is very helpful and that you are grateful for ▸ blagodet”; *dither* „/’diðə(r)/ verb [I] to be unable to decide sth; to hesitate: *Stop dithering and make up your mind!* ▸ oklevati”.

Енџлеско-српски речник нових речи Виолете Стојичић (ЕСРНР 2006) садржи око 750 одредница које све представљају речи за које се сматрало да су настале од краја осамдесетих година до године изласка речника и обухвата вокабулар везан за различите предметне области и професије, термилошке системе, нестандардни језик итд. Речник пружа увид у новонастале појмове и културолошки специфичне појаве.

Што се контрастивних фразеолошких речника тиче, Бошко Милосављевић објавио је 2007. године *Енџлеско-српски фразеолошки речник*. Одреднице обухватају идиоме, клишее, пословице, изреке, устаљене фразе и изразе, доскочице и део вокабулара градских супкултура. Циљ аутора овог речника је да се избегне буквални превод јер „еквиваленти много јасније и сликовитије тумаче енглески идиом, него што то чини објашњење” (ЕСФР 2007: [5]). Такође, овај речник садржи и лингвокултуролошке аспекте при објашњавању фраза из свакодневнoг живота једног народа. Издвојићемо један пример из речника, а у посебном поглављу бавићемо се контрастирањем фразеологизама у енглеском и српском језику:

„**too far east is west** – једна крајност обично води у другу: ♦
Крајности се сусрећу ♦ Супротности се привлаче.”

Од енглеско-српских речника жаргона/сленга, издвајамо *Речник сленџа* Бориса Хлебеца (након смера од енглеског ка српском, у истој

књизи је и смер од српског ка енглеском), чије је друго издање објављено 2006. године. У засебном поглављу овог уџбеника бавимо се жаргонском лексиком, а овде наводимо неколико лексема, те цитирамо њихова жаргонска значења и преводне еквиваленте (у виду лексеме или значењске парафразе): *солиџерка* „long slab (висока и мршава девојка)”; *џушџер* „sprog (млади војник)”; *sitter* „САД (особа која седи у локалу и наводи посетиоце да пију)”; *sixer* „(шестомесечни затвор, принудни рад”. У овом речнику нема термилошких жаргонизама, а ни вулгаризама којима се именују делови људског тела. У самом објашњењу сваког жаргонизма даје се жаргонски еквивалент (или еквиваленти) из другог посматраног језика.

Контрастивне речнике српског и енглеског језика наводимо у наставку. **Српско-енглески речник етимолошких парова** Бориса Хлебеца објављен је 2010. године и првенствено обухвата енглеске и српске речи које имају заједничко порекло из индоевропског језика (*beard* и *брада*, *curve* и *крив*, *daughter* и *кћи*, *hook* и *кука*, *snow* и *снеџ*, *three* и *три*) или пак неког оријенталног језика (*kiosk* и *киоск*, *backshish* и *бакшиш*, *fakir* и *фукара*). У речнику је дато око 350 српско-енглеских парова. Етимолошка веза се у неким примерима лако препознаје, чак и да раније нисмо размишљали о тим конкретним паровима лексема, попут *child* и *чељад*, *grab* и *џрабиџи*, док је неке етимолошке парове тешко препознати без лингвистичког знања о индоевропском вокалском систему, консонантском систему и гласовним алтернацијама, као што је случај код парова *goat* и *коза*, *king* и *кнез*, *egg* и *јаје*, *cow* и *џоведо*. Додатна отежавајућа околност приликом препознавања етимолошких парова из српског и енглеског језика јесте појава спецификовања значења, као у примерима *ћод* и *foot* (од праиндоевропског корена **pod-/ped-* „нога”), будући да под означава „тло које се гази”, а у енглеској речи *foot* очувано је значење дела тела.

Од двојезичних речника идиома издвајамо **Српско-енглески речник идиома**, чији су аутори Бошко Милосављевић и Маргот Вилијамс Милосављевић, а који је објављен 2007. године. Осим парова српских идиома и њихових енглеских еквивалената, њихова значења сажето су објашњена на оба поменута језика, а њихова употреба показана је на нивоу реченице. Поред идиома, одреднице су и: пословице, фразе, клишеи, устаљени народни изрази, те шатровачки изрази прихваћени у говору. Наведени изрази уазбучени су према првој именици из израза, која се сматра кључном речју. Уколико израз не садржи именицу, аутори су као кључну реч бирали глагол, придев или неку другу врсту речи коју су

проценили као семантички најважнију. Овде наводимо један пример одреднице из речника, а у посебном поглављу бавићемо се анализом идиома у енглеском и српском језику:

„**сви без ИЗУЗЕТКА** свако без разлике – *everyone without exception ♦ every single one ♦ across the board ♦ every man Jack ♦ every mother’s son ♦ bar(ring) none ♦ all and sundry ♦ everyone regardless*

* Ово наређење важи за све без изузетка.

* This order applies to everyone, bar none.”

Што се тиче српско-енглеских речника новијег датума, најсвеобухватнији је **Велики српско-енџлески речник** (2014), који је саставио Данко Шипка и који садржи преко 100 хиљада одредница. Као и у већ поменутом издању речника у смеру од енглеског језика ка српском језику, уз сваку одредницу садржи податке о врсти речи, бројивости, изговору (укључујући и акценте и акценатске типове), те о рекцијским оквирима глагола, облицима, роду и употреби, укључујући и регионалне варијације за енглеске речи и синтагме. Речник, такође, почиње прегледом граматике изворног језика, а пропратни елементи везани су за географске одреднице, хемијске елементе, мере итд. Постоје и верзија мањег обима: **Савремени српско-енџлески речник** (2013), која садржи око 30.000 одредница. Иако је реч о речнику мањег обима, речничке одреднице пружају врло корисне информације, између осталог, о акцентима и акценатским типовима, изговору речи, рекцијским оквирима глагола, подацима о бројивости именица итд., при чему су вишеструки еквиваленти директно разграничени. У веће речнике убрајамо и **Енциклопедијски српско-енџлески речник** (2010), који садржи преко 100.000 одредница.

Напомињемо да постоје и речници опсцене лексике, дијалекатски речници, историјски речници, фреквенцијски речници, речници писаца, ономастички речници, варијантни речници, речници језичких недоумица, термилошки речници и сл.

На Слици 6 издвојено је неколико корица одабраних речника енглеског и српског језика.

Слика 6. Одабрани речници енглеског и српског језика
(Извори: РСЈ 2018, СРС 2017, ВРСР 2006, ЕСФР 2007, ОРИ 2020, КФР 2006)

Од уџбеничке лексиколошке литературе у енглеском језику, издвајамо Крузову књигу *Lexical Semantics* (1986) и Липкину *An Outline of English Lexicology* (1992). Круз лексичкој семантици прво приступа из угла контекста, затим разматра синтагматска, парадигматска и синтаксичка ограничења за лексичке јединице, у посебним поглављима бави се лексичким односима, појавом хијерархије, таксонимијом, меронимијом, те супротним значењима и синонимијом. Са друге стране, Липка се бави структуром енглеског лексикона, варијететима и речницима, моделима исказивања језичког знака, односом морфеме, речи и лексеме, унутрашњом структуром речи, парадигматским и синтагматским односима, функцијом речи, контекстом и менталним лексиконом.

Што се тиче лексиколошке литературе уџбеничког типа у српском језику, посебно издвајамо *Лексикологију српскога језика* Рајне Драгићевић (прво издање из 2007. године; друго издање из 2010. године) и *Основе лексикологије и сродних дисциплина* Данка Шипке

(прво издање из 1998. године; друго издање из 2006. године). Рајна Драгићевић се у поменутој књизи бавила односом лексикологије и сродних дисциплина, односом лексеме и речи, општим и менталним лексиконом, лексичким значењем и приступима проучавању лексичког значења (компоненцијална [односно компонентна] анализа, теорија прототипа, концептуална анализа, вербалне асоцијације), полисемијом и механизмима полисемије, семантиком деривата, те синтагматским и парадигматским лексичким односима. Са друге стране, Данко Шипка се у својој књизи *Основи лексиколоџије и сродних дисциплина* бавио основним појмовима и одређењем лексикологије, лексичком јединицом као знаком из семиотичке перспективе, компонентама лексичког значења, структуром општег лексикона (десигнативним, денотативним, формалним и садржинско-формалним релацијама), употребним карактеристикама лексике, развојем лексикона, менталним лексиконом, лексикографијом и речницима.

Питања за размишљање и дискусију

1. Које врсте речника се користе приликом превођења?
2. Које су карактеристике једнојезичних и двојезичних речника?
Упоредите их.
3. Које су предности једнојезичних речника?
4. Које лексиколошке појаве су директно или индиректно обухваћене лексикографским дефиницијама?
5. Упоредите како су две синонимне лексеме обрађене у изабраном једнојезичном речнику српског и енглеског језика.
6. Како врста речи утиче на садржај лексикографске дефиниције конкретне лексеме?
7. Шта је специфичност обратних речника и која је њихова примена?
8. У чему се огледа практична примена етимолошких речника?
9. По чему се разликују штампани речници и онлајн-речници?
10. Које информације из лексиколошких приручника могу бити корисне приликом превођења и у настави?

Речници

- АРСЈ* 2005: Предраг Пипер, Рајна Драгићевић, Марија Стефановић, *Асоцијативни речник српскога језика*, I део; од стимулуса ка реакцији, Београд: Београдска књига, Службени лист СЦГ, Филолошки факултет у Београду, 2005.
- БФР* 2007: Petrit Imami, *Beogradski frajerski rečnik*, Beograd: NNK Internacional, 2007.
- ВЕСР* 2014: Данко Шипка, *Велики енглеско-српски речник*, Нови Сад: Прометеј, 2014.
- ВРННР* 2005: Ђорђе Оташевић, *Велики речник нових и незабележених речи 2*, Београд: Алма, 2005.
- ВРННР* 2008: Ђорђе Оташевић, *Велики речник нових и незабележених речи 1, 2. издање*, Београд: Алма, 2008.
- ВРСРИ* 2006: Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник сѝраних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј, 2006.
- ВСЕР* 2014: Данко Шипка, *Велики српско-енглески речник*, Нови Сад: Прометеј, 2014.
- ДРСЖ* 1976: Драгослав Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд: Београдски издавачко-графички завод, 1976.
- ЕЕСР* 2005: Владета Поповић, Светимир Ристић, Живојин В. Симић, *Енциклопедијски енглеско-српски речник*, I и II, Београд: Просвета, 2005.
- ЕСЕР* 2010: Борис Хлебец, *Енциклопедијски српско-енглески речник*, Београд: Завод за уџбенике, 2010.
- ЕСРНР* 2006: Violeta Stojićić, *Englesko-srpski rečnik novih reči*, Novi Sad: Zmaj, 2006.
- ЕСФР* 2007: Бошко Милосављевић, *Енглеско-српски фразеолошки речник*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- КФР* 2006: *Cambridge Phrasal Verbs Dictionary*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, Oxford: University Press, 2006.
- ОАРСЈ* 2011: Рајна Драгићевић, Предраг Пипер, Марија Стефановић, *Обрашени асоцијативни речник српскога језика*, Београд: Београдска књига, Службени гласник, 2011.
- ОЕСР* 2006: *Oxford English-Serbian Student's Dictionary*, Oxford: Oxford University Press, 2006.

- ОРИ 2020: John Ayto, *The Oxford Dictionary of Idioms*, 4th edition, Oxford: Oxford University Press, 2020.
- ОРМС 2008: John Ayto, John Simpson (eds), *Stone the Crows: Oxford Dictionary of Modern Slang*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008.
- ОРСЈ 2000: Мирослав Николић, *Обрајни речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, Палчић, 2000.
- ОТЕ 2006: *Oxford Thesaurus of English*, 3rd revised edition, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- ПРСЈ 2010: Милан Шипка, *Правојисни речник српскоџ језика*, Нови Сад: Прометеј, 2010.
- РГД 1989: Владислава Петровић, Коста Дудић, *Речник џлаџола са дојунама*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника, Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 1989.
- РЕП 2010: Борис Хлебец, *Српско-енџлески речник ејџимолошких џарова*, Београд: Београдска књига, 2010.
- РЖЈП 2018: Јордана Марковић, Татјана Трајковић, *Речник жарџонизама јужне џруџе*, Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2018.
- РИ 2007: Бошко Милосављевић, Маргот Вилијамс-Милосављевић, *Српско-енџлеско речник идиома*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- РНА 2018: Vera Vasić, Tvrtko Prčić, Gordana Nejgebauer, *Du Yu Speak Anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, treće, elektronsko, izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018.
- РНР 1992: Иван Клајн, *Речник нових речи*, Нови Сад: Матица српска, 1992.
- РС 2006: Борис Хлебец, *Речник сленџа: енџлеско-српски, српско-енџлески*, Београд: Београдска књига, 2006.
- РСБЖ 2002: Borivoj Gerzić, Nataša Gerzić, *Rečnik savremenog beogradskog žargona*, Beograd: Istar, 2002.
- РСЖ 2012: Borivoj Gerzić, *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*, Beograd: Caligraph, 2012.
- РСЈ 2007: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- РСЈ 2011: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, 2011.

- РСЈ* 2018: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2018.
- РСХКЈ* 1967–1976: Михаило Стевановић и др. (ур.), *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска (I–VI), Загреб: Матица хрватска (I–III), 1967–1976.
- СГР* 2016: Данко Шипка, *Српски гرامатички речник са скицом флексијских параметара српског језика*, Нови Сад: Прометеј, 2016.
- СЕСР* 2013: Данко Шипка, *Савремени енглеско-српски речник*, Нови Сад: Прометеј, 2013.
- СРНА* 2021: Tvrtko Prčić, Jasmina Dražić, Mira Milić i dr. *Srpski rečnik novijih anglicizama*, elektronsko izdanje, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2021.
- СРС* 2017: Павле Ћосић, *Српски речник синонима*, Нови Сад: Прометеј, – Београд: Корнет, 2017.
- ССЕР* 2013: Данко Шипка, *Савремени српско-енглески речник*, Нови Сад: Прометеј, 2013.
- ФРСЈ* 2012: Ђорђе Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј, 2012.

Онлајн-извори

- Cambridge Dictionary*, <<https://dictionary.cambridge.org/>>
- Dictionary.com*, <<https://www.dictionary.com/>>
- Longman Dictionary of Contemporary English*,
<<https://www.ldoceonline.com/>>
- Macmillan Dictionary*, <<https://www.macmillandictionary.com/>>
- Merriam-Webster Dictionary*, <<https://www.merriam-webster.com/>>
- NetLingo*, <<https://www.netlingo.com/>>
- Oxford Learner's Dictionaries*,
<<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>>
- The Free Dictionary*, <<https://www.thefreedictionary.com/>>
- Urban Dictionary*, <<https://www.urbandictionary.com/>>
- Visuwords*, <<https://visuwords.com/>>
- Wiktionary*, <<https://www.wiktionary.org/>>
- WordNet. A Lexical Database of English*, Princeton: Princeton University,
<<http://wordnet.princeton.edu>>

Апликације за мобилне телефоне

- Advanced English Dictionary and Thesaurus* (Android/iOS)
Dictionary – Merriam-Webster (Android/iOS)
Dictionary and Thesaurus Pro by The Free Dictionary (Android/iOS)
Dictionary by The Free Dictionary (Android/iOS)
Dictionary.com (Android/iOS)
Longman Dictionary of English (Android/iOS)
Oxford Deluxe (Android/iOS)
Oxford Dictionary of English (Android/iOS)
WordReference Dictionary (Android/iOS)
WordWeb (Android/iOS)
WordWeb Pro: WordWeb Pro, Version 5.51, (2008), WordWeb Software (PC).

Литература

- Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексиколоџија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2007.
- Круз 1986: David Alan Cruse, *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Липка 1992: Leonhard Lipka, *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics and Word-formation*, Tübingen: Max Niemeyer, 1992.
- Тешић и др. 2018: Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић (ур.), Рајна Драгићевић и др., *Српска лексикоџрафија од Вука до данас*, Београд: Српска академија наука и уметности, Савез славистичких друштава Србије, 2018.
- Шипка 1998: Данко Шипка, *Основи лексиколоџије и сродних дисциплина*, Нови Сад: Матица српска, 1998.

3. СИНОНИМИЈА У СВЕТЛУ КОНТРАСТИВНЕ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ

У трећем поглављу бавимо се синонимијом у енглеском и српском језику. На конкретним примерима синонимних и блискозначних парова из енглеског и српског језика правимо разлику између синонимије и блискозначности, те одговарамо на питање да ли потпуна синонимија уопште постоји. Такође, посебно смо се бавили појавом синонимских низова.

Кључни термини: *синонимија, истоозначност, блискозначност, њошњуна синонимија, делимична синонимија, синонимски њар, синонимски низ.*

Синоними су разнокоренске лексеме које имају исто значење и заменљиве су у посматраном контексту. Другим речима, имају исту архисему и заједничке су им све семе или бар већина њих. Евентуалне разлике међу истозначним лексемама последица су географског, социјалног, стилског или временског раслојавања језика. Ретки су тзв. прави, апсолутни синоними, тј. лексеме које се могу заменити у свим контекстима, а да се при томе не промени значење на нивоу синтагме или реченице. Насупрот њима су делимични синоними (о различитим погледима на синонимију, дефиницијама и примерима в. Драгићевић 2007: 244–264).

Иако бисмо саме придеве *њошњуни* и *ајсолујни* могли сматрати синонимима, те заменљивима у различитим контекстима, Твртко Прћић (2016: 124–125) прави терминолошку разлику између потпуне

синонимије и апсолутне синонимије. Потпуну синонимију препознаје „*ukoliko lekseme imaju istovetno i deskriptivno i asocijativno značenje [stilsko, ekspresivno i konotativno] (u datom rasponu konteksta)*”, док појаву апсолутне синонимије ограничава на случајеве када „*lekseme imaju istu distribuciju, a uz to su sinonimne u svim značenjima i u svakom kontekstu u kome se javljaju*”.

Уколико тражимо праве синониме, најлакше их је пронаћи међу терминима, па ћемо издвојити неколико термина из области лингвистике, при чему је чест случај да је један члан пара словенског порекла, а други је страног порекла: *сузласник* и *консонант*, *самозласник* и *вокал*, *йравойис* и *орџографија*, *речца* и *йарџикула*, *адјективизација* и *йојридевлвавање*. Неке лексеме, попут *враџ* и *шија*, погрешно се схватају као прави синоними, оне ипак то нису. У примерима попут *Та бисерна оџрлица йрелейо сџоји на џвом враџу* јасно је да ниједан говорник српског језика не би именицу *враџ* заменио *шијом*. Са друге стране, *ученик* и *ђак* били би лако заменљиви у различитим контекстима. Иако лексеме *војник* и *саџник* имају исто денотативно значење, у српском језику није уобичајена употреба лексеме *саџник*, која је словенског порекла и користи се у хрватском језику. Такође, значења лексема *саџ* и *час* занимљиве су за семантичко поређење. У многим контекстима су у значењу „*период од 60 минута*” заменљиве у српском језику (*Видећемо се за 12 саџи* и *Видећемо се за 12 часова*), али не и у смислу школског часа (у српском језику се у контексту наставе за период од 45 минута не употребљава синтагма **школски саџ*). У хрватском језику се пак у наставном контексту користи синтагма *školski sat*, а не *час*.

Као лексеме са истим или блиским значењем лексеми *човек*, Гордана Штасни (2013: 22–27) издваја именице *особа*, *чељаде*, *личност*, *лице*, *йерсона*, *йојединац*. Она закључује да „*лексеме које чине синонимски низ са лексемом човек немају исти семантички потенцијал*” (Штасни 2013: 23). Такође, ауторка у том одељку књиге даје погледе и критеријуме различитих аутора¹ у вези са синонимима и блискозначницама, речничка значења датих примера и специфичности синтагматских спојева. Са друге стране, одговарајући синонимски низ би у енглеском језику био следећи: *person, human, individual, being, living soul*.

Приликом превођења појмова којим се означавају особе са конкретним карактеристикама са енглеског на српски језик, треба имати

¹ На пример, помиње Бернандину Петровић, Душана Стојнова, Јелку Матијашевић, Рајну Драгићевић, Твртка Прђића.

на уму богат лексички инвентар дат у поменутој књизи Гордане Штасни (2013: 48–133). Наиме, у њеној књизи дате су изведене и сложене речи којима се именује особа

1) са позитивним карактерним особинама (попут *добрица, њош-шењачина, радиша*);

2) са негативним карактерним особинама (попут *адресивац, гробијан, бесрамник*);

3) са умањеним умним способностима (попут *злујерда, блесавац, џујоумник*);

4) са развијеним умним способностима (попут *мудрица, мозгало, њамејница*);

5) према физичком изгледу (попут *лејошница, грдоба, седоглавац*).

Да се не би говорило о бинарном односу истозначница–блискозначница, Рајна Драгићевић (2007), између осталих, истиче потребу увођења скале синонимности. Практичну страну важности постојања скале синонимности у преводу и настави објаснићемо на одабраним примерима из речника *Синоними и сродне речи српскохрватског језика* и њиховим еквивалентима у енглеском језику. Наиме, у том речнику Миодраг С. Лалевић за придев *џибак* наводи као синонимне/блискозначне следеће придеве: *џибљив, виџак, еласџичан, њрошељив, њруџак, расџељив, савиџљив*.

Прво што би требало прокоментарисати јесте да набројани придеви нису подједнако учестали у српском језику, а неки су неоубичајени у свакодневној употреби (попут *џибљив* и *њруџак*). Претраге *Српског мрежног корњуса* показале су да придев *џибљив* искључиво колоцира са именицом *џрево* и *џев*, при чему се мисли на предмете направљене од пластике или гуме, док за придев *њруџак* (нешто што је танко као прут) и *њрошељив* нема ни једне једине потврде у поменутом корпусу.

Заједничка значењска компонента за придеве *џибак, еласџичан, расџељив, савиџљив* јесте савитљивост, али се не може рећи да су потпуни синоними, што потврђује и њихова употреба у координацији (нпр. *Коиџар је учинио одличан, али оњор, уџисак на Ранкеа, који је био јако наклоњен одушевљавању, веома џибак и савиџљив, џе чак и у њиџањима каракџера њоџустљивиџи неџо шџо би смео биџи* и *Еласџичан и џибак длан џовори о сњреџности*). Како се, заправо, поменути придеви разликују у употреби? На то питање може се најпрецизније одговорити кроз остварене колокације у српском језику. Еластични, на пример, могу бити *бандаџа, чараџа, завој, џесџо, џрака, џекџил, њојас* и сл., док не

би било уобичајено рећи да је грана еластична или пак њушка неке животиње. Поред поменутих именица, придев *рас̄те̄љив* употребљава се, вероватно и под утицајем енглеског језика, и са именицама апстрактног значења, попут *рок, формулација, њроцес, ка̄ше̄зорија, морал, њојам, ме̄шафора*.

Придев *џибак* јављао се уз ограничен број именица, попут *језик, њас, младић*, док је придев *савӣљив* чешћи у синтагматским спојевима, и то са именицама попут: *њрс̄њи, њкиво, црево, њелефон, џрана, жица*.

Од до сада поменутих српских придева, придеви *елас̄њичан* и *флексибилан* потичу од енглеских придева *elastic* и *flexible*. У енглеском се придев *flexible* може употребљавати у основном значењу („able to bend or to be bent easily without breaking”²): *a flexible substance, a flexible gymnast*; и у пренесеном значењу („able to change or be changed easily according to the situation”): *flexible working hours*. Исто важи и за придев *elastic*, чије је основно значење „able to stretch and be returned to its original shape or size” (нпр. *an elastic material*), а пренесено „able or likely to be changed” (нпр. *an elastic project, an elastic concept*). Други синоними, односно блискозначнице, придева *elastic* и *flexible* су: *bendable* „sth. that can be bent”, *rubbery* „feeling or bending like rubber”, *pliable* „(of a substance) easily bent without breaking or cracking, or (of a person) easily influenced or controlled by others” (при чему је друго наведено значење придева *pliable* пренесено).

Са становишта творбе речи, сви до сада наведени синоними били су разнокоренски, односно разликовао им се корен речи. Разнокоренски синоними су и: *марљив, вредан, њредан, ревнос̄њан, аџилан, њожр̄њвован, радан*, као и *занимљив, ин̄њересан̄њан, доњадљив, мамљив*. Управо наведени примери илуструју појаву синонимског низа, те зато треба имати у виду да синонимија није нужно лексички однос двеју речи.

Значај синонимије при преводу са енглеског на српски језик огледа се у избору одговарајуће речи. С обзиром на конкретни контекст, преводилац треба да размотри све могућности имајући на уму синонимију. Посебну пажњу обратићемо на примере оних енглеских речи који се, оправдано или неоправдано, у српском језику користе у фонолошки (и морфолошки) адаптираној форми. За енглеску именицу *consumer* најбољи превод свакако не би био *конзумер*, па ни *конзумент̄*, већ *куњац*

² Значења су у овом делу навођена према онлајн-издању Кембрицовог речника. Видети попис речника и онлајн-речника у коришћеној литератури.

или *џоџрошач*. Затим, уместо *резилијентан* (енгл. *resilient*), преводиоцима су на располагању српски придеви *издржљив*, *оџџоран* и *жилав*, који имају исто значење; уместо англицизма *бенефиџ* преводиоцима су на располагању лексеме *корисџ*, *добробиџ*, *вајда* или пак *ћар*. Такође, англицизам *инџерџреџација* има синонине словенског порекла већ устаљене у српском језику, попут: *џумачење*, *објашњење*, *џојашњење*, а *имџлеменџација* би се могла заменити лексемом *џримена* или *сџровођење*. Са друге стране, у случају да се ради о колоквијалном тексту, преводилац би се ипак одлучио за лексему *џарџи* (енгл. *party*), а не за *забаву* или *журку*.

Истичемо да у неким случајевима англицизми носе додатну сему у односу на одомаћену реч у српском језику. Примера ради, *слиџ* није било која признаница, него она „*štampana priznanica kojom se dokazuje plaćanje robe ili usluge platnom karticom*” (СРНА 2021: 521), те је у преводу семантички прецизније (у односу на лексему *џризнаница*) и економичније (једна реч уместо синтагме са релативном реченицом у функцији атрибута) употребити англицизам.

Синонимију код глагола у српском и енглеском језику представићемо на примерима глагола говорења и глагола људског кретања.

Глаголи говорења у српском језику су *џовориџи* „служити се говором за исказивање мисли и осећања, саопштавати нешто речима, обраћати се некоме речима” (за сваки глагол наводимо прво, односно основно, значење из РСЈ 2007), *рећи* „усмено саопштити”, *џричаџи* „усмено саопштавати”, *беседиџи* „држати беседу, држати говор”, *џриџоведиџи* (занимљиво је да РСЈ 2007, уместо навођења значења, упућује на парњак *џриџоведиџи*, а код глагола *џриџоведиџи* на глагол *исџричаџи*), *збориџи* „*џовориџи, џричаџи*”, при чему је процесом суфиксације могуће извести имперфективне глаголе (од свршених облика, било да су они сами добијени префиксацијом или не): *казатиџи/казиватиџи*, *изџовориџи/изџоваратиџи*, *исказатиџи/исказиватиџи*, *изложиџи/излаџатиџи*. У глаголе говорења сврставамо и оне који означавају специфичан начин говорења: *шаџи(у)џаџи* (говорити тихо), *муцаџи* (говорити застајкујући, са препрекама, понављајући гласове, било због поремећаја у говору, било због узбуђења), *изјавиџи* (говорити јавно, званично, у службеној функцији), *мрмљаџи* (говорити неразумљиво), *сикџаџи* (говорити динамично, заједљиво и срдито) и сл. У колоквијалном српском језику глагол *џеваџи* представља синоним глаголу *џовориџи*, док се у српском жаргону синонимно употребљавају и глаголи попут

ѡарлаѡи и *сѡикаѡи* (мотивисани француским и енглеским прототипичним глаголима говорења).

Што се тиче глагола говорења у енглеском језику, наводимо следеће прототипичне, ослањајући се на лексикографске дефиниције из онлајн-издања речника Меријам Вебстер: *say* „to express in words”; *tell* „to relate in detail” (синоним *narrate*), „to give utterance to” (синоним *say*); *speak* „to utter words or articulate sounds with the ordinary voice” (синоним *talk*); *talk* „to express or exchange ideas by means of spoken words”; *verbalize* „to express something in words”; *articulate* „to give clear and effective utterance to”; *state* „to express the particulars of especially in words” (синоним *report*); *utter* „to give utterance to, to give public expression to, to express in words”.

Глаголи кретања, поготово људског кретања, такође су чести у текстовима и у говору, те их је важно истаћи у вези са преводом и наставом. У *Српском речнику синонима* (2017) следећи глаголи наводе се као синоними глагола *ићи* „кретати се корачајући” (значења наводимо према РСЈ 2007): *креѡаѡи се* „ићи, ходати, бити у покрету уопште”; *ходаѡи* „ићи кораком, пешке”; *корачаѡи* „кретати се правећи кораке”; *ѡомицаѡи се* (у РСЈ 2007. наведено је значење за свршени глагол *ѡомаћи се* „покренути се”); *ѡешачиѡи* „ићи пешице”, *крочиѡи* „начинити корак”, *сѡуѡаѡи* „стати ногом, коракнути долазећи, улазећи куда или излазећи откуда”. Са друге стране, наводе се фигуративно употребљени глаголи кретања попут *ѡазии*, *ѡабанаѡи*, *ѡиѡчиѡи*, *базаѡи*, те експресивно употребљен *кланцаѡи* и глаголи којима се означава специфичан начин кретања, попут *ѡеѡаѡи се* (кретати се уз гегање, тетурање, тромо, споро), *ѡуриѡи* (брзо се кретати, у журби), *ѡрчаѡи* (брзо се кретати, одбацујући се стопалима), при чему додајемо и глаголе којима се означава кретање без јасно одређеног циља: *ѡумараѡи*, *врзмаѡи се*, *луѡаѡи*, *луњаѡи*, *смуцаѡи се*.

Рангирани према критеријуму прототипичности, глаголи људског кретања у српском језика најбоље се представљају следећим низом, у смеру од центра ка периферији (према Стаменковић 2017): *ићи*, *креѡаѡи (се)* / *кронуѡи (се)*, *ѡрчаѡи*, *доћи/долазиѡи*, *ходаѡи*, *скочиѡи/скакаѡи*, *шеѡаѡи (се)*, *ѡроћи/ѡролазиѡи*, *оѡићи/одлазиѡи*, *ући/улазиѡи*, *изаћи/изићи/излазиѡи*, *сѡићи/сѡиѡнуѡи*, *враѡиѡи се*, *ѡуриѡи*, *ѡрећи/ѡрелазиѡи*, *ѡоћи/ѡолазиѡи*, *ѡуриѡи (се)*, *ѡићи/ѡилазиѡи*, *ѡрићи/ѡрилазиѡи*, *наићи/наилазиѡи*.

У енглеском језику је глаголу *walk* „to move along on foot” најближи по значењу глагол *step* „to move by raising the foot and bringing it down

elsewhere or by moving each foot in succession". Ако детаљније посматрамо значења и употребу глагола људског кретања у енглеском, низ поменутих глагола распоређен према прототипичности (од центра ка периферији) јесте следећи (према Стаменковић 2017): *run, walk, move, go, come, leave, jump, climb, travel, return, arrive, skip, rise, cross, crawl, hurry, swim, leap, jog, race*.

Синонимија се јавља и код прилога, на пример, у групи тзв. интензификатора: *мноџо, врло, изузеџно, џрилично, џџрилично* (уз придеве попут *џамешан*), а у енглеском *extremely, exceptionally, very, highly, incredibly* (уз придеве попут *intelligent*). Значењем и употребом придева *џџиимаџиван* и прилога *џџиимаџивно* детаљније се бавила Драгана Вељковић Станковић (2018б: 26–40), уз осврт на значење енглеског придева *ultimate* (Вељковић Станковић 2018б: 30).

На основу до сада наведених примера, може се уочити да се појава синонимије јавља у тзв. отвореној класи речи, у коју спадају именице, придеви, глаголи и прилози. Са друге стране, код затворене класе речи типично не очекујемо појаву синонимије. Примера ради, синонимним можемо сматрати допусне (концесивне) везнике *иако, џремда* и *мада* у српском језику, али је могуће да матерњим говорницима српског језика реченице које садрже поменуте везнике неће звучати подједнако уобичајено или их пак неће везивати за исти функционални стил (уп. *Иако је био уморан, оџишао је у биоској, Премда је био уморан, оџишао је у биоској, Мада је био уморан, оџишао је у биоској*).

Условни везници *ако* и *уколико* такође су међусобно заменљиви, али не и *да* и *ако*, будући да се први пар везника може користити за изражавање реалног услова, а у другом пару везник *да* не може се користити да изрази реални услов (на пример, у примеру *Да је Енџлез, маџерњи језик био би му енџлески* подразумева се да особа о којој се говори није Енџлез у актуелном свету). У енглеском језику налазимо на примере сличних везника, на пример *if* и *whether*, при чему се *if* везује за условне реченице, а *whether* упућује на избор између двеју могућности. Синонимије нема ни међу заменицама и бројевима.

Напомињемо да Даринка Гортан Премк (1994) прави разлику између *синонимских редова* и *синонимских низова*. Под термином *синонимски ред* подразумева делимичне/релативне синониме, односно речи сличне референцијалне вредности, уз могуће разлике у обележјима експресивности и маркираности, док речи исте референцијалне вредности и исте експресивно-употребне (не)маркираности сврстава у

синонимске низове, за које наводи да су идентични/апсолутни синоними).

Појаву синонимије и могућности које пружа синонимија у изворном језику и циљном језику превођења показаћемо на примеру оригиналне реченице на енглеском и превода на српски језик. Истичемо да је приликом превођења и наставне обраде синонима коришћење једнојезичних речника такође неопходно, будући да се након лексикографске дефиниције обично наводи синоним (или синоними, ако их је више). Наиме, поћи ћемо од дела дијалога из романа *Invisible (Невидљиви)* Пола Остера на енглеском језику (пример 1) и превода на српски језик (пример 2)

(1) *When he introduced himself as Rudolf Born, my thoughts immediately turned to the poet. Any relation to Bertran? I asked.*

Ah, he replied, that wretched creature who lost his head. (Paul Auster, Invisible, 3%)

(2) *Kada se predstavio kao Rudolf Born, istog trena pomislio sam na pesnika. Imate li neke veze s Bertranom? upitao sam ga.*

Ah, s onim jadnikom koji je izgubio glavu, rekao je. (Pol Oster, Nevidljivi, str. 9)

Помоћу ових одељака илустровали смо превод за који је преводилац сматрао да је најбољи, имајући у виду и синонимну лексику. На основу синонима наведених у речницима, навешћемо још неке могућности превода на српски језик, али и изворног текста.

На пример, именицу *јадник* је приликом превођења могуће заменити именицама попут *несрећник*, *бедник*, *сироџан*, *мученик*, *очајник*, уместо именице *џрен* могуће је употребити именицу *моменаџ* (намерно не издвајамо именицу *џренуџак* јер има исти корен са именицом *џрен*), а глагол *рећи* заменљив је синонимним глаголима *казати*, *изговориши* и другим, већ поменути, глаголима говорења.

Што се оригиналног текста из посматраног романа тиче, глаголу *introduce* значењски су блиски *present* и *acquaint*, глагол *reply* заменљив је глаголом *respond*, прилог *immediately* могуће је заменити синонимним лексемама *straightway* „right away, immediately, straightaway”, *promptly* „very quickly or immediately” и *instantly* „without the least delay”. На основу овог примера изворног текста и превода, размислите о значају употребе конкретне лексеме у преводу у случајевима када преводилац има на располагању неколико могућности.

Осим стандардног српског и енглеског језика (негде се у литератури као синониман помиње термин *књижевни језик*, али постоје и књижевна дела написана на дијалекту), синонимија је појава која се јавља и у жаргону. Навешћемо одговарајуће примере будући да се жаргонска лексика неизоставно јавља приликом превођења, а некада је особама које уче страни језик ближа од лексике из високог регистра. Мира Милић (2013: 33) истиче да су у енглеском сленгу друштвени и цивилизацијски фактори били извор за велики број синонимних лексема којима се означавају крађа, варање и пијанство. Хлебец (PC 2006) за лопова који пљачка заспале или пијане људе наводи енглеску лексему *roller*, за ситног лопова наводи лексему *lurker*, док у српском језику, на пример, лексему *сунђер* наводи као пример за жаргонска значења „пијаница” и „слабић, особа подложна утицајима”.

Будући да се у овом уџбенику бавимо контрастивном лексикологијом енглеског и српског језика, нисмо се бавили појавом синонимије на нивоу реченице и синонимијом између лексеме и синтагме, нити лексеме и реченице. Ипак, и такве случајеве илустроваћемо примерима будући да су од значаја у превођењу и приликом учења страног језика.

Једна од могућности (граматичке) синонимије на нивоу реченице огледа се, на пример, у односу актива (пример 3 и 5) и пасива (примери 4, 6 и 7). Истичемо да је у српском језику могуће искористити облик пасива са трпним глаголским придевом (у примеру 6 то је облик *описано*) или пак рефлексивни пасив (онај који садржи *се*, као што је случај у примеру 7).

(3) *The report describes the household as “a black box”.* (BBC News)

(4) *The household is described as “a black box” in the report.*

(5) *Тај извештај описује домаћинство као „црну кућију”.*

(6) *Домаћинство је у њом извештају описано као „црна кућија”.*

(7) *Домаћинство се у њом извештају описује као „црна кућија”.*

Што се тиче синонимије на нивоу речи и синтагме (групе речи) или речи и реченице, у српском језику издвајамо изведеницу *младић* и синтагму *млад човек*, затим немотивисани, односно у творбеном смислу прост, придев *леп* и синтагму *привлачног изгледа*. Такође, могуће је да се, на пример, значење које има придев *искаже* односном (релативном) реченицом. Тако је *срећна* особа она која *осећа срећу*. Треба имати

у виду и да се сложенице лако могу трансформисати у реченицу, те је заправо исто рећи *раноранилац* и *особа која рано рани* (односно устаје). Са друге стране, у енглеском исто значење имају *exciting* и *producing excitement*, *moderate* и *avoiding extremes*, *happy* и *feeling pleasure and enjoyment*, *well-behaved* и *behaving in a polite or correct way*.

Занимљива појава је постојање синонимних колокација. Љиљана Готштајн (1986: 67–104), на пример, као енглеске еквиваленте српској колокацији *широко ђихваћен* наводи: *widely adopted*, *generally agreed*, *universally agreed*, *widely espoused*, *widely held* (Готштајн 1986: 67), а за *даћи* образложење: *give an interpretation*, *give an account*, *give an explanation*, *make an explanation* (Готштајн 1986: 89).

На крају овог одељка издвајамо две појаве блиске синонимији, али које се не сматрају синонимијом. Ради се о постојању фонетских дублета (*уво* и *ухо*, *ђижама* и *ђицама*) и морфолошких дублета (*секунд* и *секунда*, *коверай* и *коверђа*), те је јасно да се напоредо користе и да њихова употреба зависи искључиво од говорника или преводајца.

Питања за размишљање и дискусију

1. По чему се синонимија разликује од других лексичких односа, а по чему им је слична?
2. Код којих врста речи је синонимија најзаступљенија у српском и енглеском језику? Због чега је тако?
3. Да ли се синонимија јавља код затворене класе речи? Образложите одговор.
4. У којим семантичким пољима очекујете појаву синонимије?
5. Наведите по један пар синонима код именица, придева, прилога и глагола, па их упоредите по значењу.
6. Наведите синонимски низ у српском и енглеском језику и упоредите чланове низа по значењу.
7. Колико је појава синонимије честа међу терминима? Наведите примере.
8. Објасните утицај језичке економије на постојање и употребу синонима.
9. Објасните значај контекста на употребу синонима и покажите на примеру варијације у значењу.

10. По чему се речници синонима разликују од других речника, а по чему су им слични?

Грађа

Auster, Paul. *Invisible*. New York: Henry Holt and Co. (e-book version, коришћена уз помоћ читача *Calibre 0.9.2*), 2009/2010.

Oster, Pol. *Nevidljivi* (prev. Ivana Đurić-Paunović). Beograd: Geopoetika, 2010.

Речници

РНА 2018: Vera Vasić, Tvrtko Prčić, Gordana Nejgebauer, *Du Yu Speak Anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, treće, elektronsko, izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018.

РС 2006: Борис Хлебец, *Речник сленџа: енџлеско-српски, српско-енџлески*, Београд: Београдска књига, 2006.

РСЈ 2007: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

СРНА 2021: Tvrtko Prčić, Jasmina Dražić, Mira Milić i dr. *Srpski rečnik novijih anglicizama*, elektronsko izdanje, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2021.

СРС 2017: Павле Ћосић, *Српски речник синонима*, Нови Сад: Прометеј, Београд: Корнет, 2017.

ССРСЈ 2004: Miodrag S. Lalević, *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskog jezika*, Nolit, Beograd, 2004.

Онлајн-извори

Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/>

Merriam-Webster Dictionary, <https://www.merriam-webster.com/>

Oxford Learner's Dictionaries, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Литература

Вељковић Станковић 2018б: Драгана Вељковић Станковић, *Како мислимо речи: ѓрилози ѓроучавању коџниџивних асџекаџа српске лексике*, Београд: Јасен, Филолошки факултет, 2018б.

- Гортан-Премк 1994: Даринка Гортан-Премк, „О лексичкој синонимији”, *Научни сасџанак славистиа у Вукове дане*, 22/2, 1994, 5–11.
- Готштајн 1986: Ljiljana Gotštajn, *Sinonimija u kolokacijama sa primerima engleskog jezika naučne komunikacije*, Novi Sad: Institut za strane jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, 1986.
- Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексиколоџија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2007.
- Јанић 2019: Александра Јанић, „Синонимија и блискозначност именица у Речнику жаргонизама јужне ѓруџе”. *Ојсцена и друџа колоквијална лексика у српском и македонском језику*, зборник радова. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2019, 87–108.
- Круз 1986: David Alan Cruse, *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Липка 1992: Leonhard Lipka, *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics and Word-formation*, Tübingen: Max Niemeyer, 1992.
- Милић 2013: Mira Milić, *Anglicizmi kao sinonimi u srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013.
- Прђић 2016: Tvrtko Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, elektronsko izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016.
- Прђић 2019: Tvrtko Prčić, *Engleski u srpskom*, treće, elektronsko, izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- Стаменковић 2017: Душан Стаменковић, *Језик и креијање: коџнићивно-семантички оџледи*, Ниш: Филозофски факултет, 2017.
- Стојичић, Стаменковић 2018: Violeta Stojičić, Dušan Stamenković, *A Practical Lexicology for EFL Students*, Niš: Filozofski fakultet, 2018, 11–127.
- Ђорић 2007: Божо Ђорић, „Синоними и дублети”, *Научни сасџанак славистиа у Вукове дане*, 35/3, 2007, 59–67.
- Шипка 1998: Данко Шипка, *Основи лексиколоџије и сродних дисциплина*, Нови Сад: Матица српска, 1998.
- Штасни 2013: Гордана Штасни, *Речи о човеку: номинација човека у српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2013.

4. КОНТРАСТИВНИ ПОГЛЕД НА АНТОНИМИЈУ

У четвртом поглављу бавимо се антонимијом, подврстама антонима и њиховим семантичким карактеристикама у енглеском и српском језику. Издвојени су примери истокоренских и разнокоренских антонима у енглеском и српском језику, те градабилни, комплементарни и дирекциони антоними. Истакнута је разлика између контрарности и контрадикторности. Такође, посматрана је повезаност синонимије и антонимије, те полисемије и антонимије.

Кључни термини: *истокоренски антоними, разнокоренски антоними, контрарности, контрадикторности, градабилна сујројности, комплементарна сујројности, дирекциона сујројности, дијаметрална антонимија, релацијски ојозији.*

Под правом антонимијом сматра се постојање двеју речи (исте врсте) које независно од реченичног контекста имају супротно основно/примарно значење, односно супротне су бар по једној значењској компоненти (уп. Грицкат 1961–1962; Мршевић-Радовић 1977: 228). На пример, антоними су *ћушајти* и *зоворијти*, *викајти* и *шајушајти*; *тежак* и *лак*, *добар* и *лош*, *ијан* и *презан*; *јласно* и *тихо*, *јак* и *слабо*; *shout* и *whisper*, *heavy* и *light*, *good* и *bad*, *drunk* и *sober*, *loudly* и *quietly*, *strongly* и *weakly*.

Сви наведени антонимски парови су такозвани разнокоренски антоними. С друге стране, истокоренски антоними разликују се само у (не)постојању префикса, попут: *исјина* и *неисјина*, *јравилан* и *нејравилан*, *јачан* и *нејачан*, *моралан* и *аморалан*, *јрореволуцијски* и *антирореволуцијски* у српском, а у енглеском издвајмо примере попут:

important и *unimportant*, *regular* и *irregular*, *mortal* и *immortal*, *legal* и *illegal*, *satisfied* и *dissatisfied*. За истокоренске антониме Рајна Драгићевић (2007: 268) наглашава да су најчешће (пот)пуни антоними, односно да су им супротна сва значења (када их имају више).

Издавајмо три основна типа супротности: градабилну, комплементарну, дирекциону (према Круз 1986: 197–198), а у литератури се такође помињу термини дијаметрална и релацијска антонимија. Градабилна супротност јавља се међу лексемама чије значење се може приказати на скали: *хладан* и *шопџао* (*cold* и *hot*), *висок* и *низак* (*high* и *short*). Наведени придеви показују супротне половине на скали и сврставају се у антонимију у најужем смислу, а дирекциони се јављају код прилога за место, предлога и глагола: *горе* и *доле* (*up* и *down*), *лево* и *десно* (*left* и *right*), *изнад* и *испод* (*above* и *below*), *за* и *проштив* (*for* и *against*), *појетити се* и *сићи* (*go up* и *go down*). Именице попут *север* и *јуж* (*north* и *south*), *запад* и *исток* (*west* и *east*), као и парови придева изведени од поменутих именица: *северни-јужни* (*northern* и *southern*), *западни-источни* (*western* и *eastern*) такође припадају антиподним дирекционим антонимима. Истичемо да се у литератури за антонимске парове попут *север-јуж*, *напоље-унутра*, *горе-доле* користи и термин *дијаметрална антонимија* (на пример, в. Прћић 2016: 136, Круз 1986: 231–232). Релацијски су они опозити попут *муж* и *жена* (*husband* и *wife*), *дати* и *узети* (*give* и *take*).

Када говоримо о супротности међу лексемама, потребно је направити разлику између комплементарности и контрарности. Комплементарни су антонимски парови попут *ожењен/неожењен* (*married/unmarried*), *жив/мрт* (*alive/dead*), *истина/лаж* (*truth / lie, falseness, untruth*), при чему поништавање једне од лексема из сваког пара имплицира другу лексему из тог пара (в. Оташевић 2006: 379). Контрарни антоними су градуални антоними (градабилни придеви и прилози), односно они чији се интензитети значења могу представити на скали. Код таквих парова примера, један члан је немаркиран (*широк, висок, велики, дубок / wide, tall, big, deep*), а други је маркиран (*узак, низак, мали, љишак / narrow, short, small/little, shallow*). Није случајност то што се управо немаркирани члан антонимског пара користи у питањима: *Колико је веш-машина широка?*; *Колико је висок најстарији ученик у школи?*; *Колико је велики поклон за омиљену сестричину?*, *Колико је дубоко Охридско језеро?*, а не: *#Колико је веш-машина уска?*; *#Колико је низак најстарији ученик у школи?*; *#Колико је мали поклон за омиљену сестричину?*, *#Колико је љишко Охридско језеро?*. Из ових примера јасно је да је улога

немаркираног члана антонимског пара номинална и контрастна, а улога маркираног члана је само контрастна (уп. Драгићевић 2007: 277).

Антонимија и синонимија такође су међусобно повезане појаве. Када одређена лексема има синониме, све оне могу се супротставити лексеми/лексемама супротног значења, те би преводиоци и професори требало да имају на уму парове попут оних у оквиру група примера 1–13.

1) *анђео* и *ђаво*

2) *анђео* и *враџ*

3) *Боџ/боџ* и *ђаво*

4) *вода* и *ваздух*

5) *вода* и *лед*

6) *вода* и *вајџра*

7) *чврст* и *шечан*

8) *чврст* и *мек*

9) *чврст* и *појустљив*

10) *појустљив* и *непојустљив*

11) *радосан* и *шужан*

12) *срећан* и *шужан*

13) *срећан* и *несрећан*

У примерима 1–3 *враџ* и *ђаво* су синоними и може им се супротставити лексема *анђео* или *Боџ/боџ*. У групи примера 4–6, *вода* се, по једном скупу особина које поседује, може супротставити *ваздуху* (течно–гасовито агрегатно стање), по другом скупу особина које поседује може се супротставити *леду* (течно–чврсто агрегатно стање), а по трећем скупу особина које поседује може се супротставити *вајџри* (водом се гаси ватра).

Примера ради, утицај полисемије на избор антонима показаћемо помоћу придева *чврст*, који има следећа значења: 1. а. чије су честице збијене, компактне, који је густе, збијене конзистенције”, „б. који се теже меша, меси” [...] „4. в. фиг. који се не колеба у мишљењу, ставу”.

Отуда антоними поменутог придева могу, између осталих, бити *шечан* (када се ради о агрегатном стању), *мек*³ (за исказивање густине), *йоџус-шљив* (када је чврст употребљен у поменутом пренесеном значењу, које је синонимно придеву *нейоџусшљив*).

Издавамо податак о томе да се прави антоними најчешће јављају као вербална асоцијација за придеве који их поседују, на шта је указала Рајна Драгићевић у својим бројним истраживањима о антонимима, вербалним асоцијацијама и њиховој повезаности (в. Драгићевић 1996, Драгићевић 2007, Драгићевић 2010).

Могуће је супротставити значења као у паровима лексема 11–13 будући да су синоними *срећа* „1. стање и осећање потпуног задовољства, радости” и *радоси* „1. стање онога који је радостан, осећање задовољства због каквог успеха и уопште због нечег пријатног, добро расположење, веселост”, те међусобно *срећан* „1. а. који осећа срећу, радост, обузет срећом; који има среће, кога прати срећа у животу” и *радосиан* „1. а. који је испуњен, обузет радошћу, добро расположен, весео, раздраган”, као и међусобно *несрећан* „1. а. који нема среће; којег је задесило зло, невоља” и *шужан* „1. а. обузет тугом, жалостан”. С друге стране, у енглеском можемо издвојити антонимске парове *happy–sad*, *happy–unhappy*, *happy–sorrowful*, *happiness–unhappiness*, *happiness–sadness*, *happiness–despair* итд. Наглашавамо да је у примерима 1–13 и сличним случајевима неопходно сагледати контекст ради одговарајућег превода и оптималног објашњења у настави.

Међу примерима за антонимију код именица налазе се и они парови којима се означава само биће супротног пола. Такве су именице којима се означавају родбински односи (о односу категорије рода, пола и антонимије в. Ресел–Ресел 1984: 166): *браи* и *сестра* (*brother* и *sister*), *шеча* и *шејка*, *ујак* и *ујна*, *сјриц* и *сјина* (*uncle* и *aunt* су еквиваленти за последња три пара), *брашанац* и *брашаница*, *сестрић* и *сестричина* (еквивалент за последња два пара: *nephew* и *niece*) и сл.⁴

Прилогу *добро* се и ван контекста недвосмислено може супротставити антоним *лоше* (о утицају полисемије на антонимију и о антонимима *добро* и *зло* видети детаљније у књизи Драгићевић 2007:

³ Ван контрастивног оквира, наилази се на став да је у српском језику једини прави антоним придеву *чврсти* заправо придев *мек*, а да су остали придеви (*шечан*, *йоџусшљив* и сл.) квазиантоними, односно неправи антоними (в. Драгићевић 2007).

⁴ Нису сви лексиколози сагласни са тим да су лексеме попут *браи* и *сестра*, *ујак* и *ујна* антоними.

269). Међутим, будући да је прилог *добро* полисемичан, и следећи прилози могу бити антонимни у одговарајућим реализацијама значења прилога *добро*. Издвајамо следеће антониме према значењима наведеним у *Речнику српскога језика* (2007): 1) *неуспешно* (на пример, одиграти улогу); 2) *неисправно* (поступити); 3) *делимично* (расправити нешто), 4) *слабо* (залити); 5) *нељубазно* (понашати се); 6) *нейоволно* (стајати са неком особом).

Приликом изучавања или обраде антонимије код глагола, потребно је обратити пажњу на категорију глаголског рода у српском језику. На пример, антоним глагола *донети* је глагол *однети*, а *односити* је антонимски парњак глагола *доносити*. Такође, у односу антонимије су и следећи парови глагола: *приближити се – удаљити се; приближавајући се – удаљавајући се; одвући–довући; одвлачити–довлачити; довести–одвести; довозити–одвозити; примати–одмаћи, примакнути–одмакнути*.

Префикс *не-* у префиксалним твореницама може, према подели Милице Радовић-Тешић (1987: 96), имати 1) функцију стварања антонима, 2) функцију чистог одрицања и 3) преплитање функције стварања антонима и чистог одрицања.

Примери за значење негативне супротности мотивне речи су: *некултура, немир, неморал, неправа, непријатељ, нечистоћа*. Овакви негирани примери имају квалификаторску функцију (Радовић-Тешић 1987: 99).

Значење одсуства, односно немања особине, мотивне речи постоји у примерима попут: *незнање, ненасиље, нерад, неред, несоразум, нејажња*. За примере овог типа Милица Радовић-Тешић (1987: 99) наводи да имају номинациону функцију.

У трећој групи су речи које означавају нешто што није оно што означава мотивна реч, односно означавају нешто што не припада мотивној речи: *неошровница, немешали, нефилолоџ, несрбиста, неанџлист, несрбин*. Напомињемо да *Правопис српскога језика* (2019: 81) дозвољава само писање малим почетним словом речи попут *неенџлез, неамериканац, немађар, неевропљанин*, што је видљиво у тачки 84. За поменуте и њима сличне именице Радовић-Тешић (1987: 99) наводи да имају класификациону функцију.

Треба напоменути да префиксирани лексеме са *не-* не морају нужно бити антоними, на шта је указала и Милка Ивић (2008: 9): у таквим случајевима само се негира „стандардна оствареност оног квалитета који се том лексемом именује”. Дакле, у примерима попут

невелики и *немали* не негира се сама особина, односно ови придеви не означавају да неко/нешто нема висину/величину, већ само да је она нижа/мања од стандардне вредности (у категорији особа или предмета, на пример).

Префиксалним твореницама са префиксом *без-* (и његовим аломорфима *беза-*, *бес-*, *беш-*, *беж-*, *бе-*) обично се именује потпуно одсуство нечега. Такве су следеће лексеме: *безбрига*, *безболно*, *безвредности*, *безвучности*, *безбојовински*, *безгрешности*, *безизражајно*, *безосећајан*, *бескорисности*, *безаконичи*, *бешчасан*.

Префикси страног порекла који се најчешће јављају у српском језику су *a-*, *анти-* и *дис-*. Појаву префиксације поменути префиксима негираног значења показаћемо на примеру именица, придева и прилога.

Примери са префиксом *a-* означавају потпуно одсуство особине мотивне речи: *аморалан* (потпуно одсуство моралног), *алогичан* (потпуно одсуство логичног), затим *ајолијичан*, *арелигиозан*, *ашемјоралан*, *ашијичан* и сл.

Префикс *анти-* постоји у следећим примерима: *антипсихотик*, *антихистаминик*, *антирепубликанац*, *антироман*, *антиајријизам*, *антишела*, *антиреуматик*, *антисоцијалан*, *антишуберкулозни*, *антифеминистица*, *антициклон* и сл., а *дис-* у примерима попут *дисквалификовати*, при чему је већина преосталих примера углавном директно преузета из грчког или латинског језика са овим формантом: *дискинезија*, *дисјунктиван*, *дисембрација*, *дислоцирати*, *дислекција*.

У енглеском језику су најчешћи форманти за творбу истокоренских антонима *non-*, *dis-*, *un-*, *in-*, *im-*, *il-*, *ir-*, *mis-*. У наставку наводимо неке од примера: *non-cooperative*, *nonliving*, *nonstick*, *nontoxic*, *noncreative*; *disagree*, *dislike*, *disappear*; *unconscious*, *unforeseen*, *unavailable*, *unarmed*; *incorrect*, *inaccurate*, *incomplete*, *indefinite*; *immoral*, *impatient*, *impossible*, *impartial*; *irrelevant*, *irregular*, *irrationally*, *irreparable*, *irreducible*; *mislead*, *misuse*, *misinterpret*.

За све горенаведене примере из енглеског и српског језика карактеристично је да имају антониме који се лако могу одредити и ван контекста, а ти антонимски парови свакако се употребљавају у усменој и писаној комуникацији (на пример, у реченицама супротног односа). С друге стране, ван контекста је немогуће наћи антоним лексемама попут: *јодмешач/coaster*, *кроасан/croissant*, *мрав/ant* и сл. Контекстуални антоними, односно неправилни антоними, могу бити и лексеме које

припадају различитим врстама речи, попут *лисац/fox* (у значењу „лукав“) и *џлуџ* (*Понекад исџадне џлуџ, а уџлавном је џрава лисица.*).

Појаву лексичког блокирања у домену боја, између осталих, издваја Милка Ивић (2008: 7), наводећи изостанак употребе лексеме *свеџлоцрвен* и синтагме *pale red* у енглеском (као супротност црвеној боји), будући да у овим језицима већ постоји лексема *розе*, односно *pink*. Међутим, претрагом *Српскоџ мрежноџ корџуса* добили смо потврде коришћења придева *свеџлоцрвен*, што може указати на то да, ипак, у свести говорника српског језика *свеџлоцрвен* и *розе* нису иста боја. Колокације са *свеџлоцрвен* које су се јавиле у корпусу су, на пример: *свеџлоцрвена боја, свеџлоцрвена кожа, свеџлоцрвена крв, свеџлоцрвени кармин, свеџлоцрвен цвеџ, свеџлоцрвене бобице*. С друге стране, у савременом српском језику англицизам *џинк* и придев *розе* свакако не означавају исту боју. Семантиком придева *розе* и *pink* бавила се Сања Кример-Габоровић (2019б), као и генезом категорије *розе* у лексичко-семантичком пољу боја у српском језику (2019в).

Неправи антоними су и они парови лексема чији се лексички однос именује као синоантонимија. Наиме, такви су примери са *џолу-* и лексемама које имају супротно значење, попут *џолуџун* и *џолуџразан*, *џолушала* и *џолузбиља* (в. Драгићевић 2007: 274), *џолуџрезан* и *џолуџџан*, *џолуисџиниџ* и *џолунеисџиниџ*.

Појава која повезује антонимију и полисемију назива се *енанџи-осемија* (в. Драгићевић 2007: 270), за коју постоје и следећи називи: *унуџрашња анџонимија, анџаџосемија, анџаџонимија, хеџеросемија*. Наиме, ради се о лексемама које су двозначне и обухватају супротна значења: *џозаџмиџи* – дати неке нешто или узети нешто од некога, *изнаџмиџи* – дати неке нешто или узети нешто од некога (в. Драгићевић 2007: 270). Такође, ако поредимо значења у стандардном српском језику и у жаргону, долазимо до примера лексема које имају супростављена значења: *сџирашно* (негативно или позитивно конотирано), *лудило* (негативно или позитивно конотирано), *мрак* (неутрално или позитивно конотирано).

Чак и када одређена лексема има антониме, они се у речницима не помињу увек експлицитно. Милена Јакић (2015: 52) закључује да се антоними врло ретко употребљавају иза квалификатора *суџр*. (супротно) у лексикографским дефиницијама. Ипак, за дефинисање придева добијених додавањем префикса негативног значења, у речницима су запажене следеће формуле: *који није + моџивни џридев, који није + друџи џридев, који је без + именица, који нема + именица*; а код именица

са префиксима негативне семантике: *онај који није + именица, недосџа-џак + именица у џениџиву, одсуџиво + именица, особина оноџа шџо је без + именица, особина или сџање оноџа који/шџо није + џридев* (в. Јакић 2015: 52–53).

Контрастивни однос између енглеског и српског језика може се успоставити и помоћу такозваног антонимијског превода (Јовановић 2001: 66–67). Ради се о превођењу речи или већих језичких јединица речима или већим језичким јединицама које имају супротно значење, уз пратећу промену структуре реченице из потврдне у одричну и обрнуто. Јовановић наводи да оваква врста превођења може бити обавезна, опционална или непотребна. Превођење се не сматра непотребним нарочито онда када се у циљном језику не употребљава еквивалент у истом значењу у датој структури, тако би *Мислим да ниси у џраву* било најбоље превести реченицом *I don't think you are right*. Јовановић додаје и да се ова врста превођења може користити као добра вежба у учењу језика, јер се њоме вежба не само значење него и употреба речи и већих језичких јединица у два језика.

На крају напомињемо да је супротна значења могуће постићи и синтаксичким средствима попут негације: *није леџ* (супротно од *леџ*), *не џовори* (супротно од *џовори*), односно *(S)he is not beautiful*, *(S)he is not speaking*, што није предмет лексикологије.

Издвајамо и неколико парова реченица из романа *Invisible* и његовог превода *Невидљиви* које садрже супротност, било да у њима има лексичких антонима или не (в. пр. 1–8).

(1) *I had prepared myself for a prissy, schoolmarmish eccentric. Cécile might have had her eccentricities, but the woman I met that day was down-to-earth, funny, enjoyable to be with. (*Invisible*, 390,5/446)*

(2) *Pripremio sam se za sitničavog, knjiškog ekscentrika. Sesil je možda imala svojih ekscentričnosti, ali žena koju sam upoznao tog dana bila je prizemna, zabavna, prijatna za društvo. (*Невидљиви*, 198)*

(3) *Yes, I said to myself, this is beyond doubt a beautiful place, but it is a harsh beauty, an inhospitable beauty, and I am already looking forward to leaving it. (*Invisible*, 433,0/446)*

(4) *Jeste, rekla sam sebi, ovo je van svake sumnje prelepo mesto, ali ta lepota je divlja, sirova i gruba, i unapred se radujem tome što ću je napustiti. (*Невидљиви*, 222)*

(5) *I wouldn't want to bet on it, but it's possible the war will be over by then. (Invisible, 27,4/446)*

(6) *Ne bih baš da se kladim, ali ima izgleda da će se rat do tada završiti. (Nevidljivi, 18)*

(7) *We could have used the other bedroom, which was larger and more comfortable, but neither one of us wanted to go in there. (Invisible, 75,4/446)*

(8) *Mogli smo da odemo u spavaću sobu, koja je bila prostranija i udobnija, ali ni ona ni ja nismo to želeli. (Nevidljivi, 44)*

Питања за размишљање и дискусију

1. По чему је антонимија слична синонимији, а по чему се разликују?
2. Која је разлика између контрарности и контрадикторности код антонима?
3. Покажите на примерима шта су истокоренски антоними у енглеском и српском језику.
4. Покажите на примерима шта су разнокоренски антоними у енглеском и српском језику.
5. Да ли једна реч може имати више антонима? Образложите одговор и покажите на примеру.
6. Који префикси се јављају код антонима у српском и енглеском језику?
7. Наведите по пет именичких парова антонима у енглеском и српском језику.
8. Наведите по три придевска пара антонима у енглеском и српском језику и по три глаголска пара антонима у енглеском и српском.
9. Шта је антонимијско превођење? Када га користимо и због чега је корисно? Наведите два примера у којима је антонимијско превођење потребно.
10. Да ли се антонимија може јавити међу непроменљивим речима? Образложите одговор и покажите на примерима из енглеског и српског језика.

Грађа

Auster, Paul. *Invisible*. New York: Henry Holt and Co. (e-book version, коришћена уз помоћ читача *Calibre 0.9.2*), 2009/2010.

Oster, Pol. *Nevidljivi* (prev. Ivana Đurić-Paunović). Beograd: Geopoetika, 2010.

Речник и онлајн-извор

РСЈ 2007: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

Merriam-Webster Dictionary, <<https://www.merriam-webster.com/>>

Литература

Грицкат 1961–1962: Ирена Грицкат, „О антонимији”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, IV–V, 1961–1962, 87–90.

Драгићевић 1996: Рајна Драгићевић, „О правим именичким и придевским антонимима”, *Јужнословенски филолоџ*, LII, 1996, 25–39.

Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексиколоџија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Драгићевић 2010: Рајна Драгићевић, *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010.

Ивић 2008: Милка Ивић, „Нови приступ придевској проблематици”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, 51/1–2, 2008, 7–10.

Јакић 2015: Милена Јакић, „Неформализована употреба антонима у лексикографским чланцима Речника САНУ”, *Наш језик*, XLVI/3–4, 2015, 39–57.

Јовановић 2001: Mladen Jovanović, *O prevođenju: Tehnika prevođenja*, Beograd: Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Srbije, 2001.

Кример-Габоровић 2019б: Sanja Krimer-Gaborović, *Prepoznavanje i imenovanje boja u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019б.

Кример-Габоровић 2019в: Сања Кример-Габоровић, „Генеза категорије ‘розе’ у лексичко-семантичком пољу ‘боја’ у српском језику”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, LXII/1, 2019в, 115–150.

- Круз 1986: David Alan Cruse, *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Мршевић-Радовић 1977: Драгана Мршевић Радовић, „Глаголи супрот-ног значења”, *Књижевност и језик*, XXIV/1-2, 1977, 226-237.
- Оташевић 2006: Ђорђе Оташевић, „Придеви и прилози с префиксом а-”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 35/1, 2006, 377-382.
- Правопис 2019: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскога језика*, треће издање, Нови Сад: Матица српска, 2019.
- Прћић 2016: Tvrtko Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, elektronsko izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016.
- Радовић-Тешић 1987: Милица Радовић-Тешић, „Творба именица с префиксом не- у савременом српскохрватском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 16/1, 1987, 93-100.
- Ресел, Ресел 1984: Svetlana Ressel, Gerhard Ressel, „Род, број и антонимија у српскохрватском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13/1, 1984, 161-170.

5. КОНТРАСТИРАЊЕ ХИПОНИМА

Циљ петог поглавља је да читаоца упозна са феноменима хипонимије и хиперонимије, као и њима блиским језичким појавама попут тропонимије, меронимије и холонимије. Пример контрастирања речи које представљају хипониме општијих појмова даје се помоћу контрастирања глагола визуелне перцепције у енглеском и српском језику, прецизније глагола *look* и *гледа̄ти*. Разматрају се и контрастирају се семантичке групе хипонима, са циљем проналажења најближих преводних еквивалената.

Кључни термини: *хӣпонимија, хӣпоним, хӣпероним, хӣро̄оним, кохӣоним, мероним, комероним, холоним, кон̄трас̄тирање гла̄гола, гла̄голи визуелне пер̄це̄п̄ције, ен̄глески језик, ср̄пски језик, корес̄п̄онден̄т̄, пре̄водни еквивален̄т̄.*

Хипонимија представља однос надређене лексеме, тј. *хӣперонима*, и подређених лексема, тј. *хӣпонима* (уп. Драгићевић 2007: 290). Конкретније, то је „релација инклузије и представља један од фундаменталних лексичких односа у језику” (Драгићевић 2007: 290). Услове за постојање хипонимије издвојио је Твртко Прћић (2016: 122): 1) иста врста речи хиперонима и хипонима; 2) хипероним и хипоним су посебне лексеме; 3) хипероним и хипоним су лексеме остварене у језику.

Именица *воће/fruit* има следеће хипониме: *крушка/pear, јабука/apple, кајсија/apricot, ананас/pineapple* и сл. Наведени хипоними се међусобно налазе у односу кохипонимије. Хипонимију и хиперонимију

треба разликовати од односа *меронимије* и *холонимије*, које представљају однос целине и њених делова. Тако ће *аутомобил/car* бити холоним појмова *моџор/engine*, *фелна/rim* и *квачило/clutch*, а ова три појма ће бити мероними појма чији су саставни део. Другим речима, појаву хипонимије, која се представља формулом *ЛЕКСЕМА 1 је врста ЛЕКСЕМЕ 2*, треба разликовати од меронимије, која се скраћено може приказати као *ЛЕКСЕМА 1 је део ЛЕКСЕМЕ 2*. Примера ради, мероними именице *кућа/house* су: *кров/roof*, *врата/door*, *прозор/window* и сл. Поменути мероними међусобно се налазе у односу комеронимије.

Конкретније примере контрастирања лексема које представљају *хиџониме* општијих појмова (њихових *хиџеронима*) даћемо из групе глагола визуелне перцепције у енглеском и српском језику, прецизније помоћу глагола *look* и *гледаћи*. Контрастирање поменутих глагола детаљније је сагледано у раду „Metaphoric and extended uses of the hyponyms of the verbs *gledati* in Serbian and *look* in English” (Стаменковић 2010б). Овде ћемо за потребе илустрација давати примере из тог рада. Пре тога, бавимо се важношћу ових случајева у контексту наставе језика и превођења.

Хипоними глагола, које можемо називати и *џроџонимима* (*Ворд-неџ*), тачније речима које прецизније описују то на који се начин нека радња обавља или одвија – врло су често битан аспект на часовима страних језика, где се њиховом значењу приступа пре свега кроз дефинисање тих капиларнијих значења. Неретко наставници и ученици посежу за тражењем преводног еквивалента, а каткад се деси да је одређени тропоним потребно превести описно. Када је превођење ових речи у питању, Бејкер (2011) говори о нееквивалентности на нивоу речи (Бејкер 2011: 18–23). Између осталог, она тврди да до потешкоћа у преводу може доћи онда када језик на који се преводи може имати специфичне речи (хипониме или тропониме), а када му недостају општије речи (хипероними). Међутим, чешће наилазимо на обрнуту ситуацију, односно на ситуацију да језик на који преводимо може имати опште речи, а да му недостају оне специфичније. Ауторка такође наводи да постоји много примера ове врсте нееквивалентности и као потврду за глаголе користи глагол *jump*, за који каже да у енглеском језику можемо да нађемо специфичније глаголе као што су: *leap, vault, spring, bounce, dive, clear, plunge* и *plummet* (Бејкер 2011: 20).

Хипоними глагола обично се концентришу као гроздови око централног глаголског значења и могу се даље поделити на подгрупе према карактеристикама које их повезују, то јест према својствима која

даље спецификују. Однос који хипоними глагола *look* и *гледаџи* имају између себе можемо означити термином *кохиџонимија* (Драгићевић 2007; Лајонс 1977). Треба поменути да и хипоними, иако специфичнијег значења од својих хиперонима, нису лишени полисемије, те тако, на пример, глагол *зверџи* може да значи „бацати брзо, немирне погледе на све стране”, али и „гледати унезверено, уплашено” и „буљити, пиљити” (PCJ 2007).

Обрађени корпус садржао је 28 лексема хипонима глагола *look* прикупљених из следећих извора: *Oxford Dictionary of English*, *Longman Language Activator*, *WordNet* и *WordWeb Pro*. Из Речника српскохрватскоџа књижевноџ језика (1967–1976) и Семантичко-деривационоџ речника ексцерпирана је и 31 лексема коју сматрамо хипонимом⁵ глагола *гледаџи*. За потребе овог поглавља, дефиниције из старијег речника српскохрватског језика у потпуности су замењене дефиницијама из првог издања Речника српскоџа језика Матице српске (PCJ 2007), а у складу са тим су изнова размотрени сви појединачни резултати по групама. Као и у првобитној верзији приказаног истраживања, облици глагола са префиксима разматрани су у оквиру основне лексеме да би се створила равнотежа између језика који се пореде (имајући у виду да префиксираних глагола има много више у српском језику, док енглески језик та значења постиже употребом предлога). У оквиру овако постављеног корпуса, трагано је за дефиницијама које су водиле до проналажења кореспондената и, онде где то није било формално могуће, налажени су функционално-комуникативни еквиваленти. Ексцерпирани глаголи најпре су подељени на семантичке групе и у оквиру њих дефинисана су значења лексема из српског језика и за ове лексеме су тражени одговарајући глаголи на другој страни (контрастирање је једносмерно).

Група 1

Прву групу чинили су глаголи који описују врсту гледања која обично траје дуже, која захтева да су очи широм отворене, неретко се везује за изненађење, збуњеност, запрепашћеност, неразумевање и може да буде непријатно за оне који су предмет гледања (за случај да се ради о људима). Ова група обухвата следеће глаголе:

⁵ Напомињемо да је у неким случајевима није једноставно направити оштру границу између кохипонима код глагола и синонимних/блискозначних глагола.

(C1) <i>бајићи</i>	(E1) <i>gape</i>
(C2) <i>бленући, забленући, блејаћи, заблејаћи</i>	(E2) <i>gawk/gawp</i>
(C3) <i>буљити, избуљити, убуљити, забуљити се</i>	(E3) <i>gaze</i>
(C4) <i>пиљити, запиљити, упиљити се, упиљити (се)</i>	(E4) <i>goggle</i>
(C5) <i>устаклити</i>	(E5) <i>stare</i>
(C6) <i>зевати, позевати</i>	
(C7) <i>зурићи, зазурићи (се), зијаћи</i>	
(C8) <i>звераћи, прозвераћи, звирићи</i>	

Када је реч о првом глаголу у оквиру дате групе, односно глаголу *бајићи*, у старијем речнику коришћеном за дефиницију појмова (РМС 1967–1976), осим значења које се повезује са спавањем, постоји одредница која овај глагол дефинише као „зевати, гледати као у чуду, бленути”, за коју би најближе преводно решење био енглески глагол *gaze*. Овог значења у новијем речнику (РСЈ 2007) уопште нема. Други пример који групише четири повезана глагола (*бленући, забленући, блејаћи* и *заблејаћи*) везује се за дефиницију „гледати тупо, бесвесно”, као и за дефиниције „загледати се тупо у нешто”, „изненадити, запањити” и „заљубити се у некога, загледати се”, па, осим самог гледања, може да у себи садржи и когнитивне и емотивне компоненте значења. Глаголи одговарајући овој групи у енглеском језику били би *gaze, gawk* и *gawp*, уколико је доминантна компонента гледања, а глагол *gape* уколико се наглашавају додатне компоненте значења.

Трећа група глагола коју разматрамо укључује глаголе *буљити, избуљити, убуљити* и *забуљити се* и они се групишу око дефиниције „гледати избечених, разрогачених очију; гледати нетремице, бленути, пиљити”, где видимо да је позиција очију кључна семантичка компонента. Као кореспондент се намеће енглески глагол *goggle*, а у оним контекстима у којима је потребно нагласити непристојно гледање, глаголи *gawk* и *gawp* могу да послуже као добре преводне могућности. Четврти низ примера глагола у овој првој семантичкој групи обухвата глаголе *пиљити, запиљити, упиљити се* и *упиљити (се)*, а дефиниција коју централни глагол носи јесте „нападно упрти поглед, нетремице, упорно гледати, избечити се, буљити”, због чега ова група може у одређеним контекстима да припада и петој семантичкој групи, коју ћемо ниже размотрити. У готово свим примерима глагол означава врсту гледања која траје дуже. Кореспондент из енглеског језика у

већини примера биће глагол *stare*, а у неутралнијим контекстима то може бити глагол *gaze*. Значења префикса *у-* и *за-* и у овом примеру и у већини других примера ставиће акценат на почетак радње, тј. на отпочињање радње.

Речничка дефиниција наредног глагола, односно глагола *ушџа-клишџи*, која се тиче процеса гледања – означена је као фигуративна и гласи „почети уочено, нетремице гледати у кога или што”, те се као могући кореспондент из енглеског намеће глагол *gaze* и у одређеној мери глагол *stare*. Слично овоме, и глагол *зевашџи* се у примарном значењу не односи на гледање, али је једно од његових значења „гледати нетремице, зурити, пиљити” и у том случају његова употреба често бива увредљива. Ова врста гледања јавља се при великом изненађењу или код збуњености, а може да значи и нападан начин гледања, па се и овај глагол граничи са петом групом. Кореспондирајући глагол у енглеском био би глагол *gape*. Код наредних глагола, конкретније, код глагола *зурџишџи*, *засурџишџи* (*ce*) и *зијаџишџи*, налазимо дефиницију „нетремице гледати, упирати поглед у нешто; бесциљно гледати, бленути”. Они се такође могу повезати са негативним конотацијама, збуњеношћу или неразумевањем. Као таквима, кореспонденти су им, у зависности од контекста, глаголи *stare* и *gaze*. У последњем низу у овој групи налазимо глаголе *зверашџи*, *џрозверашџи* и *звиришџи*, који се везују за дефиницију „бацати брзо, немирне погледе на све стране, гледати унезверено, уплашено, буљити, пиљити”, где ће у првом делу дефиниције еквивалент бити *glance nervously*, а у другом делу неки од кореспондентата *stare*, *gaze*, *gawk* или *gawp*.

Група 2

Другу групу чине они глаголи који описују обично краћу врсту гледања, при чему су код неких од њих очи делимично затворене или се процес гледања одвија уз неку врсту потешкоће или отежавајућег фактора. Могу се повезати са елементима стидљивости, нервозе, скривености, злобе, злочестости или сумње, док неки од ових глагола могу да изразе елементе еротске жудње. Ту спадају:

(C9) <i>џледуцкашџи</i> , <i>џледнушџи</i>	(E6) <i>eye</i>
(C10) <i>џвиришџи</i>	(E7) <i>glance</i>
(C11) <i>џодвиришџи</i> (<i>ce</i>)	(E8) <i>glimpse</i>
(C12) <i>шкџиљџишџи</i> , <i>чкџиљџишџи</i> , <i>зачкџиљџишџи</i> , <i>џришкџиљџишџи</i> ,	(E9) <i>peek</i>

	<i>џричкиљиџи, учкиљиџи, џрошкиљиџи</i>	(E10) <i>peer</i>
(C13)	<i>вириџи, завириваџи, навириџи, џовириваџи,</i> <i>џровириџи</i>	(E11) <i>peer</i>
		(E12) <i>spy</i>
(C14)	<i>заџледаџи</i>	(E13) <i>squint</i>
(C15)	<i>жмириџи, џожмириџи, џрожмириџи</i>	

Први у овој групи глагола (*џледуцкаџи* и *џледнуџи*) деминутивни⁶ су облици основног глагола *џледаџи* и дефинишу се као „гледати; бацати кратке (летимичне) погледе, погледати”. Као таквима, из енглеског им одговарају кореспонденти *glance* и *glimpse*, а у трајнијој употреби морао би се употребити преводни еквивалент *keep throwing/casting glances* или *glance on and off*. Глагол *џвириџи* дефинише се као „гледати крадом из прикрајка или кроз неки отвор, вирити” и као „буљити, пиљити, бленути; мотрити, гледати”. У првом случају кореспондент би био пре свега глагол *peer*, а онда и глагол *peek*, док би у случају друге дефиниције глаголи из претходне групе били боља преводна решења. Трећи глагол у овој групи, глагол *џодвириџи* (*ce*), носи речничку дефиницију „завирити испод нечега брзим, кратким погледом” и било би га најбоље превести еквивалентним спојем *look, peer or glance under*.

Наредни низ у оквиру ове групе укључује глаголе *шкиљиџи, чкиљиџи, зачкиљиџи, џришкиљиџи, џричкиљиџи, учкиљиџи* и *џрошкиљиџи* и они описују врсту гледања у којој очи најчешће нису потпуно отворене. Дефинишу се као „гледати полузатворених очију, чкиљити, жмурити; гледати зрикаво, бити зрикав, разрок” и „гледати усредсређено, упорно некога, зурити, пиљити (у некога)”, при чему би енглески глагол *squint* био кореспондент у случају првог значења, док би глаголи *peer* и *peek* били боља преводна решења у случају друге групе значења. Префикс *џри-* у *џришкиљиџи* и *џричкиљиџи* доприноси значењу краткоће. Пети низ примера обухвата глаголе *вириџи, завириваџи, навириџи, џовириваџи* и *џровириџи*, који гравитирају ка дефиницији „гледати кроз узан отвор, обично кришом; кришом гледати иза неког заклона” – због овакве значењске компоненте тајновитости, најбољи кореспонденти били би глаголи *peek, spy* или *peer*. Глаголи са префиксом и суфиксом *завириваџи* и *џовириваџи* (суфиксација је у њима последњи корак у творби) указују на радњу која се понавља, док

⁶ О когнитивним аспектима деминуције код глагола видети Вељковић Станковић 2018б: 77–136.

префикс *џро-* у *џровириџи* означава почетак радње (за дискусију о значењима префикса видети Новаков 2005).

За претпоследњи пример, односно глагол *заџледаџи*, налазимо дефиниције „пажљиво погледати; завирити” и „угледати, спазити, видети”, а када се употреби са повратном заменицом *се* може да значи и заљубљивање, па постаје ближи петој значењској категорији. Кореспондент у случају првог значења био би глагол *реер*, док би се у случају другог значења преводио са *see* или *notice*. У трећем случају то би било или *gaze* или *fall in love*. Последњи низ садржи глаголе *џмириџи*, *џожмириџи* и *џроџмириџи*. Дефиниције основног глагола су „гледати полузатворених очију; чкиљити” и „упорно гледати, зурити, пиљити”, а као кореспондент се намеће енглески глагол *squint*. Префикс *џро-* овде означава почетак радње, а *џо-* наглашава кратко трајање.

Група 3

Трећој групи припадају глаголи који уз начин гледања садрже и компоненту која указује на извесну дозу љутње, нетрпељивости, непријатељства или агресивности, а могу да уз сам поглед укључују и спуштене и наборане обрве. Ради се о следећим глаголима:

(C16) <i>бечиџи (се), забечиџи се, избечиџи, убечиџи</i>	(E14) <i>frown</i>
(C17) <i>џресџрелиџи</i>	(E15) <i>glare</i>
(C18) <i>(раз)роџачиџи, расколачиџи</i>	(E16) <i>gloat</i>
(C19) <i>џиџиџи, уџиџиџи</i>	(E17) <i>glower</i>
(C20) <i>мриџиџи (се)</i>	(E18) <i>scowl</i>

У оквиру ове треће групе, први низ садржи глаголе *бечиџи (се), забечиџи се, избечиџи* и *убечиџи*. Основни глагол дефинише се на следећи начин: „гледати широко отворених очију, гледати разрогачено, зачуђено, забезекнуто”, а у одређеним употребама могу да истакну компоненту *беса*. У неутралним контекстима кореспондирајући глагол био би *stare*, а у случајевима у којима компонента *беса* јесте наглашена, знатно боља преводна решења били би глаголи *glare*, *glower* и *leer*. Други глагол, односно глагол *џресџрелиџи*, фигуративно се може користити као глагол који означава врсту гледања и тада се дефинише као „оштро, продорно, љутито погледати”, при чему му кореспонденти могу бити глаголи *glare*, *glower* и *scowl*.

Трећи пар глагола у овој групи су глаголи *(раз)роџачиџи* и *расколациџи*, који би могли да буду саставни део и прве обрађене групе, јер им је дефиниција „широко отворати очи, гледати зачуђено, забезекнуто, бечити (се)”, али су смештени овде због везе са семантичким својствима која указују на бес и љутњу. Поред тога, могу да укажу и на изненађење, нераздевање или збуњеност. Као кореспонденти се намећу глаголи *glare, glower* и *leer* (уколико се наглашава компонента беса) и глаголи *goggle, stare* и *gaze* (уколико се љутња не наглашава у контексту). Четврти пример представља пар глагола *жижиџи* и *ужижиџи*, који у фигуративном значењу носе дефиниције „нетремице гледати, пиљити” и „погледати ужареним очима, упиљити”, што може да означи како страст тако и непријатељске намере, агресивност и бес. Као кореспонденти (у зависности од интензитета у одређеном контексту) намећу се глаголи *glare, glower, leer* и *scowl*. Последњи у овој групи јесте глагол *мршиџи* (*се*), који има изражено набирање и спуштање обрва и значење „набирањем, борањем чела, обрва изражавати, показивати незадовољство, љутњу и сл. према некоме, мргодити се”, а уз љутњу мрштењем можемо да покажемо и збуњеност или нераздевање нечега. Стога ће се у првом случају користити кореспонденти *frown* или *scowl*, док би у другом случају глагол *scowl* био прејак.

Група 4

У оквиру четврте групе налазимо глаголе који уз дужину гледања садрже и неко од следећих својстава: систематичност, пажљивост, свесност, позор, сагледавање, елементе организације и надзора. Овој групи припадају следећи глаголи:

(C21) <i>моџриџи, џо моџриџи, џосмаџраџи</i>	(E19) <i>browse</i>
(C22) <i>надгледаџи</i>	(E20) <i>check</i>
(C23) <i>надзираџи</i>	(E21) <i>examine</i>
(C24) <i>осмоџриџи, осмаџраџи</i>	(E22) <i>monitor</i>
	(E23) <i>observe</i>
	(E24) <i>oversee</i>
	(E25) <i>supervise</i>
	(E26) <i>watch</i>

Први низ глагола у четвртој групи садржи глаголе *моџриџи, џо моџриџи* и *џосмаџраџи*, који се везују за неколико речничких

дефиниција: „погледом пратити, гледати (некога, нешто)”, „испитивати погледом (некога, нешто)”, „посматрањем настојати сазнати, учити, докучити (нешто)”, „непосредним посматрањем контролисати, пазити (на некога, нешто), надгледати, надзирати”, „држати на оку, под при-
смотром ради утврђивања нечије лојалности, исправности и др., пратити (некога); тајно пратити, уходити (некога)”, „обрађати пажњу (на некога, нешто) ради извођења неких закључака, доношења оцена, одлука и сл., посматрајући анализирати (некога, нешто)”, што укључује елементе систематичног приступа и помног посматрања, па би као ко-
респонденти могли да се користе глаголи *observe*, *watch* и *view* из енглеског језика. Префикс *yo-* у овом случају може да допринесе значењу кратког или неког неодређеног времена.

Други и трећи глагол, односно глаголи *надџледаџи* и *надзираџи*, у одређеном делу се преклапају са горенаведеним дефиницијама, један другом представљају синонине, а везују се за дефиницију „контролисати; пазити (на некога или нешто), мотрити, пратити”, па се за њих као кореспонденти могу користити енглески глаголи *supervise*, *monitor* и *oversee*. Последња два глагола су *осмоџриџи* и његов несвршени облик *осмаџраџи*, а дефинишу се као „испитати погледом, разгледати; преиспитати, анализирати”, па су им логични кореспонденти глаголи *view* и *observe*.

Група 5

Пета група обухвата глаголе који исказују романтичне, жељне или еротске намере према субјекту гледања. У ову, пету, групу спадају следећи глаголи:

(C25) *меркаџи*

(E27) *leer*

(C26) *очијукаџи*

(E28) *ogle*

(C27) *ошацоваџи*

(C28) *ждракаџи*

У петој, већ помињаној, групи глагола налазе се они глаголи који уз само посматрање одражавају специфичне емотивне, жељне, романтичне или страсне намере усмерене ка особи или предмету који се посматрају, а видимо да су овакви глаголи нешто бројнији у српском језику. Оно што представља већи проблем наведене групе у контрастивном смислу јесте чињеница да су енглески глаголи *leer* и *ogle*

знатно негативнијих конотација и увредљивији у односу на глаголе из српског језика који припадају овој групи, те им се теже могу приписати позитивна осећања. Глаголе *меркаџи* и *шацоваџи* можемо да дефинишемо као „пажљиво гледати, посматрати, мотрити испод ока”, „тражити, вребати погодан тренутак, прилику, место и сл. да се нешто уради”, „тражити, бирати девојку, кућу” и „погледавши, посмотривши оценити, проценити”. Два глагола из енглеског језика била би превише негативна као преводни еквиваленти ових глагола, па се као решење намеће *eye up*. Дефиниција глагола *очијукаџи* постоји само у старијој верзији речника коришћеног за састављање корпуса и анализу (РМС 1967–1976), а тај глагол дефинише се као „бацати заљубљене погледе, заљубљено гледати, погледивати, кокетирати”, па се као еквиваленти намећу синтагме *glance lovingly* и *throw/cast loving glances*. Глагол *ждракаџи* такође постоји само у старијој верзији речника, док је у новијој (РМС 2007) ту само глагол *ждракнуџи*. Глагол *ждракаџи* дефинисан је превише неодређено као „гледати (некога)”, али из употребе овог глагола видимо да је врста гледања која се њим описује и интензивнија и нападнија, а сâм глагол је колоквијалан. Све наведено чини га јединим кандидатом за успостављање кореспондентских веза са глаголима *leer* и *ogle*, при чему је други боље преводно решење за њега.

Група 6

Последња група обухвата све глаголе који нису припадали некој од претходних група. У њој се налазе наредни глаголи:

(C29) *колаџи*

(C30) *нагледаџи се, најромаџираџи се*

(C31) *узвериџи*

Примарно значење првог глагола, односно глагола *колаџи*, није везано за процес гледања, али је једно од његових значења дефинисано као „(очима, погледом) превртати, колутати, кружити”. Преводни еквивалент овог глагола може да буде синтагма *roll one's eyes*. Наредна два глагола (*нагледаџи се* и *најромаџираџи се*) везујемо за дефиницију „задовољити се, наживати се, заситити се гледајући некога или нешто”, а могући преводни еквиваленти за ове глаголе су *take pleasure from looking at something*, затим *look at something galore* и *one cannot take one's eyes off something*, уколико се користи у позитивном контексту (нпр. *Он*

не може да се наџледа наших кола = *He can't take his eyes off our car*) или *see enough of something* уколико је контекст негативан (нпр. *Наџледао сам се раџних џризора = I have seen too many war scenes*). Последњи глагол у овој групи, односно глагол *узвериџи*, дефинишемо на следећи начин: „погледати унезверено”, што значи да би преводни еквивалент за њега могла да буде синтагма *look bewilderedly*.

*

На основу увида у све групе, може се утврдити да постоји висок ниво преклапања и велики број глагола у српском језику једночлани кореспонденти у енглеском језику. Наравно, постоје разлике и одступања од ове тврдње, а чини се да је у великом броју случајева важно знати контекст при избору одговарајућег преводног еквивалента, без обзира на то што се ради о хипонимским групама проистеклих из основних глагола истог значења и подељених на семантичке подгрупе.

Питања за размишљање и дискусију

1. Шта је хипонимија?
2. Који су услови за постојање хипонимије према Прџићу?
3. Наведите пет примера хиперонима из енглеског језика и за сваки од њих наведите по пет хипонима.
4. Наведите пет примера хиперонима из српског језика и за сваки од њих наведите по пет хипонима.
5. Наведите по три примера холонима из енглеског и српског језика и за сваки од њих наведите по три меронима.
6. Шта је тропонимија и у каквој је вези са хипонимијом?
7. Наведите неколико примера тропонима глагола *џледаџи* који имају кореспонденте, тј. једночлане еквиваленте, у енглеском језику.
8. Наведите неколико примера тропонима глагола *џледаџи* који немају кореспонденте, тј. једночлане еквиваленте, у енглеском језику.
9. За које је тропониме глагола *џледаџи* најтеже наћи преводно решење? Да ли сте дошли до преводних решења за која сматрате да су боља од оних понуђених у поглављу?
10. Како бисте проценили степен поклапања енглеског и српског језика у погледу значења тропонима глагола *џледаџи* и *look*?

Речници

- РМС 1967–1976: Михаило Стевановић и др. (ур.), *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*, Нови Сад: Матица српска (I–VI), Загреб: Матица хрватска (I–III), 1967–1976.
- СДР 2003: Даринка Гортан-Премк, Вера Васић, Љиљана Недељков, *Семантичко-деривациони речник*, Свеска 1: Човек – делови тела, Нови Сад: Филозофски факултет, 2003.
- ОРЕЈ 2006: Catherine Soanes, Angus Stevenson (eds.), *Oxford Dictionary of English*, 2nd edition, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- ЛЈА 2004: *Longman Language Activator*, 2nd edition, Harlow: Pearson Education, 2004.
- WordNet. A Lexical Database of English*, Princeton: Princeton University, <<http://wordnet.princeton.edu>>

Извор

- WordWeb Pro: WordWeb Pro*, Version 5.51, (2008), WordWeb Software, Cambridge.

Литература

- Бејкер 2011: Mona Baker, *In Other Words: A Coursebook on Translation*, New York: Routledge, 2011.
- Вельковић Станковић 2018б: Драгана Вельковић Станковић, *Како мислимо речи: прилози проучавању когнитивних аспекти српске лексике*, Београд: Јасен, Филолошки факултет, 2018б.
- Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- Лајонс 1977: John Lyons, *Semantics*, vols. 1 & 2 Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Стаменковић 2010б: Dušan Stamenković, “Metaphoric and extended uses of the hyponyms of the verbs *gledati* in Serbian and *look* in English”, *Facta Universitatis, Series Linguistics and Literature*, 8/1, 2010б, 19–33.
- Новаков 2005: Predrag Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije, 2005.
- Прћић 2016: Tvrtko Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, elektronsko izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016.

6. ПОЛИСЕМИЈА И ХОМОНИМИЈА ИЗ УГЛА КОНТРАСТИВНЕ ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ

У овом поглављу бавићемо се полисемичним лексемама у енглеском и српском језику, њиховим семантичким специфичностима, те процесима метафоре, метонимије и синегдохе као механизмима полисемије. Посебна пажња биће посвећена конкретним примерима лексема и разграничавању полисемије од хомонимије и других лексиколошких појава.

Кључни термини: *полисемија, вишезначност, механизми полисемије, метафора, метонимија, синегдоха, регуларна полисемија, нерегуларна полисемија, хомонимија, аутошироимија, конверзија.*

Полисемија означава појаву да лексема (без обзира на то да ли је проста или је настала неким творбеним процесом) у истом тренутку развоја језика садржи више од једног значења, и то међусобно повезаних механизмима метафоре, метонимије или синегдохе (уп. Драгићевић 2007: 129, где се у механизме остваривања вишезначности убраја и платисемија⁷).

Које речи обично ипак имају само једно значење? Ради се првенствено о терминима и лексемама страног порекла које се још увек нису у потпуности уклопиле у лексички инвентар конкретног језика. Моносемични су термини *дендрий, стилактиш, елекшрон, електролиза.*

⁷ Као пример платисемије наведен је однос придева *висок* у синтагмама *висок човек* и *висок зид* (Драгићевић 2007: 137).

Термини нису подложни полисемији јер је њихов садржај појмовни (Гортан-Премк 2004: 118). За термине Даринка Гортан-Премк (2004: 121) наглашава да имају ограничену способност за мотивисање нових речи: *бо̀џињав* од *бо̀џиње*, *шуберкулозан* од *шуберкулоза*, *сѝомаѝолошки* од *сѝомаѝолоџ*.

Једнозначне су и наредне лексеме страног порекла, које имају мање позната значења и ретко се употребљавају у свакодневној комуникацији: *серж* „лака тканина за поставу” (PCJ 2007: 1215), *субреѝа* „певачица веселих улога у оперети (обично сопран)” (PCJ 2007: 1283), *суѝленција* „замењивање наставника (у настави)” (PCJ 2007: 1291).

Такође, једно значење имају неке лексеме за именовање сродства (на пример, *ујак* и *ујна*, али не и *баба* и *деда*, *сѝриц* и *сѝрина*, *мајка* и *оѝац*) и већина лексема са значењем броја (осим, на пример, бројева попут *један* и *сѝо*, те бројних именица попут *чеѝворка*). На основу значења датих у PCJ 2007, лексема *баба* може означавати стару особу женског пола, а *деда* стару особу мушког пола; *сѝриц* може означавати очевог брата, али и постаријег човека (у ословљавању), док се *сѝрина* не односи једино на стричеву жену, већ може, у пренесеном значењу, означавати плашљиву особу. Осим значења родбинског односа, *мајка* може означавати и „биљку са изданцима, младицама, матичну биљку”, „особу која има заштитнички, родитељски однос према некоме”, „оно на чему се нешто заснива темељи, основ нечега”, а *оѝац* зачетника, претка или духовно лице. Затим, лексема *један* може се употребити уместо неодређене придевске заменице *неки*, *нека*, *неко* (Био једном *један* цар.), лексема *сѝо* може се хиперболично употребити за означавање дужег периода (*Сѝо* година се нисмо видели.), а лексема *чеѝворка* може означити четири особе, оцену, буре од четири акова, плес кадрил (в. PCJ 2007: 1511).

Што се тиче квантитативног односа једнозначних и вишезначних речи, Рој Берд и група аутора (Берд и др. 1987: 226) дају податак из седмог издања енглеског Вебстеровог речника, у коме од 59.934 лексеме, њих 35,9% има више од једног значења. За српски језик нема прецизних података, при чему је један од разлога тај што још увек нису објављени сви томови Речника САНУ. Ипак, Наташа Миланов (2021: 31) издваја податке на основу четвртог, петнаестог и двадесетог тома. Дошла је до закључка да је у тим томовима између 76% и 80% моносемичних речи, што оставља 20–24% лексема са више од једног значења.

Што се тиче промена поимања полисемије, Ана Халас Поповић (2017) даје преглед интерпретација полисемије из угла следећа четири

лингвистичка правца: структурализма, генеративизма, когнитивизма и рачунарске семантике. Међу њима се по степену проучавања полисемије посебно издвојила когнитивна лингвистика, те, са њом у вези, теорија прототипа, теорија идеализованих когнитивних модела и компонентна анализа (в. Халас Поповић 2017: 101). На основу издвајања извора значења, постоје три модела полисемије: радијални (једноцентрични), ланчани/линијски (полицентрични) и комбиновани/мрежни (Гортан-Премк 2014; Шипка 2006; Миланов 2021).

Радијална полисемија подразумева развијање различитих појединачних значења од једног истог значења. Примера ради, основно значење лексеме *крсџ* је „предмет или фигура састављена од два крака, вертикалног, усправног (обично дужег) и хоризонталног, водоравног (обично краћега), који се секу под правим углом, најчешће при врху усправног краја или по средини” (PCJ 2007: 601–602), док доленаведена значења потичу од основног:

2. „хришћанска вера, хришћанство” (PCJ 2007: 602);
3. „већа гомила унакрст наслаганих снопова жита” (PCJ 2007: 602);
4. „предмет или део неког предмета, уређаја, направе и др. крстастог облика” (PCJ 2007: 602).

Према онлајн-издању речника Меријам Вебстер, *Christianity* је полисемична реч, али нема значења у вези са житом и називом предмета. Ипак, друго и треће значење проистичу из основног:

1. „the religion derived from Jesus Christ, based on the Bible as sacred scripture, and professed by Eastern, Roman Catholic, and Protestant bodies”;
2. „conformity to the Christian religion”;
3. „the practice of Christianity”.

Са друге стране је ланчана полисемија, која се ређе јавља, при чему значења настају у низу, свако од претходног. Тако су, на пример, повезана следећа три значења лексеме *економија*, при чему се свако значење изводи из претходног:

1. „наука која проучава деловање економских закона у производњи, расподели и потрошњи материјалних добара, као и међуљудске

односе у процесу производње и расподеле производа; примена те науке у пракси” (PCJ 2007: 345);

2. „управљање имањем, газдинством, привредом” (PCJ 2007: 345);

3. „рационално коришћење материјалних добара и др.” (PCJ 2007: 345).

Исти тип полисемије јавља се и код лексеме *историја*, чија се три значења такође надовезују једно на друго:

1. „наука о развоју људског друштва; догађаји везани за целокупни ток прошлости појединих народа” (PCJ 2007: 492);

2. „развитак поједине научне, културне и друге области, појаве и сл.” (PCJ 2007: 492);

3. „ток догађаја, збивања везаних за прошлост, за живот (некога, нечега); спис о томе, биографија” (PCJ 2007: 492).

Са друге стране, у енглеском језику, према онлајн-издању речника Меријам Вебстер, *economics* има следећа три значења, при чему сва протичу из првог:

1. а. „a social science concerned chiefly with description and analysis of the production, distribution, and consumption of goods and services”;

1. б. „economic theory, principles, or practices”;

2. „economic aspect or significance”;

3. „economic conditions”.

На крају, јавља се и комбинација радијалне и ланчане полисемије. На пример, основно значење лексеме *језик* је „покретљиви мишићни орган у усној дупљи код човека и виших животиња који служи као орган за укус, при жвакању и код човека као говорни орган” (PCJ 2007: 507), док се друго значење надовезује на прво: „оно што својим обликом или функцијом подсећа на језик” (PCJ 2007: 507). Са друге стране, треће значење „3. систем речи који функционише по одређеним граматичким карактеристикама а служи за изражавање мисли при комуникацији међу људима”, значење 4а „начин изражавања мисли и осећања речима [...]” (PCJ 2007: 507) и 4в „моћ, способност говорења” (PCJ 2007: 507)

надовезују се на прво значење, док се значење 4б „дијалекат, наречје” (PCJ 2007: 507) надовезује на треће значење.

У вези са ланчаном полисемијом, Рајна Драгићевић (2009: 151) закључује да је „најчешћи начин настанка секундарних значења дериват ѿнављање истоџ ѿворбеноџ модела” и издваја именицу *белка*. Код именице *белка* изразитија је полисемија него код лексеме *црнка*, будући да се лексемом *белка* може именовати све што је беле или беличасте боје, почев од именовања женке неких животиња (крава, коза, овца, кобила, мачка, куја итд.), особе женског пола која има плаву или седу косу (у PCJ 2007. наглашава се да је обично у питању девојчица), називи за разне врсте слатководне рибе и сл. Појава понављања истог творбеног модела важи и за пример *црнка*, који може имати значење „женска особа црне косе и пути” (PCJ 2007: 1498) и „врста црне змије *Zamenis carbonarius*” (PCJ 2007: 507).

Рајна Драгићевић за метафору наводи да је „преношење назива (номинације) с једног појма на други, а не преношење значења” (2007: 149) и да се лексичка метафора „заснива на поређењу и утврђивању сличности као мисаоним операцијама и не доводи се у везу са поређењем као стилском фигуром” (2007: 150). Метафоричке везе основног и секундарног/секундарних значења у полисемији могу бити (в. Гортан-Премк 2004: 90–108; Драгићевић 2007: 149):

- 1) по облику (*враџ виолине*);
- 2) по боји (*злаџна хаљина*);
- 3) према месту, положају (*џлава чиоде*);
- 4) по функцији (*џосџељица* у значењу „плацента”);
- 5) засноване на трансформацијама попут конкретно–апстрактно (*ошџра криџика*);
- 6) засноване на трансформацијама попут апстрактно–конкретно (*добар џелефон*);
- 7) засноване на семама колективне експресије (*крава – дебела жена, лења жена* или *џлуџа жена*);
- 8) засноване на односу простор–време (*блиска џрошлосџ*).

Уколико је метафора у основи полисемичног значења, ради се о нерегуларној полисемији, будући да метафора није системска појава (в. Миланов 2021: 26). Што се пак тиче метонимије, ради се о преносу

значења према логичкој повезаности, односно постоји „*својој способности многих чланова једне тематске групе лексема да по истом моделу пренесе своја имена на друге појмове из истог домена стварности на основу неке логичке везе међу њима*” (Драгићевић 2007: 167). Отуда, када се каже *Појео је целу чинију/посуду/шерпу/ванџлу*, заправо се мисли на то да је *појео храну која је била у чинији/посуди/шерпи/ванџли*. Затим, у примерима попут *Цела продавница/радња/банка/самојослужа је навијала за тај тим*, не мисли се да је *продавница/радња/банка/самојослужа* навијала, већ *све особе које раде у продавници/радњи/банци/самојослужу* или *особе које су тренутно у продавници/радњи/банци/самојослужу*. Полисемична значења настала метонимијом сврставају се у регуларну полисемију, будући да се метонимија доследно јавља код лексема из исте тематске групе.

Примери за појаву полисемије помоћу синегдохе су, на пример, *лице* или *глава* у значењу особе, *кров* или *праг* у значењу куће и сл. У оваквим примерима пренос значења је узимање дела за именовање целине. Код следећих значења лексеме *малина* Рајна Драгићевић (2007: 178) залаже се за објашњење помоћу метонимије, а не помоћу синегдохе: назив, плод, сируп и сок конкретне биљке. Као аргумент наводи да је метонимија регуларна и да се односи на све чланове тематске групе (у овом случају, на хипониме хиперонима *воће*).

Међу полисемичним речима се у српском језику налазе и тзв. лексикализовани именички деминутиви, попут *жабица*, *јагодица*, *чашица*, *књижица*, *кобилица* (више о лексикализованим деминутивима видети, између осталог, у радовима: Јанић 2012б; Јанић 2013б, Јанић 2013в, Јанић 2017).

Навешћемо сва значења лексеме *жабица* према РСЈ (2007: 365):

- „1. дем. и хип. од жаба”;
- „2. врста примитивне ракете која одскаче од земље и прашти”;
- „3. а. метално лежиште за осовину (на вратима и сл.), шарка”;
- „3. б. петља, закачка на обући”;
- „3. в. украс на дршци пиштоља”;
- „4. доњи, истурени део коњског копита”;
- „5. а. врста кактуса *Opuntia ficus indica*”;
- „5. б. в. зевалица”.

Међу наведеним значењима није, на пример, поменуто оно које се односи на примитивну играчку од папира споља сличној пирамиди (други називи су *џаџалица* и *зевалица*).

Значења лексеме *јаџодица* су следећа (према *РСЈ* 2007: 498):

- „1. дем. и хип. од јагода”;
- „2. анат. а. (обично у мн.) истурени део на лицу испод очију”;
- „2. б. месно задебљање на врховима прстију”.

У *Речнику српскоџа језика* наводи се пет значења лексеме *чашица* (*РСЈ* 2007: 1506), при чему су сва значења осим првог лексикализована и представљају термине у различитим областима, почев од медицине, па све до ботанике:

- „1. дем. од чаша”;
- „2. изолатор (обично порцелански) на електричном стубу преко којег се води жица”;
- „3. анат. а. мала покретна округла кост на предњој страни коленог зглоба”;
- „3. б. зглобно удубљење, зглобна јамица”;
- „3. в. удубљени део бубрега”;
- „4. бот. доњи заштитни део цвета, цветни омотач који је састављен од зелених листова, листића који штите цвет, нарочито док је у пупољку”;
- „5. удубљење на старинској пушци кременјачи у коме се пали прах, барут, прашник”.

Поред основног деминутивног значења, именица *књижица* има само једно лексикализовано значење „2. документ, исправа у облику укоричених листова папира мањег формата са одштапаним обрасцима у које се уносе одређени подаци” (*РСЈ* 2007: 546), при чему су након наведеног лексикализованог значења поменути спојеви *војна књижица*, *ђачка књижица* и *здравствена књижица*. Ипак, изостављене су синтагме попут *џарџијска књижица* и *радна књижица* (имамо у виду годину објављивања овог речника и да су *радне књижице* укинуте 2016. године). Такође, здравствене књижице замењене су здравственим

картицама (ипак, често је у употреби пређашњи термин: *(здравствена)* књижица).

Лексема *кобилица* има шест значења у *Речнику српскога језика (РС)* 2007: 547):

- „1. дем. и хип. од кобила”;
- „2. зоол. врста скакавца који уништава усеве”;
- „3. анат. грудна кост у кокошке и других птица, јадац”;
- „4. уздужна темељна греда која учвршћује средину бродског дна”;
- „5. бот. два доња срасла листића код лептирасте крунице цвета”;
- „6. назив за разне гредице, полуге, спојнице, ослонце”.

Од 931 ексцерпирани лексеме са најмање петнаест значења из *Речника САНУ*, Наташа Миланов (2021: 931) закључује да глаголи чине 62,3% те полисемичне грађе, именице чине 28,3% грађе, а придеви 9,4%.

Иако се од термина очекује да буду моносемични, ипак се у одређеним случајевима јавља полисемија. Милана Радић-Дугоњић (1991: 105) истиче да је „у лексикологији опште прихваћено мишљење да се полисемија јавља онда када се речи истог формалног лика употребљавају у оквиру различитих терминологија”. На примеру вишезначних лексема *мачка*, *око* и *род* поменуто ауторка показала је како се код општеупотребних лексема развијају термилошка значења. Представник зоосемизама је лексема *мачка*, члан тематске групе чула је лексема *око* и тематској групи категорија припада лексема *род*. Као пример ћемо издвојити лексему *чланак*, која је термин у више области (према *РС* 2007: 1519), и то у:

- 1. анатомији „зглавак, зглоб (на нози или руци), обично глежањ” и „кост на прелазу руке у шаку односно ноге у стопало”;
- 2. ботаници „део стабљике између два чвора”;
- 3. зоологији „сваки поједини део тела пантљичаре”;
- 4. физици „посуда са два различита проводника од метала или угља уроњена у одговарајућу течност, електрични елеменат”.

Значењима соматизама попут *џлава, колено, лице, џрбух* бавила се Анета Спасојевић (2014). Од 90 анализираних соматизама, само једно значење, односно само значење за именовање дела људског тела, има 21 лексема, попут *џлећа, џоџиљак, џабан, џреџавица, беоњача, лобања, ноздрва* и сл. (Спасојевић 2004: 54). Што се тиче преосталих 69 соматизама, њих осам има три секундарна значења (*брада, влас, ноџа, џрсџ, рука, уво, усџа, шака*), пет соматизама развило је по пет секундарних значења (*лакаџ, око, џрбух, чело, чланак*), по седам значења лексеме *сџоџа, џело, јабучица, сџрук*, док више од десет секундарних значења имају *џлава* (16), *лице* (13) и *језик* (12) (према Спасојевић 2004: 55).

Соматизми из енглеског језика, попут *head, ear, eye, leg, foot, arm, hand*, такође су полисемични. Ако бисмо поменуле соматизме разврстали према броју значења која су наведена у онлајн-издању речника Меријам Вебстер, тај низ би изгледао овако: *head* (21), *foot* (12), *hand* (12), *arm* (10), *leg* (8), *ear* (7), *eye* (4).

У наставку наводимо десет значења лексеме *arm* према поменутом речнику Меријам Вебстер:

1. „a human upper limb”;
2. „something like or corresponding to an arm: such as
 - a: the forelimb of a vertebrate
 - b: a limb of an invertebrate animal
 - c: a branch or lateral shoot of a plant
 - d: a slender part of a structure, machine, or an instrument projecting from a main part, axis, or fulcrum
 - e: the end of a ship's yard
 - also: the part of an anchor from the crown to the fluke
 - f: any of the usually two parts of a chromosome lateral to the centromere”;
3. „an inlet of water (as from the sea)”;
4. „a narrow extension of a larger area, mass, or group”;
5. „power, might”;
6. „a support (as on a chair) for the elbow and forearm”;
7. „sleeve”;
8. „the ability to throw or pitch a ball well
also: a player having such ability”;

9. „a functional division of a group, organization, institution, or activity the logistical arm of the air force”;

10. „medical : a group of subjects provided a particular treatment in a clinical trial” (*Merriam-Webster Online Dictionary*).

Што се тиче полисемичних придева, Наташа Миланов (2021: 386) закључује да они у неком од значења (примарном или секундарном) садрже сему интензитета. Наведену чињеницу поменуто ауторка објашњава тиме што „пажњу говорника више привлачи оно што се издваја, истиче неким својством, што је упадљивије, интензивније и што на њега јаче делује” (Миланов 2021: 386). Међу придевима са више десетина значења су *низак, оштар, добар, јак, бео, отворен* (в. Миланов 2021: 387).

Од полисемичних придева издвајамо *ведар, ѿмуран, ѿућ, уморан*. У наставку наводимо њихова значења.

Четири значења придева *ведар* наведена су у *Речнику српскога језика* (РСЈ 2007: 133), при чему нека од њих имају издвојена подзначења:

„1. који је без облака, без магле, чист; сунчан, светао”;

„2. а. јасан, сјајан, блистав; ничим непомућен, бистар”;

„2. б. светао, отворен (о боји)”;

„3. фиг. а. пун животне радости, добро расположен, весео, радостан”;

„3. б. који показује добро расположење, веселост”;

„3. в. чији је садржај, тон и сл. весео; који изазива, ствара весело расположење”;

„3. г. срећан, повољан”;

„3. д. својствен оптимистима, оптимистички”;

„4. који добро и јасно схвата, бистар, разборит, јасан”.

Придев *ѿмуран* има два значења у *Речнику српскога језика* (РСЈ 2007: 1322), при чему су у оквиру другог значења наведена два подзначења:

„1. који нема (у коме нема и сл.) довољно светлости”;

„2. а. обузет невеселим мислима”;

„2. б. натмурен, намргођен”;

Три значења има придев *џуђ* (према РСЈ 2007: 1348), при чему су пренесена значења врло повезана и проистичу од оних која су наведена претходно:

- „1. а. који припада другоме, другима”;
- „1. б. (у именичкој служби) оно што припада другоме”;
- „2. а. који је из друге земље, иностран; који је из другог краја, из другог места, који није из круга знанаца”;
- „2. б. који је стран (друге народности, језика, вере и сл.)”;
- „2. в. непознат”;
- „3. који нема ничег заједничког с другим, различит од другог по схватањима, ставовима и сл.”

Мотивисане речи са кореном *џуђ*- такође задржавају део семантике придева. У којој мери је то случај зависи од чињенице да ли је новонастала реч, у творбеном смислу, (а) директно или (б) посредно повезана са придевом *џуђ* (23.646). Такве су мотивисане речи: (а) *џуђина* (1030), *џуђин* (359), *џуђица* (318), *џуђиџи* (23); (б) *џуђинац* (377), *џуђинка* (55), *џуђинство* (22), *џуђиниџина* (20). Бројеви које у овом пасусу наводимо у загради представљају фреквентност лексема у *Српском мрежном корџусу* (18. јануара 2022. године).

Само два значења има придев *уморан* (РСЈ 2007: 1397), при чему је основно значење објашњено помоћу синонима/блискозначница:

- „1. исцрпљен, посустао, малаксао (услед напора, болести, старости и сл.)”;
- „2. који одаје, одржава такво стање”.

Од полисемичних придева у енглеском издвајамо *mysterious* и *modern*. Према онлајн-издању речника Меријам Вебстер, лексема *mysterious* има следећа два значења:

- 1. а. „of, relating to, or constituting mystery”;
- б. „exciting wonder, curiosity, or surprise while baffling efforts to comprehend or identify: mystifying”;

2. „stirred by or attracted to the inexplicable” (*Merriam-Webster Online Dictionary*).

Што се броја значења тиче, придев *modern* је богатији будући да у онлајн-издању речника Меријам Вебстер има четири значења:

1. а. „of, relating to, or characteristic of the present or the immediate past: contemporary”;

б. „of, relating to, or characteristic of a period extending from a relevant remote past to the present time”;

2. „involving recent techniques, methods, or ideas: up-to-date”;

3. „capitalized: of, relating to, or having the characteristics of the present or most recent period of development of a language”;

4. „of or relating to modernism: modernist” (*Merriam-Webster Online Dictionary*).

Не мора да значи да ће глаголи творбено повезани са полисемичним глаголом такође имати више значења. Примери за то су следећи глаголи творбено повезани са глаголом *каса̑ти*: *докаса̑ти*, *докасава̑ти*, *докасива̑ти* и сл. (в. Миланов 2021: 31). Глаголе *ѡмеша̑ти*, *ѡриѡво-ри̑ти*, *ѡрида̑ти*, *скло̑ити* издвајамо као полисемичне, а у наставку наводимо и коментаришемо њихова значења.

Глагол *ѡмеша̑ти* има три наведена значења у *Речнику ср̑пскога језика* (РСЈ 2007: 969), при чему само прво значење има три подзначења, док за пренесена значења нису издвојена подзначења:

„1. а. саставити честице различитих материјала у једну целину”;

„1. б. сипајући једну течност у другу направити раствор”;

„1. в. изменити места или положај делова”;

„2. начинити неред у каквој целини”;

„3. погрешно узети једно за друго”.

Напомињемо да од облика трпног глаголског придева глагола *ѡмеша̑ти* конверзијом (још прецизније, адјективизацијом) може настати придев. Отуда употреба насталог придева у реченицама попут: *Обузео ју је ѡмешани осећај радос̑ти и ш̑уџе*.

По два значења имају глаголи *приџовориџи* и *придаџи* (према РСЈ 2007: 1036, 1037). *Приџовориџи* има основно значење (1) и значење које је специфично у оквиру правничке терминологије (2):

„1. изрећи некое приговор, изразити своје незадовољство или неслагање с нечијим поступком, држањем и др.”;

„2. правн. изнети мотивисани захтев да се каква одлука или решење судски измени или укине”.

Значења глагола *придаџи* су:

„1. а. дати приде, додати уз нешто друго”;

„1. б. доделити, послати, ставити на располагање”;

„2. процењујући дати чему неку особину, вредновати шта, приписати”.

У Српском мрежном корџусу наишли смо на колокације глагола *придаџи* са апстрактним именицама попут: *значај*, *важносџ*, *вредносџ*, *џежина*.

Некада значењске нијансе глагола могу бити врло суптилне. Јесте ли се некада, на пример, запитали шта се све може склопити? Орман, књига, мајица, очи, веш-машина, прича, ситуација, или, на пример, магла? Које значење глагола *склоџиџи* матерњим говорницима прво падне на памет? Заправо, овај глагол има следећа три значења (према РСЈ 2007: 1230):

„1. а. саставити у једну целину водећи рачуна о међусобном распореду саставних делова”;

„1. б. саставити, заклопити (нешто што има два покретна дела, две супротне стране); затворити неки предмет одн. његов део или отвор”;

„2. а. начинити, закључити (уговор, мир и сл.), углавити, уговорити”;

„2. б. створити, смислити”;

„2. в. основати, створити какву интересну, програмску и сл. заједницу”;

„3. а. прекрити, притиснути”;

„3. б. почети се интензивно испољавати, нагло наступити, заокупити”.

Полисемија је развијена и код глагола у енглеском језику, попут *lead, see, walk, go, know, follow*. Примера ради, прелазни глагол *lead* у онлајн-издању речника Меријам Вебстер има следећих шест значења:

1. а. „to guide on a way especially by going in advance”;
- б. „to direct on a course or in a direction”;
- в. „to serve as a channel for”;
2. „to go through: live”;
3. а. „(1): to direct the operations, activity, or performance of
(2): to have charge of
(3): to suggest to (a witness) the answer desired by asking leading questions”;
- б. „(1): to go at the head of
(2): to be first in or among
(3): to have a margin over”
4. „to bring to some conclusion or condition”;
5. „to begin play with”;
6. а. „to aim in front of (a moving object)”;
- б. „to pass a ball or puck just in front of (a moving teammate)”
(*Merriam-Webster Online Dictionary*).

На крају овог одељка одговарамо на питање шта *није* полисемија. Овде, заправо, мислимо на неопходност разликовања полисемије и хомонимије. У речницима их је лако разликовати будући да се код полисемичних речи само једном наводи конкретна лексема и у истој одредници су сва (међусобно повезана) значења, док су хомонимичне лексеме посебне одреднице (наводе се у форми *лексема*¹, *лексема*², *лексема*³ и сл.). Прави хомоними су исти по врсти речи, на пример, именице *лала*¹ и *лала*²:

*лала*¹ „биљка луковача из Tulipa, ф. Liliaceae, крупног усамљеног цвета, тулипан [...]” (*РСЈ* 2007: 626);

лала² „назив одмила, из милоште за мушку особу [...]” (PCJ 2007: 626).

Напомињемо да је у *Речнику српскога језика* (PCJ 2007: 626) издвојен и трећи хомоним (*лала*³), који се од другог разликује само по томе да се ради о називу одмила за женску особу, те га нисмо посебно издвајали.

Такође хомонимни парови, али можда мање познати, јесу *лама*¹ и *лама*², *баба*¹ и *баба*². У наставку наводимо њихова значења:

*лама*¹ „дивља или припитомљена животиња из породице камила *Lama*, која живи у Андима [...]” (PCJ 2007: 626);

*лама*² „свештеник-монах тибетанских будиста-ламаиста” (PCJ 2007: 626);

*баба*¹ „стара жена, старица [...]” (PCJ 2007: 55);

*баба*² „тањи колац или штап с венцем на врху, забоден у корито реке, који служи као привремена ознака за десну обалу пловног пута” (PCJ 2007: 55).

Творбеним хомонимима бавио се Божо Ђорић (2009), издвајајући примере попут *шелешце* (изведеница од *шело*) и *шеле* (од *шеле*), *колски* (изведеница од именице *кола*) и *коло* (од именице *коло*), *варљивост* (изведеница од глагола *варџи*) и *варљивост* (од глагола *варџи*), а ми додајемо, на пример, глаголску именицу *јесничење* (глаголска именица од глагола *јесничџи*, добијеног од именице *јесница*) и шаљиви назив *јесничење* за надметање *јесника*. Чак је и један конкретан догађај представљања младих песника у Грачаници 2017. године назван „Песничење”.

Од хомонима у енглеском издвајамо *mean*¹ и *mean*², *rock*¹ и *rock*², *well*¹ и *well*². Њихова значења наводимо у наставку.

*mean*¹ „lacking distinction or eminence [...]” (*Merriam-Webster Online Dictionary*);

*mean*² „occupying a middle position : intermediate in space, order, time, kind, or degree [...]” (*Merriam-Webster Online Dictionary*);

*rock*¹ „popular music usually played on electronically amplified instruments and characterized by a persistent heavily accented beat, repetition of simple phrases, and often country, folk, and blues elements” (*Merriam-Webster Online Dictionary*);

*rock*² „a large mass of stone forming a cliff, promontory, or peak” (*Merriam-Webster Online Dictionary*);

*well*¹ „a deep hole made in the ground through which water can be removed” (*Merriam-Webster Online Dictionary*);

*well*² „in a good or proper manner” (*Merriam-Webster Online Dictionary*).

Вреди поменути и оне случајеве када ће у енглеском језику један исти облик садржати неколико значења, од којих између неких можемо да нађемо полисемичну везу, а код неких то неће бити могуће. Таква је, на пример именица *ear*:

*ear*¹ „the organ of hearing and equilibrium in vertebrates” (*Dictionary.com*);

*ear*¹ „the sense of hearing” (*Dictionary.com*);

*ear*¹ „keen or sensitive perception of the differences of sound, especially sensitiveness to the quality and correctness of musical sounds” (*Dictionary.com*);

*ear*¹ „attention; heed” (*Dictionary.com*);

*ear*² „the part of a cereal plant, as corn, wheat, etc., that contains the flowers and hence the fruit, grains, or kernels” (*Dictionary.com*).

Овде видимо јасну семантичку нит код прве три дефиниције, али последња одудара и представља хомоним (и етимолошки гледано се разликује од значења које имају везе са слухом), због чега ће се у речницима наћи и као засебна лексема.

Постоје и случајеви у којима су се у српском језику облички случајно поклопили неке форме различитих врста речи: *їлакаїи* (инфинитив глагола) и *їлакаїи* (номинатив множине именице *їлакаїи*); *оџраде* (номинатив или акузатив множине именице *оџрада*) и *оџраде* (треће лице множине презента глагола *оџрадиїи*), *број* (именица у номинативу или акузативу једнине) и *број* (друго лице једнине)

императива глагола *бројати*). За поменуте групе примера се у литератури појављују два синонимна термина: *хомоформи* и *хомоморфи*.

Поменућемо и појаву хомографа у српском језику, при чему се ради о подударности основних облика двеју лексема и истој врсти речи, попут *џас¹* (са краткосилазним акцентом, у значењу „домаћа животиња, сродна вуку [...]”, према *РСЈ* 2007: 915) и *џас²* (са дугосилазним акцентом, у значењу „појас [...]”, према *РСЈ* 2007: 915). Оба хомографа су именице, при чему у другом случају у парадигми имамо непостојано *а*.

У теоријском делу свога рада о хомонимији код лексема за именовање животиња, Слободан Новокмет (2019: 294) групише различите услове за препознавање пуних хомонима поменуте у литератури (и разликовање од осталих лексиколошких појава). То су:

- 1) иста врста речи;
- 2) иста формално-прозодијска обележја;
- 3) дистинктивне семе у посматраном пару лексема;
- 4) различито порекло (не могу се етимолошки довести у везу);
- 5) породице речи од хомонимних лексема се разликују (од *коса¹*, на пример, издваја *косурина*, *дуџокос* и *космаџ*, а од *коса²* *косач*, *косилица*, *косни*);
- 6) тест помоћу преводних еквивалената.

За енглески језик специфична је појава хомофона, на шта се посебна пажња треба обратити приликом усменог превођења. Наиме, хомофони су речи које се идентично изговарају, а различито се пишу и имају неповезана значења, попут *to*, *too* и *two*, *sea* и *see*, *piece* и *peace*, *dear* и *deer*.

Од полисемије Рајна Драгићевић (2006) издваја, већ поменуто, хомонимију, али и аутотропонимију и конверзију. Код појаве аутотропонимије од значаја је контекст, а примери које је издвојила су они попут *Ова риба мирише // This fish smells* и *Ова риба мирише добро / лоше / као да је стара / као да је свежа // This fish smells good/bad/old/fresh*. Заправо, Фелбаумова сматра да се ради о двама значењима истог глагола, односно о случају „када један глагол има способност да се, у првом случају, реализује без експлицитне одредбе за начин, а у другом случају, са прилошком одредбом/допуном за начин” (Фелбаум 2000, наведено према Драгићевић 2006: 228).

Као један од типова граматикалне полисемије Ирена Грицкат (1967: 226) издвојила је конверзију, односно случај када једна лексема из једне врсте речи прелази у другу (на пример, *врх* као именица и *врх* као предлог), што Рајна Драгићевић (2006: 232) првенствено повезује са творбом речи: „Преласком једне врсте речи у другу мења се грамема, категоријално-граматичка сема, која, ипак, битно мења значење лексеме”.

Сваку лексему, била она полисемична или не, треба посматрати у контексту. Будући да је једна лексема у реченичном контексту може бити у различитим парадигматским и синтагматским семантичким односима, Рајна Драгићевић (2001: 126) закључује „да су за сваку лексему подједнако важна и њено примарно, као и многа од њених секундарних значења”.

Питања за размишљање и дискусију

1. По чему су сличне, а по чему се разликују полисемија и хомонимија? Покажите на примерима из енглеског и српског језика.
2. Које су разлике у лексикографској обради хомонима и полисемичних речи? Покажите на примерима из енглеског и српског језика.
3. Покажите значај механизма метафоре на конкретним примерима значења полисемичних речи.
4. Покажите значај механизма метонимије и синегдохе на конкретним примерима значења полисемичних речи.
5. Код којих врста речи се полисемија најчешће јавља? Објасните због чега је тако.
6. Објасните полисемију на примеру по једне вишезначне именице у енглеском и српском језику.
7. Објасните полисемију на примеру по једног вишезначног придева у енглеском и српском језику.
8. Објасните полисемију на примеру по једног вишезначног глагола у енглеском и српском језику.
9. На који начин и у којој мери је контекст значајан у употреби полисемичних речи?
10. Објасните полисемију на примеру следећих парова лексема: *вода/water*, *глава/head*, *жена/woman*, *вајра/fire*.

Речник и онлајн-извор

РСЈ 2007: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

Merriam-Webster Dictionary, <<https://www.merriam-webster.com/>>

Литература

Берд и др. 1987: Roy Byrd, Nicoletta Calzolari, Martin Chodorow, Judith Klavans, Mary Neff, Omneya Rizk, "Tools and methods for computational lexicology", *Computational Linguistics*, 13, 3-4, 1987, 219-240.

Гортан-Премк 2004: Даринка Гортан-Премк, *Полисемија и орџанизација лексичкоџ сисџема у српском језику*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2004.

Грицкат 1967: Ирена Грицкат, „Стилске фигуре у светлу језичких анализа”, *Наш језик*, 16/4, 1967, 218-235.

Драгићевић 2001: Рајна Драгићевић, „Лексички односи и полисемија”, *Књижевност и језик*, 48/1-2, 2001, 121-127.

Драгићевић 2006: Рајна Драгићевић, „Семантички односи слични полисемији”, *Научни сасџанак слависта у Вукове дане*, 35, 2006, 227-233.

Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексиколоџија српскога језика*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Драгићевић 2009: Рајна Драгићевић, „Утицај полисемије на творбу речи”, *Књижевност и језик*, LVI/1-2, 2009, 147-153.

Јанић, Александра. 2012б. „Критеријуми за идентификацију лексикализованих деминутива у српском језику”, *Годишњак за српски језик*, 12, 2012б, 79-88.

Јанић, Александра. 2013б. „Лексикализација именичких деминутива у српском језику”, *Philologia Mediana*, V/5, 2013б, 367-380.

Јанић, Александра. 2013в. „Однос употребе именичких деминутива и њихових лексикализација у српском језику”, *Годишњак за српски језик*, 13, 2013в, 241-252.

Јанић, Александра. 2017. „Асоцијативни приступ лексикализованим именичким деминтивима са суфиксом *-ица* код студената Србистике”, *Теме*, XLI/1, 2017, 55-70.

- Миланов 2021: Наташа Миланов, *Српски лексички фонд из уџла њолисемије: ѓлаѓоли, именице, ѓридеви*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021.
- Новокмет 2019: Слободан Новокмет, „Називи животиња у хомонимским паровима у Речнику САНУ”, *Научни сасѓанак слависѓа у Вукове дане*, 48/1, 2019, 291–301.
- Радић-Дугоњић 1991: Милана Радић-Дугоњић, „О неким видовима полисемије и хомонимије у оквиру термилошке лексике”, *Научни сасѓанак слависѓа у Вукове дане*, 18/1, 1991, 105–110.
- Спасојевић 2014: Анета Спасојевић, „О полисемији лексема које означавају делове људског тела”, *Наш језик*, 45, 2014, 3–4, 51–67.
- Ђорић 2009: Божо Ђорић, „О творбеној хомонимији”, *Научни сасѓанак слависѓа у Вукове дане*, 38, 2009, 11–22.
- Халас Поповић 2017: Ана Халас Поповић, *Увод у лексичку њолисемију*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2017.
- Шипка 2006: Данко Шипка, *Основи лексиколоѓије и сродних дисциплина*, Матица српска, Нови Сад 2006.

7. ПОЛИСЕМИЈА, КОНТЕКСТ И ПРЕВОЂЕЊЕ СА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА НА СРПСКИ

Ово поглавље приказује неке од потешкоћа у превођењу речи са високим степеном полисемије на примеру енглеског глагола *run* и превођења овог глагола на српски језик. Најпре се даје теоријско полазиште, у коме се наглашавају важност контекста и проблеми који у процесу превођења проистичу из полисемије, те и специфичности превођења глагола *run* на српски језик. У наредном одељку дајемо преглед речничких значења овог глагола, изведен на основу релевантних једнојезичких речника стандардног енглеског језика, након чега следи детаљна анализа паралелног преводног корпуса. Ова анализа указује на конкретне потешкоће с којима се преводиоци сусрећу у току превођења полисемичних речи.

Кључни термини: *превођење, полисемија, хомонимија, контекст, крећање, глагол run, енглески језик, српски језик.*

Циљ овог поглавља јесте да се прикажу неке од потешкоћа које се јављају приликом превођења високополисемичног глагола кретања *run* с енглеског на српски језик помоћу приказа речничких одредница и на основу анализе паралелног преводног корпуса (језика у контексту). Поглавље је засновано на резултатима из чланка „Превођење енглеског глагола *run* на српски језик: полисемија, контекст и остали изазови” (Стаменковић, Татар 2016). Имајући у виду да је „покрет”, као примарна физичка и визуелно-просторна појава, један од основних елемената у нашој концептуализацији света, глаголи кретања, као и остали

елементи који описују просторне односе, спадају у групу најчешће употребљаваних речи. Глагол кретања може бити сваки глагол који описује прелазак из једног стања у друго, било да се ради о његовој физичкој или апстрактној манифестацији. Ради се о глаголима који описују примарно људско искуство и као такви били су врло погодни за метафоризацију и стварање полисемичног значења (Стаменковић 2017). Како бисмо у току превођења одредили исправно значење неке речи и како бисмо је ваљано превели, потребно је да се у великој мери ослонимо на контекст (Најда 2001). Према Најди, контекст одређује већу особеност, тј. својственост, значења термина који се анализира. Приликом анализирања низа употреба глагола *run*, Најда нам нуди разлику у значењу засновану на контексту и даје примере *the boy was running, the horse was running* и *a snake running across the lawn*. Кретање стопала различито је код људи и код четвороножних животиња, док се код змија ради о сталном контакту између тела и подлоге, а употребе ногу нема (Најда 2001: 31–32), па овај глагол у трећем случају сигурно не бисмо могли превести глаголом *џрчаџи*. Исти аутор тврди да се не може доћи ни до каквог коначног закључка пре него што пажљиво проучимо све употребе глагола *run* у разним контекстима, зато што често срећемо употребе које не можемо да подведемо ни под једну класификацију односно дефиницију (Најда 2001: 32). Ако овоме додамо наредне Најдине примере попут *the water is running, the faucet is running, his nose is running, the flour is running out of the bag, a fast train runs each day from Chicago to San Francisco, the line ran off the page, they ran down the opposition with scurrilous propaganda* (Најда 2001: 33–34), ситуација постаје још сложенија, јер иако у многим од ових примера региструјемо неко кретање, оно се знатно разликује од оне врсте кретања које смо срели код живих бића, у прва три примера. Као коначан пример Најда наводи *the rose bush ran along the fence* и у њему се *run* може односити или на стање или на процес раста, а глагол у овом случају исказује феномен фиктивног кретања (нпр. Мацумото 1996; Талми 2000; Стојичић, Стаменковић 2015). Најда нам кроз избор примера омогућава да видимо колико је вишезначан, тј. полисемичан, глагол *run*. У сваком случају, тражено значење код свих примера добија се углавном у комбинацији једног од основних или мање основних значења глагола *run* и контекста. Уместо да на овај проблем гледамо на начин који казује да глагол *run* има сто и више значења, боље решење је да видимо да ли се лексичка јединица састоји од глагола са једним или више основних значења, на која додајемо утицај контекста (Најда 2001: 33), што је у складу

и са постулатима новијих когнитивистичких становишта (в. Еванс, Берген, Цинкен 2007).

Да бисмо речнички описали неку реч, морамо разјаснити и раздвојити полисемију од хомонимије, о чему је већ било речи у претходним поглављима. Саид (2003) говори о томе да се обе језичке појаве – и полисемија и хомонимија – баве вишеструким значењем једне фонолошки и графемски исте речи. Наглашава и то да се може приметити традиционална разлика између хомонимије и полисемије уколико применимо критеријуме повезаности (енгл. *relatedness*) које користе лексикографи. Та разлика је од изузетне важности за лексикографе зато што су полисемичне речи (међусобно значењски повезане) у речницима приказане као једна лексичка јединица, а хомонимне речи (међусобно значењски неповезане) дате су као засебне одреднице. Сâм процес класификације може бити врло тежак, а према ономе што Саид (2003: 64–65) наводи, критеријуми укључују намере говорника и оно што се зна о историјском развоју одреднице. У случају глагола *run*, углавном ће бити реч о полисемији. Лајонс (1977) говори о наведеним двама врстама лексичке вишезначности, али нуди и детаљнији опис критеријума који се користе приликом одређивања разлике између полисемије и хомонимије, као и проблеме на које се може наићи када се они примењују (Лајонс 1977: 550–569). У вези са наведеним, Круз иде корак даље и објашњава линеарне и нелинеарне односе између полисемичних речи (Круз 2000: 109–112). У нелинеарну полисемију спада и метафора, која је за ово поглавље врло значајна због тога што глагол *run* има и своја метафорична значења (Круз 2000: 112). Новаков (2005) наглашава да постоји разлика која се огледа у томе коју врсту података на лексичком нивоу садрже глаголи у српском и енглеском. Тако, на пример, енглеске глаголске лексеме имају видске ознаке у глаголској фрази, а тип глаголске ситуације се код њих одређује тек у синтаксичком домену, док глаголске лексеме у српском језику већ на нивоу морфолошке структуре (префикси, суфикси) садрже информације о глаголском виду и типу глаголске ситуације (Новаков 2005: 87). Управо овакве системске разлике између српског и енглеског језика говоре о томе да код одабира било српских, било енглеских преводних еквивалената глагола у процесу превођења морају да се превазиђу проблеми како семантичке тако и морфосинтаксичке природе. Новаков (2005: 102–106) пише и о утицају контекста на тип глаголске ситуације код енглеских глагола.

Глагол *run* дефинише се као „to move the legs quickly (the one foot being lifted before the other is set down) so as to go at a faster pace than walking; to cover the ground, make one’s way, rapidly in this manner (OPEJ 1989), односно „to move using your legs, going faster than when you walk” (нпр. *They turned and ran when they saw us coming*) (OHPEJ 2010). Из основног значења видимо да је једина наглашена компонента кретања брзина, која је већа у односу на нормалан ход, а ради се о усправном и синхронизованом кретању, које је део идеализованог когнитивног модела кретања. Значења глагола *run* која су уско повезана са основним значењима јесу „to run as a sport” (нпр. *She used to run when she was at college*), „to take part in a race” (нпр. *He will be running in the 100 metres tonight*), „to make a race take place” (нпр. *The Derby will be run in spite of the bad weather*), „to hurry from one place to another” (нпр. *I’ve spent the whole day running around after the kids*), „to travel on a particular route” (нпр. *Buses to Oxford run every half-hour*) и „to move, especially quickly, in a particular direction” (нпр. *The sledge ran smoothly over the frozen snow*) (OHPEJ 2010). Пренесена, али блиска, значења су и она која се односе на превозна средства, машине и справе: „to own and use a vehicle or machine” (нпр. *I can’t afford to run a car on my salary*), „to operate or function” (нпр. *Her life had always run smoothly before*) (OHPEJ 2010). Иако се осећај метафоричности већим делом изгубио, метафоричким се могу сматрати и значења која се односе на управљање нечим и на организацију, као у следећим дефиницијама: „to be in charge of a business” (нпр. *to run a hotel*), „to make a service, course of study, etc. available to people” (нпр. *The college runs summer courses for foreign students*) (OHPEJ 2010). На сличан начин, метафоричан је и одређени број других значења, попут: „to lead or stretch from one place to another” (нпр. *He had a scar running down his left cheek*), „to continue for a particular period of time” (нпр. *Her last musical ran for six months on Broadway*), „to happen at the time mentioned” (нпр. *Programmes are running a few minutes behind schedule this evening*), „to flow” (нпр. *The tears ran down her cheeks*), „to become different in a particular way, especially a bad way” (нпр. *Supplies are running low*), „to print and publish an item or a story” (нпр. *On advice from their lawyers they decided not to run the story*), „to be a candidate in an election for a political position” (нпр. *Bush ran a second time in 2004*) и „if tights or stockings run, a long thin hole appears in them”. Ако овоме додамо прилично велики број глаголских фраза са овим глаголом (нпр. *run across sb/sth* = „to meet sb or find sth by chance”, *run down* = „to lose power or stop working”, *run into sb/sth* = „to crash into sb/sth”, *run out* = „if a supply of sth runs out, it is used up or finished”, *run through sth* = „to discuss, repeat or read sth quickly”),

можемо да закључимо да се ради о глаголу који има изузетно висок ниво метафоричког потенцијала, што значи да је повољан и за будуће стварање нових пренесених значења.

Разлози за оволико велике могућности везане за метафоризацију могу да се сагледају из неколико углова. Најпре, ради се о глаголу који означава једну од примарних врста људског кретања. С друге стране, значење глагола је у великој мери генеричко, јер садржи само једну спецификацију начина кретања, без обележја усмерења, почетка или краја кретања. Може се рећи да се ради о глаголу који представља категорију основног нивоа, имајући у виду да постоје и подврсте трчања, као и надређени појам људског кретања, поред чега не смемо занемарити ни важност глагола за описивање свакодневних активности. Због велике учесталости употребе овог глагола, један део пренесених значења више не звучи као метафора. У свим тим случајевима ради се о екстензијама првобитног значења глагола *run*.

За потребе истраживања састављен је паралелни преводни књижевни корпус. Он је садржао све примере личне и неличне употребе глагола *run* у одабрана два романа Пола Остера, конкретније *Invisible* (Остер 2009/2010) и *Sunset Park: A Novel* (Остер 2010), и њихових превода на српски – *Невидљиви* (Остер 2009/2010, превела Ивана Ђурић-Пауновић) и *Сансет Парк* (Остер 2010/2011, превели Ивана Ђурић-Пауновић и Мухарем Баздуљ). Реченице из оригинала и њихови преводи изоловани су и постављени паралелно једни са другима, тако да овај корпус садржи 76 примера (парова реченица) превођења глагола *run*. Због лакшег праћења извора реченица, уведене су скраћенице које показују из које оригиналне књиге или њеног превода појединачне реченице долазе: *InE* – *Invisible* (Остер 2009/2010); *InS* – *Невидљиви* (Остер 2009/2010); *SPE* – *Sunset Park: A Novel* (Остер 2010); *SPS* – *Сансет Парк* (Остер 2010/2011). Бројеви уз ознаке које се односе на енглеске оригинале (нпр. 404.9/466) означавају позицију виртуелне странице у читачу електронских књига *Calibre*, који је коришћен због брже претраге, док бројеви уз ознаке које се односе на преводе на српски језик означавају бројеве стране у штампаном издању.

У корпусу је укупно било 76 примера превођења глагола *run*, при чему се у 34 случаја (44,74%) радило о дословној употреби, у 31 случају (40,79%) о пренесеној употреби овог глагола, а било је и 9 граничних или прелазних случајева (11,84%). Управо је постојање граничних случајева разлог због кога је квалитативна, а не квантитативна, анализа важнија у овом делу истраживања. Када је у питању дословна употреба

глагола (овде схваћена шире, као употреба која описује физичко кретање људског тела), најчешће преводно решење било је *бежати*, уз његов свршени облик *побећи* – оваквих примера било је чак 13 (17,11%), а у шест од ових тринаест примера, глагол *run* употребљен је као део глаголске фразе *run away*. Било да се ради о употреби у оквиру ове глаголске фразе или пак о засебној употреби, у случају овог преводног решења, глагол *run* означавао је брзи одлазак са неког места или под притиском спољног фактора (овакав одлазак се у појединим случајевима може сматрати и метафоричким одласком из нечијег живота, али таквих примера у корпусу није било, па су примери класификовани као дословни). Несвршени облик употребљаван је најчешће онда када се у оригиналу радило о глаголским облицима које бисмо могли да обележимо ознаком *progressive*. Примери (1), (2) и (3) показују репрезентативне случајеве превођења глагола *run* глаголима *бежати* и *побећи*.

(1a) *The wisest course of action would be to turn and run, but it is already too late, the men have already seen him approaching, and if he runs now, he will only make things worse for himself, since it is altogether certain that they will catch up to him in the end.* (SPE 78.0/466)

(1б) *Најпаметније би му било да се окрене и побегне, али већ је прекасно, јер су га они већ видели и прилазе му, па ако крене да бежи, само ће погоршати ситуацију јер је пошитоно сигурно да ће га напоследку ухватиати.* (SPS 42)

(2a) *Why he ran away, for example, or why he kept himself hidden for so long.* (SPE 404.9/466)

(2б) *Због чега је побегао, рецимо, или због чега се толико дуго крио.* (SPS 199)

(3a) *You don't want to spend the rest of your life running from the police, do you? You've already done enough running.* (SPE 459.9/466)

(3б) *Хоћеш чикав животи да проведеш бежећи од полицаје? Већ си довољно бегао.* (SPS 226)

Друго решење по учесталости било је оно које је у претходном поглављу било најчешће и најтипичније – ради се о превођењу глагола

run глаголом *џрчаџи* и његовим префиксалним дериватима и свршеним облицима *оџрчаџи*, *џоџрчаџи*, *џреџрчаџи* и *уџрчаџи*. Таквих примера било је 9 (11,84%). У поменутиим случајевима увек се радило о природном људском кретању, без икакве помоћи превозних средстава (у случају превођења глаголом *бежаџи* средство кретања није ближе одређено), а префиксални деривати коришћени су онда када су се на основу предлога или контекста у коме је употребљен глагол могли утврдити правац, структура или фаза кретања (нпр. *run across* преведено је са *џреџрчаџи*, *run after* са потрчати, *run into* са *уџрчаџи*, *run off* са *оџрчаџи*). Примери (4), (5) и (6) показују случајеве превођења глагола *run* глаголом *џрчаџи* и његовим префиксалним дериватима.

(4a) *In a very concrete way, I think it started that night in 1967 when I saw Born stab Cedric Williams in the belly – and then, after I had run off to call for an ambulance, carry him into the park and murder him.* (InE 121.0/446)

(4б) *Сасвим конкретнo, мислим да је све џочело 1967, када сам видео како Борн ножем убада Седрика Вилијамса у сџомак – а заџим џа, џошџо сам оџрчао да џозовем хиџну џомоћ, одвлачи у џарк и убија џа.* (InS 69–70)

(5a) *Pilar ran into the lake with flapping arms, whooping excitedly as the cold water hit her bare skin, and seconds after that she was taking the plunge, dunking her head below the surface and gliding along as smoothly as a practiced veteran.* (SPE 308.4/466)

(5б) *Пилар је уџрчала у језеро раширених руку вршићећи од узбуђења док јој је хладна вода заџљускивала џолу кожу, а само неколико секунди касније бацила се и заронила у маниру добро извезбаног веџерана.* (SPS 156)

(6a) *Miles turns around, rushes out of the house, finds Ellen standing on the porch, takes hold of her right hand with his left hand, drags her down the front steps with him, and the two of them begin to run.* (SPE 451.7/466)

(6б) *Мајлс се окрене, изјури из куће, налази Елен на џрему, џраби је левом руком њену десну руку, одвлачи је низ сџејенице и њих двоје џочињу да џрче.* (SPS 222)

Преводна решења значењски блиска глаголу *шрчати* су и глаголи *шркаћи се*, *пожурићи* и *журићи* (*пожурићи*) – први и други срећемо у по једном примеру (први у случају превођења синтагме *run relay races*), а други у два примера у корпусу (у случају превођења комбинације *run toward*) и ово илуструју примери (7), (8) и (9).

(7a) *...a team of mice or squirrels running relay races under the roof, a collapsed table, legless chairs, spiderwebs dangling from ceiling corners,...* (SPE 124.5 / 466)

(7б) *...зрује мишева, или веверица, шркале су се испод крова, сћо је био поломљен, сћолице нису имале ноге, паучина је висила са углова шаванице,...* (SPS 66)

(8a) *She begins walking toward the rue Saint-André des Arts. W. runs to catch up with her.* (InE 349.1/446)

(8б) *Полази према улици Сен-Андре дез Ар. В пожури да је сусћигне.* (InS 178)

(9a) *See you later, he said, and then he began running toward the stairs.* (InE 359.3/446)

(9б) *Видимо се касније, рекао је, и пожурио ка сћејенишћу.* (InS 186)

Поред овога, у два случаја глагол *run* преведен је и значењски нешто општијим глаголом *ошћићи*, и то при превођењу глаголских фраза *run along* и *run away*, што се види у примерима (10) и (11).

(10a) *Why don't you just run along now and leave us alone?* (InE 97.1/446)

(10б) *Зашћо сада једносћавно не одеш и осћавиш нас на миру?* (InS 54)

(11a) *If you still cared, why run away in the first place?* (SPE 394.9/466)

(11б) *Ако шћи је сћало, зашћо си уошћиће одлазио?* (SPS 196)

Граничним случајем између дословног и пренесеног значења, а самим тим и бирања дословног или пренесеног преводног решења –

сматрамо превођење глаголских фраза *run into* и *run across* онда када ове фразе означавају најчешће спонтани, случајни сусрет двоје људи. Иако ситуација коју ови глаголи описују има физичку компоненту, не ради се о буквалном натрчавању на некога. У складу са тим, а у зависности од датог контекста, преводиоци су бирали између преводних решења *сресџи* (*се*) (4 случаја, 5,26%) и *налеџеџи* (5 случајева, 6,58%). Превођење ових глаголских фраза илуструју примери (12), (13) и (14).

(12a) *Two days later, I had run into Born at the West End, and when he told me about her reaction to our meeting at the party, my feelings for her began to shift.* (InE 74.7/446)

(12б) *Два дана џосле џоџа налеџео сам на Борна на Весџ енду, и када ми је сџоменуо како је она реаџовала на наш сусреџ на забави, џочео сам да мењам сџав џрема џој.* (InS 43)

(13a) *In the early seventies, I ran into someone who told me Adam was living in London.* (InE 108.0/446)

(13б) *Раних седамдесеџих срео сам се с неким ко ми је рекао да Адам живи у Лондону (или је џо можда био Рим).* (InS 63)

(14a) *Didn't you run across any young people in the army?* (SPE 355.3/466)

(14б) *Зар се у војсци ниси срео с неким младим људима?* (SPS 177)

Превођење глагола *run* онда када има пренесено значење показало се као веома различито у односу на превођење физичког кретања – док смо у 34 случаја описа физичког кретања имали 12 различитих преводних решења, у случају описа метафоричког кретања у 31 случају налазимо чак 27 различитих решења. Разлог за оволико велики број преводних решења (укупно чак 41, када додамо и прелазне примере) највероватније лежи у чињеници да је степен полисемије енглеског глагола *run* знатно већи од његовог типичног еквивалента у српском, глагола *џрчаџи*, па преводилац има задатак да пронађе бројна решења која ће одговорити разним нијансама значења глагола *run*. У складу са овим, најчешће решење је нулти однос између двају језика, где глагол *run* није преведен ниједним другим глаголом, већ је преводна фраза обликована тако да се значење из оригинала одржи у што већој мери, што можемо да видимо у примеру (15).

- (15a) *A strange response, perhaps, no doubt an embarrassingly doltish response, but I was too distraught to censor the emotions that were running through me, and so I read the letter six or seven more times, ten times, twelve times, enough times to have learned every word of it by heart before I found the courage to put it away. (InE 242.1/446)*
- (15б) *Моја реакција је можда била чудна, без сумње и срамојно жалућа, али био сам сувише пошресен да бих могао да цензуришем своје емоције Ø, ше сам писмо прочићао још шест-седам пута, десет пута, дванаест пута, онолико пута колико ми је било пошребно да сваку реч научим напамет, пре него што нађем храбрости да га заклојим и склоним. (InS 127)*

Међу примерима са нултим односом срећемо и два превода фразе *run parallel*, која описује изглед путање (улице), односно срећемо оно што смо називали фиктивним кретањем – у оба случаја се глагол *run* губи, а употребљава се придев *паралелни*. Наведено је видљиво у примеру (16).

- (16a) *They live on the rue de Verneuil in the seventh arrondissement, a street that runs parallel to the rue de l'Université, but unlike the palatial residence of Margot's family. (InE 319.5/446)*
- (16б) *Оне живе у улици Вернеј у Седмом арондисману, Ø паралелној са улицом L'Universite, али за разлику од раскошне резиденције у којој сћанује породица Марго Жуфрој. (InS 164)*

Поред два примера фиктивног кретања где глагол *run* у опису фиктивног кретања нестаје, овакву врсту кретања срећемо још у два примера у корпусу, са два различита преводна решења – у случају када се помоћу синтагме *run down one's cheek* описује траг који оставља маскара и у случају када глагол описује подручје простирања области, што видимо у примерима (17) и (18).

- (17a) *Rivulets of mascara have run down her cheeks. (InE 209.0/446)*
- (17б) *Пошоци маскаре осћавили су шраг на образима. (InS 110)*

(18a) *That Sunday, the two of them went out to explore the territory between Fifteenth and Sixty-fifth streets in western Brooklyn, an extensive hodgepodge of an area that runs from Upper New York Bay to Ninth Avenue,...* (SPE 121.5/466)

(18б) *Те недеље, њих двоје кренули су да џреџражују џериџорију између Пеџнаестџе и Шездесетџ џеџе Улице у заџадном Бруклину, широки збркани џросџор који се џросџице од Аџер Њуџорк Беја до Девеџе авеније,...* (SPS 65)

Када је реч о осталим пренесеним значењима овог глагола, бележимо неколико сличних преводних решења код превођења глаголске фразе *run out (of)* – фраза је у три случаја преведена глаголима *исџећи* и *исџицаџи* (ово преводно решење сређемо онда када се ради о истицању времена), а у по једном случају глаголима *несџаџи* и *џонесџаџи* (онда када се радило о идејама) и синтагмом *осџаџи без нечеџа* (онда када се радило о бензину). Примери (19), (20) и (21) илуструју превођење глаголске фразе *run out (of)*.

(19a) *So weak, so little left, time running out.* (InE 240.9/446)

(19б) *Тако слаб, џако мало џоџа је осџало, време исџице.* (InS 127)

(20a) *He has run out of ideas.* (InE 350.2/446)

(20б) *Осџао је без идеја.* (InS 179)

(21a) *About fifteen miles from the house, traveling along a twisty, hilly, backcountry road, the car ran out of gas.* (SPE 30.1/466)

(21б) *Десетџак километџара џре циља, док су се возили брдовџџим локалним џуџем џуним кривина, несџало им је џорива.* (SPS 20)

У два случаја бележимо и употребу глагола *run* за означавање управљања фирмом или програмом и у овим случајевима глагол *run* преведен је глаголима *водиџи* и *руководиџи*. Управљање превозним средством забележено је такође у два случаја, и то у превођењу глаголске фразе *run over*, и у оба случаја је фраза преведена глаголом *џреџазиџи*, а у случају ове глаголске фразе можемо рећи и да је физичка компонента кретања одржана, па се ради о граничном случају

пренесеног значења (пренесено је јер се не ради о трчању, нити сличном кретању). Примери за ова два значења су (22) и (23).

(22a) *If I had a good American staff to run things here, I could pop over every once in a while to check up on them, but essentially I'd stay out of it.* (InE 30.8/446)

(22б) *Ако бих окупио добру америчку екипу која би овде водила њослове, могао бих да долазим само њовремено да је њроверим.* (InS 21)

(23a) *You didn't run him over. It was an accident.* (SPE 398.5/466)

(23б) *Ниси га њи прегазио. То је био несрећан случај.* (SPS 197)

Глаголска фраза *run around with* (срећемо је у три случаја) преводена је глаголима *дружињи се* и *варањи*, у зависности од контекста, што можемо да видимо у примерима (24) и (25).

(24a) *The drinking and the smoking and those crazy kids he used to run around with.* (SPE 44.6/466)

(24б) *Пиће и њушење и ња луда омладина с којом се дружио.* (SPS 27)

(25a) *He has only one bit of any importance, a short, smirking confrontation with the hero, whose wife has been running around with Cochran on the sly,...* (SPE 231.0/466)

(25б) *Он једва да има икакву важностњ, њек крањки нењрисњјни сукоб с њлавним јунаком, којењ је жена њајно варала с Кокраном,...* (SPS 118)

У случају метафоричне употребе глаголске фразе *run into*, срећемо и пример концептуализације стања невоље као посуде, па је у складу са тим у једном случају ова фраза преведена сличним глаголом кретања – глаголом *улењењи*, што видимо у примеру (26), док је у другом случају (27) ова фаза преведена фразом која не садржи глагол кретања.

(26a) *If he can last through his term without running into trouble or going to pieces, he will be on a bus heading back to Florida on May twenty-second...* (SPE 185.3/466)

(26б) *Ако усџе да издрџи целу робију, а не улеџи у невоље, или се не расџадне на комадиће, биће у ауџобусу за Флориду двадесет друџоџ маја...* (SPS 95)

(27a) *If we run into any difficulties, we'll redo the manuscript and publish it as a novel – under your name.* (InE 431.5/446)

(27б) *Ако буде неких џроблема, џрерадићемо рукоџис и објавиџи џа као роман – џод џвојим именов.* (InS 220)

Од осталих примера, вреди поменути оне у којима глагол *run* није део глаголске фразе, већ се користи засебно, а у метафоричкој употреби оваквих примера било је веома мало – осим оних који су већ наведени у досадашњој анализи, има их још свега четири. У овим случајевима глагол *run* преведен је глаголима *џревлачиџи*, *џрелазџи* и *џојавиџи се*, што видимо у примерима (28), (29) и (30).

(28a) *Eventually, Gwyn began to run her hands along your back, and then she brought her mouth toward your face and kissed you...* (InE 173.1/446)

(28б) *Коначно, Гвин џочиње да џревлачи руку џреко џвојих леђа, а заџим се надноси над џвоје лице и џуби џе...* (InS 93)

(29a) *He closes his eyes, thinking about Pilar's face, running his hands over her absent body, and then, in the darkness behind his lids, he sees himself as a black speck in a world made of snow.* (SPE 105.5/466)

(29б) *Заџвара очи, мисли на Пиларино лице, џрелазџи рукама џреко њеноџ одсуџиноџ џела и заџим, у мраку иза сџуџиџених џреџавица, види самоџ себе као малу црну мрљу у свеџу од снеџа.* (SPS 55)

(30a) *From the first night at the party, when Margot had trained her eyes on me and studied my face with such intensity, to the disturbing conversation Born had provoked at the dinner about the degree of my*

attraction to her, a sexual current had been running between us,...
(InE 72.1/446)

(306) *Од оне прве ноћи, на забави, када је Марџо изошћравала свој вид на мени, када ме је онако помно проучавала, до узнемирујуће разговора приликом вечере, који је Борн испровоцирао, о томе колико ме она привлачи, међу нама се појавило једно чулно стварање,...* (InS 42)

Можемо закључити да је степен полисемије који срећемо код глагола *run* изузетно висок, да се опсег значења много више шири онда када се глагол употребљава да означи значење које не описује физичко кретање и да је самим тим у метафоричкој употреби овај глагол знатно захтевније преводити. Врло је слична ситуација и са глаголом *go* (Стаменковић 2014), док је са друге стране употреба глагола *walk* доминантно дословна, а врло ретко пренесена – када је у питању дословна употреба, најчешће преводно решење представља глагол *ходати* (Стаменковић, Тасић 2013).

Питања за размишљање и дискусију

1. Због чега код глагола људског кретања често срећемо полисемију?
2. Каква је улога контекста у превођењу глагола људског кретања?
3. Шта све треба да се узме у обзир онда када се одлучује о правом преводном еквиваленту конкретног глагола људског кретања?
4. Да ли контекст чешће помаже или одмаже у избору преводног еквивалента?
5. Шта је фиктивно кретање и како му приступамо у превођењу?
6. Какав је однос полисемије и контекста у погледу утицаја на превођење?
7. Која су најчешћа дословна значења глагола *run* и како им приступамо у превођењу?
8. Која су најчешћа пренесена значења глагола *run* и како им приступамо у превођењу?
9. Које су најзахтевније употребе глагола *run* у приказаним примерима (из перспективе преводилаца)?
10. Упоредите глагол *run* са могућим значењима других општих

глагола људског кретања, попут глагола *go*, *jump* и *walk*.

Извори

- Остер, Пол, *Невидљиви*, прев. И. Ђурић-Пауновић, Београд: Геопоетика, 2009/2010.
- Остер, Пол, *Сансеј Парк*, прев. И. Ђурић-Пауновић и М. Баздуљ, Београд: Геопоетика, 2010/2011.
- Auster, Paul, *Invisible* (e-book version; коришћена помоћу читача *Calibre 0.9.2*), New York: Henry Holt and Co, 2009/2010.
- Auster, Paul, *Sunset Park: A Novel* (e-book version; коришћена помоћу читача *Calibre 0.9.2*), New York: Henry Holt and Co, 2010.

Речници

- ОНРЕЈ 2010: Albert Sydney Hornby, Joanna Turnbull (eds.), *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (new eight edition). Oxford: Oxford University Press, 2010.
- ОРЕЈ 1989: J. A. Simpson, Edmund S. C. Weiner (eds.), *Oxford English Dictionary* (second edition), Oxford: Oxford University Press, 1989.

Литература

- Бојовић 2010: Бранкица Бојовић, „Лексичке адаптације енглеских ричи у српском језику”, *Српски језик*, 16, 2010, 407–471.
- Еванс, Берген, Цинкен 2007: Vyvyan Evans, Benjamin K. Bergen, Jörg Zinken. *The Cognitive Linguistics Reader*, Sheffield: Equinox, 2007.
- Круз 2000: Alan Cruse, *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Лајонс 1977: John Lyons, *Semantics*, Volume II, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Мацумото 1996: Yo Matsumoto, “Subjective motion and English and Japanese verbs”, *Cognitive Linguistics*, 7/2, 1996, 183–226.
- Најда 2001: Eugene, A. Nida, *Contexts in Translating*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2001.
- Новаков 2005: Predrag Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije, 2005.

- Саид 2002: John I. Saeed, *Semantics* (the second edition), Malden: Blackwell Publishing, 2002.
- Стаменковић 2014: Душан Стаменковић, „Превођење глагола *to go* са енглеског на српски језик кроз призму когнитивне семантике”, *Philologia Mediana*, 6, 2014, 335–353.
- Стаменковић 2017: Душан Стаменковић, *Језик и креишање: когнитивно-семантички огледи*, Ниш: Филозофски факултет, 2017.
- Стаменковић, Тасић 2013: Душан Стаменковић, Милош Тасић, „Поступци у превођењу глагола *to walk* са енглеског на српски језик”, *Филолошки преглед*, 40/2, 2013, 135–147.
- Стаменковић, Татар 2016: Душан Стаменковић, Никола Татар, „Превођење енглеског глагола *to run* на српски језик: полисемија, контекст и остали изазови”, *Филолог*, 13, 2016, 92–108. <https://doi.org/10.21618/fil1613092s>
- Стојичић, Стаменковић 2015: Виолета Стојичић, Душан Стаменковић, „Концептуализација и категоризација фиктивног кретања у српском језику”, *Зборник Машице српске за филологију и лингвистику*, 58/1, 2015, 133–153.
- Талми 2000: Leonard Talmy, *Toward a Cognitive Semantics. Volume I: Concept structuring systems*, Cambridge, MA: The MIT Press, 2000.

8. АНГЛИЦИЗМИ И АНГЛОСРПСКЕ РЕЧИ

У овом поглављу бавићемо се карактеристикама и употребом англицизама и англосрпских речи, као подврсте англицизама у ширем смислу, у српском језику. Посебна пажња биће посвећена форми и семантици англицизама. Што се семантике тиче, издвојићемо англицизме чије је значење у потпуности остало исто као у енглеском језику, али и оне англицизме који у српском језику имају другачије значење него у енглеском. Биће речи о тзв. нултој адаптацији, трансфонемизацији, морфолошкој адаптацији и творби англицизама, уз навођење одговарајућих примера.

Кључни термини: *анџлицизми, анџлосрпски, серџлиш, нулџа адајџација, џрансфонемизација, морфолошка адајџација, џворба анџлицизама, семанџика анџлицизама.*

Англицизми су речи и творбени форманти преузети из енглеског језика (или преко њега) који су ушли у српски (или неки други) језик, при чему су се, у мањој или већој мери, адаптирали графемски, облички и/или у значењу. Фонолошка и морфолошка адаптација, као и устаљеност у употреби – од велике су важности за сматрање лексеме енглеског порекла англицизмом. Наглашавамо да Ранко Бугарски (1995: 135), на пример, прави разлику између, са једне стране, позајмљеница или речи страног порекла (у овом случају *анџлицизама*), и туђица (у овом случају, *енџлеских*, односно *анџлосрпских* речи), са друге стране.

Као прототипски англицизам Твртко Прђић (2019: 141) издваја онај који је очигледан, преобликован, (сасвим) оправдан и потпуно

одомаћен у лексичком систему српског језика, какви су *комјџуџер*, *џи-нејџер*, *хамбурџер*, *чизбурџер*. За такве примере овај аутор предлаже термин *џрихваћенице*.

Када се данас говори о англицизмима, обично се истиче да су англицизми врло распрострањени у српском језику. То је тачно посебно када се имају у виду конкретне области, попут сфере технологије, медија, спорта, забаве и моде, те појаве нових термина из лингвистике и других наука. С друге стране, англосрпске речи⁸ све се више употребљавају у свакодневном говору, чак и онда када српски језик поседује одговарајуће лексичке замене. Стога је важно направити разлику између енглеских/англосрпских речи, које нису неопходне у српском, и неопходних англицизама. Ово ће нам омогућити да боље препознамо шта је оправдана, а шта неоправдана употреба оваквих речи и шта радити онда када се читаоци и ученици сретну са надасве необичним терминима попут термина *бинџовање* (од енгл. *binge watching*), који медији пласирају на почетку треће деценије 21. века.

Имајући у виду тренутно стање и тенденције у српском језику, можемо рећи да се српски језик (поготово у медијима) последњих деценија на различите начине отворио за неселективан и надасве површан пријем елемената енглеског језика, при чему доминира уплив енглеске лексике у српски језик. Твртко Прћић (2014: 37) контактну лингвистику види као практично применљиву на испитивање међуодносâ форме и садржине у српском језику под утицајем енглеског језика, при чему је такав приступ применљив на оне примере код којих је један од језика које испитујемо доминантан у односу на други (Прћић 2014: 33–34), што је у овом случају енглески.

Повећан број преузетих речи из енглеског Олга Панић-Кавгић (2006: 22) примећује у српском језику након 2000. године, посебно мислећи на најављиване и спроведене реформе у различитим друштвеним сферама. Ова ауторка наглашава да се „odmah pribeglo pukom preuzimanju anglicizama, ne samo da bi se popunile pojmovne i/ili leksičke praznine u srpskom jeziku, nego i umesto postojećih i ustaljenih leksema srpskog jezika u svakoj od navedenih oblasti [u privredi, obrazovanju, pravosuđu, zdravstvu i dr.]” (Panić-Kavgić 2006: 22), при чему у сфери образовања издваја примере попут: *џренинџ*, *џренер*, *серџификаџ*, *воркшоџ*, *кредитџ*, *курикулум*, *евалуација*.

⁸ У англосрпским речима огледа се контакт енглеског и српског језика, те су предмет изучавања тзв. контактне лингвистике.

Од увођења Болоњске декларације до данас, фреквентне лексеме у универзитетској пракси су, између осталог, наредне лексеме које воде порекло из енглеског језика: *дејарџман*, *силабус*, *курукулум*, *масџер*.

Уместо лексеме *дејарџман* могле би се користити лексеме *каџедра*, такође страног порекла (из грчког језика), али и *одсек* или *џруџа*. Ипак, у званичним називима организационих јединица јавља се лексема *дејарџман*: Департман за англистику, Департман за србистику, Департман за руски језик и књижевност. Са друге стране, на Филозофском факултету у Новом Саду у званичној употреби је лексема *одсек*: Одсек за англистику (некада Катедра за англистику), Одсек за српски језик и лингвистику, Одсек за српску књижевност и сл. Напомињемо да се англицизми и остале поменуте замене не јављају увек напоредно у употреби, већ нека може преузети улогу надређеног појма. На пример, на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу постоји Одсек за филологију, а у оквиру њега су Катедра за српски језик, Катедра за српску књижевност, Катедра за англистику и сл.

У Српском речнику новијих анџлицизама се за лексему *курукулум* (енгл. *curriculum*) „општи popis tema, sadr̄žaja i ciljeva koji čine jedan kurs u некој obrazovnoj instituciji” (СРНА 2021: 332) нуди замена у виду синтагме *наџавни џлан*. Са друге стране, за англицизам *силабус* (енгл. *syllabus*) „sistematski pregled tema koje se obrađuju na неком univerzitetском kursu ili školskom predmetu” (СРНА 2021: 503) у Српском речнику новијих анџлицизама нуди се замена у виду синтагме *наџавни џроџрам*. Ипак, у обема лексикографским дефиницијама помиње се *курс* уместо *џредмеџа*, што значи да се значење лексеме *курс* полако шири и на редовну наставу, која није експлицитно обухваћена значењима наведеним у Речнику српскоџа језика: „2. а. низ, циклус предавања из неке научне и сл. области која чини заокружену целину, б. настава (ван редовног школског образовања) којом слушаоци стичу знања из неке области, којом се оспособљавају за нешто; настава са школским програмом (обично скраћеним) за стицање одређене стручне квалификације” (РСЈ 2007: 618).

Обличка занимљивост у вези са лексемом *масџер* јесте да се у српском језику у улози детерминатора употребљава и као непроменљиви придев: *масџер стџудије*, *масџер рад*, *масџер филолоџ*, *масџер џсихолоџ*, док се у речнику СРНА (2021: 359) наводи у облику придева изведеног домаћим суфиксом *-ски* (*масџерски*): *масџерски рад*, *масџерске стџудије*, *масџерска диџлома*, *масџерски стџуденџи* и сл. На тај начин постиже се уједначено навођење придева са *-ски* у синтагмама попут *диџломски*

рад, масџерски рад, докторска дисертација. Напомињемо да је *МА* енглеска скраћеница за титулу *масџер* (по врсти речи именица), а у српском се користи скраћеница *мсп* (без тачке).

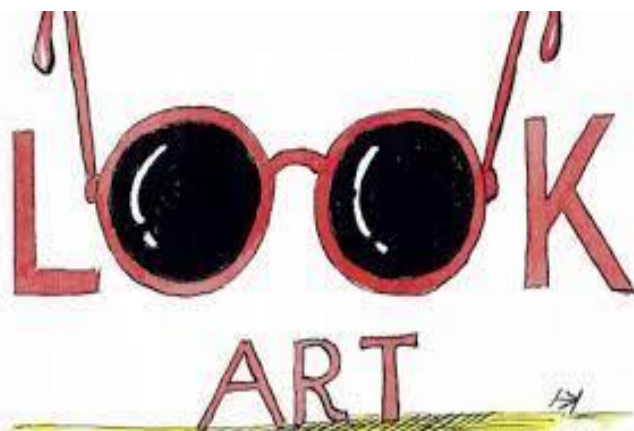
Што се тиче става изворних говорника о употреби англицизама и англосрпских речи, постоје две крајности. Једно мишљење је да речи из енглеског језика нарушавају и кваре српски језик, а друго мишљење је да се англицизми могу употребљавати без икаквих ограничења. Ни једну ни другу крајност не сматрамо добрим решењем. Примера ради, у српски језик је у једном периоду, стицајем историјских околности, ушло много турске лексике. Један део те лексике задржао се до данашњих дана и матерњи говорници српског језика често ни не примете да се ради о лексици страног порекла (на пример, за неку од следећих лексема: *зејџин, чаршав, чај, жоџурџи, сандук, комшија, чамац, башџа, ајвар*), а други део лексике више се не употребљава у стандардном српском језику (на пример, неки турцизми данас имају статус историзама, архаизама или дијалектизама). Такву судбину имаће и англицизми: неки ће остати у активној употреби у стандардном српском језику, неки само у колоквијалном језику, а неки ће се у потпуности изгубити.

Супротстављене ставове о штетности и престижности коришћења англицизама и англосрпских речи у српском језику приказаћемо и помоћу илустрација из конкретних новинских чланака (в. Сliku 1 и Сliku 2), у којима се такође води полемика о статусу англицизама и о неопходности употребе англицизама у српском језику.

Слика 1: Илустрација уз текст *Англицизми: Кул је њако сујер*, објављен 6. 5. 2012. године на сајту *Новосћи*

(Извор: novosti.rs)

Слика 2: Илустрација Новице Коцића уз текст *Можемо ли да живимо без енглеских речи*, објављен 3. 6. 2011. године на сајту *Полиџика* (Извор: politika.rs)

Следеће појмовне метафоре о српском језику и туђицама приметили смо у новинским текстовима о англицизмима и англосрпским речима: СРПСКИ ЈЕЗИК ЈЕ УГРОЖЕНО БИЋЕ, АНГЛИЦИЗМИ СУ ПОШАСТ, АНГЛИЦИЗМИ СУ ВРЕМЕНСКЕ НЕПОГОДЕ (уп. Јанић 2014). Конкретније, у различитим новинским чланцима може се прочитати (а и чути у свакодневном говору) да српски језик изумире због употребе енглеских речи, те да англицизми поплављују српски језик, да долазе у таласима и сл. У *Грађи*, на крају овом поглавља, издвојили смо неколико новинских чланака који за предмет имају употребу англицизама и англосрпских речи.

Одабране примере англосрпских речи и њихове одговарајуће лексичке замене навешћемо у наставку. Уместо *биџкоин* препоручена је употреба именичке синтагме *диџитална валута*, затим, у духу српског језика је лексема *садржај*, а не *контент*, *поклон-акција* требало би употребити уместо *живавеј*, *ауторско право* уместо *копирајт*, *хрсково* уместо *кранчи*, *нелагодност* уместо *кринц*. Чак и у компјутерској и сродној терминологији није неопходно употребити *аџачмент* (*џрилоџ*), *џринџер* (*џџамџач*), *браузер* (*џреџраживач*) и *сиам* (*нејожељна џоџа*). Затим, више је у духу српског језика лексема *џиџендија* него *џранџ*, *џворац* него *креаџор* (на пример, *џворац идеје*, али само: *модни креаџор*), *џозивни ценџар* (што је и само по себи преведени англицизам) него *кол-ценџар*, *џриџивиџи се* би требало употребити уместо *аџиџираџи*, *обожавалац* уместо *фан*, *одбор* уместо *борд*. Чини се да замена *жива џлава* за *хедер* није ушла у активну употребу.

Рајна Драгићевић (2021) бавила се најновијим и врло актуелним хроматским позајмљеницама из енглеског језика. Међу примерима неологизама којима се означавају боје у области моде издваја, на пример, *лед, креч, корал, каки, аквамарин, лајор љава, анџирацији сива* и *бисерни лајор*, често мотивисане биљкама, животињама, предметима или неком материјом (Драгићевић 2021: 12–13, 16). У наведеном раду такође је истакнуто да се средње нијансе често одређују помоћу лексеме *мид* (од енгл. *middle*): *мид нерџ, мид љава*, па чак и *мид шамножуша*⁹, при чему није ни најјасније шта означава. Ауторка је у наведеном раду показала да постоје позајмљенице из енглеског језика за које је готово извесно да неће опстати у српском језику. На основу ових и оваквих примера, јасно је да треба избегавати дословни превод, да треба бирати лексику карактеристичну за језик на који се преводи и водити рачуна о томе да значење буде јасно.

Настајање англосрпских речи, њихову употребу, одступања од нормe на различитим граматичким нивоима и у погледу правописа Твртко Прђић (2019: 84) објашњава преузимањем „materijala iz engleskog jezika bez ikakvog sistema, osmišljenosti, obaziranja na eventualnu normu i bez zapitanosti o tome kako neku reč treba napisati, izgovoriti ili menjati po padežima ili licima, šta ta reč znači i da li će je neko ko ne zna engleski uopšte uspeti da razume”.

Разликом између англосрпских речи и серглиша (*Serglish* – сливеница од почетних и завршних делова речи *Serbian* и *English*) бавила се Биљана Мишић Илић (2011), показујући при томе оправданост раздвајања двају варијетета српског језика настала под утицајем енглеског (*анџлосрпски* и *серџлиш*). Она закључује да се серглиш спонтано користи у дијаспори у процесу промене кодова „kao govorni jezik, u privatnoj upotrebi, sa drugim pripadnicima dijaspore ili govornicima srpskog, dok se ređe koristi u pisanoj formi” (Мишић Илић 2011: 79–80), а англосрпски се „koristi i u govornoj i u pisanoj formi, u privatnoj i javnoj upotrebi, kao i u štampanim i elektronskim medijima, javnim natpisima, reklamnim panoima” (Мишић Илић 2011: 80). Иста ауторка указује и на начине на које енглески упливава у српски и на нивоу прагматике (Мишић Илић 2017)

Ако употребу речи из енглеског језика повежемо са језичком економијом, можемо приметити да су неки англицизми у употреби да би се избегло коришћење споја неколико речи. На пример, значење глагола

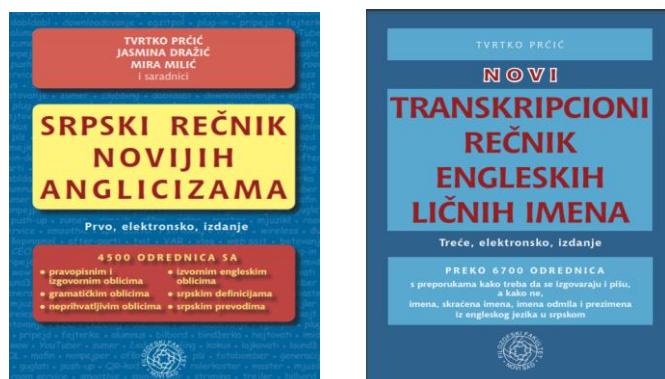
⁹ Рајна Драгићевић (2021: 15) објашњава да је прилог *мид* непрецизно употребљен „у називу *мид шамножуша* јер није јасно могу ли и тамни тонови жуте боје имати средњу вредност”.

бинцоваӣи могло би се објаснити као гледање неколико епизода у континуитету или пак читавог серијала одједном. У речнику СРНА 2021. нуди се и именичка синтагма *мараџонско ѓледање*. Скакање с еластичним коноӣцем обично се наводи као замена за лексему *банџицамӣнѓ*, што заправо, још прецизније, подразумева „egzibiciono skakanje s glavom nadole s neke visoke zgrade ili mosta za koji je skakač pričvršćen konopcem vezanim oko požnog zgloba” (СРНА 2021: 76). Затим, за реч енглеског порекла *бамџер* „kratka pauza na radiju ili televiziji tokom koje se pušta audio ili video sadržaj radi odvajanja reklama od emitovanog programa” (СРНА 2021: 74) не даје се алтернативна лексема или синтагма. Дублетни облици *мејл* и *имејл* свакако су економичнији од двочлане замене у виду синтагме *електронска пошта*, што је прикривени англицизам. Насупрот многих већ набројаних очигледних англицизама, напомињемо да се у српском језику јављају и следећи *скривени/прикривени англицизми*: *миш* од *mouse* за уређај који се користи уз рачунар, *охрабрӣи* од *encourage*, *ноћна мора* од *nightmare*, *покрива̄и* од *cover*, *лоцира̄и* од *locate*, *разумна цена* од *reasonable price*, *има̄и* *разговоре* од *have talks* (в. Прћић 2019: 121).

Англицизми попут *блоѓ* и речи са кореном *блоѓ*- усталили су се у српском језику: *блоѓова̄и*, *блоѓер*, *блоѓерка*, *блоѓерски*. У речнику СРНА 2021. као алтернатива за *блоѓ* наводи се *онлајн-дневник* (или *веб-дневник*), али нису нужно заменљиве. Рецимо, Филозофски факултет у Нишу има свој званични факултетски блог под називом *Филоблоѓ*, где текстове из различитих области објављују наставници, сарадници и студенти овог факултета.

Енглеске речи написане у оригиналу Прћић (2019: 122) назива сировим англицизмима. Ради се о тзв. нултој адаптацији, која није уобичајена у српском језику. Другим речима, не очекујемо изворно писање лексема које воде порекло из енглеског (*computer*, *backstage*, *printer*). Слично је и са именима и презименима која воде порекло из енглеског језика. Иако их не можемо сматрати англицизмима, и она у српском језику подлежу правилима транскрипције и важна су приликом превођења. Од имена и презимена из енглеског издвајамо *Blake*, *Watson*, *Brown*, *William Shakespeare*, *Aldrin*, *Angie*, *April*, *Vaugh*, *Beazley* и *Goodier*, који се у српском језику пишу на следећи начин: *Блејк*, *Војсон*, *Браун*, *Вилијам Шекспир*, *Олдрин*, *Енџи*, *Ејриил*, *Бо*, *Бизли* и *Гудијер*. Основна правила транскрипције речи из енглеског (и других језика) постоје у *Правопису српскога језика* (Правопис 2019), а уз одговарајућа вежбања и у *Правописним и другим језичким вежбања* (Марковић,

Вукић, Јанић 2020). Твртко Прћић је аутор *Ново̄ транскрипционо̄ речника ен̄леских личних имена*, као и први аутор већ поменутог речника *СРНА* (в. Слику 3).

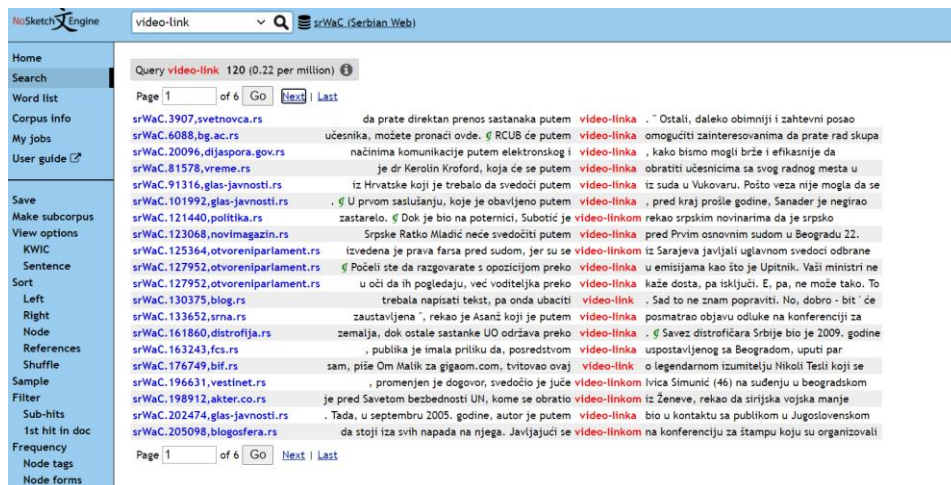
Слика 3: Корице *Ср̄ско̄ речника новијих ан̄лицизама* (лево) и *Ново̄ транскрипционо̄ речника ен̄леских личних имена* (десно)

(Извори: *СРНА* 2021, *НТРЕЛИ* 2018)

Фонолошка адаптација англицизма је први корак ка њиховом прилагођавању лексичком систему српског језика. У процесу преводјења речи из енглеског језика и њихове прилагођене употребе, требало би да преводиоци и наставници имају на уму изговор и писање у енглеском језику, те да правила транскрипције буду у складу са *Правописом ср̄ско̄ језика*. Отуда је правилно рећи и написати *кар̄ириц* (не *ке̄ириц*, *ка̄ириц*, *кер̄ириц*), *бебисий̄ер* (не *бе̄бисий̄ер*), *бадмин̄ион* и *бедмин̄ион* (а не *ба̄дмин̄г̄ион* и *бе̄дмин̄г̄ион*).

Иако у српском језику постоји присвојни придев *корејски* (од *Кореја*), утицај енглеског види се у употреби придева *кореански* (уп. енгл. *Corean*), који није у складу са нормом српског језика (в. Правопис 2019). Упоредивши фреквентност придева *корејски* и *кореански* у свим падежним облицима, у оба броја и у сва три граматичка рода, дошли смо до закључка да је у *Ср̄ском мрежном кор̄усу* доминантна употреба придева који је у складу са нормом српског језика (2655 : 151).

Фреквентност полусложеница *видео-линк* (са англицизмом *линк*) и *видео-веза* (са речју словенског порекла *веза*) упоредили смо такође у *Ср̄ском мрежном кор̄усу* (в. Слику 4 и Слику 5). Иако у овом конкретном пару примера није неопходно употребити англицизам *линк*, уочљиво је да постоји та тенденција. Појединачне лексеме *линк* и *веза* нисмо поредили будући да им значења нису иста у свим контекстима.

Слика 4: Фреквентност полусложенице *видео-линк* у Српском мрежном корпусу 20. децембра 2021. године
(Извор: <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/srwaC/>)

Слика 5: Фреквентност полусложенице *видео-веза* у Српском мрежном корпусу 20. децембра 2021. године
(Извор: <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/srwaC/>)

Обличка/формална адаптација англицизама, односно њихово уклапање у лексички систем српског језика, огледа се у коришћењу морфолошких наставака и творбених форманата. Примера ради, глаголи из енглеског језика се српском језику прилагођавају додавањем суфикса *-ираџи*, *-исаџи* и *-оваџи*. Тако од *(to) design* добијамо *дизајнираџи*, од *(to) edit* – *едиџоваџи*, *(to) bag* – *баџоваџи*, *(to) backup* –

бекајоваџи, а од поменутих глагола и глаголске именице: *дизајнирање*, *едиџовање*, *баџовање*, *бекајовање* и сл. Творбени потенцијал англицизама у српском језику огледа се и у даљој творби (*бинцоваџи*, *бинцовање*, *бинцер*, *бинцерка*; *чиџ*, *чиџер*, *чиџерски*). Постоје и лексеме које изворно потичу из латинског језика, попут речи које се у енглеском завршавају на *-(a)tion* и у српском имају завршетак *-(a)џија*. Без поређења значења и дискусије о неопходности у употреби, наводимо одабране примере на *-(a)tion*/*-(a)џија*: *generation*/*џенераџија*, *donation*/*донаџија*, *nation*/*наџија*, *education*/*едуџаџија*, *promotion*/*промоџија*.

Са друге стране, иако би се могао калкирати¹⁰ пример у српском, некада се таква лексема не осамостали (на пример, *изручак* од *хендаџи*). Такође, потенцијална замена *себиџ* за лексему *селфи* није заживела, иако је према свом саставу у складу са творбеним принципима и постојећим творбеним моделима српског језика. Од калкова који су се боље уклопили Бранкица Бојовић (2011: 414) издваја, на пример, *рачунар* (од *комјјуџер*) и *шџамџач* (од *џринџер*).

Што се семантичких карактеристика тиче, прво издвајамо појаву хомонимије у вези са англицизмима *бокс₁* „[енгл. *box* ударац шаком] борба два противника у рингу, борба песницама у нарочитим рукавицама које ублажују ударац” (*ВРСРП* 2006: 222), *бокс₂* „[енгл. *box*, од лат. *bixus*, грч. *πύξος* шимшир] 1. преграда за једног коња, у ергели или на хиподрому. 2. кутија с више паковања цигарета” (*ВРСРП* 2006: 222) и *бокс₃* „[скр. од енгл. *box calf*] штављена телећа кожа за обућу” (*ВРСРП* 2006: 222).

Исто значење као у енглеском имају и примери већ устаљених англицизама у српском језику *хакер*, *онлајн*, *лајџоџи*, *ласер* (од скраћенице *laser* за синтагму *light amplification by stimulated emission of radiation*), *џемџер*, *џинеџер*. Ни у лингвистичкој терминологији није потребна само фонолошка адаптација, већ се преводни еквиваленти пажљиво бирају: *везивање* за *binding*, *језици који изосџављају* за *replacement* за *pro-drop languages*, *двосмисленосџи* (а не *амбиџвиџеџи*) за *ambiguity*.

¹⁰ Јовановић (2001: 78–79) наводи да термин *калкирање* или *калк* долази из француског, од речи *calquer*, и представља процес у коме се приликом преводјења делови речи, сложеница или израза из изворног језика за које не постоје еквиваленти у циљном преводу дословно, па се формирају преводне позајмљенице попут термина *небодер* (од енгл. *skyscraper*), *одлив мозгова* (од енгл. *brain drain*), испирање мозга (од енгл. *brain-wash*) и *леџеџи шаџер* (од енгл. *flying saucer*), мада би у последњем случају дословни превод био *леџеџа шаџа*.

Соња Филиповић-Ковачевић (2011: 248) бавила се англицизмима као лексемама у којима долази до интеграције енглеског и српског језика јер се кроз те речи „и српски језик уносе или адаптирана енглеска форма и значење, или енглеско значење кроз српску форму сковану по аналогiji са енглеским изразом”. У поменутом раду издвојила је седам типова англицизама као међујезичких појмовних амалгама:

- 1) фонолошки преобликовани англицизми (*postpaid*);
- 2) потпуно преобликовани англицизми (*хамбургџер*);
- 3) потпуно преобликовани англицизми без значењских иновација (*фан*);
- 4) преведени англицизми са значењским иновацијама (*миш*);
- 5) интегрисани англицизми са значењским иновацијама (*џре-нинџ*);
- 6) калкирани англицизми (*краџика џрича*);
- 7) делимично калкирани англицизми (*колаџерална шџеџа*).

Као пример неадекватног буквалног превода са енглеског овде ћемо само поменути појам *миленијумска буба* (уместо *миленијумска џрешка* од *millenium bug*), коју Прђић (2019: 52–53) издваја као синдром површинског (а и површног) превођења, и то таквог да се јавља у следеће три фазе: 1) лансирање, 2) ширење и 3) прихватање. Више речи о таквим примерима биће у поглављу о лажним паровима у енглеском и српском језику. Површинско и површно превођење видљиви су и на нивоу фразеологизама, и то онда када се појединачне речи уклапају у целине које не припадају циљном језику. У преводима цртаних филмова веома често може се чути да јунаци *сџасавају дан*, што је очигледно лош превод енглеског фразеологизма *save the day* („спасити ствар”, „спасити у последњи час”).

Некада замена речи енглеског порекла ипак не изазива исте асоцијације матерњих говорника српског језика, што се може видети ако упоредимо, на пример, англицизам *чизкејк* и *колач од сира*. Слично је за англицизам *сџори* (везује се за друштвене мреже) и за лексему *џрича*, која је општија – може означавати књижевну форму и бити употребљена у фразеолошким изразима попут (*не*) *биџи из неке џриче*. Као што се могло приметити у овом поглављу, англицизми нису уобичајени у затвореној класи речи у стандардном српском језику, отуда се, на пример, уместо англосрпских узвика *ауч*, *вау* у преводу очекује *јао*, *јој*, *јаој*, *дивно*, *изузеџно* и сл.

Некада нам се по саставу привидно може учинити да се ради о речи која води порекло из енглеског језика, а заправо се таква реч не користи у енглеском језику са тим значењем или се пак уопште не користи. Пример за то видљив је у самом наслову једног рада Твртка Прћића (2012): Како се на енглеском каже *олдџајмер* (замена је *veteran car, vintage car, antique car, classic car*, у зависности од старости аутомобила и варијетета енглеског језика). Са друге стране, *old-timer* се у енглеском језику може искористити за именовање старог човека, али се не односи једино на људске референте (в. *OPEJ* 2010), што илуструју примери *old-time prejudice, old-time dances, an old-times chamber*.

У зависности од намераваног значења, некада се може употребити исти англицизам, а некада не. Примера ради, лексема *асоцијација* може се употребити у смислу реакције на нешто, а у лингвистици и терминолошки: (*вербална*) *асоцијација*. Са друге стране, предност се даје домаћој речи *удружење* у односу на реч енглеског порекла *асоцијација*. Овим примерима желели смо да нагласимо да је минимални или оптимални контекст неопходан за што прецизнији превод. Некада се коришћењем англицизма (случајно или намерно) избегава тражење одговарајуће значењске нијансе: уместо *едишоваџи*, на пример, постоје и следеће могућности: *измениџи, уредиџи, преобликоваџи*. Чак и приликом превођења са српског на енглески језик треба обратити пажњу на замке које даје превођење англицизама. На пример, у српском се англицизам *зумираџи* усталио у смислу увеличавања, али у енглеском постоје спојеви *zoom in* и *zoom out*;¹¹ превод, најблаже речено, не би био јасан ако би се употребило само *zoom*. Променама значења англицизама у стандардном српском језику бавићемо се детаљније у поглављу посвећеном лажним паровима (тзв. међујезичким хомонимима/паронимима) у енглеском и српском језику, а о појави англицизама у жаргону биће речи у поглављу у коме се бавимо жаргонизмима. Што се тиче превођења са енглеског на српски језик и коришћења англицизама у некњижевним текстовима, Јасмина Ђорђевић (2017: 53) закључује „*da se pozajmljenice u okviru struke donekle mogu, a često i moraju, opravdati*”.

У последње време дошло је до померања фокуса са истраживања формалних и семантичких својстава англицизама на њихово проучавање у контексту и употреби (Мишић Илић 2017: 103), као и на

¹¹ На дискусији у вези са тенденцијама и честим практичним дилемама које матерњи говорници српског језика имају при превођењу глагола *зумираџи* на енглески захваљујемо колегиници доц. др Марти Величковић, англисти и изворном говорнику енглеског и српског језика.

проучавање односа између контекста и перцепције англицизама. Поменуто укључује и утицај специфичног контекста на раст или опадање перципиране оправданости употребе англицизама. Иако предност деконтекстуализованих спискова речи лежи у усредсређености на саму врсту речи и брже препознавање англицизама (Ониско 2007: 105), испитивање контекстуализованих англицизама представља посебан и изузетно важан феномен, који вреди испитати и који засад даје и неке неочекиване резултате. Наиме, истраживање у коме је испитивана перцепција оправданости коришћења англицизама унутар непосредног једнореченичног језичког контекста и изван њега (Стаменковић–Тасић 2020) показало је да утицај контекста бива изражен само код речи према којима постоје српски еквиваленти са приближним, новим или промењеним значењем и у мањој мери код англицизама који су означени као прихватљиви у одређеним контекстима. Занимљиво је да је у сваком од ових случајева дати контекст заправо умањивао оцену прихватљивости англицизма, и то нарочито код популације будућих англиста. Разлог за наведено може се потражити у чињеници да реч у изолацији испитанику даје могућност да осмисли контекст у коме реч звучи прихватљивије, као и у томе што обука англиста као будућих преводилаца укључује трагање за речима које се боље уклапају у дати контекст.

Питања за размишљање и дискусију

1. У којим сферама/областима се англицизми често употребљавају? Због чега?
2. Наведите пет примера англицизама који немају одговарајућу лексичку замену у српском језику и пет примера англицизама који имају одговарајућу лексичку замену у српском језику.
3. Наведите пет примера придева у српском језику који воде порекло из енглеског језика и пет примера глагола у српском језику који воде порекло из енглеског језика.
4. Наведите англицизам који има више од два значења у српском језику.
5. Наведите пет англицизама код којих је значење остало исто као у енглеском језику.

6. Наведите пет англицизама које имају шире значење него у енглеском језику и пет англицизама које имају уже значење него у енглеском језику.
7. Наведите пример изведених речи од англицизама, односно на примерима покажите како англицизми могу бити део творбених процеса у српском језику.
8. Покушајте да се сетите англицизама које сте недавно чули и размотрите каква је оправданост њихове употребе.
9. Како наставници и преводиоци могу да допринесу правилнијој употреби англицизама на нашем поднебљу?
10. Какав је однос англицизама и контекста у којем се употребљавају?

Грађа (новински чланци)

- Бојковић, Тереза. 2010. *Сори, њо дифолџу не носим кежуал за сваки и-венџ...*, politika.rs, 27. 2. 2010.
- Бојковић, Тереза. 2018. *Фотто-бомбинџ срџскоџ језика*, politika.rs, 5. 11. 2018.
- Петровић, Јелена, Сузана Милошевић. 2011. *Можемо ли да живимо без енџлеских речи*, politika.rs, 3. 6. 2011.
- Надџић, Вошко. 2012. *Анџлицизми: Кул је тако супер*, novosti.rs, 6. 5. 2012.

Речници и корпус

- ВРСР 2006: Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник сџраних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј, 2006.
- НТРЕЛИ 2018: Твртко Прџић, *Нови транскрипциони речник енџлеских личних имена*, 3. изданје, Нови Сад: Филозофски факултет, 2018.
- ОРЕЈ 2010: Angus Stevenson (ed.), *Oxford Dictionary of English*, Oxford: Oxford University Press, 2010.
- РНА 2018: Vera Vasić, Tvrтко Prčić, Gordana Nejgebauer, *Du Yu Speak Anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, treće, elektronsko, izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018.
- СРНА 2021: Tvrтко Prčić, Jasmina Dražić, Mira Milić i dr. *Srpski rečnik novijih anglicizama*, elektronsko izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, 2021.

Мрежни корџус српскоџ језика (Serbian web corpus),
<<http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/srwas/>>

Литература

- Бојовић 2010: Бранкица Бојовић, „Лексичке адаптације енглеских ричеји у српском језику”, *Српски језик*, 16, 2010, 407–471.
- Бугарски 1995: Ранко Бугарски, *Увод у оџшџу линџвисџику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1995.
- Драгићевић 2021: Рајна Драгићевић, „Лапор плава и тупе сива – (не)одрживост неологизама за нијансе боја у српском језику”, *Новоречје*, III/4, Београд: Алма – Пројекат Растко, 2021, 9–18.
- Ђорђевић 2017: Јасмина Ђорђевић, *Neknjiževni tekst u savremenom prevodilaštvu*, Niš: Filozofski fakultet, 2017.
- Јанић 2014: Александра Јанић, „Употреба енглеских речи у српском језику: идеолошка перспектива на примеру два новинска чланка”, у: Драган Бошковић (ур.), *Филолоџије vs идеолоџије*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2014, 67–78.
- Јовановић 2001: Младен Јовановић, *О превођењу: Техника превођења*, Београд: Удружење научних и стручних преводилаца Србије, 2001.
- Марковић, Вукић, Јанић 2020: Јордана Марковић, Маја Вукић, Александра Јанић, *Правописна и друџа језичка вежбања*, Ниш: Филозофски факултет, 2020.
- Мишић Илић 2011: Биљана Мишић Илић, „Anglosrpski i Serghish: dva varijeteta srpskog jezika nastala pod uticajem engleskog”, *Jezik u upotrebi*, 2011, 71–95.
- Мишић Илић 2017: Биљана Мишић Илић, „Pragmatic borrowing from English into Serbian: Linguistic and sociocultural aspects”, *Journal of Pragmatics*, 113, 2017, 103–115.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.01.010>
- Ониско 2007: Alexander Onysko, *Anglicisms in German: Borrowing, Lexical Productivity, and Written Codeswitching*, Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2007.
- Панић-Кавгић 2006: Олга Панић-Кавгић, *Koliko razumemo nove anglicizme*, Novi Sad: Zmaj, 2006.
- Прћић 2012: Твртко Прћић, „Како се на енглеском каже олдџајмер? – англицизми као српско-енглески лажни парови”, *Зборник Маџице српске за филолоџију и линџвисџику*, 55/2, 2012, 203–220.

- Прћић 2014: Твртко Прчић, „Обједињена контактано-контрастивна лингвистика: принципи и примене”, у: Snežana Gudurić, Marija Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IV/2*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2014, 31–45.
- Прћић 2019: Твртко Прчић, *Engleski u srpskom*, треће, електронско, издање, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- Правопис 2019: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскога језика*, треће издање, Нови Сад: Матица српска, 2019.
- Стаменковић, Тасић 2020: Dušan Stamenković, Miloš Tasić, „Утицај контекста на перцепцију оправданости употребе англицизама: емпириски приступ”, у: Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić (ur.), *Jezik, književnost, kontekst*, Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, 2020, 225–245.
- Филиповић-Ковачевић 2011: Соња Филиповић-Ковачевић, „Англицизми као међујезички појмовни амалгами”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 54/2, 2011, 247–263.

9. ЛАЖНИ ПАРОВИ НА ПРИМЕРУ СРПСКОГ И ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

Циљ деветог поглавља је да вас упозна са феноменом лажних парова у енглеском и српском језику. Најпре се говори о пореклу овог појма и важности саме појаве из перспективе превођења, учења страног језика и наставе језика, а затим се даје класификација односа између сродних лексичких облика заснована на предлогу Владимира Ивира (1968), уз илустрацију сваке од група примерима који су и данас актуелни. Такође, говори се и о везама ове класификације и неких наредних класификација.

Кључни термини: *лажни њарови, лажни њријашељи, сродни језички облици, сродни лексички облици, класификација сродних облика, енглески језик, српски језик, чешки језик.*

Лажни њарови (енгл. *false friends*) јесу парови речи из различитих језика који имају исти или сличан облик (често и изговор), али потпуно или делимично различито значење. Некада се називају и *двојезичним хомофонима*, али то не морају да буду. Такође, користе се и термин *међујезички хомоними*.

Термин *лажни њријашељ* први пут се у овој употреби појавио 1928. године у књизи *Les faux amis: ou, Les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs)* Кеслера и Дерокињија (1928). Твртко Прћић (2019: 56) помиње лажне парове као један од разлога због којих се сусрећемо са проблемом површинског превођења: „игнорисање лажних парова, тј. речи које у сличном правописном облику постоје и у оном

другом језику, али не деле исто, па чак ни слично, значење". У предговору *Српско-енглеског речника лажних парова*, Хлебџ (РЛП 1997: 3) наводи да због своје заводљиве спољашње сличности ови језички облици заправо представљају замке у које се хватају они који уче страни језик, али и преводиоци, као бољи познаваоци страног језика. Наведено указује на то да се ради о феномену изузетно значајном и за превођење и за наставу енглеског, а све чешће, и српског језика. Због свега поменутог важно је да се феномену лажних парова приступи систематично и да се одржи фокус на њима за време школовања генерација наставника и преводилаца. Лажни парови су, баш као и претходно разматрани англицизми, поред контрастивне лингвистике, занимљиви и блиској дисциплини – контактної лингвистици (нпр. Филиповић 1986; Мајерс-Скотон 2002).

Прћић (2019: 168) разликује лажне парове који се могу видети голим оком, односно оне код којих се ради о, визуелно посматрано, сличној речи, и назива их *формалним лажним паровима*, од оних који нису видљиви на први поглед, које назива *садржинским лажним паровима* – у овом другом случају потребно је макар накратко потражити разлог зашто се дата погрешна реч или синтагма јавља у циљном језику (најчешће у српском у односу на енглески). Примери формалних лажних парова су *масиван* према *massive*, где се у српском овакав придев не би смео употребити уз именицу *најад* или синтагму *срчани удар*, затим *евентуално* према *eventually*, као и синтагму *Силиконска долина* према синтагми *Silicon Valley*. Када су у питању садржински лажни парови, као пример имамо именицу *успор* према *breakthrough*, где у српском није могућа употреба ове именице у контексту научних достигнућа, као и *покривају* према *cover*, где у српском није могућа употреба ове лексеме у контексту новинског извештавања.

Лажни парови могу се наћи и на нивоу фразеологизама, па тако енглески фразеологизам *lose one's nerve* нема нужне везе са губљењем нерава, већ значи „обесхрабрити се” или „не истрајати у некој намери”. Такође, *get under one's skin* не значи „увући се некоме под кожу”, већ има готово супротно значење „ићи на живце” или „озлоједити”. Слично овоме, налазимо лажне фразеолошке парове и онда када за њима трагамо из смера од српског ка енглеском језику. За фразеологизам из српског језика *осећају се као крџа* одговарајућ превод на енглески језик не би могао да буде *feel like a limp rag*, јер овај фразеологизам у енглеском можемо повезати са исцрпљеношћу и премором, а не са осећајем стида. Такође, спој *похваљујући конце* из српског језика не може се

превести фразеологизмом *pick up the threads*, јер он означава наставак претходно прекинуте радње. Одговарајући преводи били би *get the hang of something* или *get the feel*.

За потпуно разумевање појма лажних парова потребно је отићи корак уназад и размотрити различите врсте односа у којима се могу наћи сродни језички облици (енгл. *cognates*) на плану лексике у српском и енглеском језику. Групе, односно врсте, односа о којима ћемо овде дискутовати засноване су на класификацији коју је предложио Владимир Ивир (1968), али ћемо размотрити и новије поделе из лингвистичких приступа који нису са поднебља сербокроатистике.

Прву групу речи чинили би они сродни језички облици код којих срећемо идентична значења: *atom* према *аџом*, *music* према *музика*, *biology* према *биолоџија*, *television* према *џелевизија*, *theory* према *џео-рија*. Ипак, ни код ових речи није такав случај да се никада не могу наћи у ситуацији у којој се могу сматрати лажним паром, јер у различитим језицима речи које припадају овој групи могу да се разликују у погледу колокација (нпр. *хемијско чишћење* могло би изазвати погрешну употребу речи *chemical* у енглеском језику), затим учесталости употребе (пример речи *million* у енглеском језику), као и употребе у различитим контекстима (упоредити употребу речи *амбијент* у српском са речју *ambience*, а онда и речима *environment*, *atmosphere* и *surroundings* у енглеском језику, што ће указати на чињеницу да се енглеска реч *ambience* користи углавном у техничком контексту). Овој групи често припадају речи из домена науке и технике, међутим, и наведено може да створи проблем уколико целу област узмемо здраво за готово, јер и међу овим речима има лажних парова, те тако, на пример, именице *косметолоџ* и *cosmetologist* чине један такав лажни пар. Наиме, реч *косметолоџ* у српском кореспондира у енглеском са синтагмом *cosmetic scientist*, док је енглеско *cosmetologist* еквивалентно српском *косметичар*.

Друга група сродних језичких облика обухватила би парове код којих срећемо делимично преклапање у значењу, при чему реч из енглеског језика има шире значење у односу на ону из српског језика и овај однос у неким од значењима из енглеског језика може да представља лажни пар са речју из српског. Тако се, на пример, *chemist* не би могло превести само као *хемиџар*, јер може да значи и *фармаџеуџ*, тј. *аџоџекар*, док *champion* неће увек значити *шамџион*, а управо у случајевима у којима не значи *шамџион*, већ *заџговорник* неке идеје – имамо ситуацију где се ствара лажни пар.

Трећа група обухвата оне парове код којих срећемо делимично преклапање у значењу, при чему реч из енглеског језика има уже значење у односу на ону из српског језика, што је обрнута ситуација у односу на ону из претходне групе. Такав је случај са именицом *аудиџиоријум*, која у српском покрива значење енглеске речи *auditorium*, али и речи *audience*, па самим тим постоји опасност да се јави лажни пар. Такође, реч *химна* на српском покрива значење које обухвата како значење речи *hymn* тако и значење синтагме *national anthem*, док значење речи *моџор* покрива значења речи *motor* и *engine*.

На крају, долазимо и до четврте групе, односно групе којом смо и почели ово поглавље. Ради се о групи код које срећемо непостојање преклапања у значењу сродних језичких облика, па их можемо назвати правим (и формалним) лажним паровима. Ивир наводи да таквих парова речи има пуно, а постојање посебног специјализованог речника посвећеног њима (РЛП 1997) сведочи о томе да ово јесте случај. Примери оваквих речи јесу *афирмисаџи се* према *affirm*, *акџуелан* према *actual*, *диверзија* према *diversion*, *дирекција* према *direction*, *ваџон* према *wagon*, *хонораран* према *honorary* итд. Ивир наводи да лажни парови могу постојати и на нивоу нижем од лексеме, тј. на нивоу морфема, па и за њих нуди класификацију (којом се због природе овог уџбеника нећемо даље бавити).

У наставку класификације, Ивир помиње и једну занимљиву групу речи, која ће послужити као добра веза са новијим класификацијама сродних језичких облика на нивоу лексике. Ради се о речима које су у наш језик ушле из других (углавном европских) језика, а изгледају тако да говорници српског могу да помисле да су дошле из енглеског, што их онда наводи на то да их у процесу превођења „врате“ у језик из кога нису ни потекле. На пример, међу Ивириновим примерима налазимо речи попут *деџримиран* (која може да наведе на употребу речи **deprimed* уместо *depressed*), затим *климаџизација* (**climatisation* уместо *air-conditioning*) и *дирџенџи* (**dirigent* уместо *conductor*). И новије класификације односа између сродних језичких облика који нас воде до лажних парова наводе ову групу речи и називају их псеудолажним паровима или псеудосродним језичким облицима (енгл. *pseudocognates*) (Вејсбергс 1996; Де Грот 2010; Тицова 2012). Тако међу примерима псеудолажних парова који постоје између чешког и енглеског језика (Тицова 2012) налазимо и оне који би могли да имају исти статус и код разматрања односа српског и енглеског језика: *наркоман* може да доведе до превођења формом **narcoman* уместо *drug addict*, док реч *комџромиџоваџи* може бити

погрешно преведена глаголом **compromite* уместо глаголом *compromise*. Ово се може упоредити и са термином домаћих псеудо-англицизама, које срећемо код Прћића (2014: 39).

Поменућемо и елементе две друге класификације лажних парова или заправо сродних лексичких облика које срећемо у другим језицима. Класификација коју предлаже Ленка Тицова (Тицова 2012: 22) у великој мери је подударна са оном коју је поставио Владимир Ивир четири деценије раније (в. Сliku 1).

Pseudo false friends	Total false friends	Partial false friends			Nuance differentiated word pairs	True friends
		Intersection	Inclusion	Inclusion		
						
		Nuance differentiation				

Слика 1: Предлог класификације лажних парова Ленке Тицове
(Извор: Tycová 2012: 22)

Наиме, псеудолажни парови обухватили би групу речи коју смо описали у претходном пасусу, потпуни лажни парови обухватили би четврту Ивинову групу, делимични лажни парови (који код Тицове имају подгрупе преклапања и укључивања значења) другу и трећу, док би прави парови и њихове употребне нијансе обухватили прву групу из Ивинове класификације. С друге стране, Белтран (2006) у оквиру своје класификације засноване на лажним паровима у енглеском и шпанском језику врши диференцирање још по два параметра, а то су писање и изговор појединих речи (што у случају ова два језика доводи до посебних подврста лажних парова).

Имајући у виду важност појаве лажних парова приликом превођења и у настави језика, наводимо анализу тачног и погрешног превођења реченица на узорку седамдесет троје студената прве и четврте године Англистике, чиме се бавио Младен Петровић (2021) у раду *Errors in Transating Single-Word False Friends in English and Serbian*. У поменутом истраживању Петровић је истраживао следеће лажне парове: *fabric* и *фабрика*, *ambulance* и *амбуланџа*, *affair* и *афера*, *credit* и

кредити, *realize* и *реализоваџи*, *eventually* и *евентуално*, *actual* и *актуелан*, *meeting* и *миџинг*, *evidence* и *евиденција*, *representation* и *репрезентација*, *emission* и *емисија*, *director* и *директор*. Показало се да је највише грешака приликом превођења реченица у смеру од српског ка енглеском било у вези са лажним паровима *миџинг-meeting*, *директор-director* и *репрезентација-representation* (Петровић 2021: 41–44), а у смеру од енглеског ка српском *affair-афера* (Петровић 2021: 39, 44). Са друге стране, анализа је показала да нема грешака у превођењу лексема *realize*, *fabric* и *credit* на српски језик (Петровић 2021: 38–39, 44), као ни приликом превођења лексема *емисија* и *актуелан* на енглески језик (Петровић 2021: 41, 43–44).

На крају поглавља наводимо примере лажних парова између српског и других језика, при чему два језика не припадају групи словенских језика (изабрали смо мађарски и грчки језик), а два изабрана језика припадају словенској групи језика (изабрали смо бугарски и руски језик).

Да ли знате шта у мађарском значи лексема *patika*? Не, није у питању обућа! Ради се, заправо, о апотеци. Са друге стране, када будете у Грчкој, пажљиво користите српску одричну речцу *не*. Ради се о томе да у грчком *не* (грч. *ναι*) значи „да”. Такође, можда сте на излазу са ауто-путева у Грчкој приметили натпис *ΕΞΟΔΟΣ* (*έξοδος*). Наравно, не ради се ни о каквом прогону, егзодусу, већ о обичном (или у Грчкој каткад и необичном) искључењу с ауто-пута.

Најзанимљивије је свакако када се лично уверите у постојање лажних парова у току учења страног језика. Замислите да носите црвену кошуљу и да од професора бугарског чујете да за њу на бугарском језику каже да је боје *диње*. Да ли бисте помислили да тај професор не разликује боје баш најбоље? Ипак, не ради се о томе. Наиме, лексема *дinja* у бугарском језику не значи „диња”, већ „лубеница”, као што ни *цвяџи* у бугарском не значи „цвет”, већ „боја”! Бројне српско-бугарске лажне парове можете пронаћи у књизи *Међујезичка српско-бугарска (бугарско-српска) лексичка хомонимија* Мариане Алексић (2006). Примера ради, издвајамо само неке: *враг* је у бугарском „непријатељ, противник”, а не *ђаво*; *вълна* је „талас”, а не *вуна*; *вредност* је „штетност, шкодљивост”; *вџрлина* је „притка, мотка, прут”, а *прилика* је „сличност”. Такође, српско-руски лажни парови могу бити врло занимљиви. Познато је да *столица* у руском значи „престоница”, *стена* „зид”, *искусство* „уметност”, *живот* „стомак”, а *фамилија* „презиме”. Са друге стране, *право* је „десно”, *врач* је „доктор”, *коса* „плетеница, кика”, а *трудно* „тешко”.

Питања за размишљање и дискусију

1. Како бисте описали везе и односе који постоје између англицизама и лажних парова?
2. Колико често срећете лажне парове у језику у свакодневној употреби?
3. Уколико сте се досад у току студирања или праксе сусрели са феноменом лажних парова, који су примери навођени за њих?
4. Имајући у виду класификацију по групама, како бисте сврстали примере из трећег питања?
5. Наведите још пет примера сродних лексичких облика чије се значење у потпуности подудара и размислите о могућој употреби сваке од речи у оба језика. Да ли се значење ових речи разликује у неким контекстима?
6. Наведите пет примера правих лажних парова, односно оних код којих нема никаквог преклапања у значењу.
7. Наведите примере пет могућих лажних парова код којих је значење једне одреднице шире у једном од језика.
8. Наведите примере пет лажних парова које срећемо на нивоу фразеологизама.
9. Примере наведене у оквиру Ивинове класификације покушајте да прекласификујете у односу на предлог Тицове.
10. Наведите примере лажних парова за које знате да постоје између енглеског, односно српског, језика и неког другог језика (који није енглески или српски).

Речници

РЛП 1997: Борис Хлебец, *Српско-енџлески речник лажних ѓарова*, Београд: Требник, 1997.

РИ 2007: Бошко Милосављевић, Маргот Вилијамс-Милосављевић, *Српско-енџлеско речник идиома*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.

ЕСФР 2007: Бошко Милосављевић, *Енџлеско-српски фразеолошки речник*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Литература

- Алексић 2006: Мариана Алексић, *Међујезичка српско-буџарска (буџарско-српска) лексичка хомонимија*, Београд: Филолошки факултет, 2006.
- Белтран 2006: Manuel Rubén Chacón Beltrán, „Towards a typological classification of false friends (Spanish-English)”, *Revista Española de Lingüística Aplicada*, 19, 2006, 29–39.
- Бејсбергс 1996: Andrejs Veisbergs, „False friends dictionaries: A tool for translators or learners or both”, in: Martin Gellerstam et al. (eds.), *Euralex '96 Proceedings I-II*, Göteborg: Novum Grafiska, 1996, 627–634.
- Де Грот 2010: Annette M. B. de Groot. *Language and Cognition in Bilinguals and Multilinguals: An Introduction*, New York: Psychology Press, 2010.
- Ивир 1968: Vladimir Ivir, „Serbo-Croat – English false pair types”, *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia*, 25–26, 1968, 149–159.
- Кеслер, Дерокињи 1928: Maxime Koessler, Jules Derocquigny, *Les faux amis: ou, Les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs)*, Paris: Vuibert, 1928.
- Мајерс-Скотон 2002: Carol Myers-Scotton, *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*, Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Петровић 2021: Mladen Petrović, *Errors in Translating Single-Word False Friends in English and Serbian*, unpublished MA thesis, Niš: Faculty of Philosophy, 2021.
- Прћић 2014: Tvrtko Prčić, „Objedinjena kontaktno-kontrastivna lingvistika: principi i primene”, u: Snežana Gudurić, Marija Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IV/2*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2014, 31–45.
- Прћић 2019: Tvrtko Prčić, *Engleski u srpskom*, treće, elektronsko, izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- Тицова 2012: Lenka Tycová, „Towards a new false friends dictionary”, Bachelor’s thesis, Department of English and American Studies, Brno: Masaryk University, 2012.
- Филиповић 1986: Rudolf Filipović, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistik u jezičkih dodira*, Zagreb: Školska knjiga, 1986.

10. КОНТРАСТИРАЊЕ ПОЈМОВА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ БОЈЕ

Циљ десетог поглавља јесте да се прикажу примери контрастирања појмова којима се изражавају боје у енглеском и српском језику. Најпре се даје увод у проучавање појмова везаних за боје уопште, а затим се приказују резултати двају истраживања. Једно од њих усмерено је на контрастирање значења појмова који означавају примарне боје, а друго на контрастирање метафоричког значења које испољавају појмови који означавају црну и белу боју. Кроз овакав приступ, ово поглавље пружа опис праваца конкретних истраживања у посматраном домену.

Кључни термини: боје, *йридеви*, *йлава*, *црвена*, *жуџа*, *црна*, *бела*, *меџафора*, *меџафорички исказ*, *енглески језик*, *српски језик*.

У оквиру овог поглавља размотрићемо неке од могућности контрастирања појмова везаних за основне боје у енглеском и српском језику, као и црну и белу, а на основу две студије: „Metaphorical extensions of the colour terms white and black in Serbian and English” (Влајковић, Стаменковић 2013) и „Контрастивно сагледавање речничког значења појмова везаних за примарне боје у српском и енглеском језику” (Миленковић, Стаменковић 2018).

Називи боја проучавани су на различите начине и са много различитих становишта. У књизи *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution* Брента Берлина и Пола Кеја (Берлин, Кеј 1969), на коју се ослања велики број истраживања о бојама и њиховим називима, наводи се да готово све културе садрже називе који се односе на црно, односно тамно, и бело, односно светло. Резултати истраживања Берлина и Кеја указују на то да, уколико кренемо даље од црне и беле, трећи појам се

обично односи на црвену, а када их има четири и више, ту су још жута и зелена. Они предлажу седам нивоа у које се културе могу сврстати у зависности од укупног броја боја које постоје у њиховим језицима, при чему језици који припадају првом нивоу садрже само црну и белу, а језици из седмог нивоа садрже најмање осам боја. Енглески језик сврстан је у последњи, седми ниво, зато што садржи једанаест назива за различите боје, мада смо свесни чињенице да називи нијанси и изведених боја овај број додатно увећавају. Извесно је да би и српски језик припадао истој категорији. Метафоричко пресликавање заступљено је код већег броја боја, а многобројне су асоцијације везане за различите боје, као и опсег апстрактних концепата који се описују помоћу појмова везаних за боје (в. Мохамад 2011а; Мохамад 2011б). Према Павловском, блажа верзија универзалистичког приступа овој врсти појмова потврђена је и емпиријски, на корпусу више језика (в. Павловски 2006). Када су у питању метафоричка значења термина који означавају боје, Кикучи и Лихтенберк (1983) долазе до закључка да не постоји неки универзални редослед њиховог развитка у језицима. Укупна заступљеност ове групе речи ипак је велика, а о томе сведочи и чињеница да у енглеском имамо и речнике који се односе искључиво на боје (нпр. Патерсон 2004). Џон Луси (1977) тврди да је важно испитати какве правилности постоје у употреби ових појмова у различитим језицима и на који су начин те правилности повезане са нашим мислима. Такође, истиче се и значај атрибутивне употребе термина који означавају боје, која је била релативно занемаривана у досадашњој семантици боја (Стејнвал 2006). Наглашава се да би, узимањем у обзир атрибутивне функције термина за боје, семантичари могли да објасне феномене које до сада нису успевали да објасне. У вези са тим наводи се да перцептивна категоризација боја претходи језику, односно да се она може остварити у одсуству језика.

У домаћој литератури има радова који су се, из различитих углова, бавили придевима за означавање боја у српском језику (нпр. Ђукановић 2002; Станић 2013; Илић 2016; Кример-Габоровић 2019а). Издвајамо рад Соње Филиповић-Ковачевић из 2015. године, у коме ауторка изучава лексичке јединице, лексеме и идиоме са појмом плаве боје у енглеском и српском језику, и когнитивну мотивисаност њихових пренесених значења. Филиповић-Ковачевић показује да је *плаво* изворни домен којим се изражавају апстрактна значења, издваја појмовне метафоре и/или метонимије у основи пренесених значења ових лексема и идиома и упоређује дата апстрактна значења у два језика. Она наглашава да у енглеском језику постоји једна основна лексема *blue*, која има

значење 'плаво', док у српском језику постоје две лексеме са овим значењем: *їлав* и *модар*. Ипак, резултати истраживања показују да ове лексеме и идиоми у енглеском језику изражавају скоро двоструко више појмова него у српском, што се може објаснити чињеницом да се нека стања која се у енглеском изражавају лексемом *їлаво*, у српском изражавају лексемом *црно*. Такође, већи број лексичких јединица с појмом плаве боје у енглеском него у српском може се објаснити тиме што је море, које је плаве боје, имало кључну улогу у свакодневном животу Англосаксонаца, што указује на културолошки условљене разлике у овом делу лексикона двају језика.

Што се тиче перцепције боја у енглеском и српском језику, Сања Кример-Габоровић (2019б: 292), на пример, наводи да „srp. leksema *PLAV* imenuje predstavu o 'plavoj' boji koja je zagasitija od kolorističkog utiska 'plave' boje koja se imenuje engl. leksemom *blue*” и закључује да „prototipična mentalna predstava o sekundarno-osnovnoj (mešanoj) boji 'narandžasta' u engleskom jeziku oseća se više kao 'žuta', a manje kao 'crvena' boja, dok je u srpskom jeziku obrnuto”. Затим, контрастирањем назива за боје у мађарском и српском језику бавила се Едит Андрић (2020), поредећи, између осталог, ахроматске боје, хроматске боје, специфичности назива за боју људске коже и начине именовања коња на основу боје у овим језицима.

Полазиште анализе у раду који овде приказујемо (Миленковић, Стаменковић 2018) јесте значењско контрастирање лексема. Један од учесталијих праваца контрастивних истраживања овог типа укључује бирање одређених речи, конструкција или семантичких категорија у једном језику, а затим проналажење одговарајућих еквивалентних ставки из другог језика (Барлоу 2008). Оваква врста контрастирања може да се бави специфичним својствима лексема које налазимо у речницима, као и различитим систематским односима између различитих категорија и поткатегорија речи. Оне представљају парадигматске групе повезане кроз нека заједничка својства, као што су изрази о сродству или управо изрази везани за боје (Кшешовски 1990). Миленковић и Стаменковић (2018) пореде и контрастирају лексеме у којима се јављају појмови примарних боја – *црвене*, *їлаве* и *жуће* у српском језику и *red*, *blue* и *yellow* у енглеском језику. Ове три боје се, поред црне и беле и још неколико боја, сматрају и основним бојама које постоје у већини светских језика. Корпус се састојао од два општа речника – *Речника српскога језика* (PCJ 2011) и *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (ОНРЕЈ 2013), а претрага је вршена мануелним путем, односно

листањем страница српског речника или куцањем термина за боје у поље за претрагу када се ради о енглеском. Кораци у састављању корпуса и његовој анализи били су следећи: А) Претрага је у највећој мери била усмерена ка речничким одредницама *red*, *blue* и *yellow* у енглеском језику, односно *црвен*, *џлав* и *жуџ* у српском, уз додатак одредница *модар* и *румен* у српском, као и *blonde* у енглеском. Поред овога, претражене су и одреднице уско повезане са основним (на пример, као део претраге усмерен ка одредници *жуџ*, претражена је и одредница *жућкасџ*). Такође, поједине одреднице из енглеског речника за које су аутори били сигурни да садрже кореспонденте у српском језику нису биле део речничке одреднице саме боје, па су стога наменски тражене, и неке пронађене у другим одредницама (нпр. *црвени карџон* је у претраженом корпусу био део речничке одреднице *карџон*, а не *црвен*); Б) Одреднице су затим систематски распоређене у неку од одговарајућих пет категорија у зависности од тога са којим семантичким пољем су повезане, па стога набрајамо следеће: 1) флора, фауна и биолошки аспекти; 2) физичке карактеристике; 3) емотивна стања и понашање; 4) политика, организације и групе; 5) остало. Оваква подела је само једна од могућности и требало би је сматрати методолошком одлуком пре неголи устаљеном класификацијом; В) Одреднице из двају језика су затим, у оквиру датих категорија, упоређене једне са другима. Побројане речничке одреднице појашњене су уз навођење одговарајућих дефиниција из речника и дат је коментар аутора за сваку од категорија. Такође, иако код *црвене* и *џлаве* издвајамо свих пет категорија, *жуџу* налазимо у четири категорије. Треба напоменути и да одређене лексичке одреднице у српском и енглеском које стоје у односу еквиваленције или кореспонденције није било могуће наћи под уносима *црвене*, *џлаве* и *жуџе*, јер су биле набројане као делови других речничких одредница. Поједине одреднице из енглеског речника за које су аутори били сигурни да садрже кореспонденте у српском језику ипак нису садржале кореспонденте у српском речнику, тако да се у том делу анализе јављају својеврсне празнине које не осликавају стање у односу језика (већ у односу општих речника). Поред тога, за неке од појмова преводни еквивалент није садржао назив дате боје, па није укључен у саму анализу; Г) Након класификације одредница, најпре су у оквиру сваке боје, а затим, унутар њих, и у оквиру сваког семантичког поља описана сва могућа значења везана за дати појам, при чему се истовремено коментарисало постојање или непостојање сличности и разлика у језицима који се описују. Систематизација поменута у тачки

Б) довела је до груписања по семантичким пољима, која су објашњена код сваке боје појединачно.

Црвено

Семантичко поље флоре, фауне и биолошких аспеката код црвене боје у српском језику обухвата речничке уносе који се односе на биљке, инсекте, рибе и птице, природне феномене (планете и земљиште), намирнице, као и људско тело и обољења. Део корпуса за енглески језик садржи речничке уносе који означавају биљке, инсекте, природне феномене (планете), намирнице, као и људско тело. Семантичко поље физичких карактеристика код црвене боје у српском језику садржи речничке уносе који означавају боју коже, лица, косе и браде, док у енглеском имамо уносе који се односе на боју коже и косе. Код емотивних стања и понашања, како и само име каже, у оба језика налазимо, углавном идиоматске речничке уносе који означавају стања људи који су узнемирени или бесни. У пољу политике, организација и група у српском делу корпуса сви речнички уноси који се тичу политике означавају припаднике левице, најчешће комунистичке партије, док се у енглеском односе како на левичарско тако и на републиканско опредељење. Код организација и група, у српском делу корпуса речнички уноси у највећем броју односе се на званичне организације и неформалне групе из доба комунизма, док су у енглеском то углавном припадници ваздухопловства, спортских тимова и хуманитарних организација. Поред тога, у оба корпуса присутне су лексеме које се односе на припаднике спортског тима или институције који се карактеришу црвеном бојом. Категорија осталих семантичких поља у српском корпусу садржи речничке уносе који се нису могли сврстати ни у једну од претходних категорија, па тако налазимо оне који се односе на некадашње новчанице, делове народне ношње, ликове из бајки или пак сигнале за прекршаје у фудбалу. У енглеском имамо сигнале и симболе од којих су неки еквивалентни са српским, а од других издвајамо оне који означавају небитне чињенице, важне датуме итд.

У семантичком пољу које се тиче флоре, фауне и биолошких аспеката можемо говорити о категоријалној или парцијалној кореспонденцији између двају језика у речничким одредницама које се тичу одређене врсте птица. Тако у српском корпусу имамо неколико речничких одредница које се односе на „птицу певачицу с рђастоцрвеним подбратком и грудима”: *црвендаћ*, *црвеновољка*, *црвеногруд(у)*, *црвенојрс(у)*, *црвен(о)јер(ка)*, а у енглеском *red breast*. У зависности од

делова тела инсеката, риба и птица „који имају црвену или риђу боју”, издвајамо речничке одреднице којима обилује српски језик: *црвен(о)глав(ка)*, *црвеногрли*, *црвенокљун*, *црвенокрил*, *црвеноног*, *црвеноок(ица)*, *црвенојруж*, *црвен(о)реп(ка)*. Такође, вреди поменути и речничке одреднице код којих је црвена „саставни део назива биљних и животињских врста” у виду придева, као што су: *црвена дејелина*, *црвени глог*, *црвени лук* или *црвени мрави*. У случају делова речничких одредница *црвени њашуљак* и *red dwarf*, поново можемо говорити о категоријалној кореспонденцији зато што се обе односе на „тип звезде црвене боје и ниске површинске температуре”. У енглеском речнику наилазимо и на *red giant* – „велику звезду при крају свог постојања која је релативно хладна и црвенкастог одсјаја”, али у српском речнику нема кореспондента који се тиче црвене боје. Иако лексема *црвена крвна зрнца* „покретљиве ћелије крви у којима су растворене органске материје” не спада директно у ово семантичко поље, можемо је сврстати у ову категорију зато што представља саставни део живих бића; у енглеском наилазимо и на њен категоријални кореспондент *red blood cells*. У српском се сусрећемо и са обољењем под називом *црвени ветар*, тј. „акутним заразним запаљењем коже или слузнице, са црвеним мрљама (нарочито на носу и образима)”. Поред тога, можемо поменути и речничку одредницу *румен*, са значењем „отвореноцрвен, црвенкаст, ружичаст”, или изведенице *руменка* – „врста румене јабуке или крушке; крава руменкасте, црвенкасте боје”, *руменко* – „во румене, риђе длаке”, као и биљке *руменика*, *румењак* и *румењача*. Такође, од речничких одредница које садрже *red* као саставни део назива природних појава или производа у енглеском делу корпуса, издвајамо: *red admiral* – лептир црних крила са великим црвеним шарима на њима; *red currant* – врста ситних јестивих бобица која расте у жбуњу; *red pepper* – врста црвеног поврћа које се једе сирово или се припрема; *red wood* – врста веома високог дрвета које расте у Калифорнији и Орегону; црвенкасто дрво ове врсте; *red meat* – месо које поприма тамнобраон боју када се припрема, као говедина или јагњетина; *red wine* – вино које добија црвену боју од грозђа од кога се прави; чаша црвеног вина. У српском наилазимо на *црвенику* или *руменику*, односно „црвено вино”, као и на *црвеницу*, „земљу црвенкасте боје у крашким пределима (од гвожђе-хидроксида)”.

Семантичко поље физичких карактеристика у оба језика има одређених сличности, па тако у српском *црвенокоса* је она особа чија је коса „боје рђе, црвенкастожута, риђа”, док је у енглеском то неконгруентна конструкција са истим значењем *red-haired* или *redhead*. У

српском постоји и *црвенко* – „човек црвених, румених образа; човек црвенкасте, риђе косе или браде“; *црвенобрад* – „који има црвенкасту, риђу браду, риђобрад: црвенобради младић“; *црвенолик* – „који је црвеног лица, црвен у лицу, румен“, *црвенонос* – „који има црвени нос: црвеноноси пијанац“. Поред тога, у претраженом корпусу српског језика налазе се и речничке одреднице попут *руменети*, *руменило*, *руменкасти* или *руменолик* које се све односе на „румену, отвореноцрвену боју коже лица или јагодица“. У оба језика наилазимо на значењску еквиваленцију када се ради о метонимима *црвенокошци* – Индијанци, „људи црвене расе; црвенкасте коже“ и *Red Indian* и *red skin* – требало би додати и да су ови термини политички и друштвено некоректни и увредљиви.

Наредно семантичко поље јесу емотивна стања и понашање, где у оба језика налазимо метафорична и метонимијска пресликавања. У српском језику, за ово поље можемо издвојити два уноса која се јављају у *РСЈ* (2011), *црвено лице*, дефинисано као „које је поцрвенело од прилива крви под кожу“, и *црвенети* „постајати црвен, румен у лицу, руменети“. Емотивни разлози за ову физичку појаву код људи у речнику нису дати, али из искуства и свакодневног живота знамо да се она јавља услед стања узнемирености, љутитости, срамоте или хладноће, па се стога може сврстати у ову категорију. Овај се израз, у зависности од контекста, може сматрати метонимијским. Речнички примери из енглеског су на овом пољу знатно богатији јер обилује идиомима и изразима који садрже црвену боју. Тако можемо говорити о значењском еквиваленту *red in the face*, као и *red as a beetroot*, који се у *ОНРЕЈ* (2013) дефинишу као „bright red or pink, especially because you are angry, embarrassed or ashamed“. Овде можемо поменути и *bloodshot eyes* – „(= with thin lines of blood in them) or surrounded by red or very pink skin“. Што се тиче израза са пренесеним значењем, неформални *see red* значи „to become very angry“, метафора *a red rag to a bull* „something that is likely to make somebody very angry“, *red in tooth and claw* „involving opposition or competition that is violent and without pity“. У ову групу можемо сврстати и *paint the town red* – „to go to a lot of different bars, clubs, etc. and enjoy yourself“, *red-blooded* – „full of strength and energy, often sexual energy“, *catch somebody red-handed* – „to catch somebody in the act of doing something wrong or committing a crime“, *red-hot anger* – „showing strong feeling“, a *red-hot issue* – „new, exciting and of great interest to people“.

Следеће семантичко поље тиче се политике, организација и група, где се у оба дела корпуса црвена боја јавља као обележје комунистичког,

левичарског и социјалистичког опредељења и револуционарних схватања. Тако у српском имамо неколико речничких одредница и њихових делова које метафорично или метонимијски (због боје застава, амблема и осталих симбола комунизма) означавају оног „који је на крајњој левици по свом политичком уверењу; комунистички; крајњи левичар, комуниста”: *црвени, црвендаћ, црвењак*, као и колокације *црвена омладина* или *црвена сџранка*. Такође, ту можемо сврстати и *црвени фронт* „који се односи на револуционарну активност, револуционаран”. Енглески језик није толико богат изразима који се односе на комунизам, за разлику од српског, највероватније услед различитог политичког и историјског контекста, али се лексема *red* ипак дефинише, између осталог, и као „having very left-wing political opinions”. У оба ова језика, изрази који се односе на левичарско политичко опредељење данас углавном имају погрдну, негативну конотацију. Поред овога, црвена боја се у САД углавном везује за Републиканску партију, па се *red states/countries* дефинишу као „having more people who vote for the Republican candidate than the Democratic one”. Код организација и група у обама језицима уочавамо категоријалну кореспонденцију, односно конституенте структура из обају језика припадају истој категорији речи. Тако у српском имамо *Црвени крст* „међународну хуманитарну организацију за указивање помоћи онима који су страдали у рату или од елементарних непогода”, а у енглеском *the Red Cross*. Поред тога, у српском наилазимо и на *Црвену помоћ*, односно, „организацију за пружање помоћи (правне, новчане, здравствене и др.) у револуционарном радничком покрету”, као и *црвене*, који се метафорично односе на „Црвену армију, на црвеноармејце: црвени војници” или на „револуционаре; црвеногардејце”. Већина ових речничких одредница поново је повезана са комунизмом, а ту налазимо појмове *Црвена армија* – „службено име совјетских оружаних снага, совјетска армија од 1918. до 1946. године; *црвена буржоазија* – „комунисти који су се обогатили и стекли привилегије у друштву”, као и *црвене бригаде* – „ултралевичарска терористичка организација у Италији седамдесетих година”. Такође, *црвени* се може метонимично односити и на „спортисту у црвеном дресу”. Организације и групе у енглеском корпусу садрже следеће, понекад метонимичне, називе: *the Red Arrows* – тим црвених авиона Краљевског ратног ваздухопловства, који је чувен по својим маневрима у ваздуху; *the Red Berets* – популарни назив за британску падобранску бригаду; *the Red Devils* – тим британске падобранске бригаде, чији су припадници познати по својим маневрима, током којих искачу из авиона и истовремено испуштају обојени дим; *the Red Crescent* – назив за

званичне огранке Црвеног крста у муслиманским земљама, односно, организације која брине о људима који су погођени ратом или природном катастрофом; *Red Hot Organization* – хуманитарна организација основана 1989. године за скупљање средстава за лечење оболелих од сиде широм света; *the Red Sox* – прволигашки бејзбол тим из Бостона основан 1893. године; њихови дресови су црвено-бели, а амблем се састоји из две црвене чарапе. Уколико организације или јединице имају карактеристичне делове униформи у црвеној боји, они постају референтно обележје припадника тих организација или јединица, као што је случај са метонимима *red cap* – припадником војне полиције; или запосленом у железници или *red coat* – британским војником у прошлости или радником у летњем кампу који забавља госте и помаже им.

Када говоримо о осталим семантичким пољима *PCJ* (2011) не садржи много додатних речничких одредница. Тако у српском налазимо *црвену ниш* или „основну мисао, идеју која се провлачи кроз неко дело, мисао водиљу, лајтмотив”, затим *црвендаћа*, који се поред тога што се односи на комунисте и птице, такође жаргонски и метафорично односио и на „некадашњу новчаницу од сто динара црвенкасте боје” или *црвенакају* – „округлу ниску народну капу црвене боје: бокелску, далматинску; или у илирском препороду присталицу народне ношње чији је симбол био таква капа”. Такође, *Црвенкаја* се односи и на „главно лице у дечјој бајци с истоименим насловом” или метонимично на „саму ту бајку”, где са енглеском речничком одредницом *Little Red Riding Hood* (део речничке одреднице *little*) можемо говорити о еквиваленцији. У оба дела претражених корпуса имамо категоријалне кореспонденте *црвени карџон* (део речничке одреднице *карџон*) и *red card*, који се односе на „казну у фудбалу и неким другим спортским играма којом се играч искључује из игре”. Када је реч о енглеском језику, ту налазимо: *red alert* – упозорење да ће се десити нешто опасно; *red box* – кутија у којој министри држе званична документа; *red-brick* – придев који се односи на универзитете у Уједињеном Краљевству који су грађени крајем 19. и почетком 20. века од цигала црвенкастобраон боје, за разлику од старијих универзитета као што су Оксфорд или Кембриџ; *red carpet* – тепих црвене боје који се простире када неко битан долази у званичну посету; *red cent* – веома мали износ новца; *red ensign* – црвена заставица са заставом Уједињеног Краљевства у углу коју имају бродови који су регистровани у тој земљи; *red flag* – заставица која упозорава људе на опасност; црвена застава као симбол револуције и комунизма; *red herring* – небитна чињеница, идеја или догађај који одвлачи пажњу од нечега битног; *red-letter day* – важан дан или дан који се памти због

некег доброг што се догодило тада; *red light* – знак возачима да се зауставе; *red line* – проблем за који једна или више особа одбија да се предомисли током расправе или преговора; *redneck* – увредљива реч за особу која живи у руралном делу САД, није много образована и има јака конзервативна политичка уверења; *red tape* – званична правила која се чине компликованијим него што би требало и успоравају обављање ствари; *red-top* – врста британског таблоида чији назив је написан црвеним словима на врху предње стране; *red zone* – одређени простор око гол-линије у америчком фудбалу. Неформални идиоматски израз *be in the red*, који означава дуговања према банци због прекомерног трошења, такође се може сврстати у ово семантичко поље.

Плаво

Семантичко поље флоре, фауне и биолошких аспеката код плаве боје у српском језику обухвата речничке уносе који се односе на биљке, птице и морски свет, као и на повреде на телу. Део корпуса за енглески језик садржи речничке уносе који означавају биљке, животиње, намирнице и обољења. Семантичко поље физичких карактеристика код плаве боје у српском језику садржи речничке уносе који означавају боју косе, очију и лица, док у енглеском имамо уносе који се, поред ових, односе и на особу која добија посебан третман у односу на остале. Код емотивних стања и понашања, како и само име каже, у српском корпусу не налазимо никакве речничке уносе, док у енглеском имамо речничке уносе, углавном идиоматске, који означавају импулсивна или чак насилна стања, као и учесталост или изненадност дешавања. На пољу политике, организација и група у српском делу корпуса не постоје речнички уноси који се тичу политике, док се у енглеском они односе на демократско опредељење. Код организација и група, у енглеском делу корпуса речнички уноси у највећем мери односе се на званичне организације, институције и њихове припаднике. Категорија осталих семантичких поља у српском корпусу садржи речничке уносе који се нису могли сврстати ни у једну од претходних категорија, па тако налазимо оне који се односе на аристократију, средство за бојење или плаветнило. Енглески је знатно богатији у овом случају, па тако имамо имамо сигнале и симболе из поља спорта, музике, медија, туризма и бирократије.

Семантичко поље флоре, фауне и биолошких аспеката у српском се карактерише изразима у којима је плава „саставни део неких ботаничких назива”, као у *плави њајлићан* или *плаво дрво*. Глагол *плавити* значи „чинити нешто плавим” и „прати, белити у плавилу”. Јавља се још

и речничка одредница *џлавац*, која означава „врсту јаког тамноплавог гроџа” или „црно вино од таквог гроџа”. Поред тога, наилазимо и на одреднице у којима придев *модро* означава „боју са модром, плавкастом нијансом”: *модроволка* – „врста славуја”; *модрокос* – „птица певачица модросивога перја”; *модруљ* – „морски пас”; *модруљица* – „плаветна се-ница; врста медузе”. Што се тиче енглеског, *blue* се такође јавља као саставни део назива биљака и животиња, као у: *blue bell* – дивљи цвет кратке стабљике и цветића у облику звона плаве или беле боје; *blue bottle* – велика мува плавог тела; *blue bird* – мала северноамеричка птица плавог перја на леђима или глави; *blue crane* – врста ждрала који има плавосиво перје; *blue jay* – велика северноамеричка птица са плавим перјем на леђима и крестом на глави; *blue tit* – мала европска птица плаве главе, крила и репа, те жутих делова испод; *blue whale* – врста кита, који је највећа животињска врста. Иако колокација *blue cheese* не спада директно у ову групу, можемо је уврстити у њу јер, судећи по дефиницији „сир са деловима плаве буђи”, ова врста сира садржи гљиве које су такође живи организам. Такође, будући да ова категорија садржи и биолошке аспекте, где спадају и обољења, можемо поменути и израз *blue baby*, који се односи на бебу чија је кожа на рођењу плавичасте боје, што указује на неку врсту срчане аномалије. У случају српског дела кор-пуса, налазимо речничке одреднице са релативно сличним значењем, тј. *модрину*, „помодрело место на кожи”, или *модрицу*, „модру, тамно-плаву мрљу на телу насталу од подлирене, скупљене крви (као последица ударца, јаког притиска на кожу и сл.)”.

Следећа категорија везана је за изразе који се односе на физичке карактеристике и у српском делу претраженог корпуса ова категорија садржи неколико речничких одредница, као што су: *џлав*, *џлавкасџ*, *џлавичасџ*, *џлавушав*, *џлавушкасџ*, односно „светложут, жућкаст”, када се ради о боји косе, или *џлавоок* и *модроок*, када се ради о очима „боје неба или мора; плавим очима”. За женску особу плаве, тј. светложуте, косе кажемо још и да је *џлавокоса*, *џлавуша* или *џлавујка*. У енглеском речнику не наилазимо на еквивалентне структуре, осим евентуално код идиома *blue-eyed boy*, који се односи на особу која добија посебан третман у односу на друге. У српском делу претраженог корпуса нала-зимо и речничке одреднице: *модрети*, односно „добијати модру боју, постајати модар (обично о лицу, уснама и другим деловима тела)”, као и *модрикав* или *модрикасџ* – „који је с нијансом модре боје, помало мо-дар, плавкаст (пламен, модрикасте руке)”; *модрило* – „модрина, помодрелост”.

Наредно семантичко поље представљају емотивна стања и понашање. У српском корпусу нема примера за ово семантичко поље, док је енглески речник богат изразима који укључују плаву боју, па сама лексема *blue* може метафорично означавати особу која је тужна или јој је толико хладно да је почела да поприма плаву боју. Енглески обилује и идиоматским изразима који садрже плаву боју, међу којима су: *do something till you are blue in the face* – „(informal) to try to do something as hard and as long as you possibly can but without success”; *beat somebody black and blue* – „(to hit somebody until they are) covered with bruises (= blue, brown or purple marks on the body)”; *between the devil and the deep blue sea* – „in a difficult situation where there are two equally unpleasant choices”; *scream blue murder* – „to scream loudly and for a long time, especially in order to protest about something”; *blue-eyed boy* – „(informal, often disapproving) a person treated with special favour by somebody”. Постоји и неколико идиома који се односе на учесталост или изненадност дешавања: *once in a blue moon* – „(informal) very rarely”; *out of the blue* – „unexpectedly; without warning”; *a bolt from the blue* – „an event or a piece of news which is sudden and unexpected; a complete surprise”.

Четврта категорија тиче се политике, организација и група, а у енглеском делу корпуса можемо метафорички говорити само о изразу *blue states/countries*, који се односи на оне државе у САД где већина гласа за демократе, а не за републиканце. У српском делу претраженог корпуса не постоје изрази који би се тицали политике, а да садрже појам плавог. Код организација и група, у обама језицима налазимо метонимичне речничке одреднице које се односе на припаднике полиције, карактеристичне по плавој униформи, које стоје у односу еквиваленције – *џлавци* и *the boys in blue*. Поред тога, у обама речницима постоје и метонимичне колокације *џлави шлемови/џлаве берџке* (делови речничких одредница *шлем* и *берџка*) и *blue helmet* за припаднике „мировних снага Уједињених нација”, као и *Blue Cross*, која се може односити на британску хуманитарну организацију која лечи животиње или на највећу америчку приватну компанију за здравствено осигурање.

Последња категорија односи се на остала семантичка поља. Док у енглеском налазимо прегршт речничких одредница које садрже *blue* као премодификацију у скоро свим примерима, у српском речнику наведено је само неколико примера који би могли да се уврсте у ово семантичко поље. У једном случају ради се о еквиваленцији између речничких одредница *џлава (модра) крв* (део речничке одреднице *крв*) и

blue-blooded, као симболима „аристократског, племићког порекла; аристократије, племства”. Од осталих набрајамо: *модрило* или „минерално бојило за бојење у плаво, ултрамарин; уопште средство за бојење модром, плавом бојом” и *модрина* или „оно што је модре боје (обично о небу); модро пространство, плаветнило”. Пре свега, сâм придев *blue* може имати именичку функцију када се, на пример, метонимично односи на студента универзитета Оксфорд или Кембриџ који се бави неким спортом или на титулу која им се даје. Поред тога, *blue badge* се односи на плаву налепницу за возила која омогућава паркирање на местима за људе са инвалидитетом; *blue book* означава књигу људи на важним друштвеним положајима у САД или званични извештај са плавим корицама који објављује британски парламент; *the blue channel* је пролаз на аеродрому или у луци за путнике који су путовали само унутар Европске уније; инвестиција која је премодификована сложеним придевом *blue-chip* јесте сигурна и уносна; а радници са метонимичним придевом *blue-collar* су радници који раде физички посао у индустријском постројењу; *blue ensign* односи се на плаву заставу са заставом Уједињеног Краљевства у горњем левом углом како би се назначило да брод плови под окриљем Уједињеног Краљевства; док је *blue flag* ознака за најбоље плаже у Европи или знак у мото-тркама да бржи возач покушава да прође; *blue funk* је застарели, неформални израз за фанк; *blue grass* врста традиционалне америчке кантри музике која се свира на гитари или бенџо; *blue films/movies/jokes/stories* обично су еротичне природе; *blue note* је ознака за нешто нижи тон у односу на стандардни и јавља се у цезу; *blue jeans* устаљена колокација за фармерице од Тексаса; *blue law* је закон у САД који забрањује пословне и забављачке активности недељом; *blue-on-blue* је израз који се користи када се у рату догоди несрећа или напад оружјем изнутра; *blue pages* у САД представља телефонски дневник са бројевима свих владиних сектора; *blue plaque* је ознака на кућама где су некад живеле познате личности у Уједињеном Краљевству; *blue print* је штампани примерак плана изградње зграде или машине са белим линијама на плавој позадини, план о спровођењу нечега у дело или образац у ћелији сваког живог бића који одређује како ће оно изгледати; *blue riband* или *ribbon* даје се победницима неког такмичења; *blue-sky* односи се на нове и занимљиве идеје које још увек није могуће спровести; а *blue stocking* на метафору за високообразовану жену која је више заинтересована за усавршавање од традиционалних женских ствари; *Bluetooth™* је радио-технологија која омогућава повезивање уређаја на мањој раздаљини без употребе каблова.

Жуџо

Семантичко поље флоре, фауне и биолошких аспеката код жуте боје у српском језику обухвата речничке уносе који се односе на биљке и животиње, али и на обољења. Део корпуса везан за енглески језик садржи речничке уносе који се односе на исте појмове, само у знатно мањем броју. Семантичко поље физичких карактеристика код жуте боје у српском језику садржи речничке уносе који означавају боју коже, косе и браде, док у енглеском имамо уносе који се односе на боју коже и косе. Код емотивних стања и понашања, како и само име каже, у оба језика налазимо, углавном идиоматске, речничке уносе који означавају стања људи који су незрели, уплашени или кукавице. Категорија осталих семантичких поља у српском корпусу садржи речничке уносе који се нису могли сврстати ни у једну од претходних категорија, па тако налазимо оне из поља медија и спорта, а у енглеском из поља наутике, спорта и бирократије.

Семантичко поље флоре, фауне и биолошких аспеката изузетно је богато у корпусу добијеном из *PCJ* (2011), за разлику од онога што налазимо у енглеском речнику. У српском речнику налазимо доста изведеница које се односе на „разна жива бића која су споља боје лимуна, жуманцета, воска, злата и сл.“. Међу њима су: *жуџац* – „животиња жуте длаке или перја; биљка жутог плода или листа; *жуџел* – „невен; маслачак; назив за више врста биљака из различитих фамилија и родова, чији су цветови обично жуте боје“; *жуџика*, *жуџица*, *жуџилица* – „врста биљке са бодљама и жутиим цветовима“; *жуџка* – „назив и име домаћим животињама (женкама) жуте боје“; *жуџњак* – „биљка која се употребљава као лек, зачин, као и за бојење дрогеријских артикала; љутић“; *жуџоволка*, *жуџојерка* – „птица певачица са жутиим перјем на грудима“; *жуџољав* – „сунцокрет“; *жуџокљун* – „који има жут кљун: ~ кос, ~ папагај“; *жуџоноз* – „који је жутиих ногу: ~ пиле“; *жуџојрба* – „врста лептира“; *жуџуџа*, *жуџуља* – „назив за разне биљке жуте, жућкасте боје, жутог плода и сл. (гљиве, крушке, тикве и др.); морска риба, жута змија; крава жуте длаке“; *жуђа*, *жуђка* – „назив домаћим животињама (женкама) жуте длаке, перја“; *жуђак* – „дневни лептир жуте боје“; *жуђаница* – „зељаста биљка“; *жуђко*, *жуђо*, *жуђов* – „домаћа животиња (мужјак) жуте длаке (најчешће пас)“. У енглеском речнику налазимо само две речничке одреднице, и то *yellow flag*, која се односи на врсту жутог ириса који расте у близини воде, као и *yellow hammer*, тј. мужјака мале птице (у српској познате као стрнадица жутовољка), која има жуту

главу, врат и груди. Као и код претходних боја, овде смо уврстили и извесно обољење као део биолошких аспеката, па у двама посматраним језицима уочавамо значењску еквиваленцију између речничких одредница *жуџица* и *yellow fever* зато што се обе односе на „обољење јетре код кога кожа и беоњаче добијају жуту боју услед продирања жучи у крвоток”. Особа која болује од ове болести може изгледати *жуџо*, *жуџињаво* или *жуџичаво* у лицу.

Наредна категорија која се тиче ове боје везана је за физичке карактеристике. Српски део корпуса је и у овом семантичком пољу богатији у односу на енглески, па зато у српском проналазимо следеће речничке одреднице: *жуџокос* – „који је жуте косе, плавокос”; *жуџо-брад* – „који је жуте браде”; *жуџобрк* – „који има жуте бркове”. Овде можемо поменути и речничку одредницу *blonde* из енглеског корпуса, која се метонимично односи на особу женског пола која има светлозлатну боју косе или на саму боју такве косе. Међутим, у основном значењу лексема има благо увредљиву конотацију зато што се цела особа своди само на боју косе, као и на стереотипне карактеристике особа са таквом бојом косе. Следећа речничка одредница у енглеском језику јесте метонимија *yellow*, која се односи на светлобраон кожу народа из источне Азије, и сматра се увредљивом и табуом. У српском налазимо одредницу са истим погрдним значењем – *жуџа раса*.

Следећа категорија тиче се емотивних стања и понашања, а у овом случају, у обама језицима уочавамо приближан број речничких одредница. Тако у српском у овој категорији уочавамо неколико фигуративних израза, као што је метафора *жуџи око кљуна*, са значењем „сувише млад, незрео”, онај који се метафорично односи на здравље – *жуџи жуџују*, *црвени (румени) љуџују* или *клаџи се као жуџи мрави*, односно, „бити у непријатељским односима”. Налазимо и именице са истим метафоричким значењем као први израз, тј. *жуџокљун*, *жуџо-кљунац* или *жуџокљунџић*. Из енглеског речника издвајамо сам део речничке одреднице *yellow*, који се може односити метафорично на неког ко испољава љубомору, кукавичлук или плашљивост; а ту је и *yellow-belly*, који се такође односи на особу која је кукавица. У енглеском наилазимо и на синтагму *the Yellow Brick Road*, која се односи на ствари које особа ради верујући да ће то одвести нечему добром, а потиче из *Чаробњака из Оза*.

Категорија осталих семантичких поља у енглеском и српском садржи приближан број речничких одредница, од којих код неких можемо говорити о категоријалној кореспонденцији, као нпр. *жуџа*

шџамџа и *yellow journalism*, које се односе на „новине склоне сензационализму и непровереним вестима”. Од осталих речничких одредница, у српском се могу наћи: *жуџа маџица*, која представља пример метонимије и односи се на „победничку одећу у бициклическим тркама”; *жуџа мрља/џеџа* или „место у оку за примање видних утисака”; *жуџак*, који представља други назив за дукат, или *жућак*, који се односи на лажни дукат. У оба посматрана речника имамо *жуџи карџон* (део речничке одреднице *карџон*) и *yellow card* као „јавну опомену за прекршај у фудбалу и неким другим спортским играма”. У енглеском речнику налазимо: *yellow flag*, која се, поред врсте цвета, односи и на заставу истакнуту на бродовима која сигнализира да неко од путника има заразну болест; *yellow line*, која у Уједињеном Краљевству означава извесна ограничења у паркирању; *Yellow Pages* или именик свих организација и компанија; *yellow ribbon*, која у САД означава сујеверну праксу везивања жутих трака око дрвета ради брзог повратка особа из заробљеништва или рата.

На основу анализе претраженог корпуса, можемо закључити да постоји изванредан степен кореспонденције и еквиваленције када је реч о лексемама које граде ове три примарне боје, као и појмовима на које се односе. Поред тога, јасне су и разлике, веома често условљене културолошким факторима. Такође, примећујемо и то да су у претраженим корпусима обају језика лексеме са црвеном, плавом и жутом поприлично заступљене, што је у складу са развојем језика према фазама датим у класификацији Берлина и Кеја (Берлин, Кеј 1969). Многбројне асоцијације везане су за различите боје, као и опсег апстрактних концепата који се описују помоћу појмова везаних за боје (в. Мохамад 2011а; Мохамад 2011б). Када су у питању метафоричка значења термина који означавају боје, Кикучи и Лихтенберк (1983) закључују да не постоји универзални редослед њиховог развоја у језицима, док Филиповић-Ковачевић (2015) сматра да боје код људи проузрокују интензивну психолошку реакцију, и да су многи термини за боје културолошки условљени. Закључујемо и да су лексеме које садрже црвену најчешће у оба посматрана језика, где самим тим, уочавамо и највећи број примера кореспонденције и еквиваленције. Када се ради о плавој, корпус српског језика је, за разлику од енглеског, знатно сиромашнији изразима који се односе на појаве и симболе повезане са овом бојом. Код жуте налазимо на обрнуту ситуацију, јер српски корпус у овом случају обилује изведеницама које се махом тичу физичких карактеристика. Међутим, када узмемо у обзир *модро* и *blonde*, можемо да кажемо да макар један део значења и заступљености „одвлачи” постојање ових засебних

речничких одредница. Занимљив је и однос идиоматских израза у корпусима обају језика, где у српском налазимо највише оних повезаних са жутом, а у енглеском их је знатно више за плаву и црвену. Ипак, код све три боје уочавамо како односе кореспонденције (нпр. *црвена крвна зрнца* и *red blood cells*; *Црвени крст* и *the Red Cross*; *плави шлемови* и *blue helmet*; *жућа штампа* и *yellow journalism* итд.) тако и еквиваленције (нпр. *црвенкоса* и *redhead*; *плава крв* и *blue-blooded*; *плавци* и *the boys in blue*; *жућа раса* и *yellow skin* итд.).

У другој поменутој студији, Влајковић и Стаменковић (2013) истраживали су метафоричко ширење значења основних појмова беле и црне боје у енглеском и српском језику и утврдили да постоји висок степен кореспонденције између метафоричких израза заснованих на појмовним метафорама у којима бело и црно служе као изворни домени у упоређеним језицима. Уопштено гледано, изрази који садрже боје, као и домени у које се оне пресликавају, показали су се као тло погодно за лингвистичка истраживања, што се у овом истраживању, заснованом на речничком корпусу (*Речник српскохрватскога књижевног језика* из периода 1967–1976. године и *Oxford English Dictionary* из 1989. године), и потврдило. Црну и белу и Кевечеш (2010) означава као честе изворне домене у појмовним метафорама. Такав је случај и у енглеском и српском језику.

Када је у питању бела боја, она се у оба језика везује за појаве које су добре или благодатне, тако сама речничка дефиниција *бео* укључује значења „чедан”, „невин”, „светао”, „частан”, а дефиниција појма *white* садржи значења „honourable” и „square-dealing”. Уз доброту, бела боја се метафорички врло често везује и за појам невиности и то има своје рефлексије у оба посматрана језика, па ћемо међу дефиницијама белог у српском наћи и „чедан”, „невин” и „частан”, као и изразе попут *осићао је светила образа*, *осветлио је образ* (Ивић 1999: 8), а у енглеском дефиниције „morally or spiritually pure”, „stainless”, „spotless”, „unstained” и „innocent”, као и изразе *to be white-handed* и *white lies*. Следеће значење које се у два језика везује за белу боју јесте мирољубивост, и то најчешће када се користи уз именицу *застава*, односно *flag*. Исто је и са везивањем белине за светлост и срећу, а у енглеском за придеве који се користе и у дефиницији речи *white*, и то „propitious”, „favourable”, „auspicious” и „fortunate”. На крају, у енглеском и српском језику срећемо и везу између белине и врелине – у српском као дефиницију појма *бео* срећемо и „зажарен”, а у енглеском налазимо сложеницу *white-hot* и синтагму *at white heat*.

Црна боја се метафорично пресликава у домен прљавог и то се види и у енглеском и у српском језику, па међу дефиницијама лексеме *black* на енглеском налазимо *deeply stained with „dirt”, „soiled”, „dirty”* и *„foul”*, а у дефиницији придева *црн* срећемо „нечист”, „прљав” и „замазан”. Насупрот повезивања беле боје са добротом, стоји повезивање црне боје са нечим лошим, па у српском за придев *црн* налазимо дефиниције „рђав” и „зао”, а као дефиниције лексеме *black* налазимо *„having dark or deadly purposes”, „malignant”, „pertaining to or involving death”, „deadly”, „baneful”, „disastrous”* и *„sinister”*. У српском се црна боја среће и у клетвама (Ајдачић 1992). Блиско овоме је везивање црне боје за злокобност, што се види у речничким дефиницијама и у енглеском (*„of the countenance, the ‘look’ of things, prospects: clouded with anger”, „frowning”, „threatening”, „boding ill”,* и *„the opposite of bright and hopeful”*) и у српском језику („мрзак”, „одвратан”, „кобан”, „злокобан”). Насупрот срећи, коју срећемо код беле боје, уз црну боју се обично везује несрећа и туга, па ћемо у енглеском језику као дефиницију појма *black* наћи и *„sombre”, „dusky”* и *„gloomy”*, док у српском делу корпуса такве дефиниције нису пронађене. Још један домен који се метафорички везује за црну боју јесте онај који се тиче греха и налазимо га у дефиницији енглеске речи *black*: *„foul”, „iniquitous”, „atrocious”* и *„horribly wicked”*. На основу свега наведеног, долази се до закључка да постоји релативно висок степен преклапања значења између појмова за белу и црну у енглеском и српском језику у погледу њиховог метафоричког пресликавања у друге појмовне домене.

Питања за размишљање и дискусију

1. Због чега је важно и занимљиво проучавати појмове везане за боје?
2. Којим редоследом се појављују термини везани за боје у језицима широм света?
3. Која су најчешћа семантичка поља која везујемо за термине који означавају боје?
4. Које су сличности и разлике у значењу у енглеском и српском језику када је у питању црвена боја?
5. Које су сличности и разлике у значењу у енглеском и српском језику када је у питању плава боја?

6. Које су сличности и разлике у значењу у енглеском и српском језику када је у питању жута боја?
7. Које су сличности и разлике у метафоричким значењима у енглеском и српском језику када је у питању бела боја?
8. Које су сличности и разлике у метафоричким значењима у енглеском и српском језику када је у питању црна боја?
9. Које су ваше прве асоцијације везане за најчешће коришћене термине за боје?
10. Наведите два примера могућих контрастивних истраживања појмова који означавају боје у енглеском, српском и неким другим језицима.

Речници

- ОНРЕЈ 2013: A. S. Hornby, Joanna Turnbull, Diana Lea, Dilys Parkinson, Patrick Phillips (eds.), *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (eighth edition), Oxford: Oxford University Press, 2013.
- ОРЕЈ 1989: J. A. Simpson, Edmund S. C. Weiner (eds.), *Oxford English Dictionary* (second edition), Oxford: Oxford University Press, 1989.
- РБ 2004: Ian Paterson, *A Dictionary of Colour: A Lexicon of the Language of Colour*, London: Thorogood Publishing, 2004.
- РМС 1967–1976: Михаило Стевановић и др. (ур.), *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*, Нови Сад: Матица српска (I–VI), Загреб: Матица хрватска (I–III), 1967–1976.
- РСЈ 2011: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2011.

Литература

- Ајдачић 1992: Дејан Ајдачић, „Боје у српскохрватској народној поезији”, *Зборник Маџице српске за књижевност и језик*, XL/2, 1992, 283–321.
- Андрић 2020: Edit Andrić, *Tanulmányok a magyar és szerb színnevekről / Studije o nazivima boja u mađarskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2020.
- Барлоу 2008: Michael Barlow, “Parallel texts and corpus-based contrastive analysis”, in: María de los Ángeles Gómez González, J. Lachlan Mackenzie, Elsa M. González Álvarez (eds.), *Current Trends in*

- Contrastive Linguistics. Functional and cognitive perspectives*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008, 101–123.
- Берлин, Кеј 1969: Brent Berlin, Paul Kay, *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Berkeley: University of California Press, 1969.
- Влајковић, Стаменковић 2013: Ivana Vlajković, Dušan Stamenković, “Metaphorical extensions of the colour terms *white* and *black* in Serbian and English”, in: Ivana Živančević-Sekeruš (ur.), *Šesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum „Susret kultura”*, knj. I, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013, 547–558.
- Ђукановић 2002: Владо Ђукановић, „Негирање боја (илустративна атипичност у логици и лингвистици)”, *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад, Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ, 2002, 263–272.
- Ивић 1999: Милка Ивић, „Бело као лингвистички и културолошки проблем”, *Јужнословенски филолог*, 55, 1999, 1–19.
- Илић 2016: Мирјана Илић, *Боје у оку, језику и свесци*, Ниш: Nais print, 2016.
- Кевечеш 2010: Zoltán Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction* (second edition), Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Кикучи, Лихтенберк 1983: Atsuko Kikuchi, Frantisek Lichtenberk “Semantic extension in the colour lexicon”, *Studies in Language*, 7/1, 1983, 25–64.
- Кример-Габоровић 2019а: Sanja Krimer-Gaborović, „Verbalne asocijacije u vezi sa leksemama kojima se imenuju primarno-osnovne boje u srpskom jeziku”, у: Снежана Гудурић, Биљана Радић-Бојанић (ур.), *Језици и културе у времену и простору*, 8/1, Нови Сад: Филозофски факултет, Педагошко друштво Војводине, 2019а, 153–169.
- Кример-Габоровић 2019б: Sanja Krimer-Gaborović, Prepoznavanje i imenovanje boja u engleskom i srpskom jeziku, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019b, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-546-4>>
- Кшешовски 1990: Tomasz Krzeszowski, *Contrasting Languages. The Scope of Contrastive Linguistics*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1990.
- Луси 1997: John A. Lucy, “The linguistics of ‘colour’”, in: C. L. Hardin, Luisa Maffi (eds.), *Color categories in thought and language*, New York: Cambridge University Press, 1997, 320–340.

- Миленковић, Стаменковић 2018: Катарина Миленковић, Душан Стаменковић, „Контрастивно сагледавање речничког значења појмова везаних за примарне боје у српском и енглеском језику”, *Филолоз*, 18, 2018, 89–112.
- Мохамад 2011a: Saif M. Mohammad, “Colourful language: Measuring word-colour associations”, in: *HLT '11 Proceedings of the 49th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies: Short Papers*, vol. 2, Stroudsburg, PA: Association for Computational Linguistics, 2011a, 97–106.
- Мохамад 2011b: Saif M. Mohammad, “Even the abstract have colour: Consensus in word-colour associations”, in: *HLT '11 Proceedings of the 49th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies: Short Papers*, vol. 2, Stroudsburg, PA: Association for Computational Linguistics, 2011b, 368–373.
- Павловски 2006: Adam Pawlowski, “Quantitative linguistics in the study of colour terminology: A research report”, in: Carole P. Biggam, Christian J. Kay (eds.), *Progress in colour studies. Volume I. Language and culture*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006, 37–55.
- Станић 2013: Данијела Станић, „Непроменљиви придеви који означавају боје у српском језику”, у: Весна Половина, Јулијана Вучо (ур.), *Савремени шокови у лингвистичким исцртавањима*, књига 1, Београд: Филолошки факултет у Београду, 2013, 249–264.
- Станковић 2013: Селена Станковић, „Из контрастивне анализе језика: проблеми, резултати, класификација и примена”, *Philologia Mediana*, 5, 2013, 381–392.
- Стејнвал 2006: Anders Steinvall, “Basic colour terms and type modification: Meaning in relation to function, salience and correlating attributes”, in: Carole P. Biggam, Christian J. Kay (eds.), *Progress in colour studies. Volume I. Language and culture*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006, 57–71.
- Филиповић-Ковачевић 2015: Соња Филиповић-Ковачевић, „Пренесена значења лексичких јединица с појмом плаве боје у енглеском и српском језику (когнитивнолингвистичка анализа)”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, 58/2, 2015, 149–165.

11. КОНТРАСТИРАЊЕ МОДАЛНИХ ГЛАГОЛА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У овом поглављу се у смеру од енглеског ка српском језику на реченичном нивоу, дакле, у контексту, анализирају значења и специфичности употребе модалних глагола *must, should, can* и *мора̑и, треба̑и, моћи*. Такође, разматрамо однос епистемичке, деонтичке и динамичке модалности код поменутих модалних глагола у енглеском и српском језику.

Кључни термини: *е̑истемичка модалнос̑, деонтичка модалнос̑, динамичка модалнос̑, двозначнос̑, мора̑и, треба̑и, моћи, must, should, can.*

Једну од дефиниција модалности наводи Јелена Пртљага (2008а: 4), која истиче да модалност „predstavlja odgovor na potrebu čoveka da izrazi svoja mišljenja ili stavove, ali i da se stalno u odnosu na njih ograđuje, da pretpostavlja, nagađa, predviđa, kao i da ulazi u kulturno i socijalno prihvatljivu interakciju sa svojim sagovornikom, ali i da na njegovo ponašanje utiče”.

На почетку ћемо навести значења модалних глагола из *Речника српског језика (РМС 2007)* и Оксфордског онлајн-речника енглеског језика (*Oxford Learner's Dictionaries*).

Мора̑и „1. чинити нешто из нужде, бити принуђен, присиљен, приморан, обавезан (у)чинити нешто; 2. требати: треба да, потребно је да, ваља (да), нужно је да; 3. осећати потребу, побуду, импулс да се нешто (у)чини, (у)ради; 4. а. за истицање вероватноће, извесности

онога што се казује допунским глаголом, допунском реченицом; б. за истицање, појачавање значења допунске реченице” (РМС 2007: 730).

Требаџи „1. потребно је, нужно је, ваља, 2. имати потребу за чим” (РМС 2007: 1334).

Моћи „1. а. бити у стању, бити кадар, способан учинити, урадити нешто, имати моћи, снаге (физичке или психичке) за нешто; имати знања, вештине, способности за нешто, бити способан, оспособљен, квалификован за обављање неког посла и сл.; б. бити у могућности, имати прилике за нешто; бити у околностима погодним за остварење нечега; бити у могућности и прилици видети или чути нешто; 2. а. располагати елементима за извођење неког закључка, доношење одлуке и др.; б. садржавати у себи елементе, основе за неку тврдњу, давати повода за веровање, увереност, тврдњу; 3. а. кад се нешто исказује, износи као е-вентуална или стварна могућност, вероватноћа или уверење; б. у упитним реченицама, с инфинитивом глагола ‘бити’ или неког другог глагола, када се нешто пита са недоумицом, заинтересованошћу, сумњом и сл.; в. кад се број нечега (најчешће година) или нека количина, величина и сл. одређује отприлике; 4. а. кад се исказује неко допуштање, кад се дозвољава; кад се допушта нешто чему се не придаје важност; б. смети, усуђивати се, допуштати себи (нешто недопустиво); 5. бити употребљив за нешто, бити добар за неку намеру, употребу; 6. кад се износи лични став у виду предлога, сугестије или ублажене заповести некеме да нешто (у)ради” (РМС 2007: 734).

Must „1. used to say that something is necessary or very important (sometimes involving a rule or a law); 2. used to say that something is likely or logical; 3. used to recommend that somebody does something because you think it is a good idea”.

Should „1. used to show what is right, appropriate, etc., especially when criticizing somebody’s actions; 2. used for giving or asking for advice; 3. used to say that you expect something is true or will happen; 4. used to say that something that was expected has not happened; 5. used as the past form of shall when reporting what somebody has said; 6. used after that when something is suggested or arranged; 7. used with I and we to give opinions that you are not certain about; 8. used for expressing strong agreement; 9. why, how, who, what should somebody/something do used to refuse something or to; 10. used to tell somebody that something would surprise them or make them laugh if they saw or experienced it; 11. used after that after many adjectives that describe feelings; 12. used with I and we in polite requests; 13.

used after I or we instead of would for describing what you; 14. used to refer to a possible event or situation”.

Can „1. used to say that it is possible for somebody/something to do something, or for something to happen; 2. used to say that somebody knows how to do something; 3. used with the verbs ‘feel’, ‘hear’, ‘see’, ‘smell’, ‘taste’; 4. used to show that somebody is allowed to do something; 5. used to ask permission to do something; 6. used to ask somebody to help you; 7. used to make suggestions; 8. used in the negative for saying that you are sure something is not true; 9. used to express doubt or surprise; 10. used to say what somebody/something is often like; 11. used to say that somebody must do something, usually when you are angry”.

Модалним значењима у енглеском језику бавила се Нада Квачановић (1993), затим, Предраг Новаков (2012) бавио се променама и тенденцијама енглеског модалног глагола *can*, а упућујемо на још неколико радова и књига о модалним глаголима у енглеском језику (на пример, Палмер 1979; Палмер 1986/2001; Акар 2006). Такође, у српском језику су се аутори из различитих углова бавили модалним глаголима (в. Ковачевић 2008; Ковачевић 2009; Јанић 2012а; Јанић 2013а; Симоновић–Арсенијевић 2014; Звекић–Душановић 2016). Што се тиче контрастивних истраживања модалних глагола у енглеском и српском језику, Ивана Трбојевић–Милошевић (2004) бавила се контрастирањем епистемичке модалности, док се епистемичком и динамичком употребом глагола *will*, *can* и њиховим српским еквивалентима, као и деонтичком модалношћу у енглеском и српском бавила Јелена Пртљага (2008а; 2008б; 2014). Из контрастивног угла је Предраг Новаков (2007) приступио модалности и модалним глаголима у одабраним граматицама енглеског и српског језика. Другим смером превода (од хрватског ка енглеском) бавиле су се Божана Кнежевић и Ирена Брдар (2011) ограничивши притом своју анализу на деонтичку модалност у изабраним правним текстовима. У овом поглављу бавимо се смером од енглеског језика ка српском језику.

Управо ће нам закључци изведени из анализе у наведеној студији Иване Трбојевић–Милошевић (ограниченој на епистемичку модалност), као и поменутих студија Јелене Пртљаге о деонтичкој, епистемичкој и динамичкој модалности, послужити као почетна тачка у разматрању модалних глагола у енглеском и српском језику. Наиме, разматрајући врсте контрастивних преклапања сличне онима које срећемо код Радмиле Ђорђевић (2004), Ивана Трбојевић–Милошевић (2004: 177–180) наводи да се апсолутна поклапања у енглеском и

српском језику налазе на семантичком плану, што се огледа у постојању система судова и система евиденцијала као доминантних система за изражавање епистемичке модалности, а исту врсту преклапања налазимо у класама средстава којима се изражава епистемичка модалност на граматичком и лексичком нивоу. Када је реч о самим модалним глаголима, ауторка истиче да се два језика апсолутно поклапају у оном смислу у коме системи модалних глагола (као основних носилаца епистемичких појмова неопходности и могућности) постоје у оба језика. Они се ипак не поклапају потпуно, што је видљиво у томе што је наспрам дванаест облика у енглеском (*must, may/might, can/could, will/would, shall/should, ought to, dare* и *need*), у српском мање њих – (према Трбојевић-Милошевић 2004: 179) само седам (*мора̑и̑и, мо̑и̑и, сме̑и̑и, њреба̑и̑и, х̑и̑е̑и̑и, уме̑и̑и* и *ва̑а̑и̑и*).

Облици *can* и *could* се, услед сложеног односа који између њих постоји, обично обрађују засебно, иако се, морфолошки гледано, ради о садашњем и прошлом облику овог модала (Пртљага 2008а: 40). Слична је ситуација и са другим паровима попут поменутих. Наглашавамо да у србистичкој литератури постоје и другачији наводи у вези са бројем модалних глагола, који у литератури варира и често није ни коначан. На пример, Павица Мразовић и Зора Вукадиновић (2009: 178) издвајају шест модалних глагола у ужем смислу: *х̑и̑е̑и̑и, мо̑и̑и, мора̑и̑и, сме̑и̑и, њреба̑и̑и* и *уме̑и̑и*, док Бјорн Хансен (2007: 36) на основу семантичко-синтаксичких критеријума пуноправним модалним глаголима сматра следећа четири: *мо̑и̑и, мора̑и̑и, њреба̑и̑и, ва̑а̑и̑и*. Због овога, као и због других фактора, мрежа односа која настаје између модалних система двају језика веома је богата и сложена, и то, како Трбојевић-Милошевић (2004: 179) наводи, „zahvaljujući činjenici da se odsustvo potpune formalne korespondencije nadoknađuje sredstvima kao što je, recimo, potencijal, koji se javlja kao marker povećane epistemičke distance i time neutrališe nedostatak distalnih formi u srpskom jeziku”. На крају, када је реч о разликама, анализа Иване Трбојевић-Милошевић није их обухватала у већој мери, али наводе се два примера: 1) у српском језику постоји облик потенцијала као члан категорије глаголског начина, а у енглеском језику овог облика нема; 2) у српском језику постоје различити везници који уводе кондиционалну клаузу и који могу да имплицирају или само нефактивност или контрафактивност одређене пропозиције, а у енглеском та диференцијација не постоји (Трбојевић-Милошевић 2004: 179–180).

У наставку поглавља бавићемо се енглеским модалним глаголима *must, should, can* и њиховим еквивалентима у српском језику *мора̑и̑и,*

џребашџи, моћџи. Поменуџе модалне глаголе ћемо у овом поглављу првенствено посматрати кроз одабране реченице из романа *Invisible* Пола Остера и из одговарајућег превода *Невидљиви*, те кроз остале могуће преводе тих реченица из оригинала. При томе, анализа примера заснива се на истраживању Јанић–Стаменковић 2016.

Посматраћемо различите начине на које су преводиоци у српски језик пренели модалност која је у енглеском исказана неким од поменутих глагола. Посебну пажњу усмерићемо на оне случајеве код којих у српским панданима модалност ни на који начин није обележена, као и на оне случајеве у којима се не јавља одговарајући српски модални глагол (*морашџи, џребашџи, моћџи*), већ је изабран неки други начин за маркирање модалности. Наиме, енглеске реченице са модалом за исказивање неопходности (*must, should*) често се на српски преводе без модалног глагола, при чему се бира неко друго (лексичко или морфолошко) средство. Слично је и са преводом глагола *can*, те ћемо се таквим примерима и бавити у наставку. Јелена Пртљага (2014: 242) на основу своје грађе и испитивања деонтичке модалности, за енглески модални глагол *can/could* наводи да не постоји значење које се у српском језику не може превести глаголом *моћџи* – „*bilo da se radi o najjaćim visoko performativnim subjektivnim iskazima ili objektivnim sa daleko slabijim ilokutivnim naronom*”.

Када се ради о преводу енглеске реченице са глаголом *must*, модалност и при томе изражавање јаке уверености често изостају у преводу на српски – модалност изостаје у корист индикативног тумачења (в. примере 1 и 2). Напомињемо да бројеви уз ознаке које се односе на енглеске оригинале (нпр. 454,9 / 466) означавају позицију виртуелне странице у читачу електронских књига *Calibre*, који је коришћен ради брже претраге, док бројеви уз ознаке које се односе на преводе на српски означавају бројеве страна у штампаном издању. Поред остварених превода, у случајевима када је потребно навести и друге могућности, те истаћи најбољу, наводимо и коментаришемо и њих. У случају да друге могућности превода нису толико значајне за анализу, не издвајамо их.

(1) *It must have been around six o'clock, because I remember coming here straight from my job at the hospital to check in on him. (Invisible, 239,4 / 446)*

(2) *Било је негде око шестџ саџи јер, сећам се, дошла сам да џа обићем џправо с џосла, из болнице. (Невидљиви, 126)*

У примеру (2) наглашена је индикативност, за разлику од српске реченице (3), која није изабрана за преводни еквивалент. Могуће је да је тако одлучено јер у потоњем примеру (3) нема индикативности, већ је истакнута јака неопходност, односно увереност у то да је нешто случај на основу расположивих чињеница. Наравно, постоје и друге преводне могућности, јер се кроз овакву формулацију модалност из реченице на енглеском језику у великој мери изгубила или ублажила. Адекватним преводним решењем могло би се сматрати и оно са модалним глаголом (3) или решење које би уз елементе из реченице (2) садржало речцу *свакако* (4), којом би се изразила сигурност у оно што се тврди.

(3) *Мора да је било око шестī саӣи, јер се сећам да сам овамо дошла да га̄а обиђем̄ право с̄ посла, из болнице.*

(4) *Било је свакако негде̄ око шестī саӣи јер се сећам да сам овамо дошла сам да га̄а обиђем̄ право с̄ посла, из болнице.*

Модално значење је наизглед занемарено и у преводу наредне реченице (5), будући да је очекивани превод *мора је избежавати и избегаваће је* (7) сведен на то да ће их *свакако избежавати* (6). Тиме се губи нијанса неопходности, а самим тим и мотивисаности тог избегавања утицајем новонасталих околности (у случају да је дати услов остварен), већ се та семантика покушава надоместити само партикулом *свакако*.

(5) *If she and Born are together again, then he must and will avoid her.*
(*Invisible*, 248,8 / 446)

(6) *Ако су она и Борн̄ поново заједно, онда ће их свакако избежавати.*
(*Невидљиви*, 130)

(7) *Ако су она и Борн̄ поново заједно, онда је мора избежавати и избегаваће је.*

С друге стране, у субјунктивним контекстима чести су случајеви у којима преводилац модални глагол преводи помоћу неке модалне речце за изражавање става. Напомињемо да, иако смо се овде определили за употребу термина *субјунктив*, термине *субјунктив* и *конјунктив*

посматрамо као синонимне – први се повезује са романским језицима, а други са германским. Тако је сигурност исказана епистемичким значењем модалног глагола *must* (8) постигнута речцом *сиџурно* (9). Друга могућност за превод, која укључује глагол *мораиши*, била би са изразом *мора да* (10).

(8) *Hélène must be five or six years older than Rudolf. (Invisible, 258,3 / 446)*

(9) *Елен је сиџурно њеиш или шестџ година сџарија од Рудолфа. (Невидљиви, 135)*

(10) *Елен мора да је њеиш или шестџ година сџарија од Рудолфа.*

Сличан избор при преводу преводилац је направио у примеру (12), такође употребивши речцу *сиџурно*, што значи да није изабрао преводилачко решење (13).

(11) *It must be cocktail hour, then. (Invisible, 129,7 / 446)*

(12) *Онда је сиџурно време за кокџеле. (Невидљиви, 74)*

(13) *Онда, мора да је време за кокџеле.*

Сумња у исказано може се изразити глаголима мишљења. У том случају, мишљење да је нешто чињеница поново се може довести у питање у актуелном свету, без обзира на постојање модалног глагола у изричној клаузи (*you think it is / you think it must be...*). Стога, будући да је субјунктивност већ маркирана глаголом мишљења, није зачуђујуће одступање од превода модалног глагола *must* модалом, па ни одсуство модалне речце или модалног глаголског облика попут потенцијала (в. 14–15). Такав превод условљен је субјунктивно маркираним контекстом помоћу неког другог, али немодалног, глагола.

(14) *You think it must be a hallucination, that the point of view has shifted from objective reality to the mind of the addled brother. (Invisible, 198,0 / 446)*

(15) *Таман њомислиш да је њо халуцинација, да се њачка џледишџа њомерила из објекџивне сџварносџи у свесџ њоремеђеноџ браџа. (Невидљиви, 106)*

Сличан је и пример (17), у коме је конструкција *even if there must be air* преведена српском *ако ваздуха има*, из чега се закључује да је у тој реченици било довољно задржати компоненту услова. Такође, примери попут (14) и (16), који садрже модални глагол *must*, заправо упућују на индикативне *it is a hallucination*, односно на *there is air*, те због тога у преводу није употребљен модални глагол *мора̑и*.

(16) *You are shut off from the world for hours every day, inhabiting what you come to think of as an airless bubble, even if there must be air because you are breathing, but it is dead air. (Invisible, 144,7 / 446)*

(17) *Свакога дана са̑има си изолован од све̑а, на̑тањујеш не̑и̑о ш̑и̑о те̑е њодсећа на безваздушни балон, чак и ако ваздуха има јер и сам дишеш, али ш̑о је мр̑ав ваздух. (Невидљиви, 81)*

Што се тиче превода енглеског *should*, одступања од превода глаголом *ш̑ребай̑и* су у најмање два правца. У првом случају се ради о коришћењу модалне речце, а у другом о маркирању модалности глаголским обликом. Тако је у примеру (19) употребљена модална речца *ваљда*, поред могућности превода модалним глаголом *ш̑ребай̑и* (20). Оба поменута начина семантички су еквивалентна, а превод енглеског модала српским модалним глаголом или одговарајућом модалном речцом видимо као ствар избора самих преводаца.

(18) *You should know that by now, Rudolf. (Invisible, 15,9 / 446)*

(19) *До сада си њо ваљда схва̑и̑о, Рудолфе. (Невидљиви, 13)*

(20) *До сада је њо ш̑ребало да схва̑и̑иш, Рудолфе.*

Модалност је у примерима попут (22) у српском језику довољно изразити потенцијалом као глаголским начином, без употребе модалног глагола. Друга могућност (23) показује да нема потребе да се у преводу употреби глагол *ш̑ребай̑и* у потенцијалу, већ је довољно да овај глаголски начин сам маркира пунозначни глагол, у овом случају *ш̑ица̑и̑и се* (22).

(21) *We've only just met, and why should you care about what happens to me? (Invisible, 28,5 / 446)*

(22) Тек смо се упознали, зашто би се вас шицало шта ће бити са мном? (Невидљиви, 20)

(23) Тек смо се ујознали, зашто би шребало да вас се шиче шиа ће биши са мном?

У вези са поменутиим примерима који садрже упитни облик *why should* попут (21), Јелена Пртљага (2014: 198) на основу анализираниог одабране грађе закључује да се *should* преводи и модалним глаголом *мораши* или *шребаши*, док „употребљен са субјектом у првом лицу и функцији препоруке другом лицу, увек је преводен потенцијалом лексичког глагола без модалног глагола”.

За крај анализе преводних могућности енглеских реченица које садрже модалне глаголе оставили смо глагол *can*, за који Јелена Пртљага (2014: 225) каже да се на њега може гледати „као да имплицира универзум могућих светова, који се крећу од најрестриktivнијих (где важе људски закони и правила) до најмање рестриktivних (где је све дозвољено осим онога што се коси са такозваним природним законима)”, при чему, прагматички гледано, указује на следећу „широку леpezу значења: од претње, прекора, protesta, посредне наредбе, забране, захтева, молбе, предлога, дозволе, сугестије и понуде до једноставног указивања саговорнику на постојање могућности да се нешто учини” (Пртљага 2014: 225).

У испитиваном корпусу наишли смо на три основне групе примера српских преводних еквивалената енглеског модала *can*. У првој је енглески модални глагол (24) преведен српским еквивалентом *моћи* (25). У њима је изражена епистемичка могућност с обзиром на то да упитне конструкције *How can... / Како можеш...* упућују на прекор упућен саговорнику од стране говорника, односно на неодобравање онога што је урадио с обзиром на околности и на оно што је очекивано.

(24) *How can you give me a prospectus if you don't know what the budget is?* (*Invisible*, 39,6 / 446)

(25) *Како можеш да ми даш нацрт ако не знаш колики је буџет?* (Невидљиви, 25)

За примере овог типа из своје грађе Јелена Пртљага (2008б: 734) наводи да „представљају protest и negotovanje govornika zbog aktuelnog stanja stvari, svojevrsnu kritiku и прекор и odbijanje govornika да прихвати постојање такве могућности”, а скреће пажњу на то да је индиректно

исказана и јака деонтичка модалност, којом се утиче на понашање саговорника (в. Пртљага 2014: 238). То препознајемо и у примерима (24) и (25) будући да је имплициран савет у вези са сазнавањем информације о буџету, што је утицање на саговорника да промени понашање.

У реченицама у којима се глаголом *can* изражава способност, преводилац често бира синонимни модални глагол *умећи*, и то тако што модалност маркира и потенцијалом поменутог модалног глагола (27). Са друге стране, изоставља могућности са глаголом *моћи* у презенту (28), потенцијалу (29) или футуру (32), те и *умећи* у презенту (30) или изразом *бићи способан* у потенцијалу (31). У примеру (29), за разлику од примера (27), потенцијалом се наглашава могућност, а не способност сналажења у свакој ситуацији или у већини њих. Семантички близак преводу (29) јесте и превод који садржи футур (32). Бавећи се употребама глагола *can*, Предраг Новаков (2012: 194) издваја спектар модалних динамичких значења: од физичке способности, до вештине, вољности и менталне компетенције. Држећи се наведене поделе, значење реченице (26) односи се на менталну компетенцију будући да се у контексту и види да се говори о раду у књижевном часопису.

(26) *How do you know I can handle it? (Invisible, 31,7 / 446)*

(27) *Како зна^{те} да бих умео да се снађем? (Невидљиви, 21)*

(28) *Како зна^{те} да могу да се снађем?*

(29) *Како зна^{те} да бих могао да се снађем?*

(30) *Како зна^{те} да умем да се снађем?*

(31) *Како зна^{те} да бих био способан да се снађем?*

(32) *Како зна^{те} да ћу моћи да се снађем?*

Пример (34) показује да глагол *must* није једини који се у неким случајевима не преводи на српски језик, већ то важи и за факултативно *can* употребљено у реченици са индикативним значењем, будући да је у примеру (33) изједначено значење *I can see* са *I see* (в. Вендлер 1957: 148).

(33) *Margot answered the door when I knocked, and although I can still see her face and the smile that darted across her lips when I presented her with the flowers, I have no memory of what she was wearing. (Invisible, 50,7 / 446)*

(34) *Марџо ми је ошворила и, мада и сада видим њено лице, и осмех који јој прелеће преко усана док јој пружам цвеће, никако не могу да се сећим шта је имала на себи.* (Невидљиви, 31)

Долазимо до закључка да се енглески модални глаголи *must*, *should* и *can* не избегавају преводити српским модалним глаголима *морати*, *шребати*, *моћи* само из стилских разлога, већ их у неким случајевима и не треба превести модалним глаголом, на пример када енглеска реченица има „факултативни” модал, те самим тим псеудомодално, односно индикативно значење. С друге стране, модалност је у српском језику могуће маркирати и другим лексичким средствима, попут модалних партикула (што је често стилски избор), али и морфолошки – глаголским облицима попут потенцијала, који може надоместити или појачати модалност исказану само модалним глаголом.

Когнитивни лингвисти (на пример, Талми 1988; Талми 2000; Свицер 1990) сматрају да су деонтичка и епистемичка модалност засноване на истим принципима когниције, и то онима који потичу од начина на који спознајемо динамику силе. Наша спознаја је сликовно схематизирана (Џонсон 1987) и развија се на подсвесном нивоу још од раног детињства, а касније је наш ум употребљава како би разумео стварно деловање силе, али и знатно апстрактнијих појава, каква је модалност. Наиме, деонтичку модалност разумемо по принципу сила, путања и препрека (Свицер 1990: 56). Тако ће се свако *must/морати* и *should/шребати* разумети као јаче или слабије деловање (најчешће друштвене) силе која од агенса захтева да нешто уради, док ће се свако *may/смети* разумети као уклањање одређене препреке. Деонтичка модалност се у когнитивној лингвистици види као основна (енгл. *root*), док епистемичку модалност сматрају метафоричким продужетком (Саид 2002: 363) основне модалности. На пример, Јелена Пртљага (2008б: 741) наглашава да „поделу модалности на типове не треба узимати сувише догматично, већ је треба сагледавати у смислу градације због честог преливања значења из једног типа у други”. Тако се употреба модала која се тиче расуђивања везује за снагу аргумената која делује као сила слична друштвеној сили, услед које нешто мислимо или не мислимо (нпр. *The battery must have run down.*), верујемо или не верујемо. На исти начин, епистемичка употреба доводи се у везу и са недостатком препреке који нам дозвољава да нешто мислимо или да у нешто верујемо (нпр. *You may be right.*).

Њихов однос посматрамо у реченицама са глаголима *must/мораићи, should/шребаићи, can/моћи*, на примерима (39)–(51). Епистемичка модалност постоји у примерима (39)–(45). За све те реченице заједничко је доношење закључка, и то на основу дискурсног контекста, односно првенствено на основу информација доступних говорнику. Обично су реченице са епистемички употребљеним модалним глаголом анафорички повезане са претходним дискурсом, у коме се налази полазиште за доношење закључка (39–43).

(39) *It must be cocktail hour, then. (Invisible, 129,7 / 446)*

(40) *Онда, мора да је време за кокџеле.*

(41) *Онда је сиџурно време за кокџеле. (Невидљиви, 74)*

(42) *...there must have been jugs of cheap red wine and an abundant stock of paper cups, which means that we were probably growing drunker and drunker as we continued to talk. (Invisible, 19,1 / 446)*

(43) *...иу је морало биићи великих количина јефџиноџ црноџ вина и неџресушних залиха џласџичних чаша, шџо значи да смо, како је разџговор одмицао, џосџајали све џијанију. (Невидљиви, 15)*

Међутим, има и примера катафоричности (44–45). Прво се наводи закључак (односно јака претпоставка), а затим и информација на основу које га је говорник донео.

(44) *It must have been thirteen, because I started working at the Shop-Rite when I was fourteen. (Invisible, 193,0 / 446)*

(45) *Мора да сам имао шринаесџ јер сам са чеџрнаесџ џочео да радим у Шоџ-рајџу. (Невидљиви, 103)*

Епистемичност се може постићи и употребом модалних партикула, чак и у истој реченици са модалним глаголом. Тако су партикула *можда* и глагол *моћи* за изражавање способности, односно енглеско *maybe* и *can*, употребљени у истој реченици (46–47). На тај начин исказана је претпоставка да једна особа (претходно у дискурсу маркирана као саговорник) може помоћи другој (у дискурсу маркираној као говорник, који истовремено и износи претпоставку). Напомињемо да се оваква употреба глагола *can/моћи* за исказивање способности сврстава у динамичку модалност (в. Колинс 2009: 101–105).

(46) *Maybe you can help me. (Invisible, 30,1 / 446)*

(47) *Можда можеш да ми џомоџнеш. (Невидљиви, 20)*

Јелена Пртљага (2014: 241) српске модалне глаголе *моћи* и *мораџи* издваја као централне деонтичке модале будући да „и *semantičkom domenu sadrže logičke pojmove mogućnosti, odnosno dozvole i nužnosti, odnosno obaveze*”. Деонтичка модалност постоји у паровима примера (48)–(51). У првом пару примера ради се о изражавању обавезе да се у библиотеци књига стави на право место полице.

(48) *When putting books onto the shelves, you must confirm and then reconfirm that the Dewey decimal number of the book you are shelving is one notch above the book to its left and one notch below the book to its right. (Invisible, 143,0 / 446)*

(49) *Када враћаш књиџе на џолице, мораш да се увериш, а заџим и да џровериш, да ли је Дјуџев деџимални број књиџе коју сџављаш на џолицу за један зарез изнад у односу на књиџу с џене леве сџране и један с џене десне. (Невидљиви, 80)*

Иста ауторка (2008б: 733) наводи да енглески модални глагол *can* изражава и епистемичко значење због тога што је „у случајевима када жели да изрази највећу могућу дистанцу у односу на истинитост пропозиције само он на располагању говорнику, баш као и када жели да постојање епистемичке могућности доведе у питање”. Са наведеним је сагласна и Ивана Трбојевић-Милошевић (2004: 77).

Глаголом *should/џребайи* такође се може изразити деонтичка модалност. У примерима (50) и (51) наводи се да је препоручљиво да Де Борнову песму објаве у првом броју тог часописа.

(50) *If the magazine gets off the ground, I think we should publish de Born's poem in the first issue. (Invisible, 42,8 / 446)*

(51) *Ако кренемо с часоџисом, мислим да би Де Борнову џесму џребало да објавимо у џрвом броју. (Невидљиви, 27)*

Ако бисмо у примеру (51) глагол *џребайи* заменили глаголом *мораџи*, он би био употребљен у личном глаголском облику и било би још

јасније да се ради о деонтичком значењу (*Ако кренемо с часописом, мислим да бисмо Де Борнову ѿесму морали да објавимо у ѿрвом броју.*). Преводаца је изабрао безлични облик глагола *ѿребаѿи* водећи рачуна о норми стандардног српског језика.

Насупрот претходном пару примера са *should/ѿребаѿи*, овим глаголима могуће је изразити и епистемичку модалност. То показују примери попут (52) и (53).

(52) *They should have come by now.*

(53) *Требало је да дођу до сада.*

Двозначност реченица са модалним глаголима у светлу односа епистемичке и деонтичке модалности посматрамо с обзиром на поделу модалних глагола коју је у енглеском извршила Џилијан Рамчанд (2012), премда коначна подела модалних глагола, па и саме модалности, није препоручљива, нити у потпуности могућа, имајући у виду да се ради о широкој и комплексној семантичко-граматичкој категорији (Пртљага 2008а: 141). Рамчанд у једну групу сврстава *must, will, can*, а у другу *might, could, should*. Критеријум јој је могућност двозначности реченица које уз модални садрже стативни глагол. Двозначност постоји у енглеским примерима попут следећих, где су и српски еквиваленти на површинском нивоу такође двозначни, али уз одређена ограничења глаголским видом. Када говоримо о двозначности у овом поглављу, она постоји у датим репрезентативним реченицама у изолацији. Контекст је тај који омогућава да се читалац приклони конкретном значењу, односно једном од могућих читања.

За примере у овом одељку нисмо се ограничили само на изворе из којих смо наводили реченице у претходном, већ смо бирали примере на енглеском и српском језику који ће на најбољи могући начин показати могућност двозначности реченица са модалним глаголом. Конкретно, за енглески пример (54) издвајамо две парафразе (55 и 56).

(54) *He must know the truth.*

(55) *It must be the case that he (already) knows the truth.*

(56) *He is the person who must know the truth (because of which someone will soon tell him the truth).*

У првој парафрази модалност је усидрена одређеном ситуацијом, која је таква да је за последицу имала да неко зна истину. На пример, уколико је неко бесан ушао у просторију тражећи особу која га је лагала, постоји велика вероватноћа да све већ зна о томе. Насупрот томе, у другој парафрази сидро је сама та особа. Дакле, том реченицом се исказује неопходност да конкретна особа (са)зна истину, и то због својих карактеристика. Илустрације ради, судија као посредник у решавању неког проблема мора прво да сазна истину, односно чињенично стање обеју страна, будући да се од човека са том улогом очекује да донесе правилну одлуку.

У односу на енглески пример (54), српски двозначни пандан био би исказан реченицом (57), што значи да она има (бар) два тумачења – (58) и (59), једнака енглеским (55) и (56).

(57) *Мора да зна истину.*

(58) *Ситуација је таква да је неопходно да он (већ сада) зна истину.
= Ситуација је таква да мора да он (већ сада) зна истину.*

(59) *Он је такав да је неопходно да (са)зна истину (неко ће му је због тога и рећи). = Он је такав да је мора да (са)зна истину (неко ће му је због тога рећи).*

До сада смо показали да су енглески (54) и српски пример (57) исти по томе што нису једнозначни, као и по могућим значењима, а самим тим и по начину усидравања. Будући да српски језик граматичку категорију глаголског вида маркира морфолошки, претходне реченице посматраћемо у односу на варијанту (60), у којој је уместо несвршеног глагола *знаћи* употребљен његов свршени видски парњак *сазнаћи*.

(60) *Мора да сазна истину.*

(61) *Мора да је сазнао истину.*

(62) *Требало би да је сазнао истину.*

Наиме, српска реченица (60) није двозначна, јер нема читање у коме се износи претпоставка да субјекат већ зна истину. Пример (61) показује да је епистемичко значење могуће постићи и употребом пунозначног перфективног глагола у перфекту. Перфекат је време које сугерише да се нешто догодило у актуелном свету. Да би се тај ефекат

избегао, потребно је јако маркирање субјунктивности, што својом семантиком јаке неопходности омогућава управо глагол *морати* (в. Јанић 2012а: 83), за разлику од *требаћи*, које би се у том случају требало маркирати и на морфолошком плану употребом потенцијала (пример 62).

Да бисмо упоредили семантику наведених глагола свршеног и несвршеног вида, наводимо и речничке дефиниције глагола *знаћи* и *сазнаћи*, те *вероваћи* и *повероваћи*, и то она значења у којима су употребљена у претходним реченицама. Глагол *знаћи* је у Матичином *Речнику српскога језика* (2007) дефинисан као „познавати чињенице о некоме или нечему, бити упознат са нечим” (*РМС* 2007, s. v. *знаћи*), а његов перфективни парњак као „доћи до обавештења о нечему; постати свестан нечега” (*РМС* 2007, s. v. *сазнаћи*). С друге стране, глагол *вероваћи* дефинисан је као „сматрати да неко говори истину, имати поверење у некога” (*РМС* 2007, s. v. *вероваћи*), а *повероваћи* као „поклонити поверење некоме” (*РМС* 2007, s. v. *повероваћи*). Ипак, само помоћу наведених дефиниција није могуће објаснити суптилну разлику међу примерима (57)–(60), већ је разлике у интерпретацији потребно објаснити помоћу дубинске структуре (в. Јанић–Стаменковић 2016).

*

У овоме поглављу показали смо да су енглески модални глаголи *must*, *should*, *can* и српски *морати*, *требаћи*, *моћи* умногоме слични, што је очекивано када се ради о изражавању епистемичке, деонтичке и динамичке модалности. Што се тиче превођења наведених енглеских модала, они се не преводе увек српским еквивалентима у виду глагола. Могуће је да у одговарајућим српским примерима модалност буде постигнута употребом модалне речце *можда*, *ваљда*, *свакако* или да пак буде морфолошки маркирана глаголским обликом попут потенцијала. Истичемо да модалност у српској реченици обично ни на који начин није изражена код превода енглеских индикативних реченица са „факултативним” модалним глаголом. Међутим, када је сâм процес превођења у питању, важно је истаћи да је модалне односе исказане глаголима из енглеског језика у највећем броју случајева могуће несметано превести одговарајућим средствима из српског језика (уп. Трбојевић-Милошевић 2004). Разлике које смо уочили и приказали у овом поглављу требало би да олакшају избор између различитих могућности, али и да спрече могуће грешке које могу настати услед дословног превођења.

Својеврсном сличношћу између модалних глагола у контрастираним језицима можемо сматрати и чињеницу да се и у овом истраживању показало да модални глаголи у енглеском и српском јесу полисемични, те да полисемија сама по себи изазива разлике у исказивању модалности и доводи до граничних и двозначних случајева, што представља резултат који се у великој мери поклапа са истраживањима Јелене Пртљаге (Пртљага 2008а: 40).

Питања за размишљање и дискусију

1. Који све модални глаголи у ужем и ширем смислу постоје у енглеском и српском језику?
2. Које су специфичности епистемичке модалности у енглеском и српском језику?
3. Које су специфичности деонтичке модалности у енглеском и српском језику?
4. Које су специфичности динамичке модалности у енглеском и српском језику?
5. По чему се разликују епистемичка, деонтичка и динамичка модалност, а по чему су сличне?
6. Из којих су све углова контрастирани модални глаголи у енглеском и српском језику?
7. Наведите пример реченице на српском језику који садржи модални глагол, при чему реченица може имати два значења. Објасните који од реченичних чланова и које конкретне њихове карактеристике су омогућиле двозначност.
8. Наведите пример реченице на енглеском језику који садржи модални глагол, при чему реченица може имати два значења. Објасните који од реченичних чланова и које конкретне њихове карактеристике су омогућиле двозначност.
9. У којим случајевима се у преводу не употребљава модални глагол иако постоји у изворној реченици у језику са кога се преводи?
10. Којим се још лексемама (осим употребе модалних глагола) и морфолошким средствима могу исказати модална значења у енглеском и српском језику?

Извори

- Auster, Paul. *Invisible*. New York: Henry Holt and Co. (e-book version, коришћена уз помоћ читача *Calibre 0.9.2*), 2009/2010.
- Oster, Pol. *Nevidljivi* (prev. Ivana Đurić-Paunović). Beograd: Geopoetika, 2010.

Речници

- ЕРМЛ 1999: Devid Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike* (preveli Ivan Klajn i Boris Hlebec), Beograd: Nolit, 1999.
- РСЈ 2007: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- Oxford Learner's Dictionaries*,
<<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>>

Литература

- Акар 2006: Valentine Hacquard, *Aspects of Modality*, unpublished doctoral dissertation, Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, 2006.
- Вендлер 1957: Zeno Vendler, "Verbs and Times", *Philosophical Review*, 66/2, 1957, 143–160.
- Ђорђевић 2004: Radmila Đorđević, *Uvod u kontrastiranje jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004.
- Звекић-Душановић 2016: Душанка Звекић-Душановић, „Модални глаголи и адверзативност”, *Зборник Машице српске за филологију и лингвистику*, 59/1, 2016, 77–102.
- Јанић 2012а: Александра Јанић, *Категорија субјунктива у српском и буџарском језику – ујоредно истражавање*, необјављени мастер рад, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2012.
- Јанић 2013а: Александра Јанић, „Модални глаголи *морати*, *требаћи*, *иријабва* и могући светови”, у: Радослав Радев, Ценка Иванова (ур.). *Време и ипросиранство в култураи на българи и сърби*, Варна: Славена, 2013, 104–120.
- Јанић, Стаменковић 2016: Александра Јанић, Душан Стаменковић, „Модални глаголи *must*, *should*, *can* / *морати*, *требаћи*, *моћи* у енглеском и српском језику: опште карактеристике и изазови при

- превођењу”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, 59/2, 2016, 129–149.
- Квачановић 1993: Nada Kvačanović, *Modalna značenja prosto prošlog vremena u savremenom engleskom jeziku*, neobjavljeni magistarski rad, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 1993.
- Кнежевић, Брдар 2011: Božana Knežević, Irena Brdar, „Modals and Modality in Translation: a Case Study Based Approach”, *Jezikoslovlje*, 12/2, 2011, 117–145.
- Ковачевић 2008: Милош Ковачевић, „Је ли глаголски облик мора увијек глагол?”, *Радови Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву*, 10/1, 2008, 35–47.
- Ковачевић 2009: Милош Ковачевић, „Глаголске алолексе као модалне ријечи”, *Научни састајак слависта у Вукове дане*, 38/1, 2009, 73–86.
- Колинс 2009: Peter Collins, *Modals and Quasi-modals in English*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2009.
- Мразовић, Вукадиновић 2009: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Novi Sad, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
- Новаков 2007: Predrag Novakov, „Modalnost i modalni glagoli u pojedinim gramatikama engleskog i srpskog jezika”, u: Julijana Vučo (ur.). *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti*, Beograd: Filološki fakultet, 2007, 290–297.
- Новаков 2012: Predrag Novakov, „Engleski modal can – promene i tendencije”, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XXXVII, 2012, 187–200.
- Палмер 1979: Frank R. Palmer, *Modality and the English Modals*, London: Longman, 1979.
- Палмер 1986/2001: Frank R. Palmer, *Mood and Modality*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986/2001.
- Пртљага 2008а: Jelena Prtljaga, *Kontrastivna analiza modalnih glagola can i will. Epistemička i dinamička upotreba engleskih modalnih glagola can i will i njihovi ekvivalenti u srpskom jeziku*, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, 2008а.
- Пртљага 2008б: Јелена Пртљага, „Енглески модални глаголи can и will у епистемичкој и динамичкој употреби и њихови еквиваленти у српском језику”, *Педагошка стварносћ*, LIV/7-8, 2008б, 730–746.

- Пртљага 2014: Jelena Prtljaga, *Deontička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, 2014.
- Рамчанд 2012: Gillian Ramchand, “Indexical vs. Anaphoric Modals”, 2012. <http://www.academia.edu/4236711/Indexical_and_Anaphoric_Modals>. 12. 2. 2016.
- Саид 2002: John I. Saeed, *Semantics* (the second edition), Malden: Blackwell Publishing, 2002.
- Свицер 1990: Eve Sweetser, *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Симоновић, Арсенијевић 2014: Марко Симоновић, Бобан Арсенијевић, „Личност и безличност глагола *испраживати*: Авантуре теоријске лингвистике у пренормираном домену”, у: Биљана Мишић Илић, Весна Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, маргинализација – језичка испраживања*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2014, 287–304.
- Талми 1988: Leonard Talmy, “Force Dynamics in Language and Cognition”, *Cognitive Science*, 12, 1988, 49–100.
- Трбојевић-Милошевић 2004: Ivana Trbojević-Milošević, *Modalnost, sud, iskaz: epistemička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*, Beograd: Filološki fakultet, 2004.
- Хансен 2007: Björn Hansen, “A Morpho-syntactic Typology of Constructions with Modals in Serbian”, у: Јасмина Грковић-Мејдор, Владислава Ружић, Слободан Павловић (ур.), *Лингвистичке свеске, б: Синтаксичка испраживања (дијахроно-синхрони план)*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2007, 31–44.
- Џонсон 1987: Mark Johnson, *The Body in The Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: University of Chicago Press.

12. ЖАРГОНСКА ЛЕКСИКА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У дванаестом поглављу бавимо се жаргонизмима у српском и енглеском језику, посебно из семантичког и обличко-творбеног угла. Посматране су значењске специфичности и разлике у зависности од регионалног варијетета, а издвојени су и најчешћи творбени модели међу жаргонизмима. Значења су навођена према различитим речницима жаргонизама. Од лексичких појава, посветили смо пажњу синонимији и полисемији, које су од значаја за разумевање значења конкретних лексема. Међу жаргонизмима српског жаргона, београдског жаргона и жаргона југоисточне Србије, постоје бројни примери англицизама, па је и тај лексички слој било неизоставно обрадити у контексту жаргона. Неки од тих англицизама задржавају изворно значење, а у мањем броју случајева значење је модификовано.

Кључни термини: *жаргон, сленг, суиссџандардна лексика, творбене специфичности жаргонизама, семантичке специфичности жаргонизама, англицизми у жаргону.*

Због чега се у литератури истиче да је тешко дефинисати жаргон? Да бисмо што детаљније представили жаргон, на самом почетку наводимо његове најважније специфичности: спонтани начин настанка, неформална природа, брзина промене (в. Бугарски 2021: 7). Будући да се стално мења, у жаргону се јасније виде нове творбене тенденције, лексичке и семантичке промене него у стандардном језику.

Једна од уопштенијих дефиниција жаргона јесте она коју даје Ранко Бугарски (2021: 12):

„[S]vaki neformalni i pretežno govorni varijetet nekog jezika koji služi za identifikaciju i komunikaciju unutar neke društveno određene grupe – po profesiji, socijalnom statusu, uzrastu i slično – čije članove povezuje zajednički interes ili način života, a koja uz to može biti i teritorijalno omeđena”.

Као примери конкретних врста жаргона, између осталих, наводе се: правнички, административни, компјутерски, новинарски, политички, војнички, нишки, ђачки, студентски жаргон. Напомињемо да у таквим поделама нису јасно повучене границе између лингвистичких појмова *социолект* и *дијалект*, односно између друштвеног и територијалног раслојавања језика. Са друге стране, Јелена Јовановић (2011: 104) напомиње да би се жаргон могао дефинисати као „слој књижевнојезичке грађе, за разлику нпр. од 'аргоа' и 'сленга', који имају статус супкултурне и супсоцијалне појаве”.

Истичемо разлику између термина *жаргон* у српском језику, који има шире значење него у енглеском (енгл. *jargon*). Жаргон се у енглеском односи на стручну, односно професионално усмерену, лексику, док се омладински и супкултурни жаргон у том језику именују лексемом *сленг* (енгл. *slang*). У овом поглављу највише пажње посветићемо тзв. омладинском и супкултурном жаргону, са посебним освртом на значењске и творбене специфичности лексике. За омладинску и супкултурну жаргонску лексику Бугарски (2004: 140) наводи да се најчешће ради о „усменим креацијама” за које писане потврде неретко постоје само у речницима жаргона.

Ако поредимо стандардни језик и конкретни жаргон, разлике које се очекују јесу управо оне које се тичу лексике, док се фонолошка, морфолошка и синтаксичка правила примењују по истим принципима као у стандардном језику. Које се онда промене огледају у лексници? Заправо, може се радити о томе да лексеме које имају једно значење у стандарду добију другачије значење у жаргону, што важи и за лексику страног порекла, а у највећој мери за англицизме. Затим, у жаргону се могу пратити творбени процеси који се користе у стандарду, али су неки творбени типови продуктивнији у жаргону (попут сливеница, односно тзв. бленди, о којима ће такође бити речи). Због свега наведеног, а посебно због значењског аспекта и због увида у новија значења и новостворене облике, потребно је користити речнике жаргонизама.

Речници жаргонизама у српском и енглеском које издвајамо су: *Двосмерни речник српскоџ жарџона и жарџону сродних речи и израза* Драгослава Андрића, *Речник српскоџ жарџона (и жарџону сродних речи и израза)* Боривоја Герзића, *Беоџрадски фрајерски речник* Петрита Имамија, *Речник савременоџ беоџрадскоџ жарџона* Боривоја и Наташе Герзић, *Речник жарџонизама јужне ѓруџе* Јордане Марковић и Тајјане Трајковић, као и двојезични *Речник сленџа: енџлеско-српски, српско-енџлески* Бориса Хлебеца. Најпознатији једнојезички речник сленга из енглеског језика вероватно је онај оксфордски, који у последњем издању носи назив *Stone the Crows: Oxford Dictionary of Modern Slang*, а ту су још и *McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions*, *Urban Dictionary*, *The Farlex Idioms and Slang Dictionary*, *The Great Book of American Idioms*, *Knickers in a Twist: A Dictionary of British Slang* и бројни други. Жаргонска значења неминовно су подложна променама, стога ћемо се ослањати на значења наведена у поменутиим речницима жаргона.

Важно је истаћи и да у *Речнику српскоџа језика* Матице српске (у издању из 2007. године и у каснијим издањима) има жаргонизама и колоквијалне лексике, при чему се у жаргонску лексику сврстава око 200 лексема из другог издања (2011). Тај податак о жаргонизмима даје Драгана Вељковић Станковић (2018а) приликом истраживања жаргонизама у *Речнику српскоџа језика* (2011), при чему издваја 1) неодговарајуће лексикографске дефиниције; 2) лексеме којима је придружена неодговарајућа или непотпуна дефиниција; 3) лексеме које се више не осећају као жаргонизми. У вези са лексикографским дефиницијама жаргонских глагола конзумирања хране *клоџаџи* и *њуџаџи*, Вељковић Станковић (2018а: 348) закључује да су сувишне одредбе које су дате у заградама: *обично обилно* (за *клоџаџи*) и *обично халаџљиво* (за *њуџаџи*), при чему је за *клоџаџи* неодговарајући део који је у вези са пијењем: *клоџаџи* жарг. „јести и пити [?] /обично обилно/”. Као примери изосталих жаргонских значења у *РСЈ* (2011) издвајају се значење „срце” за лексему *чука*, као и „особа која непозвана долази на забаву, журку” за *џадобранца* (регистрована су у *РСБЖ* 2002. и у другом издању Андрићевог жаргонског речника из 2005. године), затим и „позната, важна особа” и „особа уопште” за *фацу* (*БФР* 2007). Што се тиче лексема које су у *РСЈ* (2011) означене као жаргонизми, а више се не осећају као део жаргонске лексике, Вељковић Станковић (2018а: 350) издваја *бранша* и *џемишџи*, наглашавајући притом да их не наводи ниједан речник жаргона.

Тематска поља у жаргону најчешће укључују: називе предмета у школи, особе са одређеним (углавно негативно конотираним) специфичностима, делове људског тела, свакодневне предмете, занимања, рачунарску терминологију. Од врста речи доминирају оне које припадају тзв. отвореној класи, конкретније именице, глаголи, придеви и прилози. Што се тиче навођења жаргонизама у овом поглављу, напомињемо да се нисмо водили семантичким пољима, већ варијацијама значења у жаргону у односу на стандард и на основу територијалног критеријума неколико жаргона, затим по врстама речи и према творбеном критеријуму.

За жаргонизме је карактеристично да имају лексичку замену у стандардном језику. На пример, у жаргону југоисточне Србије и шире употребљавају се англицизми попут *кис* (уместо *пољубац*), *лузер* (уместо *џубиџник*), *најс* (уместо *лејо*), *сџокер* (уместо *ухода*), *филинџ* (уместо *осећај*), *френд* (уместо *пријатељ*), *хај* и *хелоу* (уместо *здраво*).

Међу жаргонизмима су и оне лексеме које се активно користе у стандарду, али им је значење другачије. Варијације у жаргонским значењима показаћемо на примеру именица *кука*, *даска*, *лојавџа*, *џеџарда*, *џаџос*, *свеџа*, *сурла*. Такође, кроз поменуте лексеме илуструјемо и полисемију у жаргону.

Полазимо од лексема *кука*, која има следећа значења: „нос (*оџ.*), година дана затвора (*ш.*), поглед (*ом.*)” (према ДРСЖ 1976), „1. nos; 2. godina dana zatvora; 3. seljak” (према БФР 2007); „1. *krim. voj. period od jedne godine (vojnog roka/zatvorske kazne)*. 2. nos. v. **surla** 3. **stara kuka** *iskusna osoba, veteran*” (према РСЖ 2012, исто у РСБЖ 2002), „1 **conk** (нос) 2 **стара кука** *old stager (искусна особа)*” (РС 2006), без одреднице у РЖЈП 2018.

У различитим жаргонским речницима варирају и жаргонска значења лексема *даска*, која је полисемична у свим посматраним речничким изворима: „девојка или жена равних груди; слаба карта за игру (*оџ.*); гитара (*ом.*)” (према ДРСЖ 1976), „1. *mršava devojka*; 2. *loše karte u pokeru*; 3. *skejt*; 4. *serf*” (према БФР 2007), „1. *žena ravnih grudi (i/ili zadnjice)*. 2. *kock. slaba karta za igru (obič. u množini)*. 3. *mlad. skejtbord*. 4. *skok u vodu tako da se stomakom pljesne po površini vode, što je veoma bolno*” (према РСЖ 2012, исто у РСБЖ 2002), „1 **ironing board** (девојка с врло малим грудима) 2 **bad paper САД** (лоша карта у покеру)” (РС 2006), „веома мршава девојка” (РЖЈП 2018).

За именицу *лојавџа* забележена су следећа жаргонска значења, при чему нема много семантичких варијација као у осталим примерима:

„ружна особа, девојка одн. жена равних груди (оџ.), проститутка (ш.)” (према ДРСЖ 1976), „ružna devojka” (БФР 2007), „ružna devojka/žena” (РСБЖ 2002), „ružna žena” (РСЖ 2012), „boot, boiler (ружна девојка)” (РС 2006), „велика шака, [мн. велики зуби]” (РЖЈП 2018).

Лексема *џаџос* није вишезначна у свим посматраним речницима жаргона: „пораз (ом.)” (према ДРСЖ 1976), „1. poraz; 2. pad” (БФР 2007), „много пијана особа” (РЖЈП 2018), „1 wipe out (пораз) 2 tucker (пад)” (РС 2006), нема ове одреднице у РСБЖ 2002. и РСЖ 2012.

Другачија значења лексеме *свећа* забележена су у посматраним лексикографским изворима српског жаргона, београдског жаргона и жаргона југоисточне Србије: „сведок туђих љубавних интимности; треће лице које смета љубавном пару; лопта која пада право одозго” (према ДРСЖ 1976), „lopta која pada u visokom luku” (БФР 2007), „sport. odbrambeni udarac u tenisu који protivничком играчу омогућава да смеџије” (РСЖ 2012), „висока и мршава особа” (РЖЈП 2018), нема одреднице у РСБЖ 2002. и у РС 2006.

Жаргонизми попут *ексџра* и *суџер*, по пореклу префиксоиди, семантички су испражњене речи у жаргону, а могу се употребити као придеви (*ексџра концерџ*, *суџер џредсџава*) и прилози настали конверзијом (*Провели смо се ексџра*, *Суџер се слажемо*). Такође, *суџер* се осамосталило и као деклинабилна именица, у значењу једне врсте бензина. Изабравши жаргонизме попут *ексџра* и *улџра*, говорник је свесно изабрао да не употреби семантички прецизније лексеме попут *изванредан*, *изузетан*, *одличан*, *џосебан* (уколико је у питању придев), односно *изванредно*, *изузетно*, *одлично*, *посебно* (ако је у питању прилог). Изучавајући лексему *ексџра*, Тијана Ашић (2009: 179) претпоставља да ће лексеме *ексџра* и *суџер* остати непроменљиве због своје краткоће и фреквентне употребе, али је, са друге стране, у анализираној колоквијалној грађи пронашла потврде за компаратив *?ексџрији* и суперлативни облик *?најексџрији*, при чему као разлог за спорадичну употребу тих облика наводи сиромаштво речника појединца. У енглеском се *extra* не користи у прилошкој употреби уз глаголе, али се користи као придев у значењу „додатни” (*Her parents have two extra tickets*) и „изузетни” (*She is an extra women*), те и као прилошки интензификатор који модификује придев (*Extra smart students have chosen Contrastive Lexicology*).

Постоји мишљење да одређени творбени форманти због своје употребе могу бити жаргонски обојени. Од жаргонски маркираних суфикса у српском језику, Ранко Бугарски (1997б: 301) издваја *-ак*, *-њак*,

-љак, -џија, -ић и -аћ. Међу жаргонизмима изведеним оваквим суфиксима су честе именице настале тзв. универбизацијом, попут *личњак* „лична карта”; *кожњак* „кожна јакна”, „кожна фотеља”, „кожни кауч”, „пластични хирург”; *бувљак* „бувља пијаца”; *слободњак* „слободни уметник”; *круињак* „крупни план”. За остале суфиксе такође издвајамо одговарајуће: *шаранџија* „пецарош који лови шаране” (-џија), *лоџиација* „играч лотоа” (-џија); *кримић* „крими-филм” и *класић* „колега из генерације у школи, војсци и сл.” (-ић); *сиџораћ* „спор човек или плес”, *џлуваћ* „глув човек” (-аћ); *сиџрејаш* „човек који исписује поруке спрејом”, *џемџераш* „човек који најрадије носи џемпере” (-аш). Постоје и случајеви акцентовања првог вокала из суфикса, при чему исти суфикс (али без везаног акцента за први свој слог) постоји и у стандардном српском језику (на пример, -ица): такви су следећи жаргонски примери са акцентованом пенултимом: *сиџурица* „нешто сигурно”, *лаџаница* „лака музика, лаган ход и сл.”, *фудбалица* „фудбал”, *кичерица* „нешто кичасто”, *киселица* „кисела вода” (уп. Бугарски 2008: 6). Са друге стране, ни суфикси страног порекла попут -ус и -ос нису реткост у жаргону: *физикус* „физички радник”, *имбус* „имбецил”, *динус* „динар”, *алкос* „алкохоличар”, *кримос* „криминалац”, *џензос* „пензионер”. Међу жаргонизмима је могућа конкурентност различитих суфикса уз исту творбену основу, као у случајевима изведених лексема *џуиџа*, *џуиџа*, *џуиџан* и *џуиџија* „глупа особа” у жаргону југоисточне Србије. О творбеним специфичностима код жаргонизама из југоисточне Србије за означавање особа можете прочитати више у раду Јанић 2020б, где су потврђена 53 различита суфикса, што указује на творбени потенцијал при стварању нових жаргонизама.

Још 1987. године Јован Кашић (1987: 73) у новосадском жаргону издваја појаву скраћивања стандардне лексике, што је и иначе честа појава у српском жаргону. Отуда примери *Ђава* за Петроварадинску тврђаву, *макс* за максималан, *мјуз* за музику (према енглеском изговору основе).

Што се тиче сложених лексема у жаргону, посебно издвајамо појаву сливеница (према енглеској терминологији, у питању су *бленде*). Ранко Бугарски (2006: 189) опредељује се за термин *сливенице*, дајући предност и термину *сливање* над терминима *сиџаџање*, *сажимање* и *конџаминација*. Као репрезентативне примере сливеница у енглеском издваја *motel* (*motor* + *hotel*), *smog* (*smoke* + *fog*) и *brunch* (*breakfast* + *lunch*). Таква преклапања двеју речи, уз спајање и њихових значења,

постоје и у српском жаргону (у омладинском жаргону и другим врстама жаргона).

Због честог шаљивог карактера и због стилске маркираности, сливенице су присутне и у рекламама, насловима новина и у свакоднев-ној комуникацији, у разговорном функционалном стилу, те могу бити занимљив извор примера за наставу и могу представљати изазов при превођењу. Сливеницама је Ранко Бугарски (2019) посветио књигу *Српске сливенице: моноџрафија са речником*, у којој даје многобројне примере, међу којима су и: *каџасџрашно* (спој од *каџасџрофално* и *сџрашно*, у значењу „сасвим страшно“), *ловчаник* (*лова* + *новчаник*), *шкозоришџе* (*школа* + *џозоришџе*), *кикирицкалице* (*кикирики* + *џрицкалице*), *ребранац* (*ребра* + *џасуљ*, у значењу „пасуљ са сувим ребрима“), *шлаџоде* (*шлаџ* + *јаџоде*).

Продуктивност сливања видљива је при осмишљавању креативних назива вртића, представа и јунака из цртаних филмова јер су врло занимљиви за децу (нпр. *Коцкалоне*, према енгл. *SquarePants*), при чему креативност преводилаца долази до изражаја. Посебно издвајамо српско-енглеске двојезичне бленде, при чему је део речи (бар привидно) написан на енглеском или по правилима енглеског језика: *tamura*, *cooltura*, *čivilook*, *Jazzbina*, *Blaywatch* (уп. са *Baywatch* и глаголом *блејаџи*). У време пандемије вируса ковид 19, појавиле су се нове сливенице: *маскне* (*акне* настале као последица ношења заштитне маске), *ковидиоџ* (*ковид* + *идиоџ*, уп. енгл. *covidiot*), *коронџин* (*корона* + *каранџин*).

Издвојићемо примере енглеског сленга (према речнику Бориса Хлебеца), намерно при томе избегавајући опсцену лексику: *drool* „извала, фурфулајсница (глупост)“, *earwig* „пустити антену/радаре/уво (прислушкивати)“, *edge* „наљосканост, нашиканост (пијаност)“, *fright* „аветиња (ружна особа)“, *fruit-cake* „ванземаљац (особа необичног понашања)“, *geek* „џридев безвезан (глуп; ружан: настран)“, *grub* „клопа; мрма (храна, јело)“, *grungy* „об. САД смрадљив; смрдљив (одвратан)“, *handful* „затворска казна од пет година“, *jaw* „џлаџол блејати (причати)“.

Посебну пажњу посветићемо англицизима међу жаргонизмима у српском језику. Оправданост и неоправданост употребе англицизама у жаргону зависи од тога да ли су се у српском језику, односно језику примаоцу, развила нова значења (или нове, додатне значењске нијансе). Јасно је да се нова значења нису развила у англицизима попут *кул*, *фешн*, *лајв*, *фенси* и *ауџи*, који су морфолошки гледано непроменљиви, односно само су фонолошки адаптирани. У преводу би могли

бити замењени лексемама попут *йоуларан, модни, уживо, модеран* и *йревазиђен/засйерео*, те би се такви примери могли користити у лексичким вежбањима и за побољшање квалитета превода. Што се тиче значења англицизама у односу на изворна значења у енглеском, на примеру ексцерпираних грађе из групе жаргонизама у југоисточној Србији показано је да англицизми у 69% случајева у жаргону задржавају изворно значење (в. Јанић 2020а).

Наталија Живковић (2011: 165) сматра да се у јавности преводни еквиваленти англицизама у српском језику „не форсирају довољно да би спречили брзо устаљивање англицизама у језику, те од њих временом остаје само теоријска, али занемарљива алтернатива”. Као примере наводи *билборд* уместо *рекламни пан*о, *букирати* уместо *резервисаџи*, *едукација* уместо *образовање*, *кеш* уместо *гошовина*, *мејкап* уместо *шминка*, *официјелан* уместо *званичан*, *йринйер* уместо *шйамйач*, *сйејс шайл* уместо *свемирски брод* и *шайу* уместо *шешоважа*. Неки од наведених англицизама јесу чести у свакодневном говору, али за неке су у употреби и одговарајући еквиваленти у српском. Претражили смо *Српски мрежни корйус*, те у Табели 1 наводимо фреквентност поменутих англицизама и њихових пандана (истакнут је фреквентнији члан сваког посматраног пара).

Англицизам	Фреквентност	Еквивалент у српском	Фреквентност
билборд	3212 (89%)	рекламни пан	394 (11%)
букирати	174 (2%)	резервисати	7812 (98%)
едукација	23.210 (20%)	образовање	90.470 (80%)
кеш	5459 (47%)	готовина	6155 (53%)
мејкап	257 (4%)	шминка	6169 (96%)
официјелан [и неправилно официјалан]	2266 [+ 826] (5%)	званичан	53.238 (95%)

принтер	990 (11%)	штампач	7636 (89%)
спејс шатл [јавља се и сџејсшајл и сџејс-шајл]	398 [+ 17 + 56] (25%)	свемирски брод	1403 (75%)
тату	1565 (40%)	тетоваџа	2372 (60%)

Табела 1. Фреквентност одабраних англицизама и њихових еквивалената у српском језику на основу претраге *Српскоџ мрежноџ корџуса* 22. 11. 2021.

На основу података добијених из *Српскоџ мрежноџ корџуса*, упућујемо на то да немају ни сви неоправдани англицизми исти статус у савременом српском језику. Да би се изабрало најбоље лексичко решење приликом превођења, било би корисно имати у виду конкретни језички тренутак и претражити фреквентност конкретних англицизама и њихових еквивалената у српском језику, те на основу тога донети коначну одлуку у вези са употребљеном лексемом. Што се тиче претраге поменутих англицизама, сада их наводимо опадајућим редоследом, према проценту који су имали у односу на српске пандане: *билборд* (89%), *кеш* (47%), *шајџу* (40%), *сџејс шајл* [рачунајући и *сџејсшајл* и *сџејс-шајл*] (25%), *едукација* (20%), *џринџер* (11%), *официјелан* [и *официјалан*, из угла правописне норме не у духу српског језика] (5%), *мејкаџ* (4%), *букираџи* (2%). Другим речима, на основу резултата изложених у Табели 1, може се закључити да тек поједини англицизми имају првенство у наведеном домену у односу на домаће лексеме.

Од жаргонизама на *-инџ*, Бугарски (2004: 140) наводи примере попут *џресинџ*, *камџинџ*, *џоџинџ*, *шоџинџ*, *мониџоринџ*, *хејенинџ*, *бејбисџинџ*, *букинџ*, *ливинџ*, *џајминџ*. За све наведене лексеме наводи да припадају одговарајућим професионалним регистрима, те да им је место стручним приручницима и у речницима страних речи. Истичемо да су англицизми који су се уклопили у језички систем српског жаргона подложни даљој творби: *кулираџи*, *хејџовање*, *клаберка*, *џичерка*, *фенсерка*.

Појава синонимије честа је међу жаргонизмима. Лексеме истог значења могу садржати исти суфикс, попут *дроџос* и *наркос* „наркоман”, када се сматрају синонимима. Са друге стране, могу имати исто значење

и исту основу, а различите суфиксе, када се сматрају творбеним дублетима, попут *наркос* и *наркош* „наркоман”. Од жаргонизама југоисточне Србије издвајамо и следеће лексеме истог значења: *кифлице* и *сјојлери* за „сало на стомаку”; *дикси* и *диша* за значење „директор”, *својин* и *себић* за „селфи”. Синонимски низови постоје за значење „новац” (*банка, кеш, шушка*), „полицајац” (*вуцибајина, дрој, дројш, жаца, кер, муркан, њајкан, цајкан, ширумф*), „пијана особа” (нпр. *бадњак, бејон, геомејар, дрво, исјичушур, кифла*), „дебела особа” (*бицман, бумбар, крмача, њуфна, свиња, сланина, њенк, њрунџов*) и „забава” (нпр. *жур, жураја, зезанција, лудница, њарџи, феџија*). Из наведених примера може се закључити да се креативност у жаргону, осим у значењским модификацијама, види и на нивоу творбе. Више о синонимији у жаргонизмима у призренско-тимочкој дијалекатској области можете прочитати у раду Јанић 2019.

Чак и у новинарском функционалном стилу жаргонизми налазе своје место, особито у случајевима када је намера аутора да текст приближи циљаној социјалној групи (ограниченој према професији, полно, старосно). Јелена Јовановић (2011: 100) примећује да новинар у таквим приликама „наизменично смењује стандард и локализам, уобичајено и специјално, односно час поштује граматички систем српског језика, час уноси неочекиване обрте и говори на неуобичајен начин”.

Ниво познавања значењских и основних творбених карактеристика жаргонизама сразмеран је квалитету превода, посебно када је у питању књижевноуметнички функционални стил. Што се наставе тиче, помоћу жаргонизма се ученицима и студентима могу приближити најновији и најпродуктивнији творбени процеси, као и семантичке промене лексема које припадају лексичком инвентару стандардног језика.

Питања за размишљање и дискусију

1. Који речници жаргонизама српског и енглеског језика постоје?
2. Код којих врста речи се јављају жаргонизми у енглеском и српском језику?
3. Наведите тематске области у којима се често јављају нови жаргонизми.
4. Наведите три примера лексема које постоје у стандардном српском језику, а у жаргону имају другачије значење.

5. Наведите три примера лексема које постоје у стандардном енглеском језику, а у жаргону имају другачије значење.
6. Наведите примере англицизама који у српском жаргону имају другачије значење него у енглеском језику.
7. Наведите пример синонимског низа код жаргонизама у енглеском и српском језику.
8. Наведите примере полисемичних лексема у жаргону енглеског и српског језика.
9. Којим суфиксима се могу извести жаргонизми у српском и енглеском језику? Објасните помоћу неколико изведеница.
10. Који типови сложеница су карактеристични за жаргонизме у српском и енглеском језику?

Речници

- БФР 2007: Petrit Imami, *Beogradski frajerski rečnik*, Beograd: NNK Internacional, 2007.
- ВРАИ 2019: *The Great Book of American Idioms, Lingo Mastery*, 2019.
- ДРСЖ 1976: Драгослав Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд: Београдски издавачко-графички завод, 1976.
- ОРМС 2008: John Ayto, John Simpson (eds), *Stone the Crows: Oxford Dictionary of Modern Slang*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008.
- РАСКИ 2005: Richard Spears, *McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions*, 4th edition, London: McGraw-Hill Education, 2005.
- РБС 2006: Jonathan Bernstein, *Knickers in a Twist: A Dictionary of British Slang*, Edinburgh: Canongate Books, 2006.
- РЖЈП 2018: Јордана Марковић, Татјана Трајковић, *Речник жаргонизама јужне њруџе*, Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2018.
- РИС 2017: *The Farlex Idioms and Slang Dictionary*, Dublin: Farlex International, 2017.
- РС 2006: Борис Хлебец, *Речник сленџа: енџлеско-српски, српско-енџлески*, Београд: Београдска књига, 2006.
- РСБЖ 2002: Borivoj Gerzić, Nataša Gerzić, *Rečnik savremenog beogradskog žargona*, Beograd: Istar, 2002.

РСЖ 2012: Borivoj Gerzić, *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*, Beograd: Caligraph.

Онлајн-извор

Urban Dictionary, <<https://www.urbandictionary.com/>>

Литература

- Ашић 2009: Тијана Ашић, „Семантичко-прагматичка анализа употребе речи 'екстра' у жаргону градске омладине”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 38, 2009, 177–190.
- Бугарски 1997б: Ранко Бугарски, „Жаргонизација у творби речи”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 26, 1997б, 301–308.
- Бугарски 2003: Ranko Bugarski, *Žargon*, Beograd: Biblioteka XX vek, 2003.
- Бугарски 2004: Ранко Бугарски, „Жаргонски изазови лексикографији”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 32/1, 2004, 136–146.
- Бугарски 2008: Ранко Бугарски, „Како се рађају суфикси: граматикализација у српском жаргону”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 37/1, 2008, 5–10.
- Бугарски 2019: Ranko Bugarski, *Srpske slivenice: gramatika sa rečnikom*, Novi Sad: Akademska knjiga, 2019.
- Бугарски 2021: Ranko Bugarski, *Gramatika srpskog žargona*, Novi Sad: Akademska knjiga, 2021.
- Вељковић Станковић 2018а: Драгана Вељковић Станковић, „О жаргонизмима у Речнику срџскога језика Матице српске (2011)”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 47, 2018а, 343–354.
- Живковић 2011: Наталија Живковић, Употреба лексема из енглеског језика у жаргонизмима у српском језику, у: *Савремена иџручавања језика и књижевности II*, књ. 1, Крагујевац: ФИЛУМ, 2011, 163–168.
- Јанић 2019: Александра Јанић, „Синонимија и блискозначност именица у Речнику жарџонизама јужне иџруџе”. *Оиџцена и друџа колоквијална лексика у срџском и македонском језику*, зборник радова. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2019, 87–108.
- Јанић 2020а: Александра Јанић, „Англицизми у жаргону југоисточне Србије”. *Исходишџа*, 6, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Темишвар: Савез Срба у Румунији Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији, Филолошки, историјски и

теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару, 109–127.

Јанић 2020б: Александра Јанић, „Специфичности творбе жаргонских и меница југоисточне Србије за означавање особа”, На темељима народних говора, зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију, Ниш: Филозофски факултет, 2020б, 239–253.

Јовановић 2011: Јелена Јовановић, „О колоквијализмима и жаргонизмима у језику српске штампе”, у: *Два века савременоџ српскоџ књижевноџ језика 1*, Београд: *Научни сасџанак славистија у Вукове дане*, 40/1, 2011, 99–113.

Кашић 1987: Јован Кашић. „Продуктивна морфолошка средства у жаргону”, *Научни сасџанак славистија у Вукове дане*, 66/1, 1987, 71–74.

13. ФРАЗЕОЛОГИЗМИ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Тринаесто поглавље посвећено је фразеологизмима у енглеском и српском језику. Са једне стране, фразеологизмима је приступљено из угла структуре, те су, на пример, посматрани безглаголски фразеологизми у виду именичких синтагми, безглаголски фразеологизми у виду предлошко-падежних конструкција и глаголски фразеологизми. Са друге стране, усмерили смо пажњу и на семантичке аспекте, те истакли фразеологизме различитог састава, а истог значења у енглеском и српском језику, али и оне фразеологизме који постоје само у енглеском или српском језику.

Кључни термини: *фразеологизми, фразеолошке јединице, састав фразеологизама, безглаголски фразеологизми, глаголски фразеологизми, значења фразеологизама.*

У овом поглављу користимо термин *фразеологизам*, који се у литератури употребљава као синониман *фразеолошком обрћу*, *фразеолошком изразу*, *идиому* и *идиомајском изразу*. При дефинисању фразеологизама потребно је имати на уму структурални и семантички аспект. Наиме, фразеологизам је устаљени израз стабилне структуре од најмање двеју речи, при чему значење тог израза није исто као значење збира њених појединачних делова, када се посматрају ван фразеологизма (уп. Прћић 2016: 158). Из тог разлога, фразеологизми се не преводе буквално, реч по реч, него као целина и разумљиво је што их матерњи говорници лакше и у већем броју усвајају него што их остали говорници уче. Врло често фразеологизми имају значење које се може исказати (и) једном речју, али та могућност у преводу није употребљена из стилских

разлога. Према степену предвидљивости значења фразеологизама, Иван Јовановић (2013а: 419) наводи скалу могућих значења конкретног фразеологизма, при чему значење може бити 1) предвидљиво, 2) мање очигледно и 3) нетранспарентно.

Дејвид Кристал (1999: 134) истиче да неки лингвисти идиоме називају *устаљеним колокацијама* или *џошовим исказима* (енгл. *ready-made utterances*). Синтаксичка устаљеност фразеологизама огледа се у томе што у конкретном фразеологизму није могуће променити редослед речи, а често су лексеме из фразеологизма устаљене и из морфолошког угла, те, на пример, облик једнине није могуће заменити обликом множине (или обрнуто). Примера ради, фразеологизме *као њрсѝ* и *нокаѝ* и *изџубиѝи комѝас* није могуће модификовати тако да се искористи множински облик лексеме *њрсѝ*, *нокаѝ* или *комѝас* (**као њрсѝи* и *нокѝи*, **изџубиѝи комѝасе*). Са друге стране, ни фразеологизме са већ устаљеним облицима множине није могуће трансформисати у облике једнине и да се при томе задржи фразеолошко значење: *имаѝи живце као коноѝце*, *зидови имају уши* (а не: **имаѝи живац као коноѝац*, **зид има уши*).

И у енглеском језику важе наведена ограничења у модификовању фразеологизама. Отуда *drown one's sorrows* „лечити од јада пићем: *разбиѝи дерѝ* [идиоматски]” и *in high spirits* „добро расположен” не могу се модификовати тако да се облици *spirits* и *sorrows* пребаце у једину и да при томе остане фразеолошко значење (**drown one's sorrow*, **in high spirit*), као што ни једнинске облике, попут *hand* и *fist*, у фразеологизмима као што су *hand over fist* „у великим количинама и брзо (зарађивати, трошити итд.)” и *a heavy hand* „строгост, ауторитарна власт, деспотизам” није могуће модификовати у множинске и да се при томе задржи идиоматско значење (**hands over fists*, **heavy hands*).

У литератури се за фразеолошки фонд наводи да је „ризница оштроумних, сликовитих израза, чија употреба обогатује индивидуални језик, чини га живљим и емоционалнијим” (Киршова 2002: 149). Значај фразеологизама се у настави огледа у томе што се „чувају граматичке форме, лексичка и семантичка структура језика из ранијих епоха његова развоја” и у томе што се „у фразеолошким јединицама више но у јединицама других језичких нивоа одражава колективни поглед на свет заједнице која се тим језиком служи” (Мршевић-Радовић 1999: 57), што је важно имати на уму и приликом превођења. Отуда је за најпрецизније схватање фразеологизама из једног језика потребно имати на уму и лингвокултуролошке аспекте. Такође, могуће је да у неколико

језика постоји фразеологизам истог лексичког састава, али има и многобројних разлика, чиме ћемо се посебно бавити у овом поглављу на основу грађе из енглеског и српског језика.

Од лексике која је фреквентна у фразеологизмима издвајамо зониме, фитониме, соматизме (делове људског тела), али се јављају и друге именице (попут *камен*, *смех*, *вештар*), описни придеви (за означавање боја или именовање неке друге карактеристике), те глаголи говорења, мишљења, кретања и сл.

Класификацију фразеологизама према значењу именица дала је, на основу анализираних грађе у енглеском и српском језику, Злата Лукић (2013: 336–337), при томе издвојивши, осим поменутих зоонима, фитонима и соматизама, именице којима се означавају предмети (алатке, оруђе, оружје и сл.), именице које означавају храну и пиће, лична имена и имена етника.

У вези са појавом зоонима у фразеологизмима, издвајамо да је при поређењу оваквих фразеологизама у два језика потребно обратити пажњу на културолошке сличности и разлике које постоје у тим језицима (в. Новокмет 2020: 29–34). Слободан Новокмет (2020: 29–34) дао је преглед радова чији су се аутори бавили поређењем фразеологизама који садрже зониме, на пример, у српском, руском и белоруском, српском и пољском, српском и чешком, српском и француском, српском, француском и шпанском, српском и енглеском језику.

Што се појаве соматизама у фразеологизмима тиче, Гордана Штрбац (2017: 108) запажа да су у српском језику у фразеологизмима који садрже соматизме најфреквентније лексеме *глава* и *око*. Разлог за то види у чињеници да је глава „носилац виталних функција”, а да је лексемом *око* денотиран „орган најважнији за примање информација из спољашњег света” (Штрбац 2017: 108). О фразеолошком потенцијалу лексема *глава*, *око*, *језик*, *нос*, *усна*, *ухо/уво*, *мозак*, *зуб*, *образ*, *лице*, *брада*, *брк*, *коса*, *чело*, *усна*, *вилаца*, *обрва* писале су Гордана Штрбац и Гордана Штасни (2017). Дошле су до закључка да „соматизми с разуђеном полисемантичком структуром и богатим деривационим и асоцијативним обимом имају веома изражен и фразеолошки обим” (Штрбац, Штасни 2017: 136). О фразеологизмима са лексемама *језик* и *образ* в. истраживања Миле Драгић (2015) и Ане Пејановић (2010).

Фразеолошку слику човека даје Гордана Штрбац (2018) на основу 1200 фразеолошких јединица. Ова ауторка је закључила да се фразеологизмима „обележавају простији системи као што су перцептивне активности [...], физиолошка стања и процеси те физичке активности

[...][,] односно сложени системи који окупљају интелектуалне радње, о-сећања и говор” (Штрбац 2018: 242).

Што се тиче контрастивног приступа фразеологизмима и мотивације за наредна истраживања у енглеском и српском језику, издвајамо три рада о фразеологизмима у француском и српском језику која садрже лексеме које означавају животиње (в. Јовановић 2013б, 2015, 2018). Конкретне примере фразеологизама и њихова поређења дајемо у наставку поглавља. Значења фразеологизама наводимо према коришћеним двојезичним фразеолошким речницима.

Прво ћемо издвојити фразеологизме из енглеског и српског језика који су по свом лексичком саставу и значењу исти у оба језика. Такви су парови фразеологизама попут

1) безглаголских фразеологизама у виду именичких синтагми:

a bitter pill = *горка љилула*;
a closed book = *зашворена књиџа*;
a milch cow = *крава музара*;
crocodile tears = *крокодилске сузе*;
devil's advocate = *ђаволов адвокаџ*;

2) безглаголских фразеологизама у виду предлошко-падежних конструкција:

around the corner = *иза ћошка*;
in good hands = *у добрим рукама*;
in one's time = *у моје [нечије] време*;
from time to time = *с времена на време*;
on top of that = *џоврх свеџа џоџа*;

3) глаголских фразеологизама:

cannot believe one's ears = *не вероваџи својим ушима*;
take the liberty = *узетџи слободу*;
stretch one's legs = *џрошеџнуџи ноџе*;

spread one's wings = размахнуџи крилима;

put words into someone's mouth = сџавиџи коме речи у уста.

Следећа могућност је да у енглеском и српском језику постоје фразеологизми различитог лексичког састава (не представљају буквални превод као у горепоменуџим примерима), а истог значења, на шта треба обратити посебну пажњу у настави и превођењу. Такви су следећи парови фразеологизама:

sell a pig in a poke = џродаџи мачку у џаку;

sugar the pill = завиџи у обланду;

a picture of health = џуџаџи од здравља;

live like a pig in clover = живеџи као бубреџ у лоју;

worlds apart = боџ и шеширџија;

have one's knife into someone = узеџи некоџа на зуб;

weather the storm = џреџуриџи џреко џлаве;

ugly as sin = ружан као џаво;

easy as pie = џросџо као џасуљ;

the kiss of death = џлоџов колаџ;

go to any lengths = уложиџи све своје снаџе.

Када се пореде фразеологизми у енглеском и српском, постоји могућност да у једном језику нема фразеологизма са истим значењем (истог или другачијег лексичког састава). Примера ради, такви су енглески фразеологизми *Dutch courage*, *May and December*, *have a memory like a sieve*, *fly the nest*, *eat humble pie*, *taste of one's own medicine*, *a poker face*, *a lick and a promise*, *a golden handshake* и *a dog fight*. Фразеологизам *Dutch courage* има значење „смелост коју подстиче алкохол”, *May and December* „брак између старог мужа и младе жене или обратно”, *have a memory like a sieve* „бити забораван, расејан”, *fly the nest* „ослободити се кућне стеге, напустити дом, постати независан”, *eat humble pie* „признати заблуду, незнање, кривицу, покуњити се”, *taste of one's own medicine* „поступити с неким на исти неприхватљив начин на који он поступа са другима”, *a poker face* „безизражајно лице”, *a lick and a promise* „умивање овлаш, на брзу руку”, *a golden handshake* „позамашна отпремнина

одлазећем члану организације”, *a dog fight* „ваздушна борба ловачких авиона”.

Упоредивши фразеолошки инвентар енглеског и српског језика у фразеолошким речницима за оба смера (енглеско-српски и српско-енглески), чини се да је лакше наћи фразеолошки еквивалент у смеру од српског ка енглеском језику. Ипак, за фразеологизам *мирна вода* Тамара Јаневска (2020: 241) истиче да нема формални еквивалент у енглеском језику. Сличан је случај и са фразеологизмом *крстићи се и десном и левом*, где најприближнији еквивалент може да буде *to be stricken dumb*, што не покрива целовито значење фразеологизма у српском језику. Тако је и са бројним другим фразеологизмима за које је могуће наћи приближне еквиваленте, али не и оне с којима бисмо успоставили директну фразеолошку паралелу. Примери таквих фразеологизама су: *исцећи занаш*, *лајати на звезде* и *шереш-будала*.

Наводимо и случајеве у којима је могуће употребити различите (међусобно блискозначне) лексеме у оквиру истог фразеологизма и да се при томе не промени значење. Такви су примери попут (према ФРСЈ 2012): *појести/јести луде главе*; *открићи (отворити, излити) душу и срце*; *бићи (доћи, изићи) [некоме] наврх (доврх, врх) главе*; *одузети/одузмати (зауставити/заустављати, прекинути/прекидати) [некоме] дах*; *подбрусићи/брусићи (извући, измакнући, окренући, поштрашићи) веш*; *крнући/крећати (почети/почињати, заочети/заочињати) од нуле*; *заћи (ући, доћи) у године*; *појео (изјео, изео, ујео) вук маџаре (маџарца)*; *измаћи/измицати (измакнући) <своја> леђа*. Глаголски фразеологизми могу се по потреби уклапати у реченице тако што их говорник употребљава у конкретном глаголском облику (и лицу, броју, роду). Изрекама, пословицама и дискурсним формулама нисмо се бавили појединачно у овом поглављу, већ само глаголским и безглаголским фразеологизмима у најужем смислу.

Поредећи фразеологизме у енглеском и српском језику, Владимир Ж. Јовановић (2013в) утврдио је следећа три типа односа између одговарајућих фразеолошких јединица у поменутих језицима: 1) лексичку кореспонденцију (све лексеме постоје у обама језицима и истог су значења); 2) лексичку блискост (неке лексеме се разликују, али су блиске по значењу); 3) лексичку различитост (лексеме се разликују у великој мери). Занимљив је податак наведен у поменутом раду да само 9,5% фразеологизама из анализираног корпуса има идентичну форму и исто значење у српском и енглеском језику (в. Јовановић 2013в: 172). Са друге стране, лингвокултуролошким аспектом у контрастирању

фразеологизама у енглеском и српском бавила се Злата Лукић (2013), при чему као најупечатљивији пример културолошки условљене разлике међу фразеологизмима који „*imaју isti comparatum, ali različit tertium comparationis*” издваја *as thick as thieves* и *ружан као лојов* (Лукић 2013: 343). Што се тиче порекла фразеологизама у анализираном корпусу, Злата Лукић (2013: 33) примећује да међу енглеским фразеологизмима доминирају они који воде порекло из дела чувених писаца (попут Чосера, Шекспира и Луиса Керола), док међу српским фразеологизмима примећује „*uticaj srpskog folklorа, narodne mitologije, epskih pesama i ruralnih dijalekata*”.

Управо нас односи које смо навели у овом поглављу доводе и до предлога систематизације односа између фразеологизама онда када контрастирамо један тип фразеологизама у двама језицима. Систематизацију ћемо поставити на основу поређења изведеног у раду „Придевске поредбе са називима животиња у енглеском и српском језику” (Стаменковић 2010а). Циљ успостављања систематичног поређења јесте препознавање сличности и разлика у енглеском и српском језику у погледу придевских поредби са називима животиња. Испитује се постојање системских, *формалних*, кореспондената и врсте контрастивних односа у смислу анализирања значењске и формалне једнакости међу поредбама у ова два језика. Треба нагласити да је понекад потребно успоставити и појединачну везу између конкретних фразеологизама и она бива посебно важна у оним случајевима када услед постојања фразеолошке празнине, уместо за формалним кореспондентима, трагамо за *функцијско-комуникативним еквивалентом* (термини према Прћић 2019: 169–171). Анализа на основу које предлажемо систематизацију је у потпуности ограничена на само две структуре у посматрана два језика: у енглеском је то (именица + глагол *to be* +) *as* + придев + *as* + именица, а у српском (именица + глагол *бити* +) придев + *као* + именица. Приступ се тако ограничава на истраживање трочланих поредби придевског типа (према класификацији Ивандекић 2009: 44–53). Системски однос начинско-поредбеног везника *као* из српског језика са поредбеном конструкцијом која садржи удвојени прилог *as* (*as... as*) у енглеском језику исти је код свих поредби у корпусу који је служио за ову анализу – један према један, а однос постоји само у случају да на обема странама имамо одговарајућу поредбену конструкцију. Придев садржан у поредби (уз адекватне модификације интензитета његовог значења) уједно представља и *шерцијум компарационис*, односно елемент који је заједнички за обе стране које се пореде.

Постављање паралела омогућава бољи увид у системске односе, а онда када таквих паралела нема, тражиће се најближи значењски еквивалент. Као и код других фразеологизама, поређење поредби, а поготово испитивање њихове мотивације, мора да обухвати и неке елементе културе, историје и друштва, пре свега због тога што је велики број поредби које ћемо поменути заснован на стереотипима везаним за животиње у различитим културним контекстима и језичким заједницама, а са чврстим упориштем у нечему што поједини аутори називају 'народним' знањем или теоријама (Гелман, Легаре 2011). Ради се о врсти знања које разликујемо од енциклопедијског знања, што значи да су елементи научних сазнања често из њега искључени, па се у поредбама неретко јављају и односи који су супротстављени науци (нпр. *лењ као џруџ* или *as bald as a coot*). У случају придевских поредби са називима животиња, везе између животиња и особина које срећемо у поредбама су у одређеном броју случајева очигледне и повезане са објективним стањем ствари. Најчешће се ту ради о чињеници да једна животињска врста у односу на друге има израженије неко својство (нпр. као у поредбама *јак као коњ* или *бик*, *брз као зец* или *as slippery as an eel*). Такве особине се путем ове врсте поредби најчешће користе да означе неке особине људи, предмета или места. Наравно, поређење између животињских врста и њихових особина у овим случајевима је релативно и често усредсређено на животињске врсте са којима је човек од давнина имао контакт. С друге стране, у великом броју случајева срећемо се са поредбама у којима недијагностичка својства (Прћић 2016: 52–53) играју веома важну улогу – у тим случајевима се на људе преносе претпостављене особине животиња. Код ових поредби су у фокусу и домаће и дивље животиње (као у поредбама *невин као јагње*, *храбар као лав* и *as solemn as an owl*). Врста мотивације која лежи иза антропоморфних процеса који су довели до стварања поредби је разнолика. Понекад је она објективна, понекад релативно објективна, а понекад плод људске маште или веровања – у сва три случаја она може бити повезана са могућношћу да придевима опишемо врсте животиња или (понекад наметнутих елемената) животињског понашања и то пренесемо на људе. Овде се, наравно, истиче сличност, па се ради о мотивацији везаној за метафоризацију. Поред сличности, где главну улогу игра метафоризација, мотивацију за поредбе можемо наћи и у метонимији и иронији, као и у алитерацији и асонанци (пример за иронију може да буде *as fast as a snail*, а за алитерацију *as frisky as a ferret*) (Омазић 2002: 103, према Ивандекић 2009: 34). У зависности од мотивације, можемо одредити и степен семантичке *идиомаџизације* поредби. Код поредби

са животињама које су засноване на метафори, губљење значења појединачних чланова поредбе ('декрементација' према Прћић 2016: 96, односно 'десемантизација' према Финк-Арсовски 2002: 7) много је ређе (у поредбама као што су *брз као зец* и *as slow as a snail*, животиња задржава своје дијагностичке особине, а наглашена обележја су најчешће интерна, тј. предвидљива). У свим осталим случајевима, ниво декрементације је знатно виши (у поредбама *лукав као лисица* и *as crazy as a bedbug* наглашено је недијагностичко, често екстерно, непредвидљиво, односно наметнуто, својство животиње). У таквим поредбама животињске врсте постају само средство изражавања наметнутих особина. Поменуте особине намеће човек, најчешће кроз процес приповедања. Уколико се значење поредбе не може извести из значења њених конституената, онда можемо рећи да је та поредба прошла кроз процес идиоматизације (нпр. *лажљив као њас*) (према Липка 1992: 96). Историјско и географско порекло поредби такође је различито и веома често непознато. Неки од стереотипа везаних за особине одређених животиња потичу још из разних древних списа – прича из древног Египта, грчких басни, Библије и других извора, а начини њиховог настајања су разноврсни и повезани са развојем култура и друштва (Освалд 1995: 135–141). Сличност у одређеном броју поредби индоевропских језика говори у прилог претпоставци да неке поредбе имају заједничке језичке и културне корене. До разлика у постојању (или непостојању) и интерпретацијама поредби много чешће долази када су у питању дивље животиње, а пре свега због другачије структуре фауне у различитим пределима и због разноликих ставова разних традиција према животињама око њих.

Са полазиштем у придевима, који су *шерцијум компарационис* у овом предлогу, класификација се врши према постојању, а затим непостојању формалног кореспондента у J2 (српском) за поредбе у J1 (енглеском), а потом и обрнуто, у циљу постизања макар делимичне двосмерности овог контрастирања. У случају да постоји фразеолошка празнина у једном од језика, дати однос назваћемо нултим. Означавање контрастивних односа врши се на основу 1) постојања потпуне кореспонденције, 2) постојања делимичне кореспонденције и 3) постојања еквиваленције.

Контрастивни образац А означава њошћуну формалну и значењску кореспонденцију: У овим случајевима је и системски однос између J1 и J2 1 : 1, што значи да у оба језика имамо само по једну поредбу која изражава дато својство:

(1)	as innocent as a <i>lamb</i>	невин као <i>јаџње</i>
(2)	as lowly as a <i>worm</i>	бедан као <i>црв</i>
(3)	as slippery as an <i>eel</i>	љигав као <i>јеџуља</i>

У примеру (1), порекло поредбе у оба језика највероватније је библијско, док је у друга два случаја оно везано за физичка својства животиња – у примеру (2) ради се о објективној особини коже *јеџуља*, док се у примеру (3) величина *црва* (односно недостатак исте) и начин његовог (подземног) живота поистовећује са бедом, односно недостатком материјалних или моралних вредности; овде се ради о потпуно наметнутим својствима. Када је реч о поредбама из примера (2) и (3), постоји могућност да је њихова појава у српском језику резултат језичког контакта са енглеским језиком, нарочито када је пример (2) у питању. *Јеџуља* је као животињска врста заступљенија у енглеској култури.

Код осталих примера из ове групе долази до мањих, често семантички занемарљивих, варијација због тога што се ради о варирању између јединица које имају веома висок степен синонимије:

(4)	as bold/brave as a <i>lion</i>	храбар као <i>лав</i>
(5)	as cunning/sly as a <i>fox</i> ; as smart as a <i>fox</i>	лукав као <i>лисица</i> ; препреден као <i>лија</i>
(6)	as dirty as a <i>hog/pig</i>	прљав као <i>свиња</i>
(7)	as faithful as a/the <i>dog</i>	веран као <i>џас</i>
(8)	as slow as a <i>snail/tortoise</i>	спор као <i>џуж/корњача</i>
(9)	as stubborn/obstinate as a <i>mule</i>	тврдоглав као <i>мазџа</i>

Када говоримо о пореклу ових поредби у оба језика, у примерима (6) и (8) наглашавају се мање или више објективне особине животиња – прљавост *свиња*, проистекла из навике ове животињске врсте да се ваља у блату и спорост *џужева* и *корњача* – која је, наравно, релативна

и више условљена начином њиховог кретања, које људском оку делује успорено. Пример (7) такође се може сматрати прилично објективном поредбом, имајући у виду приврженост већине врста *йаса* својим власницима. У примерима (4), (5) и (9) највероватније се ради о поредбама које су мотивисане баснама или причама, с тим што се у првом од њих (4) храброст може поистоветити са импозантним физичким изгледом *лава*, а у последњем (9) са мањом послушношћу *мазге* у поређењу са другим животињским врстама (нпр. *коњем* или *йсом*). Када је реч о варијацијама, оне се у примерима (4) и (9) огледају у томе што у J1 имамо двојаку употребу придева – *bold* и *brave*, као и *stubborn* и *obstinate*. У оба случаја нема значајнијих семантичких разлика међу придевима. Ситуација је у примеру (5) мало другачија – у питању су по три блиска придева у оба језика, који се групишу према сличности на следећи начин – *cunning* и *sly* чине преводни пар са придевима *лукав* и *йрејреден*, док *smart* у овој поредби пре значи *йрејреден* него *лукав*. У српском постоји и хипокористичка, пејоративна варијација – *лија*, која, чини се, додаје снажнију негативну конотацију овој поредби. У примеру (8), у оба језика имамо две исте животиње, при чему је употреба поредбе у којој је *йуж* заступљенија од оне у којој имамо *корњачу*. Варијација у J1 у примеру (6) *hog* и *rig* доноси малу разлику у интензитету, при чему је прва поредба јача, због веће ‘грубости’ речи *hog*, а (7) коришћење неодређеног или одређеног члана уз именицу *dog* не уноси разлику у значење поредбе. И поред постојања варијација које смо видели, ова група поредби представља сегмент датог контрастирања у коме су поредбе у двама језицима најсличније.

Контрастивни образац Б означава йошйуну формалну и значењску кореспонденцију уз йосйојање додајних могућности: Овај контрастивни образац садржи поредбе код којих постоји потпуна формална и значењска кореспонденција, али у једном од двају језика која се пореде постоје и друге поредбе са истим придевом, али различитим завршним поредбеним елементом. Оне су значајније од варијација из претходног обрасца јер укључују животињске врсте и друге појмове који се јављају у само једном од језика, и то као додатни значењски, али не и потпуни, формални кореспонденти (додатни с обзиром на однос 1 : 1, који међу овим поредбама постоји).

Поредбе из ове групе могу се поделити у више подгрупа – прва од њих обухвата оне поредбе код којих само у J1 постоје додатне могућности:

(10)	as free as a <i>bird/air/the wind/breeze</i>	слободан као <i>й̄шиица (на зрани)</i>
(11)	as poor as a church <i>mouse/Lazarus</i>	сиромашан као црквени <i>миш</i>
(12)	as timid as a <i>mouse/rabbit</i>	плашљив као <i>зец</i>

У примеру (10) формалне кореспонденте налазимо у поредбама које слободу повезују са *й̄шиицом*, као прототипом летећег бића са слободом кретања, с тим што се у српском она често налази у облику *й̄шиица на зрани*, највероватније да би се разликовала од птица затворених у кавезу. Поред поредбе са *й̄шиицом*, у енглеском налазимо и три поредбе везане за *ваздух, ветар* и *поветарац* (енгл. *air, wind* и *breeze*) – природне појаве које се у овом случају повезују са немогућношћу успостављања контроле над њима и слободом кретања. Иако ове поредбе не постоје у српском, оне су прилично разумљиве, а разумљив би био и њихов буквални превод. Међутим, први избор при превођењу све четири енглеске поредбе на српски свакако би била поредба *слободан као й̄шиица на зрани*, јер је то једина устаљена поредба са придевом *слободан* у српском језику.

У примеру (11) и у J1 и у J2 срећемо појам *црквени миш*, стереотипну синтагму, која се у англистичкој литератури најчешће сматра творевином Луиса Керола (*Ворднел*), док нам његова појава у српском указује на то да овај стереотип можда има и старије корене, односно да води порекло из неких ранијих прича. Ово делује логично поготово онда када видимо да у српском постоји и супротна, овог пута глаголска, поредба – *уживајти као црквени миш* – заснована на идеји да је у цркви увек било довољно хране. У овом примеру се у J1 уместо синтагме *church mouse* јавља и именица *Lazarus* (срп. *Лазар*), која има очигледну библијску референцу, нижу учесталост употребе, а њен буквални превод на српски био би тешко препознатљив обичном говорнику. Због овога би одговарајући превод за ову поредбу била поредба која већ постоји у српском језику (као формални кореспондент) или синтагме какве су *џуки сиромаш* или *без њребијене њаре*, а у зависности од контекста (као преводни еквиваленти). Поменуте две синтагме добар су преводни еквивалент јер, као и поредбе, поседују одређени степен идиоматизације и имају одређена експресивна конотативна асоцијативна обележја. Пример (12) садржи поредбе које су објективно повезане са својствима

животиња које се у њима јављају – у енглеском се као симболи плашљивости користе *миш* и (нешто ређе) *зец*, док је у српском у употреби једино поредба са зецом. *As timid as a mouse* преводи се постојећом поредбом у српском, иако би дословни превод био разумљив просечном говорнику.

Друга подгрупа у оквиру овог обрасца јесу поредбе код којих само у J2 постоје додатне могућности:

(13)	as big as an <i>elephant</i>	велик као <i>слон/киш</i>
(14)	as fat as a <i>pig</i>	дебео као <i>свиња/бумбар</i>

У примерима (13) и (14) ради се о објективним особинама животиња које се у поредбама истичу. Ако погледамо пример (13), можемо претпоставити да су у српском језику поредбе које укључују *слона* и *киша* новијег порекла у поређењу са поредбама у примеру (14), а овакав закључак намеће се као последица претпоставке да су много извеснија искуства везана за животиње које су веома дуго биле део свакодневног искуства народа (*свиња* и *бумбар*). Када су у питању поредбе које садрже лексеме *киш* и *слон*, веома је могуће да су оне резултат језичког контакта (у овом случају не нужно са енглеским језиком). Превођење на енглески било би најбоље извести употребом постојеће поредбе (иако је могуће да би обе непостојеће поредбе, поготово она са *кишом*, биле разумљиве говорнику енглеског).

Трећа подгрупа обухвата примере код којих и у J1 и у J2 постоје додатне могућности:

(15)	as busy/industrious as a <i>bee/beaver</i>	вредан као <i>пчела/мрав</i>
(16)	as gentle/meek as a <i>lamb</i> ; as gentle as a <i>dove</i>	питом/кротак/умиљат као <i>јаџње</i> ; мекан као <i>памук</i> ; благ као <i>мелем</i>
(17)	as hungry as a <i>bear</i> (Am.)/ <i>wolf/hunter</i> (Br.)	гладан као <i>вук/курјак/џас</i>
(18)	as mad as a <i>hornet/wet</i>	бесан као <i>рис</i> ; љут као

	<i>hen/March hare/hatter</i>	<i>сџршљен/зоља/пушка/паприка</i>
(19)	<i>as proud/vain as a peacock/peafowl/Lucifer</i>	поносна као <i>џауница</i> ; (шепурити се као <i>џаун</i>); надувен као <i>жаба</i> ; уображен као <i>ћуран</i>
(20)	<i>as strong as an ox/horse</i>	јак као <i>бик/коњ/земља</i> ; издржљив као <i>коњ</i>
(21)	<i>as silly as a goose; as stupid as an owl</i>	глупа као <i>џуска</i> ; глуп као <i>волина</i>
(22)	<i>as dull as a fish</i>	глуп као <i>ноћ/ћускија/клада/цепаница/точак</i>

У примеру (15) све три животињске врсте објективно се повезују са вредноћом, тј. марљивошћу, али су поредбе условљене разликама у култури, а разлике у култури вероватно у великој мери узроковане су другачијим саставом фауне. *Даброви* (енгл. *beavers*) много се чешће помињу у англо-америчкој култури, па су самим тим део једне од двеју поредби у енглеском. Уједно, ову поредбу можемо да сматрамо мање разумљивом у случају дословног превода, па се зато она преводи једном од две постојеће поредбе у српском. Поређење ове две поредбе одликује и то што се јавља разлика у придевима – значење придева *busy* није потпуно једнако значењу придева *вредан*, већ се њихова значења само преклапају – *вредан* има специфичније, односно уже, значење, па би требало водити рачуна о контексту приликом превођења. У случају да их изолујемо, ова два придева била би у односу који Радмила Ђорђевић (2004: 56) назива *парцијална еквиваленција*, али су поредбе којима они припадају сврстане у овај сегмент због великог степена сличности, иако бисмо, строго гледано, ове поредбе могли да сврстамо и у парцијално, а не у потпуно кореспондентне поредбе. И поред ових разлика, буквално преведена поредба са *мравом* вероватно би била разумљива говорнику енглеског, али се такво превођење не препоручује. Пример (16) на обема странама садржи поредбу са *јаџњешом*, која је делом мотивисана објективним својствима животиње, а делом његовом улогом у хришћанским симболима. Занимљиво је да на страни J2 ни у једној поредби немамо придев *нежан*, који би по значењу био најближи придеву *gentle*, нарочито у поредби која ову особину везује за *џолуба* (енгл. *dove*). Због тога би требало да се ова поредба преведе неком од постојећих поредби у српском (иако би све постојеће поредбе, осим оне са *мелемом*,

биле разумљиве говорницима енглеског и српског језика, имајући у виду да су њихова значења предвидљива). У овом пару, сваки од придева може се односити како на физичка својства тако и на црте личности. У примеру (17) срећемо поредбу *as hungry as a hunter* (која не садржи назив животиње, али је са таквим поредбама повезана), чија је употреба ограничена на британски енглески и у великој мери је непрозирна и везана за културу, па би њен буквални превод био потпуно неразумљив. Остале животиње традиционално се повезују са глађу, али се приликом превођења мора водити рачуна о постојању поредбе у датом језику. У примеру (18) налазимо два придева – *besan* и *љуш* на страни J2, које у J1 покрива само један придев – *mad*. Када је трећи елемент у питању, у J1 *March hare* и *(mad) hatter* су, као производ конвенционализације ликова Луиса Керола, у потпуности везана за англо-америчку културу. Исто тако, *јушка* у J2 специфична је за културу из које потиче и, уз поменуте две поредбе из J1, била би потпуно неразумљива у случају дословног превода. Овај пример може се повезати и са примером (25) *as crazy as a bedbug*, односно *луд као сџруја*, паром поредби такође ограничених на она друштва у којима су настале. Следеће по нивоу прозирности су поредбе које садрже *мокру кокошку* (енгл. *wet hen*) и *риса* – оне се могу разумети у случају буквалног превода (који се не препоручује), док лексеме *hornet* (срп. *сџршљен*) у J1 и *зоља* и *сџршљен* у J2 задају много мање проблема приликом превођења, с обзиром на то да ове поредбе представљају кореспонденте. Поредба која као други елемент има *џајрику* неразумљива је у дословном преводу, јер се заснива на метафоризацији придева *љуш*. У следећем примеру (19), централна животиња је *џаун* (и *џауница*) – раскошни изглед ове животињске врсте у обе културе се процесом наметања повезао са шепурењем, а самим тим и поносом (који је сувише сложена категорија да би представљао својство животиње) – J1 има варијанте за оба пола, док J2 придевску поредбу има само за женски род (мушки род се јавља само у поредби глаголског типа). На страни J1 имамо и поредбу библијског порекла са *Луцифером*, које нема у српском, а и у енглеском је мање коришћена од поредбе са *џауном* – значење ове поредбе само по себи јесте прозирно, али би њен дословни превод на српски довео до језичке конструкције која би звучала веома неприродно (чак и када бисмо уместо именице *Луцифер* употребили именицу *ђаво*), па је, у складу са наведеним, ову поредбу најбоље превести неком од српских поредби које садрже назив животиње. Сличан је случај и са *жабом* у српском – она се због метафоричког значења придева *надувен* повезује са сличним својствима личности које срећемо у поредби са пауном, што није случај

у енглеском. Поредба са *ћураном* има нешто већи степен прозирности, донекле је повезана са придевом *надувен*, а не постоји у енглеском и њен дословни превод је неприхватљив, нарочито имајући у виду да је ова именица (енгл. *turkey-cock*) део једне друге поредбе у енглеском. Последњи пример из ове подгрупе (20) садржи два пара поредби које представљају пуне формалне и значењске кореспонденте – *as strong as an ox* или *horse* у J1 и *јак као бик* или *коњ* у J2. Уз то, у J2 наилазимо на поредбу *јак као земља*, која је у великој мери непрозрачна, па би њен дословни превод био и неразумљив и неприхватљив. У J2 имамо и варијацију у погледу придева – *издржљив као коњ*, која је слична, али не и иста као одговарајућа поредба у J1 – превођење ове поредбе поредбом *as strong as a horse* било би разумљиво, јер остали изрази не би имали исти степен идиоматизације, нити би имали исту врсту емотивне обојености и конотативних и експресивних асоцијативних обележја. У обједињеним примерима (21) и (22), на страни J1 имамо три животиње – *сову* (енгл. *owl*), која се парадоксално у другим поредбама још повезује и са мудрошћу и свечаношћу, тако да је мотивација за ову метафоризацију неразумљива, *гуску* (енгл. *goose*), коју налазимо и у J2, и *рибу* (енгл. *fish*), највероватније због изгледа рибље главе (контура која би се у људском свету повезала са мањком интелигенције) и традиционалних веза риба са ћутљивошћу. Поред те животињске врсте, у J2 још срећемо и аугментатив именице *во* (*волина*), *ноћ* и *шочак*.

Контрарастивни образац В означава постојање значењске кореспонденције, али не и постојеће формалне, при чему су у J1 и J2 заступљене различите животиње: У овом обрасцу, као и у наредна четири обрасца, налазе се они парови поредби чији однос можемо назвати парцијалном кореспонденцијом. У овом односу биле су и многе поредбе из претходног обрасца, али је код сваког од примера у њему постојао бар по један пар код којег смо сретали потпуну кореспонденцију. Кореспонденција је у овим случајевима парцијална јер не постоји довољна формална сличност у завршном елементу поредбе. У овом и у наредном обрасцу то се дешава јер се ради о различитим животињским врстама. Примери су у дати у наставку.

(23)	as lazy as a pig	лењ као <i>пирџ</i>
(24)	as quiet as a mouse	миран као <i>бувица</i>

У наведеним примерима (23) и (24) ради се о поредбама заснованим на објективним својствима животиња, али са великом улогом људске интерпретације – *миш* (енгл. *mouse*) и *буџица* сувише су мали да би били бучни, *џруџи* има мање сложену улогу у поређењу са *џчелом*, а *свиња* (енгл. *pig*) делује тромо и лењо због своје дебљине. Ове особине условиле су то да људи поменутих врстама животиња припишу својства која налазимо у поредбама, чиме се само изражавање ових својстава појачава. Ови примери уједно су и преводни еквиваленти, иако би све поредбе, изузев можда оне у којој се *свиња* повезује са *лењошћу*, биле разумљиве у дословном преводу. Разлог због чега прва поредба из примера (23) не би била толико разумљива у дословном преводу не налази се у њеној непрозирности, већ у чињеници да се свиња у српском језику више везује за друга својства (прљавост и дебљину).

Конџрасџивни образац Г обележава џостојање значењске кореџонденције, али не и џошџуне формалне, с џим шџо само у изразу у Ј1 има назива животошине: Код овог обрасца само у поредби на енглеском налазимо назив животиње, док у српском такође постоји поредба, али није везана ни за једну животињску врсту. Примеђујемо да се код оваквих примера у великој мери ради о поредбама разумљивим само у оквиру култура у којима су настале (в. примере у наставку).

(25)	as crazy as a <i>bedbug</i>	луд као струја
(26)	as naked as a <i>jaybird</i>	го као пиштољ

У првом примеру (25), о коме је већ било речи, у Ј1 хаотично се кретање *сџенице* (енгл. *bedbug*) повезује са лудошћу, док се у Ј2 јавља *сџруја*, која такође има везе са неуређеним кретањем и могућношћу да поремети моторне функције и функције мозга (у случају струјног удара). Дословни превод поредбе из Ј1 деловао би веома чудно, јер се у Ј2 *сџеница* јавља у другој поредби (*досадан као сџеница*), а поредба са струјом је веома непрозирна и била би неразумљива говорнику енглеског у случају дословног превода. Због овога се препоручује превођење сваке од поредби оном која већ постоји у другом језику. У другом примеру, односно у примеру (26), на страни Ј1 срећемо поредбу са *крејом*, односно *сојком* (енгл. *jaybird*), која се у Ј2 не повезује са нагошћу. Мотивисаност ове поредбе у Ј1 највероватније се налази у чињеници да је

предњи део тела ове птице прекривен танким паперјем, које има боју сличну боји коже. Поредба у J2 уместо креје садржи *йишйољ* и ту налазимо знатно необичнију поредбу, која је највероватније настала због тога што је пиштољ сав од метала, нема ништа на себи и видимо га само онда када је ‘свучен’, односно када је ван футроле. Поредбу из J1 можемо превести и поредбом *љо као од мајке рођен*, која такође садржи довољно изражена конотативна асоцијативна обележја. Обе поредбе су потпуно непрозирне и дословни превод био би апсолутно неприхватљив.

Конйрасйивни образац Д означава йосйојање значењске коресйонденције, али не и йошйуне формалне, йри чему само у изразу у J1 има назива живошйиње, а йосйоје и додашйне могућности: У овом обрасцу срећемо се са истом ситуацијом као и у претходном, с тим што овде налазимо и неке додатне могућности на једној од контрастираних страна:

(27)	as wise as an owl/Solomon	мудар као Соломон
------	---------------------------	-------------------

Пример (27) на страни J1 садржи поредбу са *совом* (енгл. *owl*), животињом која се повезује са (антропоморфизованим) озбиљним изгледом и памећу, нарочито због својих крупних очију. Поред ове, ту је и поредба са Соломоном, трећим краљем Израела, из Библије познатом по мудрости. Ова поредба постоји и у српском језику, али је ретко коришћена и једном делу популације тешко разумљива. Као алтернативу овој поредби, Живорад Ковачевић (1997, II: 757) предлаже „веома паметан” и „мудрац”, од којих друга садржи слаба, а прва никаква асоцијативна обележја у погледу експресије, стила и конотација. За ову поредбу био би прихватљив случај у коме би као превод била понуђена нека од поредби које постоје у свакодневном животу, иако нису довољно често коришћене; оне су, међутим, много ближе просечном говору – ове поредбе су *мудар као Ганди*, *мудар као књиља* и *мудар као Бољ*.

Конйрасйивни образац Ђ означава йосйојање значењске коресйонденције, али не и йошйуне формалне, а само у изразу у J2 има назива живошйиње: У оквиру овог контрастивног обрасца, само у поредби у J2 налазимо назив животиње, док у J1 такође постоји поредба, али није везана ни за једну животињску врсту:

(28)	as boring as wet weekend in Wigan/ watching paint dry	досадан као <i>сџеница</i>
(29)	as bright as a button	бистар као <i>џчелица</i>
(30)	as grey as time	сед као <i>овца</i>
(31)	as silent as the grave/tomb	ћутљив као <i>риба</i>
(32)	as ugly as sin	ружан као <i>џас/светски рат/лопов/гроб</i>

У примеру (28), у J2 срећемо поредбу са *сџеницом*, која је, као што смо видели у J1, употребљена у поредби везаној за лудост. Због овога је немогуће дословно превођење ове поредбе. Мотивација да се *сџеница* повеже са досадношћу је, можемо претпоставити, у вези са чињеницом да она изазива и психичку и физичку иритацију при кретању по људској кожи, а само психичку иритацију онда када извире из пукотина на зиду и креће се по зидовима. На страни J1 налазимо поредбе које су уско повезане са културом – прва од њих – *досадан као кишни викенд у Виџану* (енгл. *as boring as wet weekend in Wigan*) – веома је локализована, узрокована алитерацијом и тешко разумљива у, рецимо, Сједињеним Америчким Државама, што значи да је потпуно непрозирна. Друга – *досадно као када ѓледаш како се фарба суши* (енгл. *as boring as watching paint dry*) – знатно је прозирнија, описује бесмислену и досадну активност, па је разумљива у дословном преводу, који се не препоручује ни у једном случају, а нарочито не у оном у коме је први поредбени елемент поредбе неко биће (јер у српском постоји одговарајућа поредба са *сџеницом*). Уколико је тај први поредбени елемент нека радња, потребно је пронаћи ново решење, које не мора нужно бити поредба (нпр. *бескрајно* или *неверовајно досадно*). У примеру (29) срећемо две поредбе које представљају готово идеалан преводни пар – основни разлог за ову тврдњу је тај што се обе поредбе могу употребити и са својим основним значењем, али и са дозом додатних конотативних обележја, који се огледају у присуству одређене дозе ироније. Поредба у J1 као елемент има *дуџме* (енгл. *button*), а поредба у J2 *џчелу*, и то њену деминутивну форму – *џчелица*. Док се светлина дугмета повезује са његовим физичким својствима, бистрост, тј. памет, пчеле је наметнуто својство, а највероватније узроковано тиме што је пчела схваћена као марљива и за човека корисна животиња. Дословни превод је код ове две поредбе потпуно неприхватљив. Овде би требало још и напоменути да у српском

срећемо и поредбу *бистар као боза*, која је иронична и самим тим супротна поредби са *џчелицом*. И у наредном примеру (30) долазимо до пара поредби које имају потпуно различит придев, али се потпуно уклапају када је њихово превођење у питању, што искључује могућност дословног превода и елиминише потребу за стварањем нових. Мотивација је у J2 прилично једноставна – седа боја се повезује са бојом вуне која покрива тело *оваца*, док је у J1 мотивација нешто сложенија и повезана са пролазношћу и годинама. Иако су две поредбе у примеру (31) обједињене, оне заправо нису преводни пар, јер имају различиту употребну вредност. Ова разлика огледа се у ограничењу употребе у зависности од тога да ли је први елемент биће (поредба из J2 је предвиђена за овакву употребу) или локација (за овакву употребу је предвиђена поредба из J1). Енглеску придевску поредбу *as silent as the grave* или *tomb* могуће је превести конструкцијом '(на месту а) *џихо је као у џробу*', док је српску поредбу *ђуџљив као риба* могуће превести енглеском поредбом коју смо претходно разматрали у оквиру примера (24) – *as quiet as a mouse*. У последњем примеру примене овог обрасца, односно у примеру (32), наилазимо на још један добар преводни пар – у J1 се ружноћа увећава поређењем са именицом *џрех* (енгл. *sin*), док је у J2 она везана за животињску врсту коју смо претходно везали за верност – *џсом*. Именица *џас* (енгл. *dog*) и у неформалном енглеском користи се да означи непривлачну жену, што српску поредбу чини разумљивом енглеским говорницима у случају дословног превода. Ипак, у енглеском она није део поредбе, па се ова поредба из српског најбоље преводи постојећом поредбом у енглеском, а исто важи и у другом смеру. Остале могућности приликом превођења на српски су и *ружан као свейски рајџ*, *лојов* или *џроб*, поредбе које су такође одређене културом језичке заједнице.

Конџрасџивни образац Е означава џосџојање значењске коресџонденџија, али не и џоџџуне формалне, док само у изразу у J2 има назива животиње, а џосџоје и додаџне мођућности: И у оквиру овог контрастивног обрасца, само у поредби у J2 имамо назив животиње, док у J1 постоји поредба, али у њој нема животињске врсте. За разлику од претходног контрастивног обрасца, у оквиру овог имамо додатне могућности:

(33)	as small as a wand	мали као <i>мрав/миш</i>
(34)	as skinny as a rake	мршав/ <i>дугачак</i> као мотка/ <i>претка</i>

У примеру (33) J1 се за појачавање интензитета придева *мали* (енгл. *small*) користи именица *шџај* или *шџајић* (енгл. *wand*), највероватније повезана са значењем које има у својој најчешћој употреби – магични штапић (који је обично мали), а у J2 се користе чак две именице које означавају животињске врсте – *мрав* и *миш*. Док је поредба у J1 делимично непрозирна, обе поредбе у J2 су потпуно прозирне, јер се односе на објективна физичка својства ових животињских врста (у поређењу са другим животињским врстама). Као и у већини претходних случајева, препоручује се коришћење само постојећих поредби при превођењу са једног језика на други. У примеру (34) налазимо одличан преводни пар, иако се ради о двама различитим елементима – у J1 се мршавост повезује са *џрабуљом* (енгл. *rake*), а ова поредба блиска је поредби коју можемо наћи у колоквијалном српском – *мршав* или *дуџачак као моџка* (или *џриџка*). Уз то се у J2 мршавост везује и за *џлисџу*, *џрану* и *чачкалицу*. Све ове поредбе везане су за објективна физичка својства трећег елемента и као такве су веома прозирне, али се ипак препоручује превођење постојећим поредбама.

Конџрасџивни образац Ж означава нулџи однос а – у J1 не џосџоји значењски ни формални кореспондентџ за џоредбу у J2: У овом и у наредном обрасцу у једном од два језика нема системског кореспондента за поредбу из другог:

(35)		смрдљив као <i>јарац</i>
(36)		лажљив као <i>џас</i>
(37)		брз као <i>зец/муња</i>

Иако се у енглеском и српском може пронаћи ‘формула’ за превођење готово свих поредби које немају кореспондента, односно за проналажење преводног еквивалента, мора се ипак ићи корак даље. Имајући у виду основну функцију поредби са животињама – додатно истицање особине коју придев иначе описује – формула би била следећа:

(а) Превођење поредбе са J1 на J2 врши се синтагмом (која долази након споја именица (или именичка синтагма) + глагол *биџи*): *веома* или

врло (у неким случајевима *сйрашно, йошйуно, йрешйерано, изузетйно, неверовайно* и сл.) + придев;

(б) Превођење поредбе са J2 на J1 врши се синтагмом (која долази након споја именица (или именичка синтагма) + глагол *to be*): *very* (у неким случајевима *extremely, enormously, exceptionally* и сл.) + придев.

Међутим, ниједна од ових формула за резултат не даје преводни еквивалент који има довољно изражена експресивна и конотативна асоцијативна обележја карактеристична за поредбе уопште. Због овога ће се, кроз анализу мотивације постојећих поредби и где год је то могуће, тражити довољно добар преводни еквивалент – било у форми поредбе или у некој другој форми.

Пример (35) као пандан смрдљивости истиче *јарца*, домаћу животињу која заиста одаје, у најмању руку, чудан мирис. Како у енглеском нема одговарајуће поредбе, а *very* или *extremely stinky* или *smelly* (срп. *веома* или *сйрашно смрдљив*) не носе довољно негативних конотација, ову поредбу можемо превести конструкцијом *as smelly as dirty socks*, која је иначе део наслова популарне дечје књиге *My Dog is As Smelly As Dirty Socks: And Other Funny Family Portraits* аутора Хенока Пивена. Пример (36) доноси поредбу која би се у неформалном контексту могла превести синтагмама *a lying bastard* (срп. *лажљиво койиле*) или *such a liar*, а у формалнијим контекстима морамо се задовољити резултатом формуле уз измену трећег елемента – *extremely dishonest* (срп. *неверовайно неискрен*). У примеру (37) имамо поредбу која је довољно прозирна и довољно везана за објективна својства животињске врсте да је њен дословни превод сасвим одговарајућ преводни еквивалент у случају у коме немамо поредбу на другој страни. Дакле, *as fast as a hare* (срп. *брз као зец*) можда је и најбоље решење. Још једно могуће решење је *as fast as a rocket* (срп. *брз као ракетџа*), поредба са *ракетџом* као можда и најбржим људским конструктом.

Конйрасйивни образац 3 означава нулйи однос б – у J2 не йостйоји значењски ни формални коресйонденй за йоредбу у J1: У овом обрасцу поступак тражења функцијско-комуникативног, односно преводног еквивалента исти је као и у претходном:

(38)	as agile as a monkey	
------	----------------------	--

(39)	as bald as a <i>coot</i>	
(40)	as blind as a <i>bat/kittens/mole</i>	
(41)	as dead as a/the <i>dodo/mutton/doornail</i>	
(42)	as fast as a <i>snail</i>	
(43)	as frisky as a <i>ferret</i>	
(44)	as greedy as a <i>pig</i>	
(45)	as happy/(gay) as a <i>lark</i>	
(46)	as hoarse as a <i>crow</i>	
(47)	as lively as a <i>cricket</i>	
(48)	as nervous as a <i>cat/kitten</i>	
(49)	as red as a <i>turkey-cock</i>	
(50)	as sick as a <i>dog/parrot/pig</i>	
(51)	as solemn as an <i>owl</i>	
(52)	as sour as a <i>crab</i>	
(53)	as tall as a <i>giraffe</i>	
(54)	as weak as a <i>kitten</i>	

У поредби у примеру (38) као симбол окретности, односно гипкости, користи се мајмун (енгл. *monkey*), који заиста поседује објективна својства која га повезују с овом особином. Ова животиња у српском има другачије конотације, јер се често користи у погрдном смислу, па дословни превод не би био препоручљив. Због тога одговарајући преводни еквиваленти могу бити поредбе *окреџан као миш* или *џибак као џума*. У примеру (39) наилазимо на поредбу којом се ћелавост

интензивира помоћу *црне лиске* (енгл. *soot*), врсте птица која има белу тачку на глави, а та тачка подсећа на ћелу. Превођење ове поредбе на српски могло би се извршити извођењем именице *ћелавац* од придева *ћелав* будући да именица *ћелавац* има одговарајућу дозу потребних конотација. Међутим, она је ограничена на мушки род. Због тога се може покушати превод ове поредбе поредбама *ћелав као лопта*, *глобус* или *кузла*. Слична је ситуација и у примеру (40), где се слепило у енглеском појачава коришћењем назива *слепо̄ миша* (енгл. *bat*), *мачића* (енгл. *kittens*) и *кр̄илице* (енгл. *mole*). У српском, употреба придева *ћорав* уместо *сле̄* већ је довољно 'поетична' и покрива велики део негативних конотативних асоцијативних обележја која енглеске поредбе носе, а у друштвеноприхватљивој употреби се ова поредба односи на метафорику, односно, менталну, а не физичку кратковидост. Живорад Ковачевић (1997, I: 150) као еквиваленте предлаже „веома кратковид, слабовид и ћора”. Пример (41) веома је чудан, јер у њему видимо да у енглеском постоје чак три поредбе којима се интензивира стање смрти, које иначе нема нивое интензитета – поредбе као трећи елемент имају птицу *додо* (енгл. *dodo*), која је изумрла врсту птице, затим енглески назив за *овчејину* (енгл. *mutton*) и *ексер са великом главом* (енгл. *doornail*). Мотивација у прва два случаја је очигледна – ради се о мртвим стварима или бићима, при чему у првом случају улогу игра и алитерација, док је у трећем случају алитерација вероватно главни фактор мотивације. Како у српском немамо одговарајућих и устаљених фраза које би могле да служе као преводни еквиваленти, можда је у превођењу најбоље искористити предлог Живорада Ковачевића – „дефинитивно мртав” (Ковачевић 1997, I: 335). Следећи пример (42) садржи једину потпуно ироничну поредбу у овом сегменту, уједно и поредбу која је сушта супротност оној у примеру (37). Ова поредба спаја брзину са *џужем* (енгл. *snail*), једном од најспоријих животиња. Имајући у виду непостојање сличног израза у српском, дословни превод ове поредбе – *брз као џуж* – био би сасвим прихватљив, а његова иронија довољно разумљива говорницима српског. Пример (43) енергичност, односно живахност, повезује са *врешном* (енгл. *ferret*), животињом сличном *ласици*. И поред објективне живахности ове животињске врсте, ова поредба је макар делимично условљена алитерацијом са словом *ф* (*as frisky as a ferret*). Како је ова животињска врста мало позната просечном говорнику српског језика, у превођењу се препоручује коришћење поредбе са неком познатијом животињском врстом, нпр. *живахан као ласица* или *веверица*. Исти ови преводни еквиваленти могу се употребити и код превођења поредбе из примера (47), који

живахност повезује са *цврчком* (енгл. *cricket*). У примеру (44) грамзивост се повезује са *свињом* (енгл. *pig*) због прождрљивости коју људи приписују овој животињској врсти сваштоједа. Значење ове поредбе је у великој мери прозирно и у дословном преводу – *џрождрљив као свиња* – па се овакво превођење чини прихватљивим. Поредба у примеру (45) *безбрижностџ, срећу и раздражаностџ* повезује са *шевом* (енгл. *lark*), врстом птице која се у англо-америчкој култури везује за ова стања. У српском би дословни превод био тешко разумљив, па се препоручује употреба еквивалената које нуди Живорад Ковачевић – „весео” и „безбрижан” (Ковачевић 1997, I: 506), а као можда прецизније решење, најпре у погледу конотација, намеће се поредба *безбрижан као деџе*. У поредби у примеру (46) *џромуклостџ* се повезује са гласом *вране* (енгл. *crow*), који заиста људском уху звучи промукло. Дословно превођење ове поредбе било би делимично прихватљиво, због универзалности поредбе, али би, уместо поредбе *џромукао као врана*, у српском боље звучале поредбе *џромукао као сврака* или *џромукао као чавка*, јер су називи ових птица делимично ономатопеични, баш као и енглеска реч *crow*. Поред тога, можемо употребити и конструкцију *џромукао као да има шмирџлу* (или *сџакло*) у *џрлу*. Пример (48) као симболе нервозе истиче *мачку* (енгл. *cat*) и *маче* (енгл. *kitten*). У српском језику еквиваленте можемо наћи у два колоквијална израза – *нервозан као кер* и *нервозан као рис у кавезу*, као и у поредби која има другачију структуру од већине до сада поменутих (придевска је, али има више од три члана) – *нервозан као да има леџџире у сџомаку*. У примеру (49) у J1 црвена боја се повезује са *ћураном* (енгл. *turkey-cock*) због боје његове главе. Као што смо видели, у српском се за *ћурана* везује друга поредба, а могући преводни еквиваленти за енглеску поредбу јесу *црвен као рак*, *џаџрика*, *цвекла*, *булка* или *крв*. Пример (50) садржи три поредбе са два различита значења – док *as sick as a dog* или *pig* значи ‘веома болестан’, *as sick as a parrot* значи ‘веома разочаран’. Мотивација у све три поредбе чврсто је везана за културне корене, па је значење ових поредби непрозирно. Живорад Ковачевић (1997, II: 479) поредбу *as sick as a dog* преводи као „разболети се” и „имати мучнину”. Ради постизања нешто јачег значења, можемо употребити синтагме *мрџав болесџан* или *начисџо болесџан*. Као еквивалент за поредбу са *џаџаџајем* (енгл. *parrot*) можемо употребити синтагму *џоџџуно разочаран* или придев *безнадежан*. За поредбу из примера (51), која сову (енгл. *owl*) повезује са свечаношћу, можемо употребити једино решење из формуле – *веома свечан*. Синтагма *мрџав озбиљан* била би применљива само на неке случајеве. У примеру (52) јесте поредба у којој се *краба* (енгл. *crab*) повезује

са киселошћу – ова поредба културно је ограничена и повезана је са салатом од *краба* или *крабама* у маринату, које су нашој култури мало познате. Због овога се као алтернатива дословном преводу намећу поредбе *кисео као лимун*, *красџавац* или *сирће*. Поредба у примеру (53), у којој се жирафа (енгл. *giraffe*) повезује са висином, потпуно је прозирна и разумљива у дословном преводу, па се он и намеће као логично решење – *висок као жирафа*. Још нека решења су *висок као јаблан* или *шойола*, али код њих се мора водити рачуна о томе да ове две поредбе имају позитивније конотације у поређењу са оном са *жирафом*. У последњем примеру у овом сегменту, односно у примеру (54), слабост се везује за *маче* (енгл. *kitten*). Ова поредба није довољно прозирна да би њен дословни превод био употребљив у српском.

Питања за размишљање и дискусију

1. У којим речницима бисте проверавали значења фразеологизама?
2. Како у преводу изабрати најадекватнији фразеологизам ако их има више са тим значењем у језику на који се текст преводи?
3. Упоредите значења фразеологизама из енглеског и српског језика које садрже именицу са истим значењем (попут *глава* и *head*; *ђаво* и *devil*; *ветар* и *wind*).
4. Наведите по пет примера фразеологизма у енглеском и српском језику који су, синтаксички гледано, синтагме.
5. Наведите по пет примера фразеологизма у енглеском и српском језику који су, синтаксички гледано, реченице.
6. Наведите по пет примера фразеологизма у енглеском и српском језику који су по саставу предлошко-падежне конструкције.
7. У којим типовима текстова очекујете чешћу употребу фразеологизама и због чега?
8. Наведите фразеологизам из енглеског језика који у српском језику нема еквивалент у виду фразеологизма.
9. Наведите фразеологизам из српског језика који у енглеском нема еквивалент у виду фразеологизма.
10. Наведите један фразеологизам истог лексичког састава и укупног значења који се користи у српском и енглеском језику.

Речници

- ЕРМЛ 1999: Deјvid Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit, 1999.
- ЕСФР 1997: Живорад Ковачевић, *Енџлеско-српски фразеолошки речник*, I и II том, Beograd: Филип Вишњић, 1997.
- ЕСФР 2007: Бошко Милосављевић, *Енџлеско-српски фразеолошки речник*, Beograd: Завод за уџбенике, 2007.
- РИ 2007: Бошко Милосављевић, Маргот Вилијамс-Милосављевић, *Српско-енџлеско речник идиома*, Beograd: Завод за уџбенике, 2007.
- СЕФР 2002: Живорад Ковачевић, *Српско-енџлески фразеолошки речник*. Beograd: Филип Вишњић, 2002.
- ФРСЈ 2012: Ђорђе Оташевић, *Фразеолошки речник српскоџ језика*, Нови Сад: Прометеј, 2012.

Онлајн-извор

- Ворднет 2010: *WordNet*. Princeton: Princeton University, 2010.
<<http://wordnet.princeton.edu>>

Литература

- Гелман, Легаре 2011: Susan A. Gelman, Cristine H. Legare, „Concepts and folk theories”, *Annual Review of Anthropology* 40, 2011, 379–398.
<https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-081309-145822>
- Дешић 1980: Милорад Дешић, „Лексичка, фразеолошка и синтаксичка средства и њихова изражајна вриједност”, *Књижевност и језик*, 27/2, 1980, 220–226.
- Драгић 2015: Mila Dragić, „Frazеologizmi sa leksemom језик i cilјnim domenom језичке радње u srpskom i engleskom језiku”, *Zbornik za језике i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 5, 2015, 9–20.
- Ђорђевић 2004: Radmila Ђорђевић, *Uvod u kontrastiranje језика*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004.
- Ивандекић 2009: Ана Ивандекић, „Поредбе у енглеском језику: структурни и садржински аспекти”. необјављени дипломски рад. Нови Сад: Филозофски факултет, 2009.

- Јаневска 2020: Тамара Јаневска, „Фразеологизми са лексемом *вода* у српском и енглеском језику”, *Лийар*, XXI/71, 2020, 233–242.
- Јовановић 2013а: Иван Јовановић, „Неке напомене о фразеологизмима у француском и српском језику”, *Philologia Mediana*, 5, 2013а, 403–420.
- Јовановић 2013б: Иван Јовановић, „Семантичке вредности лексеме *chien* у француским фразеологизмима и њени српски еквиваленти”, у: Весна Лопичић, Биљана Мишић Илић (ур.), *Језик, књижевност, вредности: језичка исцртаживања*, Ниш: Филозофски факултет, 2013б, 137–155.
- Јовановић 2013в: Vladimir Ž. Jovanović, „The Lexical and Semantic Correspondence between Serbian and English Phrasemes”, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, LVI/1, 2013в, 165–180.
- Јовановић 2015: Иван Јовановић, „Француски фраземи с лексемом *мачка* и њихови српски еквиваленти”, у: Бојана Димитријевић (ур.), *Наука и савремени универзитет: Језик и књижевност у контексту и дисконтексту*, књига 1, Ниш: Филозофски факултет, 2015, 315–325.
- Јовановић 2018: Иван Јовановић, „Лексема *коњ* у француској и српској фразеологији”, у: Иван Јовановић (ур.), *Наука и савремени универзитет: Језици и књижевност у контексту и дисконтексту*, књига 1, Ниш: Филозофски факултет, 2018, 55–68.
- Киршова 2002: Маријана Киршова, „Прилог проучавању фразеологизма (Руско-српске паралеле)”, *Развој модерног књижевног језика код Срба: Насиња српског језика, књижевности и културе*, 1, 2002, 149–157.
- Круз 1986: David Alan Cruse, *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Липка 1992: Leonhard Lipka, *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics and Word-formation*, Tübingen: Max Niemeyer, 1992.
- Лукић 2013: Zlata Lukić, „Idiomi poređenja u engleskom i srpskom jeziku sa lingvokulturološkog stanovišta”, у: Ivana Živančević Sekeruš (ur.), *Susreti kultura VI*, knjiga I, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013, 333–345.
- Мршевић-Радовић 1999: Драгана Мршевић-Радовић, „Место фразеологије у настави српског језика”, *Књижевност и језик*, 46, 1/3, 1999, 57–64.

- Мршевић-Радовић 2002: Драгана Мршевић-Радовић, „Фразеологија – огледало српског народног књижевног језика”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 30/1, 2002, 139–148.
- Мршевић-Радовић 2014: Драгана Мршевић-Радовић, *Фразеолоџија и национална кулџура*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2014.
- Новокмет 2020: Слободан Новокмет, *Називи живоџиња у српском језику: семантичка и линџвокулџуролошка анализа*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Омазић 2002: Marija Omazić, „O poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku”, *Jezikoslovlje*, 3/1–2, 2002, 99–129.
- Освалд 1995: Lori Jo Oswald, “Heroes and victims: The stereotyping of animal characters in children's realistic animal fiction”. *Children's Literature in Education*, 26/2, 1995, 135–148.
- Пејановић 2010: Ана Пејановић, „Концептуални статус лексеме *образ* у српској фразеологији”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 39/1, 2010, 405–415.
- Пјерини 2002: Patrizia Pierini, „Simile in English: From description to translation”, *Círculo de lingüística aplicada a la comunicación* 29, 2002, 21–43.
- Прђић 2016: Tvrtko Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, elektronsko izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016.
- Прђић 2019: Tvrtko Prčić, *Engleski u srpskom*, treće, elektronsko, izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- Стаменковић 2010а: Душан Стаменковић, „Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику”, *Зборник Маџице српске за филолоџију и линџвистџику*, LIII/2, 2010а, 169–189.
- Финк-Арсовски 2002: Željka Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2002.
- Шафер 2017: Marina Šafer, „Frazeologizmi sa leksemama *đavo (vrag) / devil* u srpskom i engleskom jeziku”, *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 6, 2017, 159–191.
- Штрбац, Штасни 2017: Гордана Штрбац, Гордана Штасни, *Соматџизми и конџеџуализација сџварностџи у српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2017.

Штрбац 2017: Гордана Штрбац, „Фразеолошки потенцијал соматске лексике у српском језику (на примеру соматизама *језик, ухо/уво, мозак и образ*)”, *Јужнословенски филолоџ*, LXXIII/1–2, 2017, 83–113.

Штрбац 2018: Гордана Штрбац, *Фразеолоџија о човеку и човек у фразеолоџији*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2018.

ПОПИС ЛИТЕРАТУРЕ, РЕЧНИКА И ОНЛАЈН-ИЗВОРА

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић 1992: Дејан Ајдачић, „Боје у српскохрватској народној поезији”, *Зборник Маџице српске за књижевност и језик*, XL/2, 1992, 283–321.
- Акар 2006: Valentine Hacquard, *Aspects of Modality*, unpublished doctoral dissertation, Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, 2006.
- Алексић 2006: Мариана Алексић, *Међујезичка српско-буџарска (буџарско-српска) лексичка хомонимија*, Београд: Филолошки факултет, 2006.
- Андрић 2020: Edit Andrić, *Tanulmányok a magyar és szerb színnevekről / Studije o nazivima boja u mađarskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2020,
<<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2020/978-86-6065-603-4>>
- Арнолд 1973: Irina Vladimirovna Arnol'd, *The English Word: Leksikologija sovremenno go anglijskogo jazyka*, Москва: Vysšaja Škola, 1973.
- Ашић 2009: Тијана Ашић, „Семантичко-прагматичка анализа употребе речи 'екстра' у жаргону градске омладине”, *Научни сасијанак слависџа у Вукове дане*, 38, 2009, 177–190.
- Барлоу 2008: Michael Barlow, “Parallel texts and corpus-based contrastive analysis”, in: María de los Ángeles Gómez González, J. Lachlan Mackenzie, Elsa M. González Álvarez (eds.), *Current Trends in Contrastive Linguistics. Functional and cognitive perspectives*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008, 101–123. <https://doi.org/10.1075/sfsl.60.08bar>
- Бејкер 2011: Mona Baker, *In Other Words: A Coursebook on Translation*, New York: Routledge, 2011.
- Белтран 2006: Manuel Rubén Chacón Beltrán, „Towards a typological classification of false friends (Spanish-English)”, *Revista Española de Lingüística Aplicada*, 19, 2006, 29–39.
- Берд и др. 1987: Roy Byrd, Nicoletta Calzolari, Martin Chodorow, Judith Klavans, Mary Neff, Omneya Rizk, “Tools and methods for

- computational lexicology”, *Computational Linguistics*, 13, 3–4, 1987, 219–240.
- Берлин, Кеј 1969: Brent Berlin, Paul Kay, *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Berkeley: University of California Press, 1969.
- Бојовић 2010: Бранкица Бојовић, „Лексичке адаптације енглеских ричејчи у српском језику”, *Српски језик*, 16, 2010, 407–471.
- Бугарски 1995: Ранко Бугарски, *Увод у ојшћу линџвисћику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1995.
- Бугарски 1997а: Ranko Bugarski, *Jezik u kontekstu*, Beograd: Љгоја штампа, XX век, 1997.
- Бугарски 1997б: Ранко Бугарски, „Жаргонизација у творби речи”, *Научни сасћанак слависћа у Вукове дане*, 26, 1997б, 301–308.
- Бугарски 2003: Ranko Bugarski, *Љargon*, Beograd: Biblioteka XX век, 2003.
- Бугарски 2004: Ранко Бугарски, „Жаргонски изазови лексикографији”, *Научни сасћанак слависћа у Вукове дане*, 32/1, 2004, 136–146.
- Бугарски 2008: Ранко Бугарски, „Како се раћају суфикси: граматикализација у српском жаргону”, *Научни сасћанак слависћа у Вукове дане*, 37/1, 2008, 5–10.
- Бугарски 2019: Ranko Bugarski, *Srpske slivenice: gramatika sa reћnikom*, Novi Sad: Akademska knjiga, 2019.
- Бугарски 2021: Ranko Bugarski, *Gramatika srpskog щargonа*, Novi Sad: Akademska knjiga, 2021.
- Вејсбергс 1996: Andrejs Veisbergs, „False friends dictionaries: A tool for translators or learners or both”, in: Martin Gellerstam et al. (eds.), *Euralex '96 Proceedings I-II*, Göteborg: Novum Grafiska, 1996, 627–634.
- Вељковић Станковић 2018а: Драгана Вељковић Станковић, „О жаргонизмима у Речнику српскога језика Матице српске (2011)”, *Научни сасћанак слависћа у Вукове дане*, 47, 2018а, 343–354.
- Вељковић Станковић 2018б: Драгана Вељковић Станковић, *Како мислимо речи: ѓрилози ѓроучавању коџнићивних асћекаћа српске лексике*, Београд: Јасен, Филолошки факултет, 2018.
- Вендлер 1957: Zeno Vendler, “Verbs and Times”, *Philosophical Review*, 66/2, 1957, 143–160.
- Виберг 2020: Åke Viberg, “Contrasting semantic fields across languages”, in: Renata Enghels, Bart Defrancq and Marlies Jansegers (eds.), *New*

- Approaches to Contrastive Linguistics Empirical and Methodological Challenges*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2020, 265–312.
<https://doi.org/10.1515/9783110682588-009>
- Вјежбицка 1980: Anna Wierzbicka, *Lingua Mentalis: The Semantics of Natural Language*, Sydney: Academic Press, 1980.
- Влајковић, Стаменковић 2013: Ivana Vlajković, Dušan Stamenković, “Metaphorical extensions of the colour terms *white* and *black* in Serbian and English”, in: Ivana Živančević-Sekeruš (ur.), *Šesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum „Susret kultura”*, knj. I, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013, 547–558.
- Гелман, Легаре 2011: Susan A. Gelman, Cristine H. Legare, „Concepts and folk theories”, *Annual Review of Anthropology* 40, 2011, 379–398.
<https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-081309-145822>
- Гортан Премк 1994: Даринка Гортан Премк, „О лексичкој синонимији”, *Научни сасџанак славистиа у Вукове дане*, 22/2, 1994, 5–11.
- Гортан-Премк 2004: Даринка Гортан-Премк, *Полисџмија и орџанизација лексичкоџ сисџема у српскомџ језику*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2004.
- Готштајн 1986: Ljiljana Gotštajn, *Sinonimija u kolokacijama sa primerima engleskog jezika naučne komunikacije*, Novi Sad: Institut za strane jezike i knjiųevnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, 1986.
- Грицкат 1961–1962: Ирена Грицкат, „О антонимији”, *Зборник Маџице српске за филологију и линџвистику*, IV–V, 1961–1962, 87–90.
- Грицкат 1967: Ирена Грицкат, „Стилске фигуре у светлу језичких анализа”, *Наш језик*, 16/4, 1967, 218–235.
- Де Бетс, Вандеворде, Де Сутер 2020: Pauline De Baets, Lore Vandevoorde, Gert De Sutter, „On the usefulness of comparable and parallel corpora for contrastive linguistics. Testing the semantic stability hypothesis”, in: Renata Enghels, Bart Defrancq and Marlies Jansegers (eds.), *New Approaches to Contrastive Linguistics Empirical and Methodological Challenges*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2020, 85–126.
<https://doi.org/10.1515/9783110682588-004>
- Де Грот 2010: Annette M. B. de Groot. *Language and Cognition in Bilinguals and Multilinguals: An Introduction*, New York: Psychology Press, 2010.
<https://doi.org/10.4324/9780203841228>

- Дешић 1980: Милорад Дешић, „Лексичка, фразеолошка и синтаксичка средства и њихова изражајна вриједност”, *Књижевност и језик*, 27/2, 1980, 220–226.
- Драгић 2015: Mila Dragić, „Frazeologizmi sa leksemom jezik i ciljnim domenom jezičke radnje u srpskom i engleskom jeziku”, *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 5, 2015, 9–20.
- Драгићевић 1996: Рајна Драгићевић, „О правим именичким и придевским антонимима”, *Јужнословенски филолоџ*, LII, 1996, 25–39.
- Драгићевић 2001: Рајна Драгићевић, „Лексички односи и полисемија”, *Књижевност и језик*, 48/1–2, 2001, 121–127.
- Драгићевић 2006: Рајна Драгићевић, „Семантички односи слични полисемији”, *Научни сасџанак слависта у Вукове дане*, 35, 2006, 227–233.
- Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексиколоџија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- Драгићевић 2009: Рајна Драгићевић, „Утицај полисемије на творбу речи”, *Књижевност и језик*, LVI/1–2, 2009, 147–153.
- Драгићевић 2010: Рајна Драгићевић, *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010.
- Драгићевић 2021: Рајна Драгићевић, „Лапор плава и тупе сива – (не)одрживост неологизама за нијансе боја у српском језику”, *Новоречје*, III/4, Београд: Алма – Пројекат Растко, 2021, 9–18.
- Дражић 2014: Јасмина Дражић, *Лексичке и грамаџичке колокације у српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2014, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2014/978-86-6065-295-1>>
- Ђорђевић 2004: Radmila Đorđević, *Uvod u kontrastiranje jezika*, Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004.
- Ђорђевић 2017: Jasmina Đorđević, *Neknjiževni tekst u savremenom prevodilaštvu*, Niš: Filozofski fakultet, 2017.
- Ђукановић 2002: Владо Ђукановић, „Негирање боја (илустративна атипичност у логици и лингвистици)”, *Дескриптивна лексикоџрафија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад, Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ, 2002, 263–272.
- Еванс, Берген, Цинкен 2007: Vyvyan Evans, Benjamin K. Bergen, Jörg Zinken. *The Cognitive Linguistics Reader*, Sheffield: Equinox, 2007.

- Енгелс, Дефранк, Јансегерс 2020: Renata Enghels, Bart Defrancq, Marlies Jansegers, „Reflections on the use of data and methods in contrastive linguistics”, in: Renata Enghels, Bart Defrancq and Marlies Jansegers (eds.), *New Approaches to Contrastive Linguistics Empirical and Methodological Challenges*, Berlin/Boston: De Gruyter, 2020, 1–20. <https://doi.org/10.1515/9783110682588-001>
- Живковић 2011: Наталија Живковић, Употреба лексема из енглеског језика у жаргонизмима у српском језику, у: *Савремена проучавања језика и књижевности II*, књ. 1, Крагујевац: ФИЛУМ, 2011, 163–168.
- Звекић-Душановић 2016: Душанка Звекић-Душановић, „Модални глаголи и адверзативност”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, 59/1, 2016, 77–102.
- Ивир 1968: Vladimir Ivir, „Serbo-Croat – English false pair types”, *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, 25–26, 1968, 149–159.
- Ивић 1999: Милка Ивић, „Бело као лингвистички и културолошки проблем”, *Јужнословенски филолог*, 55, 1999, 1–19.
- Ивић 2008: Милка Ивић, „Нови приступ придевској проблематици”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, 51/1–2, 2008, 7–10.
- Илић 2016: Мирјана Илић, *Боје у оку, језику и свесци*, Ниш: Nais print, 2016.
- Јаневска 2020: Тамара Јаневска, „Фразеологизми са лексемом *вода* у српском и енглеском језику”, *Лийар*, XXI/71, 2020, 233–242.
- Јакић 2015: Милена Јакић, „Неформализована употреба антонима у лексикографским чланцима Речника САНУ”, *Наш језик*, XLVI/3–4, 2015, 39–57.
- Јанић 2012а: Александра Јанић, *Кашеџорија субјунктива у српском и бугарском језику – ујоредно проучавање*, необјављени мастер рад, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2012а.
- Јанић, Александра. 2012б. „Критеријуми за идентификацију лексикализованих деминутива у српском језику”, *Годишњак за српски језик*, 12, 2012б, 79–88.
- Јанић 2013а: Александра Јанић, „Модални глаголи *морати*, *требаћи*, *шрабва* и могући светови”, у: Радослав Радев, Ценка Иванова (ур.). *Време и пространство в културама на българи и сърби*, Варна: Славена, 2013а, 104–120.

- Јанић 2013б: Александра Јанић, „Лексикализација именичких деминутива у српском језику”, *Philologia Mediana*, V/5, 2013б, 367–380.
- Јанић 2013в: Александра Јанић, „Однос употребе именичких деминутива и њихових лексикализација у српском језику”, *Годишњак за српски језик*, 13, 2013в, 241–252.
- Јанић 2014: Александра Јанић, „Употреба енглеских речи у српском језику: идеолошка перспектива на примеру два новинска чланка”, у: Драган Бошковић (ур.), *Филолоџије vs идеолоџије*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2014б, 67–78.
- Јанић, Стаменковић 2016: Александра Јанић, Душан Стаменковић, „Модални глаголи *must, should, can / морају, требају, моћи* у енглеском и српском језику: опште карактеристике и изазови при превођењу”, *Зборник Машице српске за филолоџију и лингвистику*, 59/2, 2016, 129–149.
- Јанић 2017: Александра Јанић, „Асоцијативни приступ лексикализованим именичким деминтивима са суфиксом *-ица* код студената Србистике”, *Теме*, XLI/1, 2017, 55–70.
- Јанић 2019: Александра Јанић, „Синонимија и блискозначност именица у Речнику жаргонизама јужне југославије”. *Описана и друга колоквијална лексика у српском и македонском језику*, зборник радова. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2019, 87–108.
- Јанић 2020а: Александра Јанић, „Англицизми у жаргону југоисточне Србије”. *Исходишта*, 6, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Темишвар: Савез Срба у Румунији Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији, Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару, 2020а, 109–127.
- Јанић 2020б: Александра Јанић, „Специфичности творбе жаргонских именица југоисточне Србије за означавање особа”, *На темељима народних збора*, зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију, Ниш: Филозофски факултет, 2020б, 239–253.
- Јовановић 2001: Mladen Jovanović, *O prevođenju: Tehnika prevođenja*, Beograd: Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Srbije, 2001.
- Јовановић 2011: Јелена Јовановић, „О колоквијализмима и жаргонизмима у језику српске штампе”, у: *Два века савременог српског књижевног језика 1*, Београд: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 40/1, 2011, 99–113.

- Јовановић 2013а: Иван Јовановић, „Неке напомене о фразеологизмима у француском и српском језику”, *Philologia Mediana*, 5, 2013а, 403–420.
- Јовановић 2013б: Иван Јовановић, „Семантичке вредности лексеме *chien* у француским фразеологизмима и њени српски еквиваленти”, у: Весна Лопичић, Биљана Мишић Илић (ур.), *Језик, књижевност, вредности: језичка истраживања*, Ниш: Филозофски факултет, 2013б, 137–155.
- Јовановић 2013в: Vladimir Ž. Jovanović, „The Lexical and Semantic Correspondence between Serbian and English Phrasemes”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, LVI/1, 2013в, 165–180.
- Јовановић 2015: Иван Јовановић, „Француски фраземи с лексемом *мачка* и њихови српски еквиваленти”, у: Бојана Димитријевић (ур.), *Наука и савремени универзитет: Језик и књижевност у контексту и дискурсу*, књига 1, Ниш: Филозофски факултет, 2015, 315–325.
- Јовановић 2018: Иван Јовановић, „Лексема *коњ* у француској и српској фразеологији”, у: Иван Јовановић (ур.), *Наука и савремени универзитет: Језици и књижевност у контексту и дискурсу*, књига 1, Ниш: Филозофски факултет, 2018, 55–68.
- Кашић 1987: Јован Кашић. „Продуктивна морфолошка средства у жаргону”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 66/1, 1987, 71–74.
- Квачановић 1993: Nada Kvačanović, *Modalna značenja prosto prošlog vremena u savremenom engleskom jeziku*, neobjavljeni magistarski rad, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 1993.
- Ke 2019: Ping Ke, *Contrastive Linguistics*, Beijing: Peking University Press/Springer, 2019.
- Кевечеш 2010: Zoltán Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction* (second edition), Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Кеслер, Дерокињи 1928: Maxime Koessler, Jules Derocquigny, *Les faux amis: ou, Les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs)*, Vuibert, Paris, 1928.
- Кикучи, Лихтенберк 1983: Atsuko Kikuchi, Frantisek Lichtenberk “Semantic extension in the colour lexicon”, *Studies in Language*, 7/1, 1983, 25–64. <https://doi.org/10.1075/sl.7.1.03kik>
- Киршова 2002: Маријана Киршова, „Прилог проучавању фразеологијама (Руско-српске паралеле)”, *Развој модерног књижевног језика*

- код Срба: *Насџава срџскоџ језиа, књижевностџи и кулџуре*, 1, 2002, 149–157.
- Кнежевић, Брдар 2011: Воџана Кнежевић, Irena Brdar, „Modals and Modality in Translation: a Case Study Based Approach”, *Jezikoslovlje*, 12/2, 2011, 117–145.
- Ковачевић 2008: Милош Ковачевић, „Је ли глаголски облик *мора* увијек глагол?”, *Радови Филозофскоџ факулџетеџа Универзитетеџа у Истџочном Сарајеву*, 10/1, 2008, 35–47.
- Ковачевић 2009: Милош Ковачевић, „Глаголске алолексе као модалне ријечи”, *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 38/1, 2009, 73–86.
- Колинс 2009: Peter Collins, *Modals and Quasi-modals in English*. Amsterdam, New York: Rodopi, 2009.
- Кример-Габоровић 2019а: Sanja Krimer-Gaborović, „Verbalne asociјacije u vezi sa leksemama kojima se imenuju primarno-osnovne boje u srpskom jeziku”, у: Снежана Гудурић, Биљана Радић-Божанић (ур.), *Језици и кулџуре у времену и ѓросџору*, 8/1, Нови Сад: Филозофски факултет, Педагошко друштво Војводине, 2019, 153–169.
- Кример-Габоровић 2019б: Sanja Krimer-Gaborović, *Prepoznavanje i imenovanje boja u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019. <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-546-4>>
- Кример-Габоровић 2019в: Сања Кример-Габоровић, „Генеза категорије ‘розе’ у лексичко-семантичком пољу ‘боја’ у српском језику”, *Зборник Маџице срџске за филолоџију и линџвистџику*, LXII/1, 2019, 115–150.
- Круз 1986: David Alan Cruse, *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Круз 2000: Alan Cruse, *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Кшешовски 1990: Tomasz P. Krzeszowski, *Contrasting Languages: The Scope of Contrastive Linguistics*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1990. <https://doi.org/10.1515/9783110860146>
- Ладо 1964: Robert Lado, *Language Teaching: A Scientific Approach*, New York: McGraw-Hill, 1964.
- Лажонс 1977: John Lyons, *Semantics*, vols. 1 & 2 Cambridge: Cambridge University Press, 1977. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620614>

- Липка 1992: Leonhard Lipka, *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics and Word-formation*, Tübingen: Max Niemeyer, 1992.
- Лукић 2013: Zlata Lukić, „Idiomi poređenja u engleskom i srpskom jeziku sa lingvokulturološkog stanovišta”, u: Ivana Živančević Sekeruš (ur.), *Susreti kultura VI*, knjiga I, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013, 333–345, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadržaj/2013/978-86-6065-184-8>>
- Луси 1997: John A. Lucy, “The linguistics of ‘colour’”, in: C. L. Hardin, Luisa Maffi (eds.), *Color categories in thought and language*, New York: Cambridge University Press, 1997, 320–340. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511519819.015>
- Мајерс-Скотон 2002: Carol Myers-Scotton, *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*, Oxford: Oxford University Press, 2002. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198299530.001.0001>
- Марковић, Вукић, Јанић 2020: Јордана Марковић, Маја Вукић, Александра Јанић, *Правописна и друџа језичка вежбања*, Ниш: Филозофски факултет, 2020. <https://doi.org/10.46630/pdiv.2020>
- Мацумото 1996: Yo Matsumoto, “Subjective motion and English and Japanese verbs”, *Cognitive Linguistics*, 7/2, 1996, 183–226. <https://doi.org/10.1515/cogl.1996.7.2.183>
- Миланов 2021: Наташа Миланов, *Српски лексички фонд из уџла љолисе-мије: џлаџоли, именице, љридеви*, Институт за српски језик САНУ, Београд 2021.
- Миленковић, Стаменковић 2018: Катарина Миленковић, Душан Стаменковић, „Контрастивно сагледавање речничког значења појмова везаних за примарне боје у српском и енглеском језику”, *Филолоџ*, 18, 2018, 89–112. <https://doi.org/10.21618/fil1818114m>.
- Милић 2013: Mira Milić, *Anglicizmi kao sinonimi u srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013.
- Мишић Илић 2011: Biljana Mišić Ilić, „Anglosrpski i Serghish: dva varijeteta srpskog jezika nastala pod uticajem engleskog”, *Jezik u upotrebi*, 2011, 71–95.
- Мишић Илић 2017: Biljana Mišić Ilić, „Pragmatic borrowing from English into Serbian: Linguistic and sociocultural aspects”, *Journal of Pragmatics*, 113, 2017, 103–115. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.01.010>

- Мохамад 2011а: Saif M. Mohammad, "Colourful language: Measuring word-colour associations", in: *HLT '11 Proceedings of the 49th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies: Short Papers*, vol. 2, Stroudsburg, PA: Association for Computational Linguistics, 2011a, 97–106.
- Мохамад 2011б: Saif M. Mohammad, "Even the abstract have colour: Consensus in word-colour associations", in: *HLT '11 Proceedings of the 49th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies: Short Papers*, vol. 2, Stroudsburg, PA: Association for Computational Linguistics, 2011b, 368–373.
- Мразовић, Вукадиновић 2009: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Novi Sad, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
- Мршевић-Радовић 1977: Драгана Мршевић-Радовић, „Глаголи супрот-ног значења”, *Књижевност и језик*, XXIV, 1–2, 1977, 226–237.
- Мршевић-Радовић 1999: Драгана Мршевић-Радовић, „Место фразеологије у настави српског језика”, *Књижевност и језик*, 46, 1/3, 1999, 57–64.
- Мршевић-Радовић 2002: Драгана Мршевић-Радовић, „Фразеологија – огледало српског народног књижевног језика”, *Научни саставак славистиа у Вукове дане*, 30/1, 2002, 139–148.
- Мршевић-Радовић 2014: Драгана Мршевић-Радовић, *Фразеологија и национална култура*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2014.
- Најда 2001: Eugene, A. Nida, *Contexts in Translating*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2001. <https://doi.org/10.1075/btl.41>
- Новаков 2005: Predrag Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije, 2005.
- Новаков 2007: Predrag Novakov, „Modalnost i modalni glagoli u pojedinim gramatikama engleskog i srpskog jezika”, u: Julijana Vučo (ur.). *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti*, Beograd: Filološki fakultet, 2007, 290–297.
- Новаков 2012: Predrag Novakov, „Engleski modal *can* – promene i tendencije”, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XXXVII, 2012, 187–200.

- Новокмет 2019: Слободан Новокмет, „Називи животиња у хомонимским паровима у Речнику САНУ”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 48/1, 2019, 291–301.
- Новокмет 2020: Слободан Новокмет, *Називи животиња у српском језику: семантичка и линџвокулџуролошка анализа*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2020, <http://www.isj.sanu.ac.rs/2021/04/28/називи-животиња-у-српском-језику-сема/>
- Омазић 2002: Марија Омазић, „О poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku”, *Jezikoslovlje*, 3/1–2, 2002, 99–129.
- Ониско 2007: Alexander Onysko, *Anglicisms in German: Borrowing, Lexical Productivity, and Written Codeswitching*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2007. <https://doi.org/10.1515/zrs.2011.021>
- Оташевић 2006: Ђорђе Оташевић, „Придеви и прилози с префиксом а-”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 35/1, 2006, 377–382.
- Павловски 2006: Adam Pawlowski, “Quantitative linguistics in the study of colour terminology: A research report”, in: Carole P. Biggam, Christian J. Kay (eds.), *Progress in colour studies. Volume I. Language and culture*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006, 37–55. <https://doi.org/10.1075/z.pics1.07paw>
- Палмер 1979: Frank R. Palmer, *Modality and the English Modals*, London: Longman, 1979.
- Палмер 1986/2001: Frank R. Palmer, *Mood and Modality*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986/2001.
- Панић-Кавгић 2006: Olga Panić-Kavgić, *Koliko razumemo nove anglicizme*, Novi Sad: Zmaj, 2006.
- Пејановић 2010: Ана Пејановић, „Концептуални статус лексеме образ у српској фразеологији”, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 39/1, 2010, 405–415.
- Петровић 2021: Mladen Petrović, *Errors in Translating Single-Word False Friends in English and Serbian*, unpublished MA thesis, Niš: Faculty of Philosophy, 2021.
- Пјерини 2002: Patrizia Pierini, „Simile in English: From description to translation”, *Círculo de lingüística aplicada a la comunicación* 29, 2002, 21–43.
- Правопис 2019: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскоџа језика*, треће издање, Нови Сад: Матица српска, 2019.

- Пртљага 2008а: Jelena Prtljaga, *Kontrastivna analiza modalnih glagola can i will. Epistemička i dinamička upotreba engleskih modalnih glagola can i will i njihovi ekvivalenti u srpskom jeziku*, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, 2008а.
- Пртљага 2008б: Јелена Пртљага, „Енглески модални глаголи *can* и *will* у епистемичкој и динамичкој употреби и њихови еквиваленти у српском језику”, *Педагошка сџварносџ*, LIV/7-8, 2008б, 730–746.
- Пртљага 2014: Jelena Prtljaga, *Deontička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, 2014.
- Прђић 2012: Твртко Прђић, „Како се на енглеском каже олдтајмер? – англицизми као српско-енглески лажни парови”, *Зборник Маџице српске за филолођију и линђвисџику*, 55/2, 2012, 203–220.
- Прђић 2013: Твртко Прђић, „Englesko-srpska kontaktnojezička kompetencija: od prakse preko teorije do prakse”, u: Snežana Gudurić, Marija Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, II/2, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013, 183–195.
- Прђић 2014: Твртко Прђић, „Objedinjena kontaktno-kontrastivna lingvistika: principi i primene”, u: Snežana Gudurić, Marija Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, IV/2, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2014, 31–45.
- Прђић 2016: Твртко Прђић, *Semantika i pragmatika reči*, elektronsko izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2016/978-86-6065-356-9>>
- Прђић 2019: Твртко Прђић, *Engleski u srpskom*, treće, elektronsko, izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-512-9>>
- Радић-Дугоњић 1991: Милана Радић-Дугоњић, „О неким видовима полисемије и хомонимије у оквиру терминолошке лексике”, *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане*, 18/1, 1991, 105–110.
- Радовић-Тешић 1987: Милица Радовић-Тешић, „Творба именица с префиксом *не-* у савременом српскохрватском језику”, *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане*, 16/1, 1987, 93–100.
- Рамчанд 2012: Gillian Ramchand, “Indexical vs. Anaphoric Modals”, 2012. <http://www.academia.edu/4236711/Indexical_and_Anaphoric_Modals>. 12. 2. 2016.

- Ресел, Ресел 1984: Svetlana Ressel, Gerhard Ressel, „Род, број и антонимија у српскохрватском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13/1, 1984, 161–170.
- Саид 2002: John I. Saeed, *Semantics* (the second edition), Malden: Blackwell Publishing, 2002.
- Свицер 1990: Eve Sweetser, *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620904>
- Симоновић, Арсенијевић 2014: Марко Симоновић, Бобан Арсенијевић, „Личност и безличност глагола *шребаџи*: Авантуре теоријске лингвистике у пренормираном домену”, у: Биљана Мишић Илић, Весна Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, маргинализација – језичка истраживања*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2014, 287–304.
- Спасојевић 2014: Анета Спасојевић, „О полисемији лексема које означавају делове људског тела”, *Наш језик*, 45, 2014, 3–4, 51–67.
- Стаменковић 2010а: Душан Стаменковић, „Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, LIII/2, 2010а, 169–189.
- Стаменковић 2010б: Dušan Stamenković, “Metaphoric and extended uses of the hyponyms of the verbs *gledati* in Serbian and look in English”, *Facta Universitatis, Series Linguistics and Literature* 8/1, 2010б, 19–33.
- Стаменковић 2014: Душан Стаменковић, „Превођење глагола *to go* са енглеског на српски језик кроз призму когнитивне семантике”, *Philologia Mediana*, 6, 2014, 335–353.
- Стаменковић 2017: Душан Стаменковић, *Језик и крећање: когнитивно-семантички огледи*, Ниш: Филозофски факултет, 2017.
- Стаменковић, Тасић 2013: Душан Стаменковић, Милош Тасић, „Поступци у превођењу глагола *to walk* са енглеског на српски језик”, *Филолошки преглед*, 40/2, 2013, 135–147.
- Стаменковић, Тасић 2020: Dušan Stamenković, Miloš Tasić, „Uticaj konteksta na percepciju opravdanosti upotrebe anglicizama: empirijski pristup”, у: Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopčić (ur.), *Језик, књижевност, контекст*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 225–245.
- Стаменковић, Татар 2016: Душан Стаменковић, Никола Татар, „Превођење енглеског глагола *to run* на српски језик: полисемија,

- контекст и остали изазови”, *Филолоџ*, 13, 2016, 92–108.
<https://doi.org/10.21618/fil1613092s>
- Станић 2013: Данијела Станић, „Непроменљиви придеви који означавају боје у српском језику”, у: Весна Половина, Јулијана Вучо (ур.), *Савремени шокови у лингвистичким исцртавањима*, књига 1, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2013, 249–264.
- Станковић 2013: Селена Станковић, „Из контрастивне анализе језика: проблеми, резултати, класификација и примена”, *Philologia Mediana*, 5, 2013, 381–391.
- Стејнвал 2006: Anders Steinvall, “Basic colour terms and type modification: Meaning in relation to function, salience and correlating attributes”, in: Carole P. Biggam, Christian J. Kay (eds.), *Progress in colour studies. Volume I. Language and culture*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006, 57–71.
<https://doi.org/10.1075/z.pics1.08ste>
- Стојичић, Стаменковић 2015: Виолета Стојичић, Душан Стаменковић, „Концептуализација и категоризација фиктивног кретања у српском језику”, *Зборник Маџице српске за филолоџију и лингвистику*, 58/1, 2015, 133–153.
- Стојичић, Стаменковић 2018: Violeta Stojičić, Dušan Stamenković, *A Practical Lexicology for EFL Students*, Niš: Filozofski fakultet, 2018, 11–127.
- Талми 1988: Leonard Talmy, “Force Dynamics in Language and Cognition”, *Cognitive Science*, 12, 1988, 49–100.
https://doi.org/10.1207/s15516709cog1201_2
- Талми 2000: Leonard Talmy, *Toward a Cognitive Semantics, vols. I & II*, MA: The MIT Press, 2000.
- Тешић и др. 2018: Милосав Тешић, Рајна Драгићевић, Ненад Ивановић (ур.), Рајна Драгићевић и др., *Српска лексикографија од Вука до данас*, Београд: Српска академија наука и уметности, Савез славистичких друштава Србије, 2018.
- Тицова 2012: Lenka Tycová, „Towards a new false friends dictionary”, Bachelor’s thesis, Department of English and American Studies, Brno: Masaryk University, 2012.
- Трбојевић-Милошевић 2004: Ivana Trbojević-Milošević, *Modalnost, sud, iskaz: epistemička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet, 2004.

- Трир 1931: Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes*, Heidelberg: Winter, 1931.
- Ђорић 2007: Божо Ђорић, „Синоними и дублети”, *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане*, 35/3, 2007, 59–67.
- Ђорић 2009: Божо Ђорић, „О творбеној хомонимији”, *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане*, 38, 2009, 11–22.
- Филиповић 1986: Rudolf Filipović, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistik u jezičkih dodira*, Zagreb: Školska knjiga, 1986.
- Филиповић-Ковачевић 2011: Соња Филиповић-Ковачевић, „Англицизми као међујезички појмовни амалгами”, *Зборник Маџице српске за филолоџију и линџвисџику*, 54/2, 2011, 247–263.
- Филиповић-Ковачевић 2015: Соња Филиповић-Ковачевић, „Пренесена значења лексичких јединица с појмом плаве боје у енглеском и српском језику (когнитивнолингвистичка анализа)”, *Зборник Маџице српске за филолоџију и линџвисџику*, 58/2, 2015, 149–165.
- Финк-Арсовски 2002: Željka Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2002.
- Халас Поповић 2017: Ана Халас Поповић, *Увод у лексичку џолисемију*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2017, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-438-2>>
- Хансен 2007: Björn Hansen, “A Morpho-syntactic Typology of Constructions with Modals in Serbian”, у: Јасмина Грковић-Мејдор, Владислава Ружић, Слободан Павловић (ур.), *Линџвисџичке свеске*, 6: *Синџаксичка исџраживања (дијахроно-синхрони џлан)*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2007, 31–44.
- Хартман 1973: Reinhard R. K. Hartmann, “Contrastive Lexicology”, Paper presented at the *Annual Meeting of the British Association for Applied Linguistics* (September 1973), Nottingham: University of Nottingham, 1973.
- Џонсон 1987: Mark Johnson, *The Body in The Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: University of Chicago Press.
- Шафер 2017: Marina Šafer, „Frazeologizmi sa leksemama đavo (vrag) / devil u srpskom i engleskom jeziku”, *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 6, 2017, 159–191.

- Шипка 1998: Данко Шипка, *Основи лексиколоџије и сродних дисциплина*, Нови Сад: Матица српска, 1998.
- Штасни 2013: Гордана Штасни, *Речи о човеку: номинација човека у српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2013.
- Штрбац 2017: Гордана Штрбац, „Фразеолошки потенцијал соматске лексике у српском језику (на примеру соматизама *језик*, *ухо/уво*, *мозак* и *образ*)”, *Јужнословенски филолоџ*, LXXIII/1–2, 2017, 83–113.
- Штрбац, Штасни 2017: Гордана Штрбац, Гордана Штасни, *Соматизми и концептуализација сиварности у српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2017.
- Штрбац 2018: Гордана Штрбац, *Фразеолоџија о човеку и човек у фразеолоџији*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2018,
<<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2018/978-86-6065-481-8>>

ШТАМПАНИ РЕЧНИЦИ

- АРСЈ 2005: Предраг Пипер, Рајна Драгићевић, Марија Стефановић, *Асоцијативни речник српскога језика*, I део; од стимулуса ка реакцији, Београд: Београдска књига, Службени лист СЦГ, Филолошки факултет у Београду, 2005.
- БФР 2007: Petrit Imami, *Beogradski frajerski rečnik*, Beograd: NNK Internacional, 2007.
- ВЕСР 2014: Данко Шипка, *Велики енглеско-српски речник*, Нови Сад: Прометеј, 2014.
- ВРАИ 2019: *The Great Book of American Idioms, Lingo Mastery*, 2019.
- ВРННР 2005: Ђорђе Оташевић, *Велики речник нових и незабележених речи 2*, Београд: Алма, 2005.
- ВРННР 2008: Ђорђе Оташевић, *Велики речник нових и незабележених речи 1, 2. издање*, Београд: Алма, 2008.
- ВРСР 2006: Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник сѝраних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј, 2006.
- ВСЕР 2014: Данко Шипка, *Велики српско-енглески речник*, Нови Сад: Прометеј, 2014.
- ДРСЖ 1976: Драгослав Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд: Београдски издавачко-графички завод, 1976.

- ЕЕСР 2005: Владета Поповић, Светимир Ристић, Живојин В. Симић, *Енциклопедијски енџлеско-српски речник*, I и II, Београд: Просвета, 2005.
- ЕРМЛ 1999: Devid Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit, 1999.
- ЕСЕР 2010: Борис Хлебец, *Енциклопедијски српско-енџлески речник*, Београд: Завод за уџбенике, 2010.
- ЕСРНР 2006: Violeta Stojičić, *Englesko-srpski rečnik novih reči*, Novi Sad: Zmaj, 2006.
- ЕСФР 1997: Живорад Ковачевић, *Енџлеско-српски фразеолошки речник*, I и II том, Београд: Филип Вишњић, 1997.
- ЕСФР 2007: Бошко Милосављевић, *Енџлеско-српски фразеолошки речник*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- КФР 2006: *Cambridge Phrasal Verbs Dictionary*, 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, Oxford: University Press, 2006.
- ЛЈА 2004: *Longman Language Activator*, 2nd edition, Harlow: Pearson Education, 2004.
- НТРЕЛИ 2018: Tvrtko Prčić, *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*, 3. izdanje, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018.
- ОАРСЈ 2011: Рајна Драгићевић, Предраг Пипер, Марија Стефановић, *Обратни асоџијативни речник српскоџа језика*, Београд: Београдска књига, Службени гласник, 2011.
- ОЕСР 2006: *Oxford English-Serbian Student's Dictionary*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- ОНРЕЈ 2010: Albert Sydney Hornby, Joanna Turnbull (eds.), *Oxford Advanced Learner's Dictionary (new eight edition)*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- ОНРЕЈ 2013: A. S. Hornby, Joanna Turnbull, Diana Lea, Dilys Parkinson, Patrick Phillips (eds.), *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (eighth edition), Oxford: Oxford University Press, 2013.
- ОРЕЈ 1989: J. A. Simpson, Edmund S. C. Weiner (eds.), *Oxford English Dictionary* (second edition), Oxford: Oxford University Press, 1989.
- ОРЕЈ 2006: Catherine Soanes, Angus Stevenson (eds.), *Oxford Dictionary of English*, 2nd edition, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- ОРЕЈ 2010: Angus Stevenson (ed.), *Oxford Dictionary of English*, Oxford: Oxford University Press, 2010.

- ОРИ* 2020: John Ayto, *The Oxford Dictionary of Idioms*, 4th edition, Oxford: Oxford University Press, 2020.
- ОРМС* 2008: John Ayto, John Simpson (eds), *Stone the Crows: Oxford Dictionary of Modern Slang*, 2nd edition, Oxford: Oxford University Press, 2008.
- ОРСЈ* 2000: Мирослав Николић, *Обрајни речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, Палчић, 2000.
- ОТЕ* 2006: *Oxford Thesaurus of English*, 3rd revised edition, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- ПРСЈ* 2010: Милан Шипка, *Правописни речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј, 2010.
- РАСКИ* 2005: Richard Spears, *McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions*, 4th edition, London: McGraw-Hill Education, 2005.
- РБ* 2004: Ian Paterson, *A Dictionary of Colour: A Lexicon of the Language of Colour*. London: Thorogood Publishing, 2004.
- РБС* 2006: Jonathan Bernstein, *Knickers in a Twist: A Dictionary of British Slang*, Edinburgh: Canongate Books, 2006.
- РГД* 1989: Владислава Петровић, Коста Дудић, *Речник глагола са дојунама*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника, Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 1989.
- РЕП* 2010: Борис Хлебец, *Српско-енглески речник етимолошких њарова*, Београд: Београдска књига, 2010.
- РЖЈП* 2018: Јордана Марковић, Татјана Трајковић, *Речник жаргонизама јужне њруге*, Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 2018.
- РИ* 2007: Бошко Милосављевић, Маргот Вилијамс-Милосављевић, *Српско-енглеско речник идиома*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- РИС* 2017: *The Farlex Idioms and Slang Dictionary*, Dublin: Farlex International, 2017.
- РЛП* 1997: Борис Хлебец, *Српско-енглески речник лажних њарова*, Београд: Требник, 1997.
- РМС* 1967–1976: Михаило Стевановић и др. (ур.), *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*, Нови Сад: Матица српска (I–VI), Загреб: Матица хрватска (I–III), 1967–1976.

- PHА* 2018: Vera Vasić, Tvrtko Prčić, Gordana Nejgebauer, *Du Yu Speak Anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, treće, elektronsko, izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2018/978-86-6065-451-1>>
- RHP* 1992: Иван Клајн, *Речник нових речи*, Нови Сад: Матица српска, 1992.
- РС* 2006: Борис Хлебец, *Речник сленџа: енџлеско-српски, српско-енџлески*, Београд: Београдска књига, 2006.
- РСБЖ* 2002: Borivoj Gerzić, Nataša Gerzić, *Rečnik savremenog beogradskog žargona*, Beograd: Istar, 2002.
- РСЖ* 2012: Borivoj Gerzić, *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*, Beograd: Caligraph, 2012.
- РСЈ* 2007: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- РСЈ* 2011: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, 2011.
- РСЈ* 2018: Мирослав Николић (ур.), Милица Вујанић и др., *Речник српскоџа језика*, Нови Сад: Матица српска, 2018.
- РТ* 2014: Đorđe Popović, *Rečnik turcizama*, Beograd: Partenon, Srpska književna zadruga, 2014.
- СГР* 2016: Данко Шипка, *Српски џрамаџички речник са скиџом флексијских џараметџара српскоџ језика*, Нови Сад: Прометеј, 2016.
- СДР* 2003: Даринка Гортан-Премк, Вера Васић, Љиљана Недељков, *Семанџичко-деривациони речник*, Свеска 1: Човек – делови тела, Нови Сад: Филозофски факултет, 2003.
- СЕСР* 2013: Данко Шипка, *Савремени енџлеско-српски речник*, Нови Сад: Прометеј, 2013.
- СЕФР* 2002: Живорад Ковачевић, *Српско-енџлески фразеолошки речник*. Београд: Филип Вишњић, 2002.
- СРНА* 2021: Tvrtko Prčić, Jasmina Dražić, Mira Milić i dr. *Srpski rečnik novijih anglicizama*, elektronsko izdanje, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2021, <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-636-2>>
- СРС* 2017: Павле Ћосић, *Српски речник синонима*, Нови Сад: Прометеј, Београд: Корнет, 2017.
- ССЕР* 2013: Данко Шипка, *Савремени српско-енџлески речник*, Нови Сад: Прометеј, 2013.

ССРСЈ 2004: Miodrag S. Lalević, *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskog jezika*, Nolit, Beograd, 2004.

ФРСЈ 2012: Ђорђе Оташевић, *Фразеолошки речник српског језика*, Нови Сад: Прометеј, 2012.

ОНЛАЈН-ИЗВОРИ

Cambridge Dictionary, <<https://dictionary.cambridge.org/>>

Dictionary.com, <<https://www.dictionary.com/>>

Longman Dictionary of Contemporary English,
<<https://www.ldoceonline.com/>>

Macmillan Dictionary, <<https://www.macmillandictionary.com/>>

Merriam-Webster Dictionary, <<https://www.merriam-webster.com/>>

NetLingo, <<https://www.netlingo.com/>>

Oxford Learner's Dictionaries,
<<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>>

The Free Dictionary, <<https://www.thefreedictionary.com/>>

Urban Dictionary, <<https://www.urbandictionary.com/>>

Visuwords, <<https://visuwords.com/>>

Wiktionary, <<https://www.wiktionary.org/>>

WordNet. A Lexical Database of English, Princeton: Princeton University,
<<http://wordnet.princeton.edu>>

Мрежни корпус српског језика (Serbian web corpus),
<http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/srwac/>

АПЛИКАЦИЈЕ ЗА МОБИЛНЕ ТЕЛЕФОНЕ

Advanced English Dictionary and Thesaurus (Android/iOS)

Dictionary – Merriam-Webster (Android/iOS)

Dictionary and Thesaurus Pro by The Free Dictionary (Android/iOS)

Dictionary by The Free Dictionary (Android/iOS)

Dictionary.com (Android/iOS)

Longman Dictionary of English (Android/iOS)

Oxford Deluxe (Android/iOS)

Oxford Dictionary of English (Android/iOS)

WordReference Dictionary (Android/iOS)

WordWeb (Android/iOS)

WordWeb Pro, WordWeb Software (PC).

РЕГИСТАР ПОЈМОВА

А

англицизам 27, 43, 57, 111–123, 128, 131, 177–178, 180, 183–185.

англосрпски 111–112, 114–116, 121.

асоцијативни речник 17, 25.

аутотропонимија 91.

антоним 18, 22, 51–58.

антонимија 11, 51–55, 57.

Б

безглаголски фразеологизам 191, 194, 196.

блискозначница 40–42, 65, 85.

блискозначност 39.

В

вишезначност 75, 97.

Г

глагол визуелне перцепције 63–64.

глагол кретања 43–45, 95–96, 98–101, 103–106, 108, 193.

глаголски фразеологизам 191, 194, 196.

гласар творбених форманата 24.

градабилна супротност 52.

Д

двојезични речник 28, 30, 179, 194.

делимична синонимија 39.

делимични синоними 39, 45.

деонтичка модалност 157, 159, 161, 166–167, 169–170, 172.

дијаметрална антонимија 52.

динамичка модалност 159, 168, 172.

дирекциона супротност 52.

дирекциони антоними 51–52.

Е

еквиваленција 13–14, 138, 141, 143, 146, 149, 150–151, 199, 204.

епистемичка модалност 157, 159–160, 167–168, 170, 172.

етимолошки речник 30.

Ж

жаргон 28–29, 43, 47, 57, 122, 177–186.

жаргонизам 22, 28, 30, 122, 177–186.

З

значење 12–13, 18, 22–30, 32–33, 39–48, 51–58, 64–73, 75–92, 95–

99, 102-103, 105-106, 108, 111, 113, 116, 118, 120-123, 127-131, 135-138, 140-141, 145, 149-152, 157-159, 161-163, 166-167, 169-172, 177-186, 191-199, 201, 204-212, 215.

И

идиом 11, 22, 29-31, 136-137, 141, 145-146, 191-192.

идиоматизација 198-199, 202, 206.

истозначница 41.

истокоренски антоними 51-52, 56.

Ј

једнојезични речници 17-22, 27, 46.

К

класификација сродних облика 127, 130-131.

комеронимија 64.

комплементарна супротност 52.

конверзија 86, 91-92, 181.

конјунктив 162.

контактна лингвистика 10, 112, 128.

(контактно-)контрастивна лингвистика 10.

контекст 12, 32, 39-40, 42, 51, 54, 56, 64, 66-67, 69-70, 72-73, 91-92, 95-97, 101, 103, 106, 118, 122-123, 128-129, 141-

142, 157, 162-163, 166, 168, 170, 198, 202, 204, 212.

контрадикторност 51.

контрарност 51-52.

контрастивна лексикологија 11-12, 14, 47.

контрастивна лингвистика 10, 13, 128.

контрастирање 9-14, 29, 64-65, 135, 137, 159.

кореспондент 13, 66-73, 138, 140, 143, 197, 199, 201-202, 204-206, 211-212.

кореспонденција 13-14, 138-140, 142, 149-151, 196, 199, 201, 206-208, 210.

кохипонимија 63, 65.

кретање 44-45, 95-96, 98-101, 103-106, 108, 193, 201-202, 207, 209.

Л

лажни пар/пријатељ 12, 121-122, 127-132.

лексиколошки приручници 17, 32-33.

М

међујезички хомоними 122, 127.

мероним 64.

меронимија 32, 63-64.

метафора 12, 42, 75, 79-80, 97, 99, 115, 136, 141, 147, 149, 151, 199.

метафоризација 96, 99, 198, 205-206.

метонимија 75, 79–80, 136, 149–150, 198.

механизми полисемије 33, 75.

морфолошка адаптација 111.

Н

нерегуларна полисемија 80.

нулта адаптација 111, 117.

О

обратни речник 23, 25–26.

П

полисемија 11, 33, 51, 53–54, 57, 65, 75–78, 82, 88, 91–92, 95, 97, 103, 108, 173, 177, 180.

полусложеница 118–119.

потпуна синонимија 39–40.

правописни речник 24.

(преводни) еквивалент 12–13, 27, 29–31, 41, 48, 54, 58, 64–65, 67–68, 72–73, 103, 120, 123, 129, 137–139, 141, 145, 159–160, 162, 164–165, 170, 172, 184, 196–198, 202, 207, 211–215.

превођење 9, 11–12, 17, 26, 40, 46–47, 58, 64, 91, 95–97, 99–103, 105, 117–118, 121–122, 127–128, 130–132, 172–173, 183, 185, 192, 195, 202–207, 209–212, 214–215.

префикс 23, 51, 55–58, 65, 67–69, 71, 97.

Р

разнокоренски антоними 51.

регуларна полисемија 80.

релацијски опозит 52.

речник жаргонизама 28, 177–179.

речник синонима 22, 24, 44.

речник страних речи и израза 25, 185.

С

семантика англицизама 111–134.

семантичке специфичности жаргонизама 177–189.

серглиш 116.

синегдоха 75, 80.

синонимија 11–12, 24, 32, 39–40, 42–43, 45–48, 51, 53, 177, 185–186, 200.

синонимски низ 40, 186.

синонимски ред 45.

сленг 29, 47, 178–179, 183.

сложеница 11, 48, 151.

соматизам 83, 193.

сродни језички облици 129–130.

сродни лексички облици 127, 131.

субјунктив 162.

субјунктивност 163, 172.

суфикс 23–24, 28, 68, 97, 113, 119, 181–182, 185–186.

- Т**
- творбени процес 11, 75, 178, 186.
- терцијум компарационис 13, 197, 199.
- трансфонемизација 111.
- тропоним 64.
- тропонимија 63.
- Ф**
- фонолошка адаптација 111, 118, 120.
- фразеологизам 11, 18, 22, 27, 29, 121, 128–129, 191–198.
- фразеолошка јединица 192–193, 196.
- фразеолошки речник 27, 29, 194, 196.
- Х**
- хипероним 63–65, 80.
- хиперсемантизација 13.
- хипоним 63–65.
- хипонимија 63–64.
- хипосемантизација 13.
- холоним 64.
- холонимија 63–64.
- хомоним 88–91, 122, 127, 132.
- хомонимија 11, 75, 88, 91, 97, 120, 132.

РЕГИСТАР АУТОРА

А

Ајдачић, Дејан 152–153, 221.
Акар, Валентин 159, 174, 221.
Алексић, Мариана 132, 134, 221.
Андрић, Едит 137, 153, 221.
Арнолд, Ирина Владимировна 12, 15, 221.
Арсенијевић, Бобан 159, 176, 233.
Ашић, Тијана 181, 188, 221.

Б

Барлоу, Мајкл 137, 153, 221.
Бејкер, Мона 64, 74, 222.
Белтран, Мануел 131, 134, 222.
Берген, Бенџамин 97, 109, 225.
Берд, Рој 76, 93, 222.
Берлин, Брент 135, 150, 154, 222.
Бојовић, Бранкица 120, 125, 222.
Брдар, Ирена 159, 175, 228.
Бугарски, Ранко 11, 15, 111, 125, 177–178, 181–183, 188, 122.

В

Вандеворде, Лор 14–15, 223.

Вејсбергс, Андрејс 130, 134, 222.
Вендлер, Зено 166, 174, 223.
Вељковић Станковић, Драгана 45, 49, 68, 74, 179, 188, 223.
Виберг, Оке 14–15, 223.
Вјежбицка, Ана 12, 15, 223.
Влајковић, Ивана 135, 151, 154, 223.
Вукадиновић, Зора 160, 175, 230.
Вукић, Маја 118, 125, 229.

Г

Гелман, Сузан 198, 217, 223.
Гортан-Премк, Даринка 45, 50, 74, 76–77, 79, 93, 223, 239.
Готштајн, Љиљана 11–12, 15, 48, 50, 223.
Грицкат, Ирена 51, 60, 92–93, 223.

Д

Де Бетс, Паулин 14–15, 223.
Де Грот, Анет 130, 134, 224.
Де Сутер, Герт 14–15, 223.
Дефранк, Барт 14–15, 225.
Дерокињи, Жил 127, 134, 227.
Драгић, Мила 193, 217, 224.
Драгићевић, Рајна 25, 32–34, 37, 39–41, 50, 52–54, 57, 60, 63, 65,

74–75, 79–80, 91–93, 116, 125, 224, 234, 236–237.

Дудић, Коста 23, 35, 238.

Ђ

Ђорђевић, Јасмина 122, 125, 224.

Ђорђевић, Радмила 10, 13, 15, 159, 174, 204, 217, 224.

Ђукановић, Владо 136, 154, 224.

Е

Еванс, Вивијан 97, 109, 225.

Енгелс, Рената 14–15, 225.

Ж

Живковић, Наталија 184, 188, 225.

З

Звекић-Душановић, Душанка 159, 174, 225.

И

Ивановић, Ненад 37, 234.

Ивир, Владимир 12, 16, 127, 129–131, 133–134, 225.

Ивић, Милка 55, 57, 60, 151, 154, 225.

Илић, Мирјана 136, 154, 225.

Ј

Јакић, Милена 57–58, 60, 225.

Јаневска, Тамара 196, 218, 225.

Јанић, Александра 50, 80, 93, 115, 118, 125, 161, 172, 174, 182, 184, 186, 188–189, 225–226, 229.

Јансегерс, Марлиз 14–15, 225.

Јерковић, Јован 61, 126, 231.

Јовановић, Владимир Ж. 196, 218, 227.

Јовановић, Иван 192, 194, 218, 227.

Јовановић, Јелена 178, 186, 189, 227.

Јовановић, Младен 58, 60, 120, 125, 226.

К

Кашић, Јован 182, 189, 227.

Квачановић, Нада 159, 175, 227.

Ке, Пинг 12, 16, 227.

Кевечеш, Золтан 154, 157, 230.

Кеј, Пол 135, 150, 154, 222.

Кеслер, Максим 127, 134, 229.

Кикучи, Ацуко 136, 227.

Киршова, Маријана 192, 218, 228.

Клајн, Иван 25–26, 34–35, 124, 236, 239.

Кнежевић, Божана 159, 175, 228.

Ковачевић, Живорад 208, 214–215, 217, 237, 239.

Ковачевић, Милош 159, 175, 228.

Колинс, Питер 168, 175, 228.

Кример-Габоровић, Сања 57, 60, 136–137, 154, 228.

Круз, Дејвид Алан 32, 37, 50, 52, 61, 97, 109, 218, 228.

Кшешовски, Томаш 11–13, 16, 137, 154, 228.

Л

Ладо, Роберт 12, 16, 229.

Лајонс, Џон 65, 74, 97, 109, 229.

Легаре, Кристин 198, 217, 223.

Липка, Леонард 32, 37, 50, 199, 218, 229.

Лихтенберк, Франтишек 136, 150, 154, 228.

Лукић, Злата 193, 197, 218, 229.

Луси, Џон 136, 154, 229.

М

Мајерс-Скотон, Керол 128, 134, 229.

Марковић, Јордана 28, 35, 117, 125, 179, 187, 189, 226, 229, 238.

Матијашевић, Јелка 40.

Мацумото, Јо 96, 109, 229.

Миланов, Наташа 76–77, 79, 82, 84, 86, 94, 229.

Миленковић, Катарина 135, 137, 155, 229.

Милић, Мира 47, 50, 229.

Мишић Илић, Биљана 116, 122, 125, 176, 218, 227, 229–230, 233.

Мохамад, Саиф 136, 150, 155, 230.

Мразовић, Павица 160, 175, 230.

Мршевић-Радовић, Драгана 51, 61, 192, 218–219, 230.

Н

Најда, Јужин 96, 109, 230.

Новаков, Предраг 69, 74, 97, 109, 159, 166, 175, 230–231.

Новокмет, Слободан 91, 94, 193, 219, 231.

О

Омазић, Марија 198, 219, 231.

Ониско, Александер 123, 125, 231.

Освалд, Лори Џо 199, 219, 231.

Оташевић, Ђорђе 26, 27, 34, 36, 52, 61, 217, 231, 236, 240.

П

Павловски, Адам 136, 155, 231.

Палмер, Френк 159, 175, 231.

Панић-Кавгић, Олга 112, 125, 231.

Пејановић, Ана 193, 219, 231.

Петровић, Бернандина 40.

Петровић, Владислава 23, 35, 238.

Петровић, Младен 131–132, 134, 231.

Пешикан, Митар 61, 126, 231.

Пижурица, Мато 61, 126, 231.

Пипер, Предраг 25, 34, 236–237.

Пјерини, Патриција 219, 231.

Пртљага, Јелена 157, 159–161, 165–167, 169–170, 173, 175–176, 232.

Прћић, Твртко 9–14, 16, 27, 39–40, 50, 52, 61, 63, 73–74, 111–112, 116–118, 121–122, 125–128, 131, 134, 191, 197–199, 219, 232.

Р

Радић-Дугоњић, Милана 82, 94, 232.

Радовић-Тешић, Милица 55, 61, 232.

Рамчанд, Гиљијан 170, 176, 232.

Ресел, Герхард 54, 61, 233.

Ресел, Светлана 54, 61, 233.

С

Саид, Џон 97, 110, 167, 176, 233.

Свицер, Ив 167, 176, 233.

Симоновић, Марко 159, 176, 233.

Спасојевић, Анета 83, 94, 233.

Стаменковић, Душан 44–45, 50–64, 74, 95–96, 108, 110, 123, 126, 135, 137, 151, 154–155, 161, 172, 175, 197, 219, 223, 226, 229, 233–234.

Станић, Данијела 136, 155, 234.

Станковић, Селена 13, 16, 155, 234.

Стејнвал, Андерс 136, 155, 234.

Стојичић, Виолета 29, 50, 96, 110, 234.

Стојнов, Душан 40.

Т

Талми, Леонард 96, 110, 167, 176, 234.

Тасић, Милош 108, 110, 123, 126, 233.

Татар, Никола 95, 110, 233.

Тешић, Милосав 37, 234.

Тицова, Ленка 130–131, 133–134, 234.

Трбојевић-Милошевић, Ивана 159–160, 169, 172, 176, 234.

Трир, Јост 12, 16, 235.

Ђ

Ђорић, Божо 89, 94, 235.

Ф

Филиповић, Рудолф 14, 16, 128, 134, 235.

Финк-Арсовски, Жељка 199, 219, 235.

Филиповић-Ковачевић, Соња 121, 126, 136, 150, 155, 235.

Х

Халас Поповић, Ана 76–77, 94, 235.

Хансен, Бјорн 160, 176, 235.

Хартман, Рајнхард 11, 16, 235.

Ц

Цинкен, Јорг 97, 109, 225.

Џ

Џонсон, Марк 167, 176, 235.

Ш

Шипка, Данко 23–25, 28, 31–37, 50, 77, 94, 124, 235–236, 238–239.

Штасни, Гордана 40–41, 50, 193, 219.

Штрбац, Гордана 193–194, 219–220, 236.

СРПСКО-ЕНГЛЕСКИ РЕЧНИК ЛЕКСИКОЛОШКИХ ТЕРМИНА

А

англицизам – Anglicism

антоним – antonym

антонимија – antonymy

асоцијативни речник – associa-
tive dictionary

аугментатив – augmentative

В

вербална асоцијација – verbal
association

Д

делимична синонимија – partial
synonymy

деминутив – diminutive

денотација – denotation

дирекциони антоним – direc-
tional antonym

Е

етимологија – etymology

етимолошки речник – etymolog-
ical dictionary

Ж

жаргон – jargon

жаргонизам – jargonism

З

значење – meaning

зооним – zoonym

К

колокабилност – collocability

колокација – collocation

комероним – co-meronym

компонентна анализа – compo-
nential analysis

конверзија – conversion

конотација – connotation

контекст – context

контрастивна лексикологија –
contrastive lexicology

кохипоним – co-hyponym

Л

лажни пар – false friend

лексема – lexeme

лексикографија – lexicography

лексикографска дефиниција –
lexicographical definition

лексички – lexical

М

мероним – meronym
 меронимија – meronymy
 метафора – metaphor
 метонимија – metonymy
 морфолошка адаптација – morphological adaptation

Н

наставак за облик – flectional suffix
 неологизам – neologism

О

обратни речник – inverse dictionary

П

позајмљеница – loan-word
 појмовна метафора – conceptual metaphor
 полисемија – polysemy
 преводна еквивалентност – translational equivalence
 префикс – prefix
 префиксација – prefixation
 прототип – prototype

С

синегдоха – synecdoche
 синоним – synonym
 синонимија – synonymy
 скала – scale
 соматизам – somatism
 суфикс – derivational suffix
 суфиксација – suffixation

Т

творба речи – word formation
 творбена основа – derivational base
 термин – term
 терминологија – terminology
 трансфонемизација – transphonemisation

Ф

фразеологизам – phraseologism
 фразеологија – phraseology

Х

хипероним – hyperonym
 хипоним – hyponym
 хипонимија – hyponymy
 холоним – holonym
 холонимија – holonymy
 хомоним – homonym
 хомонимија – homonymy

БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА

Др Александра А. Јанић запослена је на Филозофском факултету у Нишу од 2012. године. Тренутно је у звању доцента на Департману за србистику. Рођена је 1988. године у Нишу, где и даље живи. Основне студије Србистике и мастер студије Филологије (модул Српски језик) завршила је на Филозофском факултету у Нишу. Била је носилац стипендије *Досићеја*, коју додељује Фонд за младе таленте Републике Србије. Докторске студије Филологије (модул Наука о језику) завршила је 2018. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу одбранивши докторску дисертацију „Морфологија и семантика придева на *-{љ}ив* у српском језику”, рађену под менторством проф. др Бобана Арсенијевића.

Области интересовања су јој савремени српски језик, посебно морфологија, лексикологија и правопис, као и контрастивна језичка истраживања. Коаутор је помоћног уџбеника *Правойисна и друѓа језичка вежбања* (2020), а самостално и у коауторству објављује радове у научним часописима и зборницима с конференција. Учесник је неколико научних пројеката, укључујући и пројекат *SCHEMAS*, који у оквиру Програма *Идеје* финансира Фонд за науку Републике Србије. Рецензент је радова у научним часописима и тематским зборницима, лектор је више универзитетских уџбеника и монографија, држи наставу на сва три нивоа студија и ментор је у изради студентских завршних радова. Успешну сарадњу с колегама са страних филологија потврђују и новоакредитовани предмети на свим нивоима студија.

Похађала је лингвистичке семинаре из области генеративне граматике и когнитивне лингвистике у земљи и иностранству: 20. летњу школу генеративне лингвистике *European Generative Grammar* (Вроцлав, 2013), *GLOW Spring School 1* (Брисел, 2014), 21. летњу школу генеративне лингвистике *European Generative Grammar* (Дебрецин, 2014), *Current Trends in Cognitive Sciences I, II, IV* (Ниш, 2017, 2018, 2019), *Обуку за сџаишџичку обраду ѓодашџака у обласџи друшџивених истраживања* (Ниш, 2017), *Семинар о рецензирању за истраживаче* (Ниш, 2018), као и *English as a Medium of Instruction* (Ниш, 2019). Била је предавач у оквиру више акредитованих семинара за наставнике и професоре Српског језика и књижевности, а одржала је и друга предавања за наставнике, средњошколце и ширу заинтересовану јавност.

Електронска адреса: aleksandra.janic@filfak.ni.ac.rs.

Др Душан Стаменковић запослен је на Универзитету Содерторн у јужном Стокхолму као ванредни професор. Рођен је у Нишу 1984. године, основне студије завршио је на Филозофском факултету Универзитета у Нишу, а мастерске и докторске студије на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду. На Департману за англистику Филозофског факултета радио је од 2008. до 2022. године, а обављао је функције управника Департмана, шефа Лабораторије за језичку когницију и продекана за научноистраживачки рад. Као предавач је држао наставу у оквиру неколико студијских програма на сва три нивоа студија, при чему је био ментор две докторске дисертације и више од четрдесет мастерских радова.

Био је учесник је неколико научноистраживачких пројеката. Члан је пројектног тима у оквиру пројекта *Structuring Concept Generation with the Help of Metaphor, Analogy and Schematicity (SCHEMAS)* преко програма *ИДЕЈЕ* Фонда за науку Републике Србије (2022–2024). Један је од уредника међународног часописа *Visual Communication*. У току академске 2016/17. године био је гостујући истраживач на Универзитету Калифорније у Лос Анђелесу, као Фулбрајтов стипендиста, а у оквиру различитих програма размене био је гостујући предавач на Универзитету у Бечу, Универзитету у Бремену и Новом бугарском универзитету у Софији. Члан је *Друштва за истраживање и примену метафоре (RaAM)*, *Словенског удружења когнитивних лингвиста (SCLA)*, српског и европског удружења англиста (*SASE* и *ESSE*) и *Друштва за примењену лингвистику Србије*.

Био је дугогодишњи члан Организационог и Академског одбора годишњег научног скупа посвећеног језику и књижевности на Филозофском факултету у Нишу. Аутор је једне монографије (*Језик и крећање: когнитивносемантички огледи*, 2017), коаутор једног уџбеника (*A Practical Lexicology for EFL Students*, 2018) и аутор је преко 70 чланака, од којих 12 на листи SSCI у *Мрежи науке (Clarivate Web of Science)*. Учествовао је на више од 35 научних скупова у земљи и иностранству, а његов рецензентски рад укључује бројне часописе, зборнике и друге врсте публикација. Поред лексикологије и контрастивне лингвистике, у сферу његових научних интересовања спадају и когнитивистички приступи језику, семантика, психолингвистика, студије метафоре, анализа дискурса и студије мултимодалности.

Електронска адреса: dusan.stamenkovic@sh.se.

САЖЕТАК

Књига *Енглеско-српска контрастивна лексикологија* намењена је студентима филолошке оријентације, англистима, србистима, преводцима, лекторима и свима који су заинтересовани за контрастивна језичка проучавања. Циљ аутора је да се из нове перспективе сагледају лексика енглеског и српског језика, али и различита лексиколошка питања. Ова књига садржи основне поставке контрастирања језика из лексиколошког угла, информације о најважнијим речницима и лексиколошким приручницима енглеског и српског језика, објашњења специфичности синонима, антонима, хомонима и хипонима у енглеском и српском језику, из контрастивног угла приступљено је и полисемији, речничким обрадама значења у речницима, модалним глаголима и финесама у њиховом превођењу са енглеског језика на српски језик. Затим, контрастирани су појмови којима се именују боје, глаголи кретања и глаголи визуелне перцепције. Посебно поглавље посвећено је англицизмима и англосрпским речима, лажним паровима, те жаргонизмима и фразеологизмима у енглеском и српском језику. На крају сваког поглавља дата су питања за размишљање и дискусију, која могу бити инспирација за нова контрастивна истраживања.

SUMMARY

The *English-Serbian Contrastive Lexicology* is primarily aimed at philology students, English and Serbian linguists and other scholars, translators, proof-readers and all those interested in contrastive linguistics. The authors' aim was to take a fresh perspective on the English and Serbian lexicon and the related aspects of the two languages. The book provides the basics of contrastive linguistics from a lexicological viewpoint, information on dictionaries and lexicological companions of English and Serbian, overviews of synonymy, antonymy, homonymy and hyponymy, as well as contrastive approaches to polysemy, dictionary meanings, modal verbs and numerous tenets related to their translation from English into Serbian. Furthermore, the book also encompasses chapters contrasting colour terms, motion verbs, verbs of visual perceptions. The remaining chapters describe Anglicisms and Anglo-Serbian words, false friends, slang and jargon words, as well as phraseological units in English and Serbian. Each chapter includes a set of study questions, which can stir interest for the future approaches to the topics tackled within this book.

ИЗВОДИ ИЗ РЕЦЕНЗИЈА

„Сам обухват тема обједињује већину значајних и изазовних лексиколошких тема, почев од основа енглеско-српског лексичког контрастирања и релевантних речника и приручника, преко синонимије, антонимије, хипонимије, полисемије, хомонимије и њиховог превођења, с излетом до англицизама у англосрпском ‘језику’, па све до лажних парова, речи и појмова везаних за боје, модалних глагола, жаргонске лексике и напоследку фразеологизама – све ово из енглеско-српске контрастивне, и помало сада већ неизбежне контактне, перспективе. [...] Сама тумачења појава и појмова су ваљана, јасна и приступачна, уз многобројне добро одабране, објашњене и приказане примере из енглеског и српског језика. Оваквим својим приступом аутори су учинили крупан отклон од досадашњих приступа у домаћој, и не само домаћој, универзитетској уџбеничко-приручној литератури и од претежно монолошког саопштавања окренули се експлицитном укључивању читалаца, одн. студената, који се овде осећају као учесници, саговорници у активном и креативном, па и критичком, освајању градива, а не као пуки пасивни упијачи чињеница у механичком усвајању градива. *Енглеско-српска контрастивна лексикологија* први је приручник оваквог обухвата, овакве обраде и овакве намене на српском језику код нас. И као такав, по много чему представља пионирски подухват својих аутора, који може послужити и као подстрек другим ауторима. Хватајући се у коштац с бројним досад слабо истраженим и описаним лексичким појавама упареним у енглеском и српском језику, Александра Јанић и Душан Стаменковић успешно су се изборили и с теоријом, и с методологијом, и с праксом, и – што је најбитније – с потребом за пријемчивом и атрактивном презентацијом резултата својих истраживања читаоцима. Тиме су својој будућој студентској публици и осталој заинтересованој стручној јавности приближили једну теоријски врло важну и у пракси изузетно заступљену, али упркос томе целовито и систематски још увек недовољно покривену област, поставивши уједно и методолошке стандарде које ваља следити.”

Проф. др Твртко Прћић

*

„Уџбеник *Енглеско-српска контрастивна лексикологија* је примарно намењен студентима програма мастер студија на Департману за англистику, али и свима онима који су заинтересовани за контрастивно проучавања енглеског и српског језика на нивоу лексике, подједнако

англистима и србистима. Написан је јасним и разумљивим стилем који је приступачан свим читаоцима, а опсег је свеобухватан и укључује све оне аспекте теме коју покрива на најбољи начин за дату намену. Обиље илустративних примера који одсликавају одређене језичко-лингвистичке концепте или односе усмерено је ка поспешивању савладавања апстрактнијег, теоријско-појмовног дела текста и у томе су аутори постигли сувереност. Читав репозиторијум примера праћен је одличним анализама на формално-семантичком нивоу[,] што даје пуни смисао оваквим контрастивним настојањима, а још бољу сврху публикацијама ове врсте. Оно што је посебан квалитет овог уџбеника су добро одабрана и осмишљена питања за размишљање и дискусију на крају сваког поглавља упућена корисницима како би се унапредили разумевање материјала, његову адекватну примену и инкорпорацију у систем знања који поседују.”

Проф. др Владимир Ж. Јовановић

*

„Пажњу привлачи већ сама идеја о удруживању два наставника са различитих одсека који су, повезујући своје компетенције и досадашње увиде у лексичка питања, осмислили заједнички курс. [...] *Енглеско-српска контрастивна лексикологија* [могла] би на два начина послужити као пример другим колегама, универзитетским наставницима – и као модел универзитетског уџбеника који садржи уџбеничку апаратуру, и као пример корисног приручника за компаратистику – било би добро да такви приручници постоје и за друге језичке дисциплине, али и за друге језике који би се могли контрастирати по сличном моделу. За нашу средину необични су универзитетски уџбеници у којима се поглавља представљају као лекције и свака од њих се завршава питањима за студенте. Карактеристичан је и уџбенички стил којим се аутори обраћају студентима, понекад директно, уз занимљиве, повремено и духовите дигресије и коментаре. Ова књига садржи основне поставке контрастирања језика из лексиколошког угла, информације о најважнијим речницима и лексиколошким приручницима енглеског и српског језика, а читаоци ће се у њој упознати и са најважнијим појмовима у вези са лексикологијом, као што је полисемија, затим синонимија, антонимија, хипонимија, паронимија, хомонимија. О свим овим питањима дат је у књизи општи увид, а затим и практични прилог у виду конкретних истраживања у којима се решава питање прикладног превођења лексема које се налазе у неком од наведених парадигматских односа.”

Проф. др Рајна Драгићевић

Александра Јанић и Душан Стаменковић
ЕНГЛЕСКО-СРПСКА КОНТРАСТИВНА ЛЕКСИКОЛОГИЈА

Издавач

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ

Ђирила и Методија 2, 18105 Ниш

За издавача

Проф. др Наталија Јовановић, декан

Лекџура и корекџура

Доц. др Александра Јанић

Компјутерска обрада, ѡрелом и дизајн кориџа

Проф. др Душан Стаменковић

(помоћу елемената са веб-сајта *Freerik*

и са мотивима из *Савременоџ српско-енџлескоџ речника* Д. Шипке)

Форматѡ

17 x 24 cm

Штамѡа

Scero Print, Ниш

Тираж

200 примерака

Ниш, 2022.

ISBN 978-86-7379-593-5

СIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41

811.111

811.163.41:811.111

ЈАНИЋ, Александра, 1988-

Енглеско-српска контрастивна лексикологија /
Александра Јанић, Душан Стаменковић. - Ниш : Филозофски
факултет Универзитета, 2022 (Ниш : Scero Print). - 257 стр. :
слике аутора ; 25 cm

Тираж 200. - Српско-енглески речник лексиколошких
термина: стр. 251-252. - Белешка о ауторима: стр. 253-254. -
Библиографија: 221-240 и уз свако поглавље. - Регистри. -
Summary.

ISBN 978-86-7379-593-5

1. Стаменковић, Душан, 1984- [аутор]

а) Енглески језик б) Српски језик в) Енглески језик -- Српски
језик -- Контрастивна анализа

COBISS.SR-ID 68394505

агрономија, еf agronomy, scientific agri-

„Енглеско-српска контрастивна лексикологија” намењена је студентима филолошке оријентације, англистима, србистима, преводиоцима, лекторима и свима који су заинтересовани за контрастивна језичка проучавања. Циљ аутора је да се лексика енглеског и српског језика, али и различита лексиколошка питања, сагледају из нове перспективе. У овој књизи пронаћи ћете, између осталог, основне поставке контрастирања језика из лексиколошког угла, информације о најважнијим речницима и лексиколошким приручницима енглеског и српског језика, из контрастивног угла читаћете о синонимији, антонимији, хомонимији, хипонимији, полисемији, речничким обрадама значења, модалним глаголима, глаголима кретања и визуелне перцепције. Такође, посебна поглавља посвећена су англицизмима и лажним паровима, али и жаргонизмима и фразеологизмима у енглеском и српском језику. На крају сваког поглавља дата су питања за размишљање и дискусију, која могу бити инспирација за нова контрастивна истраживања.

адаптација, еf ① remodeling [преуређење] ② adaptation [прилагођавање] ② **филмска, позоришна** ~ film, stage adaptation ① ~ **на нешто** ACC adjustment to sth. [ситуација]

адаптер, -ера m adapter, adaptor ~ **за нешто** ACC sth. adapter {~ за ушчицу plug adapter}

адаптирати, адаптирам, ирају v+в g(шта, се на шта,

ISBN 9788673795935

9 788673 795935